

103.944

11/1/2548

7.2

แบบวัดลักษณะที่พึงประสงค์ด้านสังคมศึกษา ของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 6

บทคัดย่อ

ของ

กัญญ์วรา พรคุณธรรม

130 ค.ศ. 2548

เสนอต่อบัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ เพื่อเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษา
ตามหลักสูตรปริญญาการศึกษามหาบัณฑิต สาขาวิชาจิตวิทยาการแนะแนว

พฤษภาคม 2548

103.944 1.3

กัญญ์วรา พรคุณธรรม. (2548). การสร้างแบบวัดลักษณะที่พึงประสงค์ด้านสังคมศึกษา ของนักเรียน
ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 6. สารนิพนธ์ กศ.ม. (จิตวิทยาการแนะแนว). กรุงเทพฯ: บัณฑิตวิทยาลัย
มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ. อาจารย์ที่ปรึกษาสารนิพนธ์: ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ทศพร มณีศรีขำ

การวิจัยครั้งนี้ มีจุดมุ่งหมาย เพื่อสร้างแบบวัดลักษณะที่พึงประสงค์ด้านสังคมศึกษาของ
นักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 6 กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการศึกษาค้นคว้าครั้งนี้ เป็นนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปี
ที่ 6 สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษากทม.ภาคเรียนที่ 2 ปีการศึกษา 2547 จำนวน
1,058 คน ซึ่งได้มาจากการสุ่มตัวอย่างแบบหลายขั้นตอน เครื่องมือที่ใช้ในการศึกษาเป็นแบบวัด
ลักษณะที่พึงประสงค์ด้านสังคมศึกษาจำนวน 80 ข้อ ประกอบด้วย 3 ด้านคือ ด้านการรู้จัก ด้าน
ความสนใจ ด้านบุคลิกภาพ การศึกษาครั้งนี้ได้ทำการทดสอบ 3 ครั้ง เพื่อหาค่าอำนาจจำแนก หาค่า
ความเชื่อมั่นและสร้างเกณฑ์ปกติในรูปของคะแนนที่ปกติ

ผลการวิจัยพบว่า

1. แบบวัดลักษณะที่พึงประสงค์ด้านสังคมศึกษา ประกอบด้วย 3 ด้าน ดังนี้ : ด้านการรู้จัก,
ด้านความสนใจ และด้านบุคลิกภาพ
2. แบบวัดลักษณะที่พึงประสงค์ด้านสังคมศึกษา มีค่าเฉลี่ยด้านการรู้จัก, ด้านความสนใจและ
ด้านบุคลิกภาพ ในเกณฑ์สูง
3. ด้านการรู้จักมี 20 ข้อ มีค่าความยากง่ายอยู่ระหว่าง .33 ถึง .65, ค่าอำนาจจำแนก .22
ถึง .56, ค่าสหสัมพันธ์มีค่าระหว่าง .44 ถึง .65, ค่าความเชื่อมั่น .77, คะแนนที่ปกติอยู่ระหว่าง ที่20 ถึง
ที่ 83
4. ด้านความสนใจมี 20 ข้อ มีค่าอำนาจจำแนกอยู่ระหว่าง 3.42 ถึง 26.84, ค่าสหสัมพันธ์มีค่า
ระหว่าง .44 ถึง .65, ค่าความเชื่อมั่น .90, คะแนนที่ ที่ 22 ถึง ที่ 83
5. ด้านบุคลิกภาพมี 40 ข้อ มีค่าอำนาจจำแนกอยู่ระหว่าง 6.92 ถึง 19.03, ค่าสหสัมพันธ์มีค่า
ระหว่าง .80 ถึง .89, ค่าความเชื่อมั่น .89 คะแนนที่ ที่ 22 ถึง ที่ 83

AN INVENTORY OF DESIRABLE CHARACTERISTICS OF SOCIAL STUDIES
FOR MATHAYOM SUKSA VI STUDENTS

AN ABSTRACT
BY
KANVARA PORNKUNNATHAM

Presented in partial fulfillment of the requirements for the
Master of Education degree in Guidance and Counseling Psychology
at Srinakharinwirot University
May 2005

Kanvara Pornkunnatham. (2005). *An Inventory of Desirable Characteristics of Social Studies for Mathayom Suksa VI students*. Master Project, M.Ed. (Guidance and Counseling Psychology). Bangkok : Graduate School, Srinakharinwirot University. Project Advisor : Assist .Prof. Dr. Totsaworn Maneesrikum

The purpose of this study was to construct an inventory of Desirable Characteristics of Social Study for Matthayom Suksa VI students. A total of 1058 subjects were multi-stage random selected from Matthayom Suksa VI students of secondary schools under the office of the Basic Education Commission in Bangkok area in the academic year 2004. Mean standard deviation, the level of difficulty, discrimination power, coefficient of internal consistency or reliability coefficient, Normalized T-score and percentile rank were used to analyze the data.

The results of the study were as follows:

1. An Inventory of Desirable Characteristics of Social Studies comprised of three subtests : social studies cognitive domain, social studies interest and social studies personality.

2. The Mathayom Suksa VI students' mean score of the social studies desirable characteristics : the social studies cognitive domain, social studies interest and social studies personality were high.

3. The social studies cognitive subtest contained 20 items, while its' difficulty level (p) revealed between .33 to .65, the discrimination power (D) ranged from .22 to .56 and the coefficients of internal consistency (r) range from .44 to .65. The cross – check of internal consistency showed KR-20 of .77. Besides, the social studies cognitive norms for raw scores corresponding to designated percentiles, and T-scores, T20 to T83, for the Mathayom Suksa VI students were shown in this research paper.

4. The social studies interest subtest contained 20 items, while its' discrimination power (t) ranged from 3.42 to 26.87, the coefficients of internal consistency (r) range from .44 to .65. The cross – check of internal consistency showed a Cronbach' s alpha of .90. Besides, the social studies interest norms for raw scores corresponding to designated percentiles, and T-scores, T22 to T83, for the Mathayom Suksa VI students were shown in this research paper.

5. The social studies personality subtest contained 40 items, while its' discrimination power (t) ranged from 6.92 to 19.03, the coefficients of internal consistency (r) range from .80 to .89. The cross – check of internal consistency showed a Cronbach' s alpha of .89. Besides,

the social studies interest norms for raw scores corresponding to designated percentiles, and T-scores, T22 to T83, for the Mathayom Suksa VI students were shown in this research paper.

แบบวัดลักษณะที่พึงประสงค์ด้านสังคมศึกษา ของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 6

สารนิพนธ์
ของ
กัญญ์วรา พรคุณธรรม

เสนอต่อบัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ เพื่อเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษา
ตามหลักสูตรปริญญาการศึกษามหาบัณฑิต สาขาวิชาจิตวิทยาการแนะแนว
พฤษภาคม 2548
ลิขสิทธิ์เป็นของมหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ

อาจารย์ที่ปรึกษาสารนิพนธ์ ประธานคณะกรรมการบริหารหลักสูตร และคณะกรรมการสอบ
ได้พิจารณาสารนิพนธ์เรื่อง แบบวัดลักษณะที่พึงประสงค์ด้านสังคมศึกษา ของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษา
ปีที่ 6 ของ กัญญ์วรา พรคุณธรรม ฉบับนี้แล้ว เห็นสมควรรับเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตร
ปริญญาการศึกษามหาบัณฑิต สาขาวิชาจิตวิทยาการแนะแนว ของมหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒได้

อาจารย์ที่ปรึกษาสารนิพนธ์

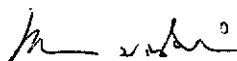
(ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ทศพร มณีศรีขำ)

ประธานคณะกรรมการบริหารหลักสูตร

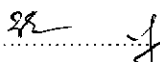
(ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ทศพร ประเสริฐสุข)

คณะกรรมการสอบ

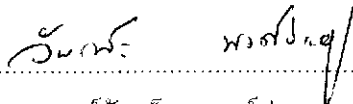
(ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ทศพร มณีศรีขำ)

ประธาน

(ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.นันทา สุรักษา)

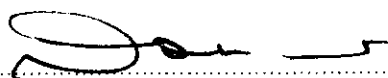
กรรมการสอบสารนิพนธ์

(ผู้ช่วยศาสตราจารย์วันเพ็ญ พงศ์ประยูร)

กรรมการสอบสารนิพนธ์

อนุมัติให้รับสารนิพนธ์ฉบับนี้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรปริญญาการศึกษา
มหาบัณฑิต สาขาวิชาจิตวิทยาการแนะแนว ของมหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ

(รองศาสตราจารย์ ดร.สมชาย ชูชาติ)

คณบดีคณะศึกษาศาสตร์

วันที่ 20 เดือน พฤษภาคม พ.ศ. 2548

ประกาศคุณประการ

สารนิพนธ์นี้สำเร็จได้ด้วยดีเป็นเพราะผู้วิจัยได้รับความกรุณาอย่างยิ่งจาก ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ทศพร มณีศรีขำ อาจารย์ที่ปรึกษาสารนิพนธ์ ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ทศพร ประเสริฐสุข ประธานคณะกรรมการบริหารหลักสูตร และคณะกรรมการสอบสารนิพนธ์ ที่ได้สละเวลาอันมีค่าเพื่อให้คำปรึกษาแนะนำในการจัดทำงานวิจัยนี้ทุกขั้นตอน ทำให้สารนิพนธ์ฉบับนี้สมบูรณ์ยิ่งขึ้น อีกทั้งทำให้ผู้วิจัยได้รับประสบการณ์ในการทำงานวิจัยและรู้ถึงคุณค่าของงานวิจัย ผู้วิจัยขอกราบขอบพระคุณเป็นอย่างสูงไว้ ณ ที่นี้

นอกจากนี้ผู้วิจัยขอกราบขอบพระคุณอาจารย์ทุกท่านที่ให้ความรู้แก่ผู้วิจัยในการศึกษาตามหลักสูตรศึกษามหาบัณฑิต

สำหรับเครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้ ได้รับความกรุณาอย่างยิ่งจากอาจารย์ที่ ศิริมัย อาจารย์สมพร บัณฑิตวรรณ และอาจารย์จิรัชฌา เทียงหทัยธรรม เป็นผู้เชี่ยวชาญในการตรวจสอบคุณภาพเครื่องมือ และให้ข้อเสนอแนะที่เป็นประโยชน์อย่างยิ่ง ผู้วิจัยขอกราบขอบพระคุณเป็นอย่างสูง

ในการเก็บรวบรวมข้อมูล ผู้วิจัยได้รับความอนุเคราะห์และได้รับการสนับสนุนร่วมมือดียิ่งจากผู้บริหารและอาจารย์ในโรงเรียนที่เป็นกลุ่มตัวอย่าง ทำให้การเก็บรวบรวมข้อมูลดำเนินไปด้วยดี ผู้วิจัยขอกราบขอบพระคุณเป็นอย่างสูง และขอขอบคุณนักเรียนที่เป็นกลุ่มตัวอย่างที่ให้ความร่วมมือในการตอบแบบวัดเป็นอย่างดี

สุดท้ายนี้ขอกราบขอบพระคุณบิดา มารดา และอีกหลายๆ ท่าน ที่ให้กำลังใจ ตลอดจนให้ความช่วยเหลือและสนับสนุนในทุกๆ ด้าน ด้วยดีเสมอมา จนทำให้ผู้วิจัยประสบความสำเร็จในการศึกษาครั้งนี้

กัญญ์วรา พรคุณธรรม

สารบัญ

บทที่	หน้า
1 บทนำ.....	1
ภูมิหลัง.....	1
ความมุ่งหมายของการวิจัย.....	4
ความสำคัญของการวิจัย.....	4
ขอบเขตของการวิจัย.....	4
นิยามศัพท์เฉพาะ.....	4
กรอบแนวคิดในการวิจัย.....	6
2 เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง.....	7
เอกสารที่เกี่ยวข้องกับหลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2544	
หลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2544.....	9
สาระและมาตรฐานการเรียนรู้กลุ่มสังคมศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรม	10
คุณภาพของผู้เรียนกลุ่มสังคมศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรม	
เมื่อจบช่วงชั้นที่ 4.....	14
การวัดและการประเมินผล.....	16
เอกสารที่เกี่ยวข้องกับสังคมศึกษา.....	17
ความหมายของสังคมศึกษา.....	17
ขอบข่ายของวิชาสังคมศึกษา.....	19
จุดมุ่งหมายของสังคมศึกษา.....	20
บทบาทของสังคมศึกษา.....	21
เป้าหมายในวิชาสังคมศึกษา.....	22
คุณค่าของวิชาสังคมศึกษา.....	23
ทักษะในวิชาสังคมศึกษา.....	24
เอกสารที่เกี่ยวข้องกับลักษณะที่พึงประสงค์ด้านสังคมศึกษา.....	28
ลักษณะที่พึงประสงค์ด้านสังคมศึกษา.....	28

สารบัญ (ต่อ)

บทที่

หน้า

2 (ต่อ)

โครงสร้างการวัด.....	31
องค์ประกอบลักษณะที่พึงประสงค์ด้านสังคมศึกษา.....	31
การรู้จัก.....	31
ความคิดรวบยอด.....	32
การคิดอย่างมีวิจารณญาณ.....	37
ความสนใจในการเรียนวิชาสังคมศึกษา.....	41
บุคลิกภาพของผู้ที่มีลักษณะที่พึงประสงค์ด้านสังคมศึกษา.....	44
มนุษยสัมพันธ์.....	49
ความเชื่อมั่นในตนเอง.....	56
ความเป็นผู้นำ.....	59
ความเป็นประชาธิปไตย.....	67
งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง.....	75

3 วิธีการดำเนินการวิจัย..... 79

การกำหนดประชากรและการเลือกกลุ่มตัวอย่าง.....	79
การสร้างเครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย.....	81
การเก็บรวบรวมข้อมูล.....	88
การจัดกระทำและการวิเคราะห์ข้อมูล.....	89

4 ผลการวิเคราะห์ข้อมูล..... 92

สัญลักษณ์และอักษรย่อที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูล.....	92
การเสนอผลการวิเคราะห์ข้อมูล.....	92
ผลการวิเคราะห์ข้อมูล.....	93

5 สรุปผล อภิปราย และข้อเสนอแนะ..... 106

ความมุ่งหมายของการวิจัย.....	106
กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการวิจัย.....	106
เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย.....	106

สารบัญ (ต่อ)

บทที่	หน้า
5 (ต่อ)	
การเก็บรวบรวมข้อมูล.....	106
การวิเคราะห์ข้อมูล.....	108
สรุปผลการวิจัย.....	108
อภิปรายผล.....	109
ข้อเสนอแนะ.....	111
บรรณานุกรม.....	113
ภาคผนวก.....	123
ภาคผนวก ก.....	124
ภาคผนวก ข.....	126
ภาคผนวก ค.....	133
ภาคผนวก ง.....	141
ภาคผนวก จ.....	150
ประวัติย่อผู้วิจัย.....	163

บัญชีตาราง

ตาราง	หน้า
1 จำนวนนักเรียนกลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการศึกษาค้นคว้า จำแนกตามเขตพื้นที่การศึกษา.....	80
2 ค่าความยากง่าย (p) ของแบบวัดลักษณะที่พึงประสงค์ด้านสังคมศึกษา ด้านการรู้จัก.....	94
3 ค่าอำนาจจำแนก (r) ของแบบวัดลักษณะที่พึงประสงค์ด้านสังคมศึกษา ด้านการรู้จัก.....	95
4 ค่าอำนาจจำแนก (t) ของแบบวัดลักษณะที่พึงประสงค์ด้านสังคมศึกษา ด้านความสนใจและด้านบุคลิกภาพ.....	95
5 ค่าความเชื่อมั่นของแบบวัดลักษณะที่พึงประสงค์ด้านสังคมศึกษา.....	96
6 ค่าอำนาจจำแนก ค่าความยากง่าย และค่าสหสัมพันธ์ ของแบบวัด ลักษณะที่พึงประสงค์ด้านสังคมศึกษา ของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษา ปีที่ 6 ด้านการรู้จัก.....	97
7 ค่าอำนาจจำแนก และค่าสหสัมพันธ์ ของแบบวัดลักษณะที่พึงประสงค์ ด้านสังคมศึกษา ของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 6 ด้านความสนใจ.....	98
8 ค่าอำนาจจำแนก และค่าสหสัมพันธ์ ของแบบวัดลักษณะที่พึงประสงค์ ด้านสังคมศึกษา ของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 6 ด้านบุคลิกภาพ.....	99
9 ค่าเฉลี่ย และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานแบบวัดลักษณะที่พึงประสงค์ ด้านสังคมศึกษา.....	101
10 เกณฑ์ปกติ (Norms) ของแบบวัดลักษณะที่พึงประสงค์ด้านสังคมศึกษา ด้านการรู้จัก.....	101
11 เกณฑ์ปกติ (Norms) ของแบบวัดลักษณะที่พึงประสงค์ด้านสังคมศึกษา ด้านความสนใจ.....	102
12 เกณฑ์ปกติ (Norms) ของแบบวัดลักษณะที่พึงประสงค์ด้านสังคมศึกษา ด้านบุคลิกภาพ.....	103
13 เกณฑ์ปกติ (Norms) ของแบบวัดลักษณะที่พึงประสงค์ด้านสังคมศึกษา รวมทุกด้าน.....	104
14 ค่าดัชนี IOC ของแบบวัดลักษณะที่พึงประสงค์ด้านสังคมศึกษา จากการประเมินโดยผู้เชี่ยวชาญ.....	127

บัญชีตาราง (ต่อ)

ตาราง		หน้า
15	ผลการวิเคราะห์หาค่าความยากง่าย (p) ค่าอำนาจจำแนก (r) ของ ของแบบวัดลักษณะที่พึงประสงค์ด้านสังคมศึกษารายข้อ ด้านการรู้คิด.....	134
16	ผลการวิเคราะห์หาค่าอำนาจจำแนก (t) ของแบบวัดลักษณะ ที่พึงประสงค์ด้านสังคมศึกษารายข้อ ด้านความสนใจ.....	136
17	ผลการวิเคราะห์หาค่าอำนาจจำแนก (t) ของแบบวัดลักษณะ ที่พึงประสงค์ด้านสังคมศึกษารายข้อ ด้านบุคลิกภาพ.....	138

บัญชีภาพประกอบ

ภาพประกอบ	หน้า
1 กรอบแนวคิดการวิจัย.....	6
2 แสดงที่มาของเนื้อหาวิชาสังคมศึกษา ซึ่งนำมาจากสังคมศาสตร์ แขนงต่าง ๆ.....	20
3 เทรท 16 ลักษณะของแคทเทลล์.....	47
4 ลำดับขั้นการสร้างแบบวัดลักษณะที่พึงประสงค์ด้านสังคมศึกษา.....	81

บทที่ 1

บทนำ

ภูมิหลัง

สังคมยุคใหม่เป็นยุคที่เรียกกันว่าโลกไร้พรมแดน เชื่อมโยงกันด้วยความคิด การติดต่อสื่อสาร การค้า การเงิน ฯลฯ ทำให้มนุษย์มีความสัมพันธ์พึ่งพาอาศัยกันมากขึ้น ยุคข้อมูลข่าวสารที่ใช้เทคโนโลยีสารสนเทศส่งผลให้แต่ละภูมิภาคของโลกเปลี่ยนแปลงไปอย่างรวดเร็ว ทั้งทางด้านประชากร เศรษฐกิจ การเมือง สังคม วิทยาศาสตร์ เทคโนโลยี และ สิ่งแวดล้อม การเปลี่ยนแปลงเหล่านี้ส่งผลกระทบต่อวิถีชีวิตของมนุษย์ในสังคมโลกและสังคมไทย

การเปลี่ยนแปลงดังกล่าว การศึกษามีบทบาทสำคัญยิ่งต่อวิถีชีวิตของมนุษย์และการพัฒนาที่ยั่งยืนของประเทศ เพราะเป้าหมายการศึกษาที่แท้จริง คือ พัฒนาบุคคลให้เป็นผู้มีพื้นฐานความรู้ความสามารถ เป็นคนดี เพื่อที่จะช่วยให้ตนเองดำรงชีวิตอยู่ได้ในสังคมอย่างเป็นสุข ทำตนให้เป็นประโยชน์ต่อสังคมส่วนรวม ช่วยเหลือพัฒนาสังคม ประเทศชาติ การศึกษาจึงเป็นการสร้างคนเพื่อให้ไปสร้างสังคมที่ตนอาศัยอยู่นั่นเอง (พนม พงษ์ไพบูลย์. 2537 : 3-6) แต่ประเทศไทยกำลังเผชิญปัญหาจากรากฐานที่สำคัญของปัญหาทั้งปวงคือ เรื่องคุณภาพคน การดำเนินงานเพื่อพัฒนาเด็กและเยาวชนไทย ทั้งทางด้านร่างกาย สติปัญญา จิตใจ อารมณ์ สังคม ตั้งแต่วัยแรกเกิดมาตามลำดับนั้น ขาดการเอาใจใส่อย่างจริงจัง (ภาวะวิกฤตของการศึกษาไทยและข้อเสนอเพื่อการพัฒนา. 2538 : 35) แสดงให้เห็นว่าการจัดการศึกษาของประเทศไทยในปัจจุบันไม่ได้มีบทบาทในการพัฒนาคุณภาพชีวิตของคนไทยอย่างแท้จริง และยังไม่ส่งเสริมให้เกิดกระบวนการเรียนรู้ที่พึงประสงค์ เพื่อนำไปสู่การพัฒนาคนและสภาพสังคมไทยในยุคโลกาภิวัตน์ จึงจำเป็นต้องมีการเปลี่ยนแปลงเพื่อโน้มนำระบบการศึกษาของชาติไปสู่สภาพที่พึงประสงค์ โดยการจัดทำพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติที่มีฐานะเป็นเสมือนธรรมนูญการศึกษาและเป็นกฎหมายปฏิรูปการศึกษา วางหลักและแนวทางในการเปลี่ยนแปลงการศึกษาของไทย (วิจิตร ศรีสอาน. 2543 : 16-17) การจัดทำพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติครั้งนี้ได้มุ่งที่จะเขียนไว้เป็นลายลักษณ์อักษรเพียงอย่างเดียว แต่ต้องการทำให้เกิดการปฏิรูปการศึกษาไทย ฉะนั้นทุกหมวด ทุกมาตราจึงเขียนไว้เพื่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงทางการศึกษาอย่างแท้จริง (รุ่ง แก้วแดง. 2543 : 40) โดยมีความมุ่งหมายให้การศึกษาได้พัฒนาคนไทยให้เป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์ทั้งร่างกาย จิตใจ สติปัญญา ความรู้ และคุณธรรม มีจริยธรรมและวัฒนธรรมในการดำรงชีวิตสามารถอยู่ร่วมกับผู้อื่นได้อย่างมีความสุข และในกระบวนการเรียนรู้ต้องมุ่งปลูกฝังจิตสำนึกที่ถูกต้องเกี่ยวกับการเมืองการปกครองในระบอบประชาธิปไตยอันมี พระมหากษัตริย์เป็นประมุข รู้จักรักษาและส่งเสริมสิทธิ หน้าที่ เสรีภาพ ความเคารพกฎหมาย ความเสมอภาคและศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ มีความภาคภูมิใจในความเป็นไทย รู้จักรักษาผลประโยชน์ส่วนรวมและของประเทศชาติ รวมทั้งส่งเสริมศาสนา ศิลปวัฒนธรรม

การกีฬา ภูมิปัญญาท้องถิ่น ภูมิปัญญาไทย และความรู้อันเป็นสากล ตลอดจนอนุรักษ์ ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม มีความสามารถในการประกอบอาชีพ รู้จักพึ่งตนเอง มีความริเริ่มสร้างสรรค์ ใฝ่รู้และเรียนรู้ด้วยตนเองอย่างต่อเนื่อง (กระทรวงศึกษาธิการ. 2542 : 8-10)

วิชาสังคมศึกษาเป็นรายวิชาที่มีความสำคัญเป็นอย่างยิ่ง เพราะจุดประสงค์ที่สำคัญของ วิชานี้ คือ เป็นวิชาที่มุ่งพัฒนาบุคคลให้สามารถเรียนรู้ที่จะอยู่ในสังคมที่เป็นอยู่ ปรับตัวให้เข้ากับ สภาพสังคมที่เปลี่ยนแปลงได้ ศึกษาการใช้ชีวิตเกี่ยวกับตนเอง ครอบครัว ท้องถิ่น ประเทศและโลก ศึกษาเพื่อแก้ปัญหา ป้องกันปัญหาและเปลี่ยนแปลงสังคม ให้ผู้เรียนมีทักษะอันเป็นเครื่องมือใน การเรียนรู้ ซึ่งได้แก่ทักษะในการรับข้อมูล ทักษะในการคิด ทักษะทางสังคม ทักษะในการแก้ปัญหา มีค่านิยมและเจตคติที่ถูกต้อง เข้าใจตนเองและบทบาทหน้าที่ของตนเอง ครอบครัว สังคม เศรษฐกิจ และการเมือง การปกครองของชาติรวมทั้งของโลก นำความรู้ไปใช้ให้เกิดประโยชน์ต่อการดำรงชีวิต การงานอาชีพ และพร้อมที่จะเผชิญกับอนาคตที่เปลี่ยนแปลง และการพัฒนาก้าวหน้าทาง วิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี

กล่าวได้ว่าสังคมศึกษาเป็นวิชาที่มีบทบาทสำคัญมากวิชาหนึ่งในการพัฒนาคนให้เป็น พลเมืองดี มีคุณภาพ สามารถดำรงชีวิตอยู่ในสังคมยุคโลกาภิวัตน์ได้อย่างมีความสุข สังคมศึกษาจึง เป็นวิชาที่สามารถสนองตอบต่อความมุ่งหมายของการจัดการศึกษาตามพระราชบัญญัติ การศึกษาแห่งชาติ พุทธศักราช 2542

การจัดการศึกษาที่ดีควรคำนึงถึงความแตกต่างระหว่างบุคคลเป็นสำคัญ ทั้งนี้เพราะ ธรรมชาติของเด็ก แต่ละคนจะต้องมีบางสิ่งบางอย่างแตกต่างกันเสมอ ถ้าบุคคลได้ทำงานตรงกับ ความสามารถ และพัฒนาประสิทธิภาพให้สูงขึ้นก็จะเป็นสิ่งสำคัญยิ่งต่อความสำเร็จในชีวิต และ เสริมสร้างความเจริญก้าวหน้าให้แก่ประเทศ สอดคล้องกับพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พุทธศักราช 2542 ที่มีแผนจัดการศึกษาที่สำคัญคือการจัดการศึกษายึดหลักการว่า ผู้เรียนทุกคนมี ความสามารถเรียนรู้และพัฒนาตนเองได้ ถือว่า “ผู้เรียนมีความสำคัญสุด” กระบวนการจัดการศึกษา ต้องส่งเสริมให้ผู้เรียน สามารถพัฒนาตามธรรมชาติและเต็มตามศักยภาพ (วิสิทธิ์ โรจน์นิพนธ์รัตน์. 2542 : 17)

การจัดกระบวนการเรียนรู้เพื่อส่งเสริมให้ผู้เรียนสามารถพัฒนาได้เต็มตามศักยภาพ นับว่า เป็นหัวใจสำคัญ โดยเฉพาะผู้เรียนที่มีความสามารถเหนือกว่าเด็กในวัยเดียวกันกลุ่มผู้เรียนเหล่านี้จะมีสิทธิที่จะได้รับการศึกษาด้วยรูปแบบที่เหมาะสม ดังที่พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 มาตรา 10 (กระทรวงศึกษาธิการ. 2542 : 7) ได้กำหนดไว้ว่า “การจัดการศึกษาสำหรับ บุคคลที่มีความสามารถพิเศษ ต้องจัดด้วยรูปแบบที่เหมาะสม โดยคำนึงถึงความสามารถของบุคคล นั้น” โดยให้กระบวนการจัดการศึกษาส่งเสริมให้ผู้เรียนสามารถพัฒนาตามธรรมชาติ และเต็มตาม ศักยภาพ สอดคล้องกับความสนใจ ความถนัดของผู้เรียน โดยคำนึงถึงความแตกต่างของผู้เรียน ซึ่ง ในปัจจุบันมักพบว่าเด็กที่เรียนอยู่ในห้องเรียนบางคนมักจะมีคุณสมบัติที่แตกต่างไปจากเพื่อนใน กลุ่ม หากเด็กเหล่านี้ได้รับการเอาใจใส่ดูแล พัฒนาความสามารถตามหลักวิชาการอย่างถูกต้อง เหมาะสม ความสามารถโดดเด่นที่เกิดขึ้นกับตัวเขาจะนำไปสู่การสร้างสรรค์ผลงานได้และได้สำรวจ

ตัวเอง ว่าควรที่จะเรียนสาขาวิชาใดตามความถนัดเพื่อการประกอบอาชีพของตนได้อย่างเหมาะสม และประสบความสำเร็จในอาชีพและชีวิต

ผู้ที่เกี่ยวข้องกับการศึกษาต้องเข้าใจถึงศักยภาพและคุณลักษณะที่มีอยู่ในตัวผู้เรียน เพื่อจะได้ช่วยส่งเสริมอย่างเต็มที่และถูกต้อง ครูผู้สอนจึงควรที่จะรู้ถึงความสามารถของนักเรียนแต่ละคน เพื่อที่ครูจะได้สอนให้นักเรียน ได้เข้าใจถึงสาระสำคัญของวิชาต่างๆ ตามความเหมาะสมกับวัยของนักเรียน การที่นักเรียนได้รับการส่งเสริมให้ได้รับความรู้ย่อมก่อให้เกิดการพัฒนาทางความคิด ซึ่งจะ เป็นประโยชน์ต่อการเรียนในขั้นที่สูงขึ้นต่อไป (บันลือ พุกขวัน. 2534 : 28)

การปฏิรูปการศึกษาที่เน้นการจัดการเรียนการสอนให้ผู้เรียนได้พัฒนาขีดความสามารถของตนได้เต็มตามศักยภาพและมีความสมดุลทางด้านร่างกาย ปัญญา จิตใจและสังคมโดยยึดผู้เรียนเป็นศูนย์กลางแห่งการเรียนรู้ จำเป็นต้องมีเครื่องมือวัดสำหรับบ่งชี้ความสามารถและความต้องการของเด็ก แต่เครื่องมือวัดดังกล่าวส่วนใหญ่เป็นแบบทดสอบมาตรฐานวัดสติปัญญา ความถนัด ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนและความคิดสร้างสรรค์ เครื่องมือวัดเหล่านั้นมีข้อจำกัดในการนำไปใช้ ต้องปกปิดมิให้เกิดการรั่วไหล และต้องใช้ผู้เชี่ยวชาญหรือเจ้าหน้าที่หน่วยงานกลางดำเนินการสอบและควบคุม (บุญเชิด ภิญโญนนตพงษ์. 2545 : 2)

จากการสำรวจสภาพปัญหาของการแนะแนวในโรงเรียนจากครูแนะแนวที่เข้าร่วมประชุมสัมมนาของสมาคมแนะแนวแห่งประเทศไทย เมื่อวันที่ 19 เมษายน 2547 ณ โรงแรมเอเชีย กรุงเทพมหานคร จำนวน 202 คน สรุปได้ว่าปัญหาที่พบในการจัดการแนะแนวการศึกษาสำหรับนักเรียน คือ ทางโรงเรียนต่างๆ มีปัญหาในด้านความต้องการเครื่องมือแนะแนวเพื่อใช้ในการคัดกรองเด็กนักเรียนในด้านต่างๆ ขาดเครื่องมือที่ให้เยาวชนได้รู้จักตนเอง รู้จักใช้ประสบการณ์ทักษะในการศึกษาความสามารถ ความถนัด ความสนใจ และบุคลิกภาพ เพื่อที่จะนำข้อมูลมาใช้เป็นแนวทางในการวางแผนการเรียน ชีวิต และอาชีพ ตัดสินใจเลือกอาชีพสำหรับตนเองต่อไป

ด้วยเหตุนี้ผู้วิจัยจึงสนใจที่จะศึกษาถึงแบบวัดลักษณะที่พึงประสงค์ในด้านสังคมศึกษา ของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 6 ตามหลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2544 เนื่องจากนักเรียนชั้นนี้จัดอยู่ในช่วงอายุประมาณ 15 – 18 ปี เป็นวัยที่เด็กเติบโตเป็นผู้ใหญ่ทางร่างกายเต็มที่เป็นช่วงเปลี่ยนวัยชีวิตทางสังคม อารมณ์ จิตใจ ค่านิยม อุดมคติ เป็นต้น เด็กกำลังเรียน เลียน และทดลองบทบาท เพื่อจะเป็นผู้ใหญ่ในแง่ต่างๆ เช่น อารมณ์ สังคม จิตใจ ความไฝฝืน ประารถนา เป็นต้น (ศรีเรือน แก้วกังวาล. 2540 : 330-360) และเป็นช่วงที่เด็กกำลังเตรียมตัวสอบเข้ามหาวิทยาลัย หรือบางคนก็เตรียมตัวเพื่อการประกอบอาชีพ ซึ่งถ้าเด็กสามารถได้ทราบถึงความถนัด ความสนใจ และบุคลิกภาพของตนเอง ก็จะทำให้เข้าใจตนเองมากยิ่งขึ้น แบบวัดดังกล่าวจึงเป็นประโยชน์อย่างยิ่งกับการแนะแนว การเรียน การเลือกคณะเพื่อศึกษาต่อ การเลือกอาชีพต่อไปในอนาคต รวมถึงทำให้ครูและผู้ที่เกี่ยวข้องกับเด็กนักเรียนได้เข้าใจ และจัดการเรียนการสอนให้มีประสิทธิภาพเหมาะสมกับผู้เรียนมากขึ้น

ความมุ่งหมายของการวิจัย

ในการวิจัยครั้งนี้ผู้วิจัยได้ตั้งความมุ่งหมายไว้ดังนี้

1. เพื่อสร้างแบบวัดลักษณะที่พึงประสงค์ด้านสังคมศึกษา ของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 6
2. เพื่อสร้างเกณฑ์ปกติของแบบวัดลักษณะที่พึงประสงค์ด้านสังคมศึกษา ของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 6

ความสำคัญของการวิจัย

ผลจากการศึกษาครั้งนี้ เป็นการพัฒนาแบบวัดลักษณะที่พึงประสงค์ด้านสังคมศึกษา เพื่อให้ได้แบบวัดที่มีคุณภาพ มีความเหมาะสมกับเด็กนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 6 อันจะเป็นเครื่องมือช่วยให้ครูแนะแนวและผู้ที่เกี่ยวข้องสามารถนำไปใช้วัดลักษณะส่วนบุคคลที่บ่งบอกถึงการรู้คิด ความสนใจ และบุคลิกภาพของนักเรียน เพื่อที่จะจัดกระบวนการเรียนการสอนให้สอดคล้องเหมาะสมกับศักยภาพของนักเรียน รวมถึงการเป็นแนวทางในการให้คำปรึกษาเรื่องการเลือกคณะเพื่อเข้าศึกษาต่อในระดับอุดมศึกษา การเลือกอาชีพของนักเรียนต่อไปในอนาคต ตลอดจนเป็นแนวทางในการพัฒนาแบบวัดที่มีลักษณะคล้ายคลึงกันต่อไป

ขอบเขตของการวิจัย

ประชากรที่ใช้ในการวิจัย

ประชากรที่ใช้ในการศึกษาค้นคว้าครั้งนี้ เป็นนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 6 ภาคเรียนที่ 2 ปีการศึกษา 2547 ในกรุงเทพมหานคร จำนวน 35,629 คน

กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการวิจัย

กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการศึกษาค้นคว้าครั้งนี้ เป็นนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 6 ภาคเรียนที่ 2 ปีการศึกษา 2547 ในกรุงเทพมหานคร จำนวน 1,058 คน โดยสุ่มกลุ่มตัวอย่างแบบหลายขั้นตอน (Multi – Stage Sampling)

นิยามศัพท์เฉพาะ

1. ลักษณะที่พึงประสงค์ด้านสังคมศึกษา ของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 6 หมายถึง ลักษณะเฉพาะของบุคคลที่มีแนวโน้มบ่งบอกว่าบุคคลนั้นจะประสบความสำเร็จในด้านสังคมศึกษา ของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 6 ประกอบด้วยลักษณะ ดังนี้

1.1 ด้านการรู้คิด หมายถึง ลักษณะความสามารถในด้านการคิด การมีความรู้ในวิชาสังคมศึกษา ได้แก่

1.1.1 ด้านความคิดรวบยอด หมายถึง ความสามารถของนักเรียนในการสรุปความเข้าใจเกี่ยวกับลักษณะร่วมของสิ่งใดสิ่งหนึ่ง หรือเรื่องใดเรื่องหนึ่งที่เป็นพวกและประเภทเดียวกัน

หรือแตกต่างกัน และมองเห็นความสัมพันธ์กับสิ่งอื่นๆ ทั้งที่เป็นรูปธรรม และนามธรรม ซึ่งสามารถวัดได้และประเมินได้จากการทำแบบวัดที่ผู้วิจัยสร้างขึ้น

1.1.2 ด้านการคิดอย่างมีวิจารณญาณ หมายถึง ความสามารถของนักเรียนในการคิดพิจารณาไตร่ตรองอย่างรอบคอบเกี่ยวกับข้อมูลหรือสถานการณ์ที่เป็นปัญหาโดยใช้ความรู้ ความคิด และประสบการณ์ของตนเองในการพิจารณาหลักฐานและข้อเท็จจริงในอดีต ปัจจุบัน และสิ่งที่จะเกิดขึ้นในอนาคต เพื่อนำไปสู่การสรุปได้อย่างสมเหตุสมผล โดยใช้แบบทดสอบวัดการคิดอย่างมีวิจารณญาณที่ผู้วิจัยสร้างขึ้น

2.2 ด้านความสนใจ หมายถึง การแสดงความรู้สึกรักชื่นชอบ พอใจของบุคคลในการเรียน วิชาสังคมศึกษา แสดงออกโดยมีความเอาใจใส่ในการเรียน ความสนุกสนานเพลิดเพลิน มานะพยายามในการร่วมกิจกรรม การมองเห็นประโยชน์และคุณค่าของวิชาสังคมศึกษา เช่น ชอบอ่านหนังสือประวัติศาสตร์ ภูมิศาสตร์ ชอบไปทัศนศึกษา สนใจเรื่องข่าวสารบ้านเมือง การเมือง เศรษฐกิจ

2.3 ด้านบุคลิกภาพ หมายถึง ลักษณะเด่นพิเศษของบุคคลที่แสดงออกมาเพื่อเกื้อหนุนให้บุคคลสามารถสำเร็จในการเรียนด้านสังคมศึกษา ประกอบด้วยลักษณะ 4 ประการ ได้แก่

2.3.1 มนุษยสัมพันธ์ หมายถึง พฤติกรรมที่แสดงออกถึงความสัมพันธ์อันดีระหว่างบุคคล นักเรียนที่มีความมนุษยสัมพันธ์มีลักษณะ ได้แก่ ยิ้มแย้มแจ่มใส ใจกว้างไพเราะ ให้ความช่วยเหลือผู้อื่น เอาใจใส่ สนใจการกระทำ และความรู้สึกรักของผู้อื่น ยินดีรับฟังผู้อื่น เป็นนักฟังที่ดี เคารพและให้เกียรติความคิดเห็นของผู้อื่น ทำงานร่วมกับผู้อื่นด้วยความเข้าใจอันดีต่อกัน

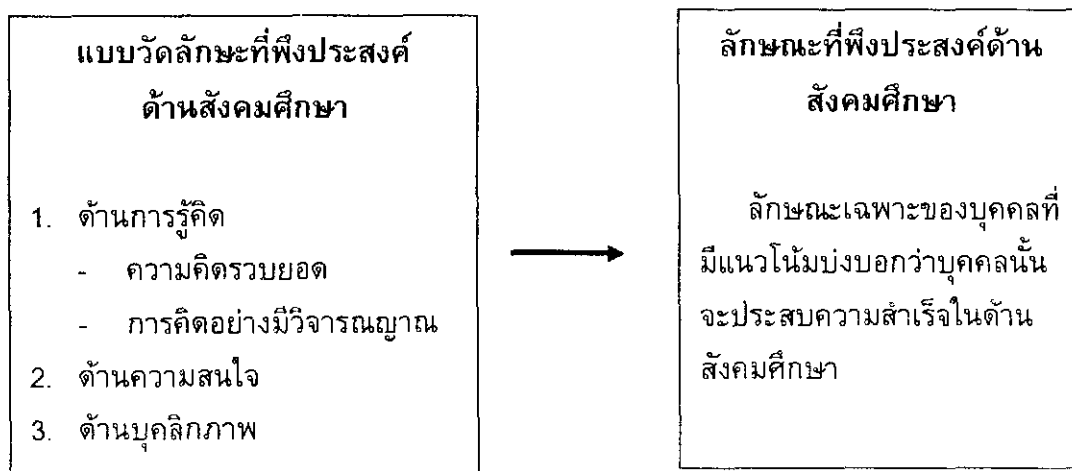
2.3.2 ความเชื่อมั่นในตนเอง หมายถึง คุณลักษณะส่วนบุคคลที่มีความกล้าหาญสามารถกระทำการใดๆ ด้วยความแน่วแน่ แสดงออกอย่างเหมาะสม กล้าที่จะพูด กระทำ แสดงออกเผชิญความจริงอย่างถูกต้องและเป็นตัวของตัวเอง รู้จักพึ่งพาตนเอง สามารถปรับตัวให้อยู่ในสังคมได้อย่างเป็นสุข นักเรียนที่มีความเชื่อมั่นในตนเองมีลักษณะ ดังนี้ กล้าพูด กล้าทำ กล้าตัดสินใจ กล้าแสดงความคิดเห็น กล้าแสดงออกในทางที่ถูกที่ควร ชอบแสดงตัว ตั้งจุดมุ่งหมายไว้สูง และคิดว่า จะกระทำสำเร็จ ใจค่อมั่นคง ไม่เชื่อคนง่าย กล้าเผชิญต่อความเป็นจริง มีจิตใจหนักแน่นไม่ลังเล มีการควบคุมอารมณ์ให้อยู่ในสภาพปกติ ไม่วิตกกังวลเกินไป และไม่หวั่นไหวต่อคำติชมแก้ปัญหาด้วยตนเอง มีความเพียรพยายาม

2.3.3 ความเป็นผู้นำ หมายถึง คุณลักษณะส่วนบุคคลที่มีบุคลิกภาพหรือมีความสามารถในการจูงใจคน มีอิทธิพลเหนือผู้อื่น นักเรียนที่มีความเป็นผู้นำมีลักษณะ ดังนี้ ความรับผิดชอบทั้งต่อตนเอง ส่วนรวม สังคม และประเทศชาติ ยุติธรรม มีวินัยในตนเอง ทำในสิ่งที่ตนเองตั้งใจไว้ อดทนต่องานหนัก และไม่ย่อท้อต่ออุปสรรค รักหมู่คณะ สามัคคีกัน ซื่อสัตย์

2.3.4 ความเป็นประชาธิปไตย หมายถึง คุณลักษณะส่วนบุคคล ที่มีบุคลิกภาพหรือมีความสามารถในการวางตัวในสังคมที่ปกครองด้วยระบอบประชาธิปไตย ได้อย่างถูกต้องเหมาะสม นักเรียนที่มีความเป็นประชาธิปไตยมีลักษณะ ได้แก่ เคารพในกฎเกณฑ์ รับผิดชอบต่อหน้าที่ รู้จักแบ่งปันของเล่น เครื่องใช้ให้แก่ผู้อื่น ยินยอมเสียสละประโยชน์ส่วนตนให้และรับฟังข้อเสนอแก่กลุ่มอย่างเสรี

2. แบบวัดลักษณะที่พึงประสงค์ด้านสังคมศึกษา ของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 6 หมายถึง เครื่องมือที่ผู้วิจัยสร้างขึ้นอย่างมีระบบเพื่อใช้วัดลักษณะที่พึงประสงค์ด้านสังคมศึกษา ของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 6

กรอบแนวคิดในการวิจัย

ภาพประกอบ 1 กรอบแนวคิดการวิจัย

บทที่ 2

เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

ในการวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยได้ศึกษาเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง และได้นำเสนอตามหัวข้อต่อไปนี้

1. เอกสารที่เกี่ยวข้องกับหลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2544
 - 1.1 หลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2544
 - 1.2 สาระและมาตรฐานการเรียนรู้กลุ่มสังคมศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรม
 - 1.3 คุณภาพของผู้เรียนกลุ่มสังคมศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรม เมื่อจบช่วงชั้นที่ 4
 - 1.4 การวัดและการประเมินผล
2. เอกสารที่เกี่ยวข้องกับสังคมศึกษา
 - 2.1 ความหมายของสังคมศึกษา
 - 2.2 ขอบข่ายของวิชาสังคมศึกษา
 - 2.3 จุดมุ่งหมายของสังคมศึกษา
 - 2.4 บทบาทของสังคมศึกษา
 - 2.5 เป้าหมายในวิชาสังคมศึกษา
 - 2.6 คุณค่าของวิชาสังคมศึกษา
 - 2.7 ทักษะในวิชาสังคมศึกษา
3. เอกสารที่เกี่ยวข้องกับลักษณะที่พึงประสงค์ด้านสังคมศึกษา
 - 3.1 ลักษณะที่พึงประสงค์ด้านสังคมศึกษา
 - 3.2 โครงสร้างการวัด
 - 3.3 องค์ประกอบลักษณะที่พึงประสงค์ด้านสังคมศึกษา
 - 3.3.1 การรู้คิด
 - 3.3.1.1 ความคิดรวบยอด
 - 3.3.1.2 การคิดอย่างมีวิจารณญาณ
 - 3.3.2 ความสนใจในการเรียนวิชาสังคมศึกษา
 - 3.3.3 บุคลิกภาพของผู้ที่มีลักษณะที่พึงประสงค์ด้านสังคมศึกษา
 - 3.3.3.1 ความหมายของบุคลิกภาพ
 - 3.3.3.2 ความสำคัญของบุคลิกภาพ
 - 3.3.3.3 ทฤษฎีบุคลิกภาพ
 - 3.3.3.4 มนุษยสัมพันธ์
 - 3.3.3.5 ความเชื่อมั่นในตนเอง
 - 3.3.3.6 ความเป็นผู้นำ

3.3.3.7 ความเป็นประชาธิปไตย

4. งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

1. เอกสารที่เกี่ยวข้องกับหลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2544

1.1 หลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2544

สาระและมาตรฐานการเรียนรู้ กลุ่มสาระการเรียนรู้สังคมศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรม มีหลักการ (กระทรวงศึกษาธิการ. 2545 : 1-34) คือ

1. เป็นการศึกษาเพื่อความเป็นเอกภาพของชาติมุ่งเน้นความเป็นไทยควบคู่ไปกับความเป็นสากล
2. เป็นการศึกษาเพื่อปวงชนที่ประชาชนทุกคนจะได้รับการศึกษาอย่างเสมอภาค และเท่าเทียมโดยสังคมมีส่วนร่วมในการจัดการศึกษา
3. ส่งเสริมให้ผู้เรียนได้พัฒนาและเรียนรู้ด้วยตนเองอย่างต่อเนื่องตลอดชีวิต โดยถือว่าผู้เรียนสำคัญที่สุด สามารถพัฒนาตามธรรมชาติและเต็มตามศักยภาพ
4. เป็นหลักสูตรที่มีโครงสร้างยืดหยุ่นทั้งด้านสาระ เวลา และการจัดการเรียนรู้
5. เป็นหลักสูตรที่จัดการศึกษาได้ทุกรูปแบบ ครอบคลุมทุกกลุ่มเป้าหมาย สามารถเทียบโอนผลการเรียนรู้และประสบการณ์

จุดมุ่งหมาย

หลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐาน กำหนดจุดมุ่งหมายซึ่งถือว่าเป็นมาตรฐานการเรียนรู้ให้ผู้เรียนเกิดคุณลักษณะอันพึงประสงค์ดังนี้

1. เห็นคุณค่าของตนเองมีวินัยในตนเองปฏิบัติตนตามหลักธรรมของพระพุทธศาสนา หรือตามหลักการของศาสนาที่ตนนับถือ มีคุณธรรม จริยธรรมและค่านิยมอันพึงประสงค์
2. มีความคิดสร้างสรรค์ ใฝ่รู้ ใฝ่เรียน รักการอ่าน รักการเขียน และรักการค้นคว้า
3. มีความรู้อันเป็นสากลรู้เท่าทันการเปลี่ยนแปลง และความเจริญก้าวหน้าทางวิทยาการ มีทักษะและมีศักยภาพในการจัดการ การสื่อสารและการใช้เทคโนโลยี โดยการปรับวิธีคิด วิธีการทำงานได้เหมาะสมกับสถานการณ์
4. มีทักษะและกระบวนการโดยเฉพาะทางคณิตศาสตร์ วิทยาศาสตร์ ทักษะการคิด การสร้างทางปัญญา และทักษะในการดำเนินชีวิต
5. รักการออกกำลังกาย ดูแลตนเองให้มีสุขภาพและบุคลิกภาพที่ดี
6. มีประสิทธิภาพในการผลิตและการบริโภค มีค่านิยมเป็นผู้ผลิตมากกว่าเป็นผู้บริโภค
7. เข้าใจประวัติศาสตร์ของชาติไทย ภูมิใจในความเป็นไทย เป็นพลเมืองดี ยึดมั่นในวิถีชีวิตและการปกครองระบอบประชาธิปไตย อันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุข
8. มีจิตสำนึกในการอนุรักษ์ภาษาไทย ศิลปะ วัฒนธรรม ประเพณี กีฬา ภูมิปัญญาไทย รวมถึงทรัพยากรธรรมชาติและสภาพสิ่งแวดล้อม
9. รักประเทศชาติและท้องถิ่น มุ่งทำผลประโยชน์และสร้างสิ่งที่ดีงามให้สังคม

1.2 สารและมาตรฐานการเรียนรู้กลุ่มสังคมศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรม ความสำคัญ

กลุ่มสังคมศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรม เป็นกลุ่มสาระการเรียนรู้ที่ผู้เรียนทุกคนในระดับประถมศึกษาและมัธยมศึกษาต้องเรียน ทั้งนี้เพราะกลุ่มสาระการเรียนรู้ที่ว่าด้วยการอยู่ร่วมกันบนโลกที่มีการเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็วตลอดเวลา การเชื่อมโยงทางเศรษฐกิจซึ่งแตกต่างกันอย่างหลากหลาย การปรับตัวเองกับบริบทสภาพแวดล้อม ทำให้เป็นพลเมืองที่รับผิดชอบ มีความสามารถทางสังคม มีความรู้ ทักษะ คุณธรรม และค่านิยมที่เหมาะสม โดยให้ผู้เรียนเกิด ความเจริญงอกงามในแต่ละด้านดังนี้

1. ด้านความรู้

กลุ่มสังคมศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรม จะให้ความรู้แก่ผู้เรียนในเนื้อหาสาระ ความคิดรวบยอด และหลักการสำคัญๆ ในสาขาวิชาต่างๆ ทางสังคมศาสตร์ ได้แก่ ภูมิศาสตร์ ประวัติศาสตร์ รัฐศาสตร์ จริยธรรม สังคมวิทยา เศรษฐศาสตร์ กฎหมาย ประชากรศึกษา และสิ่งแวดล้อมศึกษา ตามขอบเขตที่กำหนดไว้ในแต่ละระดับชั้น โดยจัดการเรียนรู้ในลักษณะบูรณาการหรือสหวิทยาการ

2. ด้านทักษะและกระบวนการ

ในการเรียนสังคมศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรมนั้น ผู้เรียนควรจะได้พัฒนากระบวนการต่างๆ จนเกิดทักษะและกระบวนการดังนี้

ทักษะการคิด เช่น การสรุปความคิด การแปลความ การวิเคราะห์หลักการและการนำไปใช้ ตลอดจนการคิดอย่างมีวิจารณญาณ

ทักษะการแก้ปัญหา ตามกระบวนการทางสังคมศาสตร์ กระบวนการสืบสวน เช่น ความสามารถในการตั้งคำถามและการตั้งสมมติฐานอย่างเป็นระบบ การรวบรวมและวิเคราะห์ข้อมูล การทดสอบสมมติฐานและสรุปเป็นหลักการ

ทักษะการเรียนรู้ เช่น ความสามารถในการแสวงหาข้อมูลความรู้โดยการอ่าน การฟัง และการสังเกต ความสามารถในการสื่อสาร โดยการพูด การเขียน และการนำเสนอ ความสามารถในการตีความ การสร้างแผนภูมิ แผนที่ ตารางเวลา และการจัดบันทึก รวมทั้งการใช้เทคโนโลยีและสื่อสารสนเทศต่างๆ ให้เป็นประโยชน์ในการแสวงหาความรู้

ทักษะกระบวนการกลุ่ม เช่น ความสามารถในการเป็นผู้นำ และผู้ตามในการทำงานกลุ่ม มีส่วนร่วมในการกำหนดเป้าหมายการทำงานของกลุ่ม ปฏิบัติหน้าที่ตามที่ได้รับมอบหมายด้วยความรับผิดชอบ สร้างสรรค์ผลงาน ช่วยลดข้อขัดแย้ง และแก้ปัญหาของกลุ่มได้อย่างมีประสิทธิภาพ

3. ด้านเจตคติและค่านิยม

กลุ่มสังคมศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรม จะช่วยพัฒนาเจตคติ และค่านิยมเกี่ยวกับประชาธิปไตยและความเป็นมนุษย์ เช่น รู้จักตนเอง พึ่งตนเอง ซื่อสัตย์สุจริต มีวินัย มีความกตัญญู รักเกียรติภูมิแห่งตน มีนิสัยในการเป็นผู้ผลิตที่ดี มีความพอดีในการบริโภค เห็นคุณค่าของการทำงาน รู้จักคิดวิเคราะห์ การทำงานเป็นกลุ่ม เคารพสิทธิของผู้อื่น เสียสละ เห็นแก่ประโยชน์ส่วนรวม มี

ความผูกพันกับกลุ่ม รักท้องถิ่น รักประเทศชาติ เห็นคุณค่าอนุรักษ์และพัฒนาศิลปวัฒนธรรม และสิ่งแวดล้อม ศรัทธาในหลักธรรมของศาสนา และการปกครองของศาสนา และการปกครองในระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุข

4. ด้านการจัดการและการปฏิบัติ

กิจกรรมการเรียนรู้ในกลุ่มสังคมศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรม จะช่วยให้ผู้เรียนเกิดทักษะในการทำงานเป็นกลุ่ม สามารถนำความรู้ ทักษะ ค่านิยม และเจตคติที่ได้รับการอบรมบ่มนิสัยมาใช้ในการแก้ปัญหาต่างๆ ที่เกิดขึ้นในชีวิตประจำวันของผู้เรียนได้

วิสัยทัศน์

1. กลุ่มสังคมศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรม เป็นศาสตร์บูรณาการที่มุ่งให้เยาวชนเป็นผู้มีการศึกษา พร้อมทั้งจะเป็นผู้นำ เป็นผู้มีส่วนร่วม และเป็นพลเมืองที่มีความรับผิดชอบโดย

1.1 นำความรู้จากอดีตมาสร้างความเข้าใจในมรดกทางวัฒนธรรมของประเทศเพื่อการตัดสินใจในการเป็นพลเมืองดี

1.2 นำความรู้เกี่ยวกับโลกของเรามาสร้างความเข้าใจในกระบวนการก่อเกิดสภาพแวดล้อมของมนุษย์ เพื่อการตัดสินใจในการดำรงชีวิตในสังคม

1.3 นำความรู้เรื่องการเมืองการปกครองมาตัดสินใจเกี่ยวกับการปกครอง ชุมชนท้องถิ่น และประเทศชาติของตน

1.4 นำความรู้เรื่องการผลิต การแจกจ่าย และการบริโภคสินค้าและบริการ มาตัดสินใจในการใช้ทรัพยากรที่มีอยู่จำกัดเพื่อดำรงชีวิต การประกอบอาชีพ และการอยู่ในสังคม

1.5 นำความรู้เกี่ยวกับคุณค่าของจริยธรรม ศาสนา มาตัดสินใจในการประพฤติปฏิบัติตน และการอยู่ร่วมกับผู้อื่น

1.6 นำวิธีการทางสังคมศาสตร์มาค้นหาคำตอบเกี่ยวกับประเด็นปัญหาในสังคม และกำหนดแนวทางประพฤติปฏิบัติที่สร้างสรรค์ต่อส่วนรวม

เยาวชนจำเป็นต้องศึกษาสาระการเรียนรู้กลุ่มสังคมศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรม เพื่อให้เข้าใจสังคมโลกที่ซับซ้อน สามารถปกครองดูแลตนเอง รับผิดชอบ เอาใจใส่ต่อสังคมและสิ่งแวดล้อมของโลกได้

ดังนั้นตลอดระยะเวลาการศึกษาขั้นพื้นฐาน ควรแสดงให้เห็นว่าผู้เรียนกลุ่มสังคมศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรม ได้ใช้ความรู้อย่างมีความหมาย เพื่อการตัดสินใจ การสำรวจ ตรวจสอบ การสืบค้น การสร้างสรรค์สิ่งต่างๆ และนำทางตนเองและผู้อื่นเชื่อมโยงความรู้ที่เรียนสู่โลกแห่งความเป็นจริงในชีวิตได้

2. กลุ่มสังคมศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรม ได้บูรณาการสรรพความรู้ กระบวนการและปัจจัยต่างๆ เพื่อการเรียนรู้ตามเป้าหมายของท้องถิ่นและประเทศชาติ การเรียนการสอนต้องใช้ข้อมูล ความรู้ทั้งในระดับท้องถิ่น ประเทศชาติ และระดับโลกเชื่อมโยงเข้าด้วยกัน

3. ผู้เรียนได้อภิปรายประเด็นปัญหาร่วมสมัย ร่วมกับเพื่อนและผู้ใหญ่ สามารถแสดงจุดยืนในค่านิยม จริยธรรมของตนอย่างเปิดเผยและจริงใจ ขณะเดียวกันก็รับฟังเหตุผลของผู้อื่นที่แตกต่างจากตนอย่างตั้งใจ

4. การเรียนการสอนเป็นบรรยากาศของการส่งเสริมการคิดขั้นสูงในประเด็นหัวข้อที่ลึกซึ้งท้าทาย ผู้สอนปฏิบัติต่อผู้เรียน ที่จะให้ผู้เรียนมีส่วนร่วมในกิจกรรมการเรียนรู้ที่มีความหมายให้ผู้เรียนได้รับการประเมินที่เน้นการนำความรู้มาประยุกต์ใช้ทุกรายวิชา

5. กลุ่มสังคมศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรมมีการจัดเตรียมโครงงานที่สอดคล้องกับสภาพความเป็นจริงของสังคมที่ให้ผู้เรียนได้นำสิ่งที่เรียนไปใช้ได้จริงในการดำเนินชีวิต

พื้นฐานแนวคิดการพัฒนาหลักสูตรและการเรียนการสอนกลุ่มสังคมศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรม

กลุ่มสังคมศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรมเป็นศาสตร์แห่งบูรณาการ หลักสูตรและการเรียนการสอนกลุ่มสังคมศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรม มีลักษณะของการเชื่อมโยงสาระการเรียนรู้ต่างๆ ในหลักสูตรเข้าด้วยกัน เช่น วิธีการและแนวคิดของนักวิทยาศาสตร์ กระบวนการของนักคณิตศาสตร์ ความคิดสร้างสรรค์ของศิลปิน นักดนตรี ประสบการณ์ของนักศิลปะ และทักษะการสื่อสารถ่ายทอดภาษาออกมา

กลุ่มสังคมศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรมสามารถบูรณาการกับกลุ่มอื่นๆ ได้ดังนี้

กลุ่มสังคมศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรมเชื่อมโยงได้ดีกับการเรียนกลุ่มภาษา ผู้ที่เรียนกลุ่มสังคมศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรม ต้องใช้ภาษาเพื่อการสื่อสารได้เป็นอย่างดี ใช้ภาษาในการให้เหตุผลและแก้ปัญหา ปกป้องรักษาวัฒนธรรมให้คงไว้ การพัฒนาทักษะทางภาษาในการเรียนกลุ่มสังคมศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรม ได้แก่ การอ่าน เขียน พูด ฟัง เรื่องราว และพิจารณาวรรณกรรมต่างๆ จะเปิดโลกทัศน์ให้ผู้เรียนได้เข้าใจโลกด้วยการศึกษาวรรณกรรมเหล่านี้ในเชิงประวัติศาสตร์และวัฒนธรรม วรรณกรรมจากสิ่งพิมพ์ที่ปรากฏอยู่ในชีวิตประจำวันของผู้เรียนมีมากมายที่จะพัฒนาทักษะทางภาษาได้ มิใช่แต่เฉพาะจากหนังสือเรียน ทั้งนี้เพื่อขยายประสบการณ์ทางสังคมที่เป็นจริงของผู้เรียนได้กว้างขวางขึ้นสื่อเทคโนโลยีต่างๆ และคอมพิวเตอร์เป็นเครื่องมืออีกทางหนึ่งที่ทำให้ผู้เรียนพัฒนาภาษาเพื่อการสื่อสารได้อย่างมีประสิทธิภาพ

กลุ่มสังคมศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรมเชื่อมโยงได้ดีกับการเรียนกลุ่มศิลปะ ศิลปะช่วยให้ผู้เรียนได้เข้าใจมุมมองต่างๆ เกี่ยวกับโลก งานศิลปะสะท้อนให้เห็นความเป็นจริงของสังคม การเมือง เศรษฐกิจในยุคสมัยต่างๆ ได้ ศิลปะสะท้อนความคิด จิตวิญญาณ ความหวังของมนุษยชาติ เป็นเสมือนบันทึกลึกฐานว่ามนุษย์เรามีชีวิต มีความคิดคำนึงอย่างไร ด้วยการนำเสนอมุมมองที่เป็นเอกลักษณ์ของผู้สร้างงานศิลปะนั้น ศิลปะจึงช่วยให้ผู้เรียนได้เรียนรู้โลกกว้างที่เขาอาศัยอยู่ การศึกษาสังคมจากงานศิลปะยังทำให้ผู้เรียนได้พัฒนาความคิดสร้างสรรค์ด้วย

กลุ่มสังคมศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรมเชื่อมโยงได้ดีกับการเรียนกลุ่มคณิตศาสตร์ คณิตศาสตร์เป็นเครื่องมือที่ช่วยให้ผู้เรียนได้ตรวจสอบและแก้ไขปัญหาต่างๆ ผู้เรียนได้ใช้แนวคิด

ทางคณิตศาสตร์ในการจัดระบบ วิเคราะห์ และนำเสนอข้อมูลต่าง ๆ ที่สัมพันธ์กับเหตุการณ์หรือประเด็นปัญหาในสังคมได้ ทั้งยังเชื่อมโยงให้ผู้เรียนได้นำวิธีการแก้ปัญหามาใช้ เพื่อประเมินความสัมพันธ์ของเหตุการณ์ในอดีตกับเงื่อนไขในปัจจุบันและผลที่จะเกิดขึ้นในอนาคตได้ด้วย

กลุ่มสังคมศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรมเชื่อมโยงได้กับการเรียนกลุ่มวิทยาศาสตร์ ทักษะกระบวนการทางวิทยาศาสตร์ช่วยให้ผู้เรียนได้สำรวจองค์ประกอบทางการเมือง เศรษฐกิจ ลักษณะทางกายภาพ และวัฒนธรรมที่เกี่ยวข้องกันและที่ปรากฏอยู่ในสังคมที่เขาอยู่ กลุ่มสังคมศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรม และวิทยาศาสตร์เชื่อมโยงกันอย่างใกล้ชิดเกี่ยวกับการศึกษาโลก ทั้งทางกายภาพและทางสังคม การตรวจสอบผลของธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมที่มีผลต่อการดำรงชีวิตในสังคม การนำแนวคิดทางวิทยาศาสตร์มาใช้และผลที่เกิดขึ้น ทั้งสองวิชาสามารถเชื่อมโยงให้ผู้เรียนเห็นปัญหาที่เกิดขึ้นจริง และมองเห็นการปฏิบัติเพื่อกิจกรรมทางสังคมได้

กลุ่มสังคมศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรมเชื่อมโยงได้กับการเรียนกลุ่มพลศึกษา และสุขศึกษา พลศึกษา และสุขศึกษาช่วยให้ผู้เรียนได้พัฒนาเจตคติ ค่านิยม จริยธรรม และวิธีการต่าง ๆ ที่มีอิทธิพลต่อกระบวนการแก้ปัญหา และการตัดสินใจในเรื่องราวต่าง ๆ ได้ ผู้เรียนสามารถใช้ทักษะและการปฏิบัติตนทางพลศึกษาและสุขศึกษามาดำรงชีวิตเพื่อพัฒนาร่างกาย อารมณ์ และจิตใจให้มีคุณค่า จึงเป็นการเชื่อมโยงระหว่างคุณค่าทางร่างกายและสติปัญญา

กลุ่มสังคมศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรมเชื่อมโยงได้กับการเรียนรู้กลุ่มการงานอาชีพ และเทคโนโลยี การเรียนการงานอาชีพและเทคโนโลยีมุ่งให้ผู้เรียนมีความรู้ ความเข้าใจและประสบการณ์ในงานที่เป็นพื้นฐานของวิชาอาชีพ มีทักษะในการทำงาน มีเจตคติที่ดีต่องานอาชีพ มีจริยธรรม คุณธรรมในการทำงาน และสามารถนำความรู้ ทักษะและกระบวนการเทคโนโลยีไปใช้ในการดำเนินชีวิต ซึ่งเชื่อมโยงสัมพันธ์กับการเรียนกลุ่มสังคมศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรมที่เน้นการดำเนินชีวิตในสังคมบนพื้นฐานของสัมมาอาชีพที่ก่อปรด้วยคุณธรรม จริยธรรม และสามารถทำงานร่วมกับผู้อื่น เน้นการพัฒนาการเป็นพลเมืองดีที่ต้องประกอบอาชีพที่สุจริต และเป็นประโยชน์ต่อตนและสังคมส่วนรวมด้วย

กลุ่มสังคมศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรมจึงเน้นการเรียนการสอนที่บูรณาการ ความรู้จากสาระการเรียนรู้ต่าง ๆ มาหลอมรวมเข้าด้วยกันในประเด็นปัญหาหรือเรื่องที่จะศึกษาการจัดหลักสูตร และหน่วยการเรียนรู้ของกลุ่มสังคมศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรม จึงมักเป็นประเด็นปัญหาที่เป็นบูรณาการ ลักษณะหน่วยการเรียนรู้แบบนี้จะนำมาจากแนวคิด ความคิดรวบยอดปัญหาหรือโครงการที่ต้องการให้ ผู้เรียนได้เชื่อมโยงข้อมูลต่าง ๆ ที่เขาต้องแสวงหาและรวบรวมมา ประเด็นปัญหาหรือโครงการเหล่านั้นอาจเป็นเรื่องที่เกี่ยวข้องกับสาระต่าง ๆ ในกลุ่มสังคมศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรม กลุ่มภาษาไทย กลุ่มคณิตศาสตร์ กลุ่มวิทยาศาสตร์ กลุ่มศิลปะ กลุ่มพลศึกษาและสุขศึกษา และกลุ่มการงานอาชีพและเทคโนโลยี ตัวอย่างหน่วยการเรียนรู้ในลักษณะนี้ เช่น เรื่องการเปลี่ยนแปลง วัฒนธรรม ความรับผิดชอบการพึ่งพา ความขัดแย้ง ความสมดุล และความขาดแคลน เป็นต้น จะเห็นได้ว่า การนำหน่วยการเรียนรู้มาให้ผู้เรียนเรียน เป็นเรื่องที่ครูต้องค้นหา ต้องออกแบบเอง มิใช่ นำมาจากหัวข้อของหนังสือเรียน หน่วยการเรียนรู้ในลักษณะนี้จะมีลักษณะสะท้อนให้เห็นภาพรวม

ของแนวคิดต่าง ๆ ได้กว้างขวางและลึกซึ้ง มองเห็นวิธีการจัดการเรียนรู้เพื่อให้ได้ความรู้ในหน่วย การเรียนนั้นได้หลากหลายวิธี ไม่ว่าจะเป็นด้วย การเรียนเป็นกลุ่ม เป็นรายบุคคล การศึกษาวิจัย การลงมือปฏิบัติงาน การสำรวจภาคสนาม การทดลองในห้องปฏิบัติการ และการใช้เทคโนโลยี คอมพิวเตอร์ เป็นต้น หน่วยการเรียนรู้ลักษณะนี้จึงต้องใช้เวลาในการศึกษานานพอสมควร สิ่ง ที่เรียน จึงจะมีความหมายต่อตัวผู้เรียน

1.3 คุณภาพของผู้เรียนกลุ่มสังคมศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรมเมื่อจบช่วงชั้นที่ 4

หลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐานได้กำหนดให้กลุ่มสังคมศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรมเป็น กลุ่มสาระพื้นฐานที่ผู้เรียนตั้งแต่ชั้นประถมศึกษาปีที่ 1 ถึงชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 6 ประกอบด้วยศาสตร์ สาขาต่าง ๆ หลายแขนง มีลักษณะเป็นพหุวิทยาการ มุ่งเน้นให้ผู้เรียนมีความรู้ มีทักษะกระบวนการ มีคุณธรรม จริยธรรม ค่านิยมที่พึงประสงค์ รวมทั้งได้แสดงบทบาทและความรับผิดชอบทั้งต่อตนเอง ต่อผู้อื่น และต่อสภาพแวดล้อม

จากองค์ประกอบดังกล่าวจึงทำให้กลุ่มสังคมศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรม มีจุดเน้นใน การสร้างคุณภาพของผู้เรียนดังนี้

1. ยึดมั่นในหลักธรรมของพระพุทธศาสนา หรือศาสนาที่ตนนับถือ สามารถนำหลักธรรม คำสอนไปใช้ปฏิบัติในการอยู่ร่วมกันได้ เป็นผู้กระทำความดี มีค่านิยมที่ดีงาม พัฒนาตนเองอยู่เสมอ รวมทั้งบำเพ็ญตนให้เป็นประโยชน์แก่สังคมส่วนรวม

2. ยึดมั่น ศรัทธา และธำรงรักษาไว้ซึ่งการปกครองระบอบประชาธิปไตยอันมี พระมหากษัตริย์เป็นประมุข ปฏิบัติตนเป็นพลเมืองดีปฏิบัติตามกฎหมาย ขนบธรรมเนียมประเพณี และวัฒนธรรมไทย รวมทั้งถ่ายทอดสิ่งที่ดีงามไว้เป็นมรดกของชาติ เพื่อสันติสุขของสังคมไทยและ สังคมโลก

3. มีความสามารถในการบริหารจัดการทรัพยากรให้มีประสิทธิภาพเพื่อการดำรงชีวิต อย่างมีดุลยภาพ และสามารถนำหลักการของเศรษฐกิจพอเพียงไปปฏิบัติได้อย่างมีประสิทธิภาพ

4. เข้าใจพัฒนาการของมนุษยชาติจากอดีตจนถึงปัจจุบัน ภาควิชาในความเป็นไทยทั้ง ในอดีตและปัจจุบัน สามารถใช้วิธีการทางประวัติศาสตร์มาวิเคราะห์เหตุการณ์ต่างๆ อย่างเป็นระบบ และนำไปสร้างองค์ความรู้ใหม่ได้

5. มีปฏิสัมพันธ์ที่ดีงามระหว่างมนุษย์กับมนุษย์ มนุษย์กับสิ่งแวดล้อม เป็นผู้สร้าง วัฒนธรรม มีจิตสำนึก อนุรักษ์ทรัพยากรและสิ่งแวดล้อมเพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืน

ตลอดระยะเวลาที่ผู้เรียนได้เรียนรู้ตามหลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐานนั้น กลุ่มสังคมศึกษา และวัฒนธรรม ได้มีส่วนส่งเสริม สนับสนุน และพัฒนาผู้เรียนให้มีคุณภาพและมีจุดเน้น เมื่อผู้เรียน เรียนจบปีสุดท้ายของช่วงชั้นที่ 4 ดังนี้

มาตรฐานช่วงชั้นที่ 4 (ม. 4-6)

ได้เรียนรู้และศึกษาความเป็นไปของโลกอย่างกว้างขวางและลึกซึ้งยิ่งขึ้น สามารถอยู่ ร่วมกับผู้อื่นและอยู่ในสังคมอย่างมีความสุข เรียนรู้ภูมิปัญญาไทย มีความภูมิใจในความเป็นไทย

ยึดมั่นในวิถีชีวิตสิ่งแวดล้อม มีความรักท้องถิ่นและประเทศชาติ มุ่งทำประโยชน์และสร้างสิ่งที่ดีงามให้กับสังคม รวมทั้งมีศักยภาพเพื่อการศึกษาต่อในชั้นสูงตามความประสงค์ได้

ผลการเรียนรู้ที่คาดหวังเมื่อจบชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 6

1. เรียนรู้และศึกษาความเป็นไปของโลกอย่างกว้างขวางและลึกซึ้งยิ่งขึ้น
2. ได้รับการส่งเสริมและสนับสนุนให้พัฒนาตนเองเป็นพลเมืองดี มีคุณธรรม จริยธรรม ปฏิบัติตามหลักธรรมของศาสนาที่ตนนับถือรวมทั้งมีค่านิยมอันพึงประสงค์ สามารถอยู่ร่วมกับผู้อื่นและอยู่ในสังคมได้อย่างมีความสุข รวมทั้งมีศักยภาพเพื่อการศึกษาต่อในชั้นสูงตามความประสงค์ได้
3. เรียนรู้เรื่องภูมิปัญญาไทย มีความภูมิใจในความเป็นไทย ประวัติศาสตร์ของชาติไทย ยึดมั่นในวิถีชีวิต และการปกครองระบบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุข
4. ได้รับการส่งเสริมให้มีนิสัยที่ดีในการบริโภค เลือกและตัดสินใจบริโภคได้อย่างเหมาะสม มีจิตสำนึกและมีส่วนร่วมในกาอนุรักษ์ประเพณี วัฒนธรรมไทย และสิ่งแวดล้อม มีความรักท้องถิ่นและประเทศชาติ มุ่งทำประโยชน์และสร้างสิ่งที่ดีงามให้กับสังคม
5. เป็นผู้มีความรู้ ความสามารถในการจัดการเรียนรู้ของตนเอง ชี้นำตนเองได้ และสามารถแสวงหาความรู้ จากแหล่งการเรียนรู้ต่าง ๆ ในสังคมได้ตลอดชีวิต

สาระและมาตรฐานการเรียนรู้

สาระที่เป็นองค์ความรู้ของกลุ่มสาระการเรียนรู้กลุ่มสังคมศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรม ประกอบด้วย

สาระที่ 1 ศาสนา ศีลธรรม จริยธรรม

สาระที่ 2 หน้าที่พลเมือง วัฒนธรรม และการดำเนินชีวิตในสังคม

สาระที่ 3 เศรษฐศาสตร์

สาระที่ 4 ประวัติศาสตร์

สาระที่ 5 ภูมิศาสตร์

มาตรฐานการเรียนรู้การศึกษาขั้นพื้นฐาน

สาระที่ 1 : ศาสนา ศีลธรรม จริยธรรม

มาตรฐาน ส 1.1 : เข้าใจประวัติ ความสำคัญ หลักธรรมของพระพุทธศาสนา หรือศาสนาที่ตนนับถือ และสามารถนำหลักธรรมของศาสนา มาเป็นหลักปฏิบัติในการอยู่ร่วมกัน

มาตรฐาน ส 1.2 : ยึดมั่นในศีลธรรม การทำความดี มีค่านิยมที่ดีงาม และศรัทธาในพระพุทธศาสนาหรือศาสนาที่ตนนับถือ

มาตรฐาน ส 1.3 : ประพฤติ ปฏิบัติตนตามหลักธรรม และศาสนพิธีของพระพุทธศาสนา หรือศาสนาที่ตนนับถือค่านิยมที่ดีงาม และสามารถนำไปประยุกต์ใช้ในการพัฒนาตน บำเพ็ญประโยชน์ต่อสังคม สิ่งแวดล้อม เพื่อการอยู่ร่วมกันได้อย่างสันติสุข

สาระที่ 2 : หน้าที่พลเมือง วัฒนธรรม และการดำเนินชีวิตในสังคม

มาตรฐาน ส 2.1 : ปฏิบัติตามหน้าที่ของการเป็นพลเมืองดีตามกฎหมาย ประเพณี และ วัฒนธรรมไทย ดำรงชีวิตอยู่ร่วมกันในสังคมไทยและสังคมโลกอย่างสันติสุข

มาตรฐาน ส 2.2 : เข้าใจระบบการเมืองการปกครองในสังคมปัจจุบัน ยึดมั่น ศรัทธา และ ดำรงรักษาไว้ซึ่งการปกครองระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุข

สาระที่ 3 : เศรษฐศาสตร์

มาตรฐาน ส 3.1 : เข้าใจและสามารถบริหารจัดการทรัพยากรในการผลิต และการบริโภค การใช้ทรัพยากรที่มีอยู่อย่างจำกัดได้อย่างมีประสิทธิภาพและคุ้มค่า รวมทั้งเข้าใจหลักการของ เศรษฐกิจพอเพียง เพื่อการดำรงชีวิตอย่างมีดุลยภาพ

มาตรฐาน ส 3.2 : เข้าใจระบบและสถาบันทางเศรษฐกิจต่างๆ ความสัมพันธ์ของระบบ เศรษฐกิจ และความจำเป็นของการร่วมมือกันทางเศรษฐกิจในสังคมโลก

สาระที่ 4 : ประวัติศาสตร์

มาตรฐาน ส 4.1 : เข้าใจความหมาย ความสำคัญของเวลา และยุคสมัยทางประวัติศาสตร์ และสามารถใช้วิธีการทางประวัติศาสตร์บนพื้นฐานของความเป็นเหตุ เป็นผล มาวิเคราะห์เหตุการณ์ ต่างๆ อย่างเป็นระบบ

มาตรฐาน ส 4.2 : เข้าใจพัฒนาการของมนุษยชาติจากอดีตจนถึงปัจจุบัน ในแง่ ความสัมพันธ์และการเปลี่ยนแปลงของเหตุการณ์อย่างต่อเนื่อง ตระหนักถึงความสำคัญ และสามารถวิเคราะห์ผลกระทบที่เกิดขึ้น

มาตรฐาน ส 4.3 : เข้าใจความเป็นมาของชาติไทย วัฒนธรรม ภูมิปัญญาไทย มีความภูมิใจ และธำรงความเป็นไทย

สาระที่ 5 ภูมิศาสตร์

มาตรฐาน ส 5.1 : เข้าใจลักษณะของโลกทางกายภาพ ตระหนักถึงความสัมพันธ์ของ สรรพสิ่งที่ปรากฏในระวางที่ ซึ่งมีผลต่อกันและกันในระบบของธรรมชาติ ใ้แผนที่และเครื่องมือทาง ภูมิศาสตร์ในการค้นหาข้อมูล ภูมิสารสนเทศ ซึ่งจะนำไปสู่การใช้และการจัดการอย่างมีประสิทธิภาพ

มาตรฐาน ส 5.2 : เข้าใจปฏิสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์กับสภาพแวดล้อมทางกายภาพที่ ก่อให้เกิดการสร้างสรรค์วัฒนธรรม และมีจิตสำนึก อนุรักษ์ทรัพยากรและสิ่งแวดล้อมเพื่อการพัฒนา ที่ยั่งยืน

1.4 การวัดและประเมินผล

มาตรฐานการเรียนรู้กลุ่มสังคมศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรม นอกจากจะใช้เป็นทิศทางใน การจัดทำ หลักสูตรและจัดการเรียนการสอนของสถานศึกษา เพื่อพัฒนาผู้เรียนให้มีคุณสมบัติตาม มาตรฐานแล้ว ยังใช้เป็นกรอบในการวัดและประเมินผลเพื่อตรวจสอบว่าผู้เรียนมีพัฒนาการ มีความสามารถ และมีความสำเร็จทางการเรียนในระดับใด เพื่อนำผลมาใช้ในการส่งเสริมให้ผู้เรียน เกิดการพัฒนาและเรียนรู้อย่างเต็มศักยภาพ ซึ่งสถานศึกษาจะต้องมีผลการเรียนรู้ของผู้เรียนทั้งใน ระดับชั้น ระดับเขตพื้นที่การศึกษา ระดับชาติ รวมทั้งรับการประเมินจากภายนอกด้วย

เนื่องจากการเรียนรู้ในกลุ่มสังคมศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรม มุ่งพัฒนาให้มีความรู้ ทักษะ กระบวนการ คุณธรรม และค่านิยมที่ดีงาม มุ่งให้ผู้เรียนเป็นผู้ลงมือปฏิบัติ แสวงหาความรู้ มีการทำ โครง/โครงการ เป็นผู้ผลิตผลงาน รวมทั้งมีการทำงานกลุ่ม และการจัดทำแฟ้มสะสมงาน (portfolio) ด้วย ดังนั้นการวัดประเมินผลการเรียนรู้ดังกล่าวจะเน้นการประเมินผลจากสภาพจริง (authentic assessment) อันเป็นการประเมินผลการเรียนรู้ที่เอื้อต่อการค้นหาความสามารถที่แท้จริงของผู้เรียน รวมทั้งสามารถประเมินคุณลักษณะพึงประสงค์ที่เกิดขึ้นแก่ผู้เรียน อันเป็นแนวทางที่พัฒนาผู้เรียนได้ เต็มศักยภาพ เพื่อบรรลุมาตรฐานการเรียนรู้ที่กำหนด การวัดและประเมินผลจึงต้องใช้วิธีการที่ หลากหลายที่สอดคล้องเหมาะสมกับสาระการเรียนรู้ โดยดำเนินการอย่างต่อเนื่องควบคู่ ผสมผสาน ไปกับกิจกรรมการเรียนรู้ของผู้เรียน โดยการประเมินจะครอบคลุมความรู้ ทักษะ ความประพฤติ พฤติกรรมการเรียน การร่วมกิจกรรมและผลงานจากโครงการหรือแฟ้มสะสมงานสะท้อนการสังสม การเรียนรู้ของผู้เรียนมาอย่างต่อเนื่อง การวัดและประเมินผลจะต้องกระทำในหลายบริบท อันได้แก่ ครูผู้สอนเป็นผู้ประเมิน ผู้เรียนประเมินตนเอง เพื่อนประเมินเพื่อน รวมทั้งผู้ปกครองจะมีส่วนร่วมใน การประเมินและแสดงความคิดเห็น

จากหลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2544 พบว่ากลุ่มสังคมศึกษา ศาสนา และ วัฒนธรรม จะช่วยให้ผู้เรียนมีความรู้ในด้านต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องกับสภาพแวดล้อมทั้งทางธรรมชาติและ สังคมวัฒนธรรม มีทักษะกระบวนการต่าง ๆ ที่สามารถนำมาใช้ประกอบการตัดสินใจอย่างรอบคอบ ในการดำเนินชีวิต และมีส่วนร่วมในสังคมที่มีการเปลี่ยนแปลงตลอดเวลาในฐานะพลเมืองดีแล้ว ยังช่วยให้นำความรู้ทางจริยธรรม หลักธรรมทางศาสนา มาพัฒนาตนเองและสังคมได้ ทำให้ผู้เรียน สามารถดำรงชีวิตในสังคมได้อย่างมีความสุข

2. เอกสารที่เกี่ยวข้องกับสังคมศึกษา

2.1 ความหมายของสังคมศึกษา

สังคมศึกษาเป็นรายวิชาหนึ่งที่ผู้เรียนทุกคนในระดับประถมศึกษาและมัธยมศึกษาต้อง เรียน จึงควรมีความรู้ความเข้าใจในความหมายของสังคมศึกษา ซึ่งมีผู้ที่อธิบายถึงความหมายและ ลักษณะของวิชาสังคมศึกษาไว้ ดังนี้

เอ็ดวิน เฟนตัน (Edwin fenton. 1967 : 1) นักการศึกษาทางสังคมแนวใหม่ได้ให้ ความหมายของวิชาสังคมศึกษาไว้กว้าง ๆ ว่า วิชาสังคมศึกษาเป็นวิชาที่สอนเพื่อเตรียมเยาวชน เพื่อให้เป็นพลเมืองดี สอนให้เยาวชนรู้จักคิด และยิ่งกว่านั้นยังถ่ายทอดวัฒนธรรมอีกด้วย

เลียวนาร์ด เอส เค็นเวิร์ทธี (Leonard S. Kenworthy. 1973 : 3) อธิบายว่า สังคมศึกษา เป็นกลุ่มวิชาที่คัดเลือกมาจากวิชาสาขาสังคมศาสตร์ และศาสตร์เกี่ยวข้อง เพื่อช่วยให้นักเรียนเข้าใจ มนุษย์ และความสัมพันธ์ของมนุษย์กับสิ่งแวดล้อม และกับมนุษย์ด้วยกัน

คาร์เตอร์ วี กูด (Carter V. Good. 1973 : 541) กล่าวถึงสังคมศึกษาใน dictionary of Education ว่า เป็นส่วนต่างๆ ของเนื้อหาสาระของสังคมศาสตร์ โดยเฉพาะประวัติศาสตร์ ภูมิศาสตร์

เศรษฐศาสตร์ รัฐศาสตร์ และสังคมวิทยา ซึ่งเลือกแล้วว่า เหมาะสมแก่การศึกษาในระดับ ประถมศึกษาและระดับมัธยมศึกษา มีการพัฒนาขึ้นเป็นรายวิชาต่างๆ เพื่อการศึกษา ไม่ว่าจะบูรณาการแล้วหรือไม่ และต้องมีทั้งเนื้อหาสาระและจุดมุ่งหมายที่เกี่ยวข้องกับสังคมแต่ต้องไม่สับสนกับวิชาในสายสังคมศาสตร์ หรือวิชาอื่นที่มีจุดมุ่งหมายทางสังคมแต่เนื้อหาไม่เกี่ยวข้องกับสังคม หรือไม่อยู่ในขอบเขตที่แคบหรือตายตัวเกินไป ในการศึกษาแบบบูรณาการ

ราฟ (Ralph. 1960 : 1-2) ให้ความหมายว่า สังคมศึกษาเป็นส่วนหนึ่งของเนื้อหาวิชา สังคมศาสตร์ที่เลือกเฟ้นมาเพื่อใช้ในการสอนเด็ก โดยเฉพาะในระดับชั้นประถมศึกษาและมัธยมศึกษา ส่วนมากได้เนื้อหามาจากสังคมศาสตร์ คือ

1. ประวัติศาสตร์ เป็นการศึกษาเรื่องอดีตของมนุษย์
2. ภูมิศาสตร์ เป็นการศึกษาเรื่องราวความสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์กับแผ่นดินที่อยู่อาศัย
3. หน้าที่พลเมือง เป็นการศึกษาเรื่องสิทธิและหน้าที่ของมนุษย์
4. สังคมวิทยา เป็นการศึกษาเกี่ยวกับสถาบันของมนุษย์และกระบวนการทางสังคม
5. มานุษยวิทยา เป็นการศึกษาเกี่ยวกับวัฒนธรรมกลุ่มชน
6. เศรษฐศาสตร์ เป็นการศึกษาเกี่ยวกับผลผลิต การแจกจ่าย การใช้สิ่งมีค่าในการแลกเปลี่ยน และปรากฏการณ์ทางสังคมอันเกิดจากกิจกรรมดังกล่าว

จอห์น ยู ไมเคิลลิส (John U. Michaelis. 1960 : 3-4) ซึ่งเป็นนักการศึกษาทางสังคมศึกษาที่สำคัญคนหนึ่ง กล่าวถึง วิชาสังคมศึกษาว่า เป็นวิชาที่ช่วยให้ผู้เรียนมีความรู้เกี่ยวกับสังคมมนุษย์ เศรษฐกิจ กิจกรรมการเมืองทั้งในอดีต ปัจจุบัน และอนาคต ตลอดจนสิ่งแวดล้อมที่มีอิทธิพลต่อมนุษย์ การเปลี่ยนแปลงสิ่งแวดล้อมเพื่อนำมาใช้ประโยชน์ การแก้ปัญหาและการวางแผนทางสำหรับอนาคตของผู้เรียนด้วย และยังได้กล่าวถึง ความหมายของวิชาสังคมศึกษาในเชิงปรัชญา และความเชื่อแบบต่างๆ สรุปไว้ 5 ประเภท ดังนี้

1. สังคมศึกษาในฐานะที่เป็นพลเมืองดี (Social Studies as Citizenship Transmission) ผู้ที่ยึดถือเช่นนี้เชื่อว่า สังคมศึกษาควรจะถ่ายทอดลักษณะพื้นฐานทางประวัติศาสตร์ และมรดกทางวัฒนธรรมของสังคม พลเมืองดีที่มีความรับผิดชอบควรจะได้พัฒนาจากความเข้าใจต่อสิ่งที่ดี ที่เป็นมรดกทางวัฒนธรรมของสังคมนั้น

2. สังคมศึกษาในฐานะเป็นการศึกษาทางสังคมศาสตร์ (Social Studies as Social Science Education) ผู้ที่ยึดถือเช่นนี้เชื่อว่า เนื้อหาของสังคมศึกษาและวิธีการศึกษาควรจะนำมาจากสังคมศาสตร์ พลเมืองที่มีประสิทธิภาพควรจะรู้มโนทัศน์พื้นฐานและวิธีการศึกษาของสังคมศาสตร์ เพื่อจัดการกับประเด็นเรื่องราวและปัญหาต่างๆ

3. สังคมศึกษาในฐานะการคิดอย่างไตร่ตรอง (Social Studies as Reflective Thinking) นิยามนี้ยึดถือโดยกลุ่มประจักษ์นิยม ซึ่งเชื่อว่าเป้าหมายสำคัญของสังคมศึกษา คือ การพัฒนาความสามารถในการคิดและการตัดสินใจ ซึ่งพลเมืองที่มีประสิทธิภาพจะใช้แบบและกระบวนการในการคิดและตัดสินใจเพื่อแก้ปัญหาและสรุปเรื่องราวต่างๆ ได้

4. สังคมศึกษาในฐานะเป็นการวิพากษ์สังคมและการปฏิบัติ (Social Studies as Social Criticism and Action) ลักษณะนี้เป็นการเน้นของกลุ่มปฏิรูป ซึ่งเชื่อว่าเป้าหมายสำคัญของสังคมศึกษา คือ เพื่อพัฒนาความรู้และทักษะที่จำเป็นสำหรับการปรับปรุงสังคม พลเมืองที่รับผิดชอบจะสามารถวิเคราะห์เรื่องราวเหตุการณ์ปัจจุบัน และปัญหาอย่างวิพากษ์และปฏิบัติกรอย่างเหมาะสม

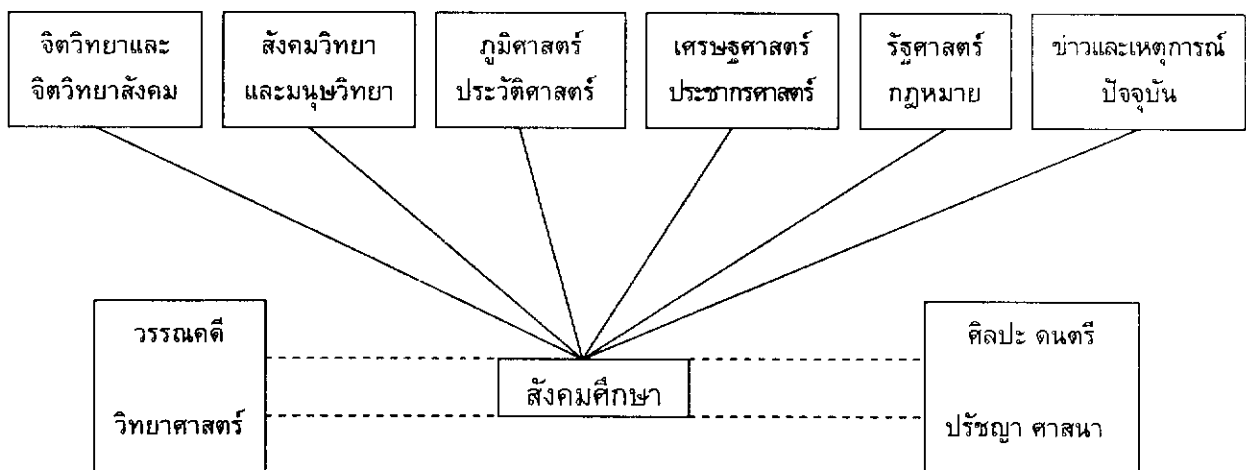
5. สังคมศึกษาในฐานะเป็นการพัฒนาเอ็กติบุคคล (Social Studies as Personal Development of the Individual) ลักษณะนี้เป็นแนวความคิดของกลุ่มพัฒนาการนิยม และกลุ่มอัตตะภาวะนิยม ซึ่งเชื่อว่าเป็นโปรแกรมการเรียนรู้ควรยึดถือนักเรียนเป็นศูนย์กลาง หรือให้ความสำคัญแก่นักเรียนและควรพัฒนานักเรียนทั้งตัว ทั้งทางสังคม อารมณ์ สติปัญญา และกาย ความเข้าใจในตนเองและการนำตนเองเป็นลักษณะหรือคุณสมบัติที่จำเป็น สำหรับความเป็นพลเมืองดีที่มีความรับผิดชอบ

วันเพ็ญ วรรณโกมล (2544 : 12) กล่าวว่า สังคมศึกษาเป็นส่วนหนึ่งของสังคมศาสตร์และมีข้อแตกต่างกันเล็กน้อย ในเรื่องกำหนดเนื้อหาสาระ โดยกำหนดเนื้อหาพื้น ๆ มุ่งให้ผู้เรียนรู้ข้อเท็จจริง กำหนดกฎเกณฑ์และข้อบังคับต่าง ๆ และพัฒนาเจตคติ ค่านิยมที่พึงประสงค์ เพื่อปลูกฝังความเป็นพลเมืองดีแก่เยาวชน ตลอดจนกำหนดให้เรียนในระดับประถมศึกษา และมัธยมศึกษาเรียกว่าวิชา สังคมศึกษา ส่วนสังคมศาสตร์เป็นการศึกษาเพื่อเพิ่มพูนความรู้ ข้อเท็จจริง โดยมีการตรวจสอบอย่างแน่นนอนด้วยกระบวนการทางวิทยาศาสตร์ ตลอดจนถึงการนำหลักการไปใช้ในสังคม มีเนื้อหาที่สลับซับซ้อนกว่าสังคมศึกษา กำหนดให้เรียนในระดับอุดมศึกษา

จากความหมายสังคมศึกษาดังกล่าว สรุปได้ว่า สังคมศึกษา หมายถึง วิชาที่สอนเพื่อเตรียมเยาวชนให้เป็นพลเมืองดี มีความรับผิดชอบ กระตือรือร้นในการดำรงชีวิต และมีส่วนร่วมในสังคมประชาธิปไตย ให้ผู้เรียนรู้จักคิด ตัดสินใจ เรียนรู้ถึงความสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์กับมนุษย์ และมนุษย์กับสิ่งแวดล้อม ตลอดจนรู้จักถ่ายทอดวัฒนธรรม นอกจากนี้สังคมศึกษายังเป็นส่วนหนึ่งของสังคมศาสตร์ และเลือกสรรเนื้อหาวิชาจากสังคมศาสตร์ทุกแขนง และสาขาวิชาอื่นที่เกี่ยวข้องมาจัดเป็นรายวิชาเพื่อศึกษาเล่าเรียนในระดับประถมศึกษา และมัธยมศึกษา โดยให้สอดคล้องกับสภาพสังคมนั้นๆ

2.2 ขอบข่ายของวิชาสังคมศึกษา

สังคมศึกษาประกอบด้วยเนื้อหาเรื่องราวที่นำมาจากสังคมศาสตร์ทุกแขนงวิชาและสาขาวิชาที่เกี่ยวข้อง รวมทั้งจิตวิทยา จิตวิทยาสังคม ภูมิศาสตร์ มนุษยศาสตร์ สังคมวิทยา ประวัติศาสตร์ เศรษฐศาสตร์ รัฐศาสตร์และประชากรศาสตร์ ดังนี้

ภาพประกอบ 2 แสดงที่มาของเนื้อหาวิชาสังคมศึกษา ซึ่งนำมาจากสังคมศาสตร์แขนงต่างๆ
ที่มา : วันเพ็ญ วรรณโกมล. (2544). การพัฒนาการสอนสังคมศึกษา. หน้า 36.

2.3 จุดมุ่งหมายของสังคมศึกษา

จุดมุ่งหมายของสังคมศึกษาครอบคลุมพฤติกรรมทุกด้านที่มุ่งสร้างให้ผู้เรียนเป็นพลเมืองดี และดำรงชีวิตในสังคมได้อย่างมีความสุข ซึ่งมีผู้ให้ข้อคิดเห็นเกี่ยวกับจุดมุ่งหมายของสังคมศึกษาไว้ดังนี้

นงนาถ สถาวโรดม (2534 : 20) กล่าวว่า สังคมศึกษามีจุดมุ่งหมายให้ผู้เรียนคิดเป็น ทำเป็น และแก้ปัญหาสังคมได้อย่างมีเหตุผล มีทักษะด้านต่างๆ รวมทั้งเจตคติที่ดี โดยมีเป้าหมายสูงสุดคือ การเป็นพลเมืองดี สามารถดำรงชีวิตอยู่ในสังคมได้อย่างมีความสุขทั้งในปัจจุบันและอนาคต

อิราวัฒน์ ผาณิตวงศ์ (2528 : 7) กล่าวถึงจุดมุ่งหมายของวิชาสังคมศึกษา ดังนี้

1. เพื่อให้มนุษย์มีความเข้าใจในความสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์กับสิ่งแวดล้อมทางธรรมชาติและทางสังคม
2. เพื่อให้มนุษย์มีความรู้ความเข้าใจในความเป็นมาของสังคม ทั้งทางขนบธรรมเนียม ประเพณีและวัฒนธรรม ตลอดจนสภาพทางการเมืองที่ชนแต่ละชาติได้สร้างสมกันมา
3. เพื่อให้มนุษย์ได้มีและใช้เหตุผลโดยอาศัยเหตุการณ์และสภาพตามที่ได้ศึกษามา นำมาใช้แก้ปัญหาในชีวิตประจำวันของตนและยอมรับหลักการ กระบวนการที่ถูกต้องในการแก้ปัญหาดังกล่าว
4. เพื่อเป็นพื้นฐานความรู้ในอันที่จะศึกษาค้นคว้าให้สูงขึ้น
5. เพื่อให้มนุษย์มีความเข้าใจและซาบซึ้งในคุณค่าของศีลธรรม ศาสนา ขนบธรรมเนียมประเพณีและวัฒนธรรม กับได้ปฏิบัติตามด้วยความจริงใจ
6. เพื่อให้มนุษย์รู้จักเคารพในสิทธิและความเห็นของผู้อื่น โดยไม่คำนึงถึงเชื้อชาติ ศาสนา

7. เพื่อให้มนุษย์รู้จักการประเมินผลในด้านสังคม อันจะนำไปสู่การรักษาไว้ซึ่งขนบธรรมเนียมตลอดจนศาสนาและวัฒนธรรมอันดี หรือหาทางปรับปรุงสิ่งดังกล่าวให้สูงส่งและเพิ่มคุณค่ายิ่งขึ้น

8. เพื่อให้มนุษย์มีความรู้ความเข้าใจในความสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์กับการผลิต การบริโภค ตลอดจนการอนุรักษ์ทรัพยากรของสังคม

เฟนตัน (Fenton, 1967 : 20) กล่าวว่า สังคมศึกษามีจุดมุ่งหมายเพื่อ

1. เตรียมผู้เรียนให้เป็นพลเมืองดี
2. ฝึกให้ผู้เรียนคิดอย่างมีวิจารณ์ญาณและมีเหตุผล
3. เพื่อรักษามรดกทางวัฒนธรรม

ครัก (Krug, 1960 : 300) กล่าวว่า วัตถุประสงค์ของการสอนสังคมศึกษาคือ

1. ด้านสังคมแห่งตน ช่วยให้ผู้เรียนมีประสบการณ์ มีทักษะในการสังเกต การใช้ภาษา การทำงานเป็นหมู่พวกและมีความรับผิดชอบในการทำงานร่วมกัน

2. ด้านมนุษยสัมพันธ์ สังคมศึกษาช่วยให้ผู้เรียนรู้จักผูกมิตรสัมพันธ์กับผู้อื่น เข้าใจและซาบซึ้งเรื่องราวมาลาตอันดีงามของสังคม บทบาทของแต่ละคนในครอบครัว การทำงานร่วมกัน และการปฏิบัติตามระบอบประชาธิปไตย

3. ด้านประสิทธิภาพและด้านเศรษฐกิจ ช่วยให้ผู้เรียนรู้จักประกอบอาชีพตามความสามารถของตน รับผิดชอบต่อหน่วยงานของตนและทำงานนั้นให้ได้ผลดี

4. ความรับผิดชอบในขณะที่เป็นพลเมือง การสอนหน้าที่พลเมืองจะช่วยให้ผู้เรียนเข้าใจเรื่องความรับผิดชอบและหน้าที่ของตนต่อสังคมต่อประเทศชาติในฐานะเป็นพลเมืองดี

2.4 บทบาทของสังคมศึกษา

สังคมศึกษามีลักษณะวิชา ขอบเขต และความมุ่งหมายที่เห็นได้ชัดเจน จึงมีบทบาทในกระบวนการเรียนการสอนในโรงเรียน ดังต่อไปนี้ (ลาวัณย์ วิทยาวุฒิกุล, 2533 :19)

1. เป็นการศึกษาเพื่อพัฒนาความคิดรวบยอด เจตคติ ค่านิยมและทักษะของพลเมืองดีของสังคมที่จะขาดเสียมิได้ ด้วยเหตุนี้จึงเป็นวิชาที่ต้องกำหนดหรือบังคับให้เรียนในโรงเรียนโดยทั่วไป ไม่ว่าจะเป็นสังคมที่มีระบบการเมืองการปกครองแบบใด

2. สังคมศึกษามีบทบาทหน้าที่เบื้องต้น คือ ช่วยพัฒนานักเรียนให้เป็นพลเมืองที่รอบรู้ มีเหตุผล มีความเป็นมนุษย์ มีความรู้สึกรู้สีกหรือสัมผัสจับใจ สามารถสนองตอบต่อสังคมรอบตนได้อย่างเหมาะสม สามารถตัดสินใจและแก้ปัญหาได้อย่างมีประสิทธิภาพในสังคมประชาธิปไตย

3. การเรียนรู้ทางสังคม (Social Education) เกิดขึ้นได้ในเกือบทุกสถานการณ์ นอกเหนือจากการเรียนรู้ในห้องเรียนวิชาสังคมศึกษามีบทบาทเป็นส่วนหนึ่งของการเรียนรู้ทางสังคม (Social Education) ในลักษณะเป็นการเรียนรู้ที่เป็นระบบ แต่การเรียนการสอนจะต้องประกอบด้วยทั้งในห้องเรียนและนอกห้องเรียน ซึ่งเป็นภาคปฏิบัติด้วย จึงต้องอาศัยการเรียนรู้ทางสังคมรูปอื่นประกอบ

4. สังคมศึกษามีบทบาทเป็นแกนกลางของการสัมพันธ์หลักสูตร ไปสู่เป้าหมายเพื่อความเป็นพลเมืองดีและมีคุณภาพของสังคม เพราะการเรียนรู้ทางสังคมศึกษาแทรกอยู่ในทุกวิชาในโรงเรียนประถมศึกษาและมัธยมศึกษา การเรียนการสอนสังคมศึกษาจึงต้องเป็นไปในทางสัมพันธ์กับวิชาอื่นๆ ในขณะที่วิชาอื่นๆ นั้นจะสัมพันธ์กับวิชาสังคมศึกษาในฐานะเป็นแกนกลางที่เน้นการพัฒนาคุณภาพและคุณสมบัติ อันจำเป็นแก่การเป็นสมาชิกที่ดีของสังคม และยิ่งไปกว่านั้นสังคมยังเป็นตัวเชื่อมโยงความรู้ในวิชาต่างๆ มาประยุกต์ใช้ในการดำรงชีวิตร่วมกันในกิจกรรมการเรียนในห้องเรียนและกิจกรรมเสริมหลักสูตรต่างๆ ด้วย

5. สังคมศึกษามีบทบาทพัฒนาผู้เรียนให้สามารถปฏิบัติตนในฐานะพลเมือง (Citizen Actor) โดยการประยุกต์ความรู้ เจตคติ ค่านิยมและทักษะที่ได้รับในโอกาสและสถานการณ์ต่างๆ อย่างเหมาะสม

2.5 เป้าหมายในวิชาสังคมศึกษา

2.4.1 เป็นกระบวนการถ่ายทอดมรดกทางสังคม (Socialization) กล่าวคือ ต้องการให้ผู้เรียนได้มีประสบการณ์ทางสังคม ได้แก่ การเรียนรู้เกี่ยวกับวัฒนธรรม ประเพณี อิทธิพลของสิ่งแวดล้อมที่มีต่อมนุษย์ การจัดระบบขององค์การต่างๆ ทั้งทางเศรษฐกิจ สังคมและการเมือง ฯลฯ

2.4.2 การนำความรู้ไปแก้ไขปัญหาชีวิตประจำวัน คือ การมุ่งศึกษาให้ผู้เรียนเกิดประสบการณ์ต่างๆ ที่สามารถนำไปใช้ในชีวิตประจำวันได้ เช่น การปรับตัวให้เข้ากับสิ่งแวดล้อม การปรุงแต่งชีวิตให้ดีขึ้น การอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ การปฏิบัติตนตามกฎหมายบ้านเมือง ฯลฯ

2.4.3 เป็นการพัฒนาทักษะค่านิยม เจตคติ มุ่งฝึกฝนให้เยาวชนมีค่านิยมที่ดี เจตคติที่ดี มีความซาบซึ้งในศิลปวัฒนธรรมและเต็มใจที่จะเข้าร่วมกิจกรรมของสังคม สร้างสรรค์ให้เป็นสังคมที่มีคุณค่า และการดำรงตนอยู่ในสังคมได้อย่างผาสุก

2.4.4 เป็นการศึกษาให้เป็นพลเมืองที่ดีตามระบอบประชาธิปไตยให้มีความเข้าใจระบบการเมืองการปกครอง รู้จักสิทธิและหน้าที่ มีบทบาทการเมือง ยึดหลักประชาธิปไตยในการดำรงชีพ เข้าร่วมกิจกรรมของสังคมได้ช่วยกันพัฒนาประเทศหรือสังคมที่ตนอยู่อาศัยให้เจริญก้าวหน้า

2.4.5 ฝึกให้เป็นคนมีนิสัยใฝ่รู้ มีความกระตือรือร้นที่จะศึกษาหาความรู้เพิ่มเติม ติดตามข่าวสารและสถานการณ์รอบๆ ตัว เพื่อให้เป็นคนทันต่อเหตุการณ์และทันโลก สามารถวิเคราะห์ข่าวสารและสถานการณ์ได้ถูกต้อง อันจะเป็นประโยชน์ต่อการนำไปแก้ไขปัญหาในชีวิตประจำวัน

2.4.6 ฝึกให้เป็นคนมีศรัทธาและยึดมั่นในศาสนาที่ตนนับถือ การยึดมั่นและปฏิบัติตามหลักคำสอนของศาสนา จะช่วยให้ชีวิตมีแต่ความสุข จิตใจเบิกบานแจ่มใส มีความคิดริเริ่มสร้างสรรค์ มีเหตุมีผล ทำให้สังคมมีความสงบเรียบร้อย และพัฒนาไม่หยุดยั้ง

2.6 คุณค่าของวิชาสังคมศึกษา

ในการจัดการศึกษาของไทยและนานาชาติประเทศ ในปัจจุบันให้ความสำคัญกับวิชาสังคมศึกษามากขึ้น ทั้งนี้เพราะได้ตระหนักถึงความจำเป็นและคุณค่าของวิชาสังคมศึกษาซึ่งปลูกฝังให้มนุษย์ได้อยู่ร่วมกัน กับสิ่งแวดล้อมได้อย่างสงบสุข โดยเฉพาะในภาวะปัจจุบันที่มีความเจริญก้าวหน้าทางวิทยาศาสตร์ และเทคโนโลยีเป็นไปอย่างไม่หยุดยั้ง ทำให้วิถีชีวิตของมนุษย์เปลี่ยนไป หากไม่ปลูกฝังความรับผิดชอบต่อส่วนรวม ตลอดจนปลูกฝังวิจารณญาณ และคุณธรรมซึ่งเป็นเป้าหมายของวิชาสังคมศึกษาแล้ว โลกจะเข้าสู่ภาวะวิกฤต โดยเฉพาะด้านสิ่งแวดล้อม การทำลายล้างซึ่งกันและกัน เป็นต้น ซึ่งวิชาสังคมศึกษาสามารถแก้ปัญหาดังกล่าวนี้ได้และยังสามารถสร้างสรรค์ประโยชน์สุขให้เกิดขึ้นในโลกอย่างยั่งยืน โดยสรุปคุณค่าของวิชาสังคมศึกษาที่มีต่อผู้เรียน (เจริญ จามรธัญญาวาท. 2534 : 10-12) ดังนี้

1. ให้มีความรู้ความเข้าใจในความสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์และสิ่งแวดล้อม : ผู้เรียนได้ศึกษาปัญหาต่างๆ ทั้งใกล้ตัวและไกลตัวออกไป ทั้งปัญหาของตนเองและส่วนรวม ศึกษาถึงกลไกและรูปแบบขององค์กรต่างๆ ของสังคม เข้าใจปัญหาการเมือง เศรษฐกิจ และสังคม ได้เรียนรู้พฤติกรรมของกลุ่มชนรวมทั้งปัญหาต่างๆ ที่มนุษย์กำลังเผชิญอยู่ เนื้อหาสาระต่างๆ เหล่านี้ได้มาจากการศึกษา ภูมิศาสตร์ ประวัติศาสตร์ รัฐศาสตร์ สังคมวิทยา เศรษฐศาสตร์ ประชากรและสิ่งแวดล้อม เป็นต้น

2. ก่อให้เกิดกระบวนการทางสังคม และทักษะทางสังคม : การศึกษาวิชาสังคมศึกษาอีกประการหนึ่ง คือฝึกให้ผู้เรียนเกิดทักษะทางสังคม เช่น ทักษะการแก้ปัญหา ทักษะการอยู่ร่วมกัน ทักษะการศึกษาหาความรู้ ทักษะกระบวนการ ทักษะการทำงานกลุ่ม ทักษะต่างๆ เหล่านี้จะเกิดขึ้นได้ต่อเมื่อมีการจัดระบบการเรียนการสอน และกิจกรรมเสริมหลักสูตรได้อย่างเหมาะสม ทักษะดังกล่าวเป็นปัจจัยสำคัญ ที่จะทำให้มีการอยู่ร่วมกันในสังคมอย่างสันติ มีอิสรภาพ มีเสรีภาพ ในขณะเดียวกันก็จะช่วยให้ผู้เรียนมีความคิด มีเหตุผล มีวิจารณญาณ รู้จักตัดสินใจ และแก้ปัญหา ร่วมกัน ซึ่งจะเป็นรากฐานการพัฒนาระบอบประชาธิปไตยให้เจริญก้าวหน้า สอดคล้องกับระบอบการปกครองของประเทศ

3. ปลูกฝังเจตคติค่านิยม และความซาบซึ้ง : การพัฒนาจิตพิสัยนั้นเอง วิชาสังคมศึกษา จะช่วยให้ผู้เรียนเห็นคุณค่าของกฎหมาย จารีตประเพณี ระเบียบกฎเกณฑ์ต่างๆ ของสังคม ตระหนักถึงภาระและหน้าที่ของตน มีความรับผิดชอบ และแก้ไขปัญหาของสังคมด้วยความเต็มใจ มีเหตุผล เป็นต้น วิชาสังคมศึกษาจะช่วยขัดเกลาให้เยาวชนมีค่านิยมที่ดี มีความซาบซึ้งในศิลปวัฒนธรรม ประเพณีของชาติ สิ่งเหล่านี้จะทำให้ผู้เรียนเกิดความคิดริเริ่มสร้างสรรค์ และเป็นพลเมืองดีของสังคม ซึ่งเท่ากับเป็นการแก้ไขปัญหาต่างๆ ของสังคมอีกทางหนึ่ง

4. มีมาตรฐานทางสังคม : วิชาสังคมศึกษาเป็นวิชาที่ช่วยให้ผู้เรียนได้เรียนรู้กฎเกณฑ์ต่างๆ ของสังคม ไม่ว่าจะเป็นกฎหมาย ระเบียบข้อบังคับก็ตาม หากผู้เรียนได้มีความรู้ ความเข้าใจ ปฏิบัติตามอย่างเคร่งครัดย่อมทำให้สังคมนั้นมีความสงบสุข ลดปัญหาการขัดแย้งลงอย่างสิ้นเชิง เพราะแต่ละคนเลือกประพฤติ และปฏิบัติไปในทิศทางเดียวกัน ย่อมทำให้สังคมมี มาตรฐานดีขึ้นในที่สุด

5. การแก้ปัญหาาร่วมกัน : วิชาสังคมศึกษามุ่งที่จะปลูกฝังวิถีทางแห่งประชาธิปไตย คือ ฝึกให้ผู้เรียนแก้ไขปัญหาอย่างมีหลักการและเหตุผล มีการตัดสินใจร่วมกัน รู้จักเสียสละ เห็นแก่ประโยชน์ส่วนรวมยิ่งกว่าส่วนตน ฝึกการเป็นผู้นำและผู้ตามที่ดี นอกจากนั้นยังช่วยให้ผู้เรียนสามารถค้นคว้าศึกษาหาความรู้ และวินิจฉัยข้อเท็จจริงโดยอาศัยเหตุผลและหลักฐานต่างๆ รู้จักนำข้อมูลมาเปรียบเทียบ วิเคราะห์ปัญหาต่างๆ ของสังคม รู้จักตัดสินใจ แก้ไขปัญหาโดยวิถีทางแห่งปัญญา และมีความมีเหตุผล

6. ปลูกฝังให้เกิดความรักชาติ : มีความหวงแหนและรู้จักเสียสละเพื่อส่วนรวม เข้าใจซาบซึ้งผลงานอันดีเด่นของคนไทย และธำรงรักษาไว้ซึ่งเป็นประเพณีอันดีงามของชาติ

7. ปลูกฝังให้เกิดความรับผิดชอบ : เข้าใจบทบาทและหน้าที่ของตน เสริมสร้างความเข้าใจอันดีระหว่างสมาชิกขององค์กรต่างๆ และสถาบันต่างๆ ของสังคม

8. ปลูกฝังให้มีความรักและความผูกพันกับท้องถิ่นของตน : ให้ความร่วมมือในการอนุรักษ์ทรัพยากร และสภาพแวดล้อม โดยคำนึงถึงประโยชน์ส่วนรวมกัน

9. ปลูกฝังให้เป็นพลเมืองดีในระบอบประชาธิปไตย : หากผู้เรียนได้ผ่านกระบวนการเรียนการสอนได้อย่างครบถ้วนก็เชื่อแน่ว่าจะเป็นพลเมืองดีในอนาคต

จากเอกสารดังกล่าวแสดงให้เห็นว่า วิชาสังคมศึกษา มีความสำคัญและมุ่งที่จะพัฒนาผู้เรียนให้เป็นพลเมืองดีหรือเป็นพลเมืองที่มีประสิทธิภาพของประเทศ จึงมีลักษณะเป็นวิชาที่ว่าด้วยชีวิตที่มีคุณภาพ และวิถีแห่งชีวิตที่มีคุณภาพ

2.7 ทักษะในวิชาสังคมศึกษา

จากวัตถุประสงค์ของการเรียนการสอนสังคมศึกษาที่ว่า เน้นการพัฒนาพลเมืองให้เป็นพลเมืองดีและมีประสิทธิภาพของสังคม ซึ่งจะต้องมีคุณสมบัติสำคัญ คือ สามารถตัดสินใจเลือกอย่างไตร่ตรอง และเหมาะสมที่จะปฏิบัติหรือไม่ปฏิบัติตามฐานะที่เป็นพลเมืองได้ ในการตัดสินใจอย่างไตร่ตรองและรอบคอบนั้น บุคคลจะต้องอาศัยการนำความรู้ระดับสูงกว่าข้อเท็จจริงในรูปของมโนทัศน์ ข้อสรุปนัยสำคัญหรือหลักการขึ้นไป และค่านิยมที่ได้วิเคราะห์จนกระจ่างชัดแล้วมาประกอบ เพื่อที่จะให้ได้มาซึ่งความรู้ และค่านิยมในลักษณะดังกล่าว จะต้องใช้ทักษะและกระบวนการในการแสวงหาความรู้ และการกระจ่างค่านิยมที่ถูกต้องอย่างมีประสิทธิภาพ ดังนั้นการพัฒนาทักษะจึงเป็นองค์ประกอบที่สำคัญยิ่งประการหนึ่ง เพราะทักษะเป็นเครื่องมือสำหรับการเรียนรู้หรือการแสวงหาความรู้และการปฏิบัติกิจกรรมต่างๆ เพื่อให้บรรลุผลสอดคล้องกับวัตถุประสงค์ของสังคมศึกษา (James A. Banks 1985 : 129)

2.7.1 ความหมายของทักษะในวิชาสังคมศึกษา

เฟนตัน (Fenton. 1967 : 19) กล่าวถึงทักษะในวิชาสังคมศึกษา คือ ความสามารถในการแสวงหาความรู้และวิธีการอันเหมาะสมซึ่งนักเรียนได้เคยมีประสบการณ์มาก่อนแล้ว เพื่อนำมาใช้แก้ปัญหาที่พบใหม่หรือประยุกต์กับประสบการณ์ใหม่ วิธีการสืบสวนสอบสวนซึ่งนักประวัติศาสตร์และนักสังคมศาสตร์ใช้แสวงหาความรู้ นั้น เป็นทักษะที่ควรพัฒนา

เอลลิส (Ellis, 1991 : 109-110) กล่าวถึงทักษะในวิชาสังคมศึกษาเป็นเครื่องมือเชิงวิธีการของสังคมศาสตร์ ความสามารถที่จะใช้ทักษะนี้อย่างมีประสิทธิภาพจะทำให้ให้นักเรียนมีอิสระและคล่องแคล่วในการสืบสวนปัญหาต่างๆ ได้ด้วยตนเอง ถ้าความคิดรวบยอดเป็นแนวคิดเกี่ยวกับพฤติกรรมมนุษย์ ทักษะในการสืบสวนก็เป็นวิธีทางเบื้องต้นที่จะนำไปสู่พัฒนาการและการขยายขอบเขตแนวคิดเหล่านั้น

คณะกรรมการผลิตและบริหารชุดวิชาสารัตถะและวิทยวิธีการทางวิชาสังคมศึกษา (2537 : 218) ได้ให้ความหมายของทักษะทางสังคม คือ ทักษะเกี่ยวกับการสร้างมนุษยสัมพันธ์ การทำงานร่วมกับผู้อื่น และทักษะเกี่ยวกับการเป็นสมาชิกที่ดีของสังคมประชาธิปไตย

จากความหมายข้างต้นสรุปได้ว่า ทักษะในวิชาสังคมศึกษา เป็นความสามารถและคล่องแคล่วทั้งในการใช้กระบวนการเพื่อแสวงหาและใช้ความรู้เพื่อแก้ปัญหาอย่างมีประสิทธิภาพ และในการปฏิบัติต่อผู้อื่นเพื่อการอยู่ร่วมกันในสังคมอย่างสร้างสรรค์ และเป็นสุข มีลักษณะสำคัญคือเป็นความสามารถในทางปัญญาที่จะปฏิบัติทั้งในการแสวงหาความรู้ แก้ปัญหา และประสานความร่วมมือกับผู้อื่น กับความคล่องแคล่วชำนาญในการปฏิบัตินั้น จนเกือบจะเป็นลักษณะนิสัย

2.7.2 ทักษะในวิชาสังคมศึกษา

การเรียนการสอนวิชาสังคมศึกษาจะให้บรรลุจุดมุ่งหมายให้ได้นั้น จะเป็นต้องมีการฝึกทักษะให้แก่นักเรียน

ประนอม เดชชัย (2536 : 79-82) ได้กล่าวถึงทักษะทางวิชาสังคมศึกษาที่สำคัญ มีดังนี้

1. ทักษะการอ่าน (Reading Skill) เป็นทักษะพื้นฐานของวิชาสังคมศึกษา ได้แก่ การอ่าน การตีความ การจับใจความ การจัดลำดับ รู้จักเก็บความคิดในเรื่องที่อ่านมาสัมพันธ์กันให้ได้
2. ทักษะในการคิด (Thinking Skill) เป็นการคิดอย่างมีวิจารณญาณ รู้จักคิดอย่างมีเหตุผล รู้ว่าอะไรเป็นข้อเท็จจริง อะไรเป็นความคิดเห็น การฝึกให้มีความนึกคิดวิพากษ์วิจารณ์นั้น จะช่วยให้ค้นหาทางเลือกเป็นและรู้จักตัดสินใจได้ถูกต้องตามสภาวะการณ์ สิ่งเหล่านี้ต้องฝึกมากๆ เพื่อให้เกิดทักษะ
3. ทักษะการค้นคว้าวิจัย (Research Skill) ทักษะนี้ควรเริ่มต้นในขั้นต้นของการเรียนวิชาสังคมศึกษา โดยเริ่มจากการค้นคว้าในห้องสมุด จดโน้ตย่อ และนำมารายงาน จดใจความจากการฟัง การอ่านหนังสือ หรือการฟังจากวิทยุ โทรทัศน์ หรือภาพยนตร์ สิ่งเหล่านี้เป็นการเริ่มต้นของการวิจัย
4. ทักษะในการใช้แผนที่ (Map and Globe Skills) ทักษะนี้มีความจำเป็นในการใช้อุปกรณ์ทางวิชาสังคมศึกษาให้เกิดประโยชน์และนำมาใช้ในชีวิตจริงได้ เช่น รู้จักการอ่านและใช้แผนที่ได้ ถูกต้อง รู้จักทิศทาง ระยะทาง มาตราส่วน การหาตำแหน่งที่ตั้งของสถานที่ต่างๆ อันมีส่วนเกี่ยวข้องมาถึงชีวิตมนุษย์ เป็นต้น
5. ทักษะในการใช้และเข้าใจสิ่งพิมพ์ที่เป็นกราฟ (Graphing) นักเรียนจะต้องเข้าใจความหมาย สามารถอ่าน ตีความ สิ่งเหล่านี้คือ ตาราง แผนภูมิ แผนผัง เป็นต้น

นาคยา ภัทรแสงไทย (2525 : 198-199) ได้กล่าวถึงทักษะในวิชาสังคมศึกษา โดยแบ่งออกเป็น 2 ประเภทใหญ่ๆ คือ ทักษะทางวิชาการ (Academic Skills) และ ทักษะทางสังคม (Social Skills)

1. ทักษะทางวิชาการ ประกอบด้วย

- 1.1 การอ่าน (หนังสือ บทความ วารสาร หนังสือพิมพ์ ภาคนวนก บทสรุปย่อ)
- 1.2 การมองเห็น (ภาพยนตร์ รูปภาพ ภาพโปร่งใส และสิ่งแวดล้อมทางธรรมชาติ)
- 1.3 การฟัง (เครื่องบันทึกเสียง เทป วิทยุ ครู พ่อแม่ และกลุ่มเพื่อน)
- 1.4 การเขียนโครงร่าง (จากปากเปล่า ข้อมูลสิ่งพิมพ์ต่าง ๆ)
- 1.5 การสร้างแผนภูมิ
- 1.6 การอ่านและตีความแผนที่
- 1.7 การจดโน้ตย่อ (การศึกษาจากคำถามระหว่างการอ่านหรือการฟังวิทยากร)
- 1.8 การเขียนหรือให้ชื่อเรื่อง (สำหรับการแสดงไว้บนกระดานสำคัญ เป็นต้น)
- 1.9 การเขียนไดอะแกรม (เช่น โครงสร้างของวัฒนธรรมต่างๆ กัน)
- 1.10 การแสดงตาราง (เช่น ความคิดเห็นของนักเรียนจากการตอบข้อความต่างๆ แสดงออกมาในรูปของตาราง เป็นต้น)
- 1.11 การสร้างเส้นเวลา (เช่น การแสดงเหตุการณ์สำคัญๆ ที่เกิดขึ้น)
- 1.12 การถามคำถาม (เช่น จากวิทยากร) ให้นักเรียนเห็นว่าคำถามต่างๆ กันย่อมมีความหมายต่างกันด้วย

2. ทักษะทางสังคม ประกอบด้วย

- 2.1 การวางแผนร่วมกับผู้อื่น
- 2.2 การมีส่วนร่วมในโครงการต่างๆ
- 2.3 การมีส่วนร่วมในการอภิปรายกลุ่ม
- 2.4 การสนองตอบอย่างมีมารยาทต่อคำถามของผู้อื่น
- 2.5 การเป็นผู้นำอภิปราย
- 2.6 การแสดงความรับผิดชอบ
- 2.7 การช่วยเหลือผู้อื่น

ลาวัณย์ วิทยาวุฒิกุล (2533 : 125-126) ทักษะในวิชาสังคมศึกษาที่สำคัญมี ดังนี้

1. ทักษะทางวิชาการ (Academic Skills) หรือทักษะการทำงานและการเรียนรู้ (Work – study Skills) หรือทักษะการเรียนรู้และนิสัยในการทำงาน (Study Skills and Work Habits) หรือสมรรถภาพในการศึกษาและเรียนรู้ (Competence in Studying and Learning) อันประกอบด้วยทักษะการอ่าน การสังเกต การดู และการเขียน การพูด การฟัง การวางแผนหรือการจัดเค้าโครงเรื่องที่ศึกษา การอ่านและตีความ วัสดุ กราฟฟิคและแผนที่ การใช้วัสดุอ้างอิงและแหล่งความรู้ประเภทต่างๆ และการจดบันทึก ลักษณะของนักเรียนที่มีทักษะด้านนี้ว่าจะสามารถปฏิบัติดังต่อไปนี้

1.1 รู้และใช้แหล่งความรู้หรือข้อมูลเป็น สามารถรวบรวมข้อมูลจากหนังสือและแหล่งความรู้หลากหลาย รวมทั้งแหล่งอ้างอิงพิเศษเฉพาะเรื่องด้วย

1.2 ทำรายงาน โดยมีเค้าโครงเรื่องเป็นไปตามลำดับเหตุผล หรือความต่อเนื่อง พุดหน้าชั้น หรือกลุ่มได้อย่างดี และเป็นที่เข้าใจของผู้ฟัง ฟังเมื่อผู้อื่นรายงานอย่างตั้งใจ และฟังเพื่อหาและติดตามทิศทางของเรื่อง

1.3 อ่านวัสดุสารสังคมศึกษา เพื่อบรรลุวัตถุประสงค์หลากหลาย เพื่อหาแนวคิดหลักหรือสำคัญ เพื่อหาข้อมูลเฉพาะ เพื่อคาดคะเนหรือพยากรณ์ผล เพื่อค้นหาข้อคิดของผู้เขียน หรือเพื่อเปรียบเทียบหรือหาข้อแตกต่างได้

1.4 ใช้แผนที่ ลูกโลก แผนภูมิ รูปภาพ และวัสดุทัศนูปกรณ์ต่างๆ เป็นและถูกต้อง ทั้งเพื่อตีความและหาข้อมูล หรือเพื่อนำเสนอข้อมูล

1.5 เรียบเรียงข้อมูลเป็นโครงสร้าง ที่สามารถนำไปใช้ประโยชน์ตามวัตถุประสงค์ได้ในรูปต่างๆ เช่น เป็นโครงเรื่อง แผนภูมิ แผนภูมิเวลา แยกประเภทรูปภาพหรือข้อมูล จัดรวบรวมแนวคิดหรือเหตุการณ์ หรือข้อเท็จจริงตามลำดับ จดบันทึก และเตรียมข้อสรุปได้

1.6 ดำเนินการศึกษาหรือสืบค้นหาคำตอบต่อปัญหาที่สนใจด้วยตนเอง

2. ทักษะทางปัญญา (Intellectual skills) หรือทักษะการคิด (Thinking skills) เป็นทักษะทางสมอง ที่ใช้เหตุผลในการปฏิบัติเพื่อบรรลุวัตถุประสงค์หรือเกิดการเรียนรู้

ทักษะทางปัญญา ประกอบด้วย ทักษะการสืบสอบ (Inquiry skills) ทักษะการแก้ปัญหา (Problem-solving skills) ทักษะการตัดสินใจ (Decision-making skills) และทักษะการคิด (Thinking skills)

นักเรียนที่มีทักษะทางปัญญา จะมีลักษณะเป็นผู้มีความสามารถดังนี้

2.1 นิยามและกำหนดปัญหาที่เผชิญได้

2.2 ตั้งสมมติฐานหรือคำตอบชั่วคราว เพื่อทดสอบได้

2.3 วิเคราะห์และสังเคราะห์ข้อมูล

2.4 แยกข้อเท็จจริงและความคิดเห็นออกจากกัน รู้วิธีแยกข้อมูลที่เกี่ยวข้องกับปัญหาที่ศึกษากับข้อมูลที่ไม่เกี่ยวข้อง มองเห็นอคติในวัสดุสารการอ่านที่โน้มน้าวใจ และโฆษณาชวนเชื่อ

2.5 แสดงความสัมพันธ์ระหว่างเหตุผลและผลได้

2.6 เปรียบเทียบและยกข้อคิดเห็นที่แตกต่างกันได้

2.7 เห็นความสำคัญและเข้าใจองค์ประกอบด้านค่านิยม

3. ทักษะทางสังคม (Social Skills) หมายถึง ความสามารถของบุคคลที่จะทำงานและดำรงชีวิตร่วมกับผู้อื่นในสังคมได้อย่างมีประสิทธิภาพ ทักษะทางสังคมนี้แบ่งเป็น 2 ทักษะ และแต่ละทักษะประกอบด้วยทักษะย่อยดังนี้

3.1 ทักษะการทำงานร่วมกันในกลุ่ม หรือทักษะกระบวนการกลุ่ม (Group Working Skills หรือ Group Process Skills) เป็นทักษะในการทำงานร่วมกันอย่างมีระบบ และ

ประสิทธิภาพ เน้นลักษณะประชาธิปไตย ประกอบด้วย การร่วมมืออย่างเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันกับผู้อื่น ในการทำงานกลุ่มย่อย และกลุ่มใหญ่ การมีส่วนร่วมในงาน และแสดงความคิดเห็นในการอภิปรายของกลุ่มอย่างสร้างสรรค์การทำงานส่วนที่ได้รับมอบหมายอย่างร่วมมือและรับผิดชอบ ในลักษณะแบ่งหน้าที่และผลัดกันทำ ความสามารถเป็นผู้นำและผู้ตาม หรือสมาชิกที่ดีของกลุ่ม การร่วมวางแผนงานของกลุ่ม การสื่อสารกับสมาชิกของกลุ่มอย่างมีประสิทธิภาพทั้งการพูด และเขียน การโน้มน้าว การออดมอม และการต่อรอง การสร้างความร่วมมือจากความแตกต่างทั้งรายบุคคลและกลุ่ม การเคารพสิทธิ และความคิดเห็นของผู้อื่น ตามวิถีทางแห่งประชาธิปไตย

3.2 ทักษะการดำเนินชีวิตร่วมกันในสังคม (Social Living Skills) เป็นความสามารถในการปฏิสัมพันธ์กับผู้อื่นอย่างมีมนุษยสัมพันธ์อันดี และมีน้ำใจ และพฤติกรรมประชาธิปไตย โดยมีการปฏิบัติอย่างรับผิดชอบ ความร่วมมือและการมีส่วนร่วมอย่างสร้างสรรค์ การเคารพและปฏิบัติตามกติกากฎ ระเบียบ และวัฒนธรรมประเพณีของกลุ่มและสังคม หรือการเป็นผู้มีมารยาทที่ดีและรู้จักปฏิบัติตนเหมาะสม การมีความโอปอ้อมอารีและเอื้อเฟื้อ การเห็นแก่ประโยชน์ส่วนรวมมากกว่าส่วนตน การมีจิตสำนึกทางสังคม เห็นใจและเป็นมิตรกับผู้อื่น การจับความรู้สึกของผู้อื่นจากสิ่งบ่งชี้ได้อย่างฉับไวและปรับตัวได้เหมาะสม

สรุปได้ว่าทักษะในวิชาสังคมศึกษาประกอบด้วย ทักษะทางวิชาการ ทักษะทางปัญญา และทักษะทางสังคม

3. เอกสารที่เกี่ยวข้องกับลักษณะที่พึงประสงค์ด้านสังคมศึกษา

3.1 ลักษณะที่พึงประสงค์ด้านสังคมศึกษา

จากเอกสารที่เกี่ยวข้องกับวิชาสังคมศึกษา ผู้วิจัยจึงได้ทำการศึกษาเอกสารที่เกี่ยวข้องกับลักษณะที่พึงประสงค์ของผู้เรียนวิชาสังคมศึกษา รวมไปถึงลักษณะของการเป็นพลเมืองดี เป็นพลเมืองที่มีประสิทธิภาพของประเทศที่ปกครองด้วยระบอบประชาธิปไตย ซึ่งเป็นลักษณะสำคัญของนักเรียนที่เรียนวิชาสังคมศึกษาพึงมี ไว้ดังนี้

วิจิตร สินศิริ (2529 : 26) กล่าวถึงลักษณะผู้เรียนวิชาสังคมศึกษา ควรประกอบด้วย

1. มีความรู้ และความแม่นยำในเนื้อหาสาระ
2. มีความมั่นใจในตัวเอง
3. มีความสนใจในกาล เทศะ บุคคล และเหตุการณ์
4. มีความสามารถในการสื่อความหมาย
5. มีความคิดสร้างสรรค์ และจินตนาการ
6. มีความอยากรู้อยากเห็น มีแรงจูงใจใฝ่รู้เสมอ
7. เป็นพลเมืองดี มีประสิทธิภาพในสังคมประชาธิปไตย
8. มุ่งมั่นแสวงหาความรู้ และสัจจะ
9. มีคุณธรรมและวัฒนธรรม
10. เป็นผู้นำความเปลี่ยนแปลง รู้จักปรับสิ่งเก่าและใหม่เข้าด้วยกัน และรู้จักถ่ายทอด

11. สนใจ สะสมความรู้ใหม่เพิ่มเติมเสมอๆ

ดวงเดือน พิศาลบุตร (2528 : 18) นักเรียนที่เรียนวิชาสังคมศึกษาที่ดี ควรมีคุณสมบัติดังนี้

1. มีความรู้ ความเข้าใจในวิชาสังคมศึกษามากพอ
2. มีทักษะในการเป็นผู้นำ
3. เป็นผู้ที่มีความรู้ในการใช้อุปกรณ์ เช่น แผนที่ ลูกโลก แผนภูมิ เป็นต้น
4. มีความสนใจที่จะแสวงหาความรู้เสมอ
5. มีความศรัทธาและยึดมั่นในระบอบประชาธิปไตยอย่างแท้จริง

จรรยา คุณมี (2530 : 13-14) กล่าวถึงคุณลักษณะของนักเรียนสังคมศึกษา ดังนี้

1. ซื่อสัตย์ต่อชาติ ศาสนา พระมหากษัตริย์
2. มีความเยือกเย็น
3. สามารถควบคุมความประพฤติ จิตใจ อารมณ์ได้
4. สุภาพเรียบร้อย
5. สุขุมรอบคอบ
6. เป็นผู้มองโลกกว้าง
7. เป็นนักตัดสินใจที่ดี
8. กระตือรือร้น
9. พยายามปรับปรุงตนเองอยู่เสมอ
10. ใช้ภาษาได้คล่องแคล่ว และเหมาะสมกับกาลเทศะ
11. มีความเชื่อในการดำรงชีวิตแบบประชาธิปไตย
12. มีใจเอื้ออารี
13. มีวินัย
14. มีความรับผิดชอบ
15. ทนสมยอมอยู่เสมอ
16. ชอบการทัศนศึกษา
17. มีความคิดรวบยอดทางสังคมศึกษา
18. เชื่อมั่นในตนเอง
19. ร่าเริง ยิ้มแย้มแจ่มใส

ธำรงค์ อุดมไพจิตรกุล (2532 : 44-46) กล่าวถึงลักษณะบัณฑิตสังคมศาสตร์ที่พึงประสงค์

ดังนี้

1. ปฏิบัติตามวัฒนธรรมไทย
2. มีอารมณ์ขัน
3. ยอมรับความคิดเห็นของผู้อื่น
4. มีความรู้เฉพาะสาขาที่เรียน
5. ความเชื่อมั่นในตนเองทางวิชาการ

6. ความสามารถในการทำวิจัย
7. ความสามารถในการให้คำปรึกษาทางวิชาการ
8. มีความรู้ภาษาต่างประเทศ
9. มีการวางแผนในการทำงาน
10. ความคิดริเริ่ม
11. มองการณ์ไกล

รจนา แก่นอำพันธ์ (2535 : 82-83) กล่าวถึงคุณลักษณะที่พึงประสงค์ของนิสิตคณะสังคมศาสตร์ไว้ดังนี้

1. คุณลักษณะด้านสติปัญญา ได้แก่ มีความกระตือรือร้นในการเรียน มีความสามารถประยุกต์ความรู้ ความคิดสู่การปฏิบัติ และรู้จักคิดแก้ปัญหา
2. คุณลักษณะด้านวิชาชีพ ได้แก่ มีความสามารถและทักษะการปฏิบัติงานในสาขาวิชาชีพ มีความรู้และทักษะการใช้ภาษาอย่างถูกต้อง ลึกซึ้ง มีความสามารถใช้ภาษาเพื่อการประกอบอาชีพ มีความสามารถและทักษะการเป็นผู้นำหรือผู้กระตุ้นให้เกิดการพัฒนา
3. คุณลักษณะด้านอารมณ์ ได้แก่ มีอารมณ์หนักแน่น มั่นคง มีอารมณ์ร่าเริง แจ่มใส มีสติสัมปชัญญะ และมีความยับยั้งชั่งใจที่ไม่ประพฤติดิ
4. คุณลักษณะด้านทักษะสังคม ได้แก่ รู้จักแต่งกายสุภาพ ถูกระเบียบและกาลเทศะ รู้จักยกย่องผู้อื่น รู้จักให้อภัยผู้อื่น มีมนุษยสัมพันธ์ มีน้ำใจ รู้จักแบ่งปัน และช่วยเหลือผู้อื่น มีสัมมาคารวะ และมีความเป็นผู้นำ
5. คุณลักษณะด้านความเป็นตัวของตัวเอง ได้แก่ รู้ความสนใจและความสามารถของตนเอง รู้จักพึ่งพาตนเอง ไม่เบียดเบียนผู้อื่น ยอมรับส่วนบกพร่องของตนเองและพยายามแก้ไข และมีความเชื่อมั่นในตนเอง กล้าคิด กล้าแสดงออก
6. คุณลักษณะด้านคุณธรรม ได้แก่ มีความซื่อสัตย์สุจริต เป็นผู้ตรงต่อเวลา และเห็นคุณค่าของเวลา และมีจิตสำนึกของการเป็นพลเมืองดีและความเป็นศาสนิกชน
7. คุณลักษณะด้านทัศนคติ ได้แก่ มีความพึงพอใจในสาขาวิชาที่เรียน รู้จักมองส่วนดีและยอมรับผู้อื่น และมีความต้องการสร้างสัมพันธ์ภาพกับผู้อื่น
8. คุณลักษณะด้านการจัดการ ได้แก่ รู้จักวางแผนการทำงาน มีความสามารถใช้ระเบียบกฎเกณฑ์ในการบริหาร

จากการตอบแบบสอบถามจากครูผู้สอนประจำวิชาสังคมศึกษา นิสิตคณะสังคมศาสตร์ และนักเรียนทั่วไป โดยใช้คำถามว่า ท่านคิดว่าบุคคลที่มีลักษณะที่พึงประสงค์ของผู้มีความสามารถด้านสังคมศึกษา ควรมีลักษณะอย่างไร ผลการสำรวจพบว่า ลักษณะที่พึงประสงค์ของผู้ที่มีความสามารถด้านสังคมศึกษา ควรจะมีลักษณะ ดังนี้

1. ชอบแสวงหาความรู้ ศึกษาค้นคว้าอยู่เสมอ
2. กล้าคิด กล้าทำ กล้าแสดงออก มั่นใจในตนเอง
3. มีมนุษยสัมพันธ์

4. อยากรู้ อยากเห็น สนใจข่าวสารรอบตัว
5. มีความคิดสร้างสรรค์
6. รู้จักคิดวิเคราะห์ คิดวิจารณ์
7. ยอมรับฟังความคิดเห็นผู้อื่น มีเหตุผล
8. เป็นประชาธิปไตย
9. เป็นผู้นำ
10. รับผิดชอบ

สมประสงค์ น่วมบุญลือ (สมประสงค์ น่วมบุญลือ เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, กัญญ์วรา พรคุณธรรม เป็นผู้สัมภาษณ์, ทางโทรศัพท์ เมื่อ 6 พฤษภาคม 2547.) ได้กล่าวถึง ลักษณะที่พึงประสงค์ของผู้มีความสามารถด้านสังคมศึกษา ไว้ดังนี้

1. ช่างสังเกต
2. อยากรู้ อยากเห็น
3. ชี้สงสัย
4. รู้จักเก็บรวบรวมข้อมูล
5. สรุปข้อมูล (Generalization)

จากการศึกษาดังกล่าวข้างต้นสามารถจำแนกได้ว่า คุณลักษณะที่พึงประสงค์ด้านสังคมศึกษา ประกอบด้วยองค์ประกอบ 3 ด้าน คือ 1. ด้านการรู้คิด 2. ด้านความสนใจ และ 3. ด้านบุคลิกภาพ ซึ่งสอดคล้องกับโครงสร้างของการวัดผลที่ดี

3.2 โครงสร้างการวัด

ล้วน สายยศ และอังคณา สายยศ (2541 : 11-12) ได้กล่าวว่า การวัดผลที่ดีจะต้องวัดได้ครอบคลุมในสิ่งที่ต้องการวัด จำแนกแยกแยะว่า สิ่งที่ต้องการวัดนั้นมีหน้าตาอย่างไร นั่นคือ ต้องนิยามสิ่งที่วัดไว้อย่างดี การวัดจะให้ครอบคลุมนั้น นักวัดผลเสนอแนะให้วัดครบ 3 ประการ คือ วัดด้านสติปัญญา วัดด้านความรู้สึก และวัดด้านทักษะกลไก

จากโครงสร้างของการวัดผล ผู้วิจัยได้นำมาเป็นแนวทางในการสร้างแบบวัดลักษณะที่พึงประสงค์ด้านสังคมศึกษา ของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 6 โดยแบ่งองค์ประกอบของแบบวัดไว้ 3 ด้าน ดังนี้ 1. ด้านการรู้คิด 2. ด้านความสนใจ 3. ด้านบุคลิกภาพ

3.3 องค์ประกอบของผู้มีลักษณะที่พึงประสงค์ด้านสังคมศึกษา

ลักษณะเฉพาะของบุคคลที่มีแนวโน้มบ่งบอกว่า บุคคลนั้นจะประสบความสำเร็จในด้านสังคมศึกษานั้น มีองค์ประกอบ 3 ด้าน ดังนี้

3.3.1 ด้านการรู้คิด

บรูเนอร์ และคนอื่นๆ (ศุภพงศ์ อยู่ทอง, 2531 : 23 ; อ้างอิงจาก Bruner and other. 1956) ได้ให้ความหมายว่า การคิดเป็นกระบวนการที่ใช้ในการสร้างแนวคิดรวบยอด (Concept Formation) ด้วยการจำแนกความแตกต่าง การจัดกลุ่มและการกำหนดชื่อเรียก เกี่ยวกับข้อความ

จริงที่ได้รับ และเป็นกระบวนการที่ใช้ในการแปลความหมายข้อมูลรวมถึงการสรุปอ้างอิง การจำแนก รายละเอียด การเชื่อมโยงความสัมพันธ์ ตลอดจนเป็นกระบวนการเกี่ยวกับการนำกฎเกณฑ์ต่างๆ ไปประยุกต์ใช้ได้อย่างมีเหตุผลและเหมาะสม

เพียเจต์ (ไวไลพร คำเพราะ. 2538 : 49 ; อ้างอิงจาก Piaget. 1962 : 58 cognitive development in the child.) ให้ทัศนะเกี่ยวกับการคิด ไว้ว่าการคิด หมายถึง การกระทำสิ่งต่างๆ ด้วยปัญญา การคิดของบุคคลเป็นกระบวนการที่บุคคลหาทางที่จะปรับสภาพความไม่สมดุลทางความคิด ให้เข้ากับสิ่งแวดล้อมที่อยู่รอบๆ ตัว และเมื่อบุคคลมีปฏิสัมพันธ์กับสิ่งแวดล้อมรอบๆ ตัว โครงสร้างทางสมองจะถูกจัดระบบให้มีความเหมาะสมกับสภาพแวดล้อม คือ มีรูปแบบของความคิดเกิดขึ้น

กิลฟอร์ด (สุภานันท์ เสถียรศรี. 2536 : 14 ; อ้างอิงจาก Guilford. 1967) กล่าวว่า การคิดเป็นการค้นหาหลักการ โดยแยกแยะคุณสมบัติของสิ่งต่างๆ หรือข้อความจริงที่ได้รับแล้วทำการวิเคราะห์เพื่อหาข้อสรุปอันเป็นหลักการของข้อความจริงนั้นๆ รวมทั้งการนำหลักการดังกล่าวไปใช้ในสถานการณ์ที่แตกต่างไปจากเดิม

การคิดเป็นกระบวนการที่เกิดขึ้นอย่างเชื่อมโยงความสัมพันธ์ เมื่อบุคคลมีปฏิสัมพันธ์กับสภาพสิ่งแวดล้อมซึ่งเกิดขึ้นอยู่ตลอดเวลา การเรียนรู้ด้วยการคิดเป็นสิ่งสำคัญในการจัดการศึกษาปัจจุบันที่มุ่งเน้นให้ผู้เรียนเป็นสำคัญในการเรียนรู้ และเป็นบุคคลแห่งการเรียนรู้

ในการจัดขอบข่ายเนื้อหาในหลักสูตรสังคมศึกษาระดับมัธยมศึกษาให้สอดคล้องกับความต้องการของสังคม โดยภาพรวมมีลักษณะเป็นสหวิทยาการ ซึ่งประกอบด้วยศาสตร์ในสาขาสังคมศาสตร์หลายสาขา ที่ผู้เรียนต้องเรียนรู้ข้อมูลและข้อเท็จจริงมากมาย ตลอดจนสังคมข่าวสารในโลกยุคปัจจุบัน มีลักษณะที่ไร้ขอบเขตก่อให้เกิดความเปลี่ยนแปลงเพิ่มขึ้นอยู่เสมอ ข้อมูลบางอย่างอาจล้าสมัย ดังนั้นการเรียนสังคมศึกษาต้องมีการเรียนและการคิดให้ถึงแก่นของความรู้เพื่อนำความรู้มาใช้และลดการจำข้อมูลที่เราความหมายลงไปรวมทั้งการนำความรู้มาจัดรวบรวบใหม่ให้ง่ายต่อการจดจำ รวมถึงสามารถเลือกและนำเอาความรู้เหล่านั้นไปใช้ประโยชน์ได้ตลอดไป ซึ่งกระบวนการคิดที่สอดคล้องกับคำกล่าวข้างต้นประกอบด้วย ดังนี้

3.3.1.1 ความคิดรวบยอด

3.3.1.1.1 ความหมายของความคิดรวบยอด

การพัฒนาความคิดรวบยอดเป็นงานการพัฒนาระดับพุทธิพิสัย (Cognitive Domain) ของผู้เรียน เพราะการสร้างความคิดรวบยอดเป็นกระบวนการของการจัดประเภท การจัดชั้น การกำหนดชื่อของสิ่งของ หรือบุคคล หรือเหตุการณ์ต่างๆ และการเรียนรู้ความคิดรวบยอดเป็นหลักเบื้องต้นของการคิด และการเรียนรู้อย่างเป็นระบบระเบียบช่วยให้ผู้เรียนสามารถสร้างแนวคิดให้ง่ายขึ้น เข้าใจความเป็นจริงของสังคม และยังช่วยให้ผู้เรียนมีอิสระในการคิด แสดงความคิดเห็นได้อย่างแตกฉาน ซึ่งเกิดจากความสามารถนำความคิดรวบยอดหนึ่งไปสัมพันธ์กับความคิดรวบยอดอื่นๆ ที่เกี่ยวเนื่องกันได้

เนื่องจากมวลประสบการณ์ที่แต่ละบุคคลได้รับจากสิ่งแวดล้อม และได้รับรู้ทางประสาทสัมผัสเข้าไปอยู่ในโครงสร้างความคิด และดัดแปลงประสบการณ์เดิมที่มีอยู่ให้เข้ากันหรือขยายให้กว้างขวางยิ่งขึ้น และแต่ละบุคคลสามารถสร้างความคิดรวบยอดให้เกิดขึ้นตามประสบการณ์ที่ได้รับ และความสามารถทางสมอง จำนวนสิ่งเร้า ตลอดจนความซับซ้อนของสิ่งเร้า ดังนั้นในกระบวนการคิด ควรเน้นให้ผู้เรียนได้รู้จักคิด และการคิดต้องอาศัยความคิดรวบยอดเดิมที่มีอยู่เป็นพื้นฐานเพื่อก่อให้เกิดผลผลิตคือ ความคิดรวบยอดใหม่ขึ้นมา หรือขยายรายละเอียดของความคิดรวบยอดเก่าให้กว้างขวางยิ่งขึ้น (จิรกรณ ศิริประเสริฐ, 2538 : 56-57)

คำว่า “ความคิดรวบยอด” (Concept) มีชื่อเรียกได้หลายชื่อ เช่น สังกัป มโนทัศน์ และมโนมติ เป็นต้น ซึ่งมีผู้ให้ความหมายไว้ดังนี้ (มาลินี จุฑะธพ, 2537 : 121)

จอห์น พี ดี เซคโค (มาลินี จุฑะธพ, 2537 : 121 ; อ้างอิงจาก John P. De Cecco, 1968 : 389) ได้ให้ความหมายของความคิดรวบยอดว่า หมายถึง กลุ่มของสิ่งเร้าที่มีคุณลักษณะร่วมกัน ซึ่งอาจเป็นวัตถุ เหตุการณ์หรือบุคคลก็ได้ เช่น โต๊ะ เก้าอี้ ผู้หญิง ผู้ชาย เป็นต้น

บุบผา คุมมานนท์ (2541 : 39) ได้ให้ความหมายของความคิดรวบยอดคือ กลุ่มของสิ่งเร้าที่มีลักษณะร่วมกัน อาจแยกออกเป็นสิ่งของ วัตถุ การกระทำ หรือความคิดต่างๆ ไปของสิ่งนั้น เช่น หนังสือ สงคราม ผู้หญิง ฯลฯ

จากความหมายดังกล่าว ความคิดรวบยอด หมายถึง ความเข้าใจเกี่ยวกับลักษณะร่วมของสิ่งใดสิ่งหนึ่งหรือเรื่องใดเรื่องหนึ่งที่เป็นพวกและประเภทเดียวกัน และมองเห็นความสัมพันธ์กับสิ่งอื่นๆ ทั้งที่เป็นรูปธรรม และนามธรรม แล้วแสดงความเข้าใจต่อสิ่งต่างๆ ออกมาได้อย่างถูกต้องสมบูรณ์ เช่น พุทธศาสนา ประชาธิปไตย การวางแผนครอบครัว ทรัพยากร ชุมชน ค่านิยม เป็นต้น

3.3.1.1.2 ประเภทของความคิดรวบยอด

มาลินี จุฑะธพ, (2537 : 122) ได้จำแนกความคิดรวบยอดเป็น 3 ชนิด คือ

1. ความคิดรวบยอดรวมลักษณะ (Conjunctive concept) เป็นความคิดรวบยอดที่เกิดจากการมีส่วนร่วมของลักษณะเฉพาะตั้งแต่ 2 ลักษณะขึ้นไป เช่น ความคิดรวบยอดในเรื่องที่ตั้งของประเทศไทยซึ่งระบุทั้งเส้นรุ้งที่ 5-21 องศาเหนือ และเส้นแวงที่ 97-106 องศาตะวันออก เป็นต้น

2. ความคิดรวบยอดแยกลักษณะ (Disjunctive concept) เป็นความคิดรวบยอดบ่งถึงคุณลักษณะที่สังเกตได้ เป็นส่วนของวัตถุแต่ละชิ้นในกลุ่ม เป็นความคิดรวบยอดที่มีคุณลักษณะที่ตรงข้ามกัน เช่น ความคิดรวบยอดในเรื่องบรรพบุรุษของชนชาวไทย แนวคิดหนึ่งระบุว่าบรรพบุรุษของชนชาวไทยอพยพมาจากเทือกเขาอัลไตทางตอนใต้ของจีน แต่อีกแนวคิดหนึ่งระบุว่าบรรพบุรุษของชนชาวไทยมีถิ่นกำเนิด ณ บริเวณดินแดนที่เป็นประเทศไทยตั้งอยู่ในปัจจุบัน เป็นต้น

3. ความคิดรวบยอดชนิดสัมพันธ์ลักษณะ (Relative concept) เป็นความคิดรวบยอดที่เกิดจากความสัมพันธ์ระหว่างสมาชิก หรือส่วนประกอบของกลุ่ม ความสัมพันธ์ของเหตุการณ์ สภาวะ หรือสิ่งเร้า ตั้งแต่ 2 อย่างขึ้นไป เช่น ความคิดรวบยอดในเรื่องรถไฟ กระแสน้ำ และเศรษฐศาสตร์

กรณีรถไฟ : ในระยะทางที่เท่ากัน ขบวนแรกวิ่งช้าต้องใช้เวลามาก ขบวนหลังวิ่งเร็วใช้เวลา น้อย

กรณีกระแสน้ำ : เรือที่แล่นตามน้ำจะวิ่งเร็วกว่าเรือแล่นทวนน้ำ

กรณีหลักเศรษฐศาสตร์ : ในเรื่องสินค้าหรือบริการ ถ้ามีการเสนอมากกว่าการสนองสินค้าหรือ บริการจะมีราคาถูก แต่ถ้ามีการสนองมากกว่าการเสนอ สินค้าหรือบริการนั้นจะมีราคาแพง เป็นต้น

นาคยา ภักธแสงไทย (2525 : 109-110) แบ่งความคิดรวบยอดเป็น 3 ประเภท ดังนี้

1. ความคิดรวบยอดที่เป็นคำนาม เช่น ประชาธิปไตย ความขัดแย้ง ความเป็นเมือง ความเป็นอุตสาหกรรม การประนีประนอม อำนาจ คุณธรรม วัฒนธรรม เป็นต้น

2. ความคิดรวบยอดทางคำนิยม เช่น เกียรติยศ ความเห็นอกเห็นใจ ความจงรักภักดี เสรีภาพ อีสราภาพ ความซื่อสัตย์ ความเมตตา เป็นต้น

3. ความคิดรวบยอดที่เป็นวิธีการ เช่น วิธีการทางประวัติศาสตร์ วิธีการทางภูมิศาสตร์ ความเป็นเหตุเป็นผล การสังเกต การแบ่งชั้น การวิเคราะห์และการสังเคราะห์คำถามและคำตอบ การประเมินผล เป็นต้น

3.3.1.1.3 กระบวนการเกิดและการสร้างความคิดรวบยอด

จิรกรณ ศิริประเสริฐ (2538 : 87) กล่าวถึงกระบวนการเกิดความคิดรวบยอดไว้ดังนี้

1. การให้สิ่งเร้าการเรียนรู้ เริ่มจากประสบการณ์ ซึ่งได้แก่ การได้ยิน การเห็น ได้กลิ่น ได้ ลิ้มรส และได้สัมผัส

2. สังเกตในรายละเอียดปลีกย่อยของสิ่งเร้า และคิดเปรียบเทียบกับประสบการณ์เดิม

3. จำแนกลักษณะร่วมและความแตกต่าง มีอะไรที่เหมือนหรือไม่เหมือนกันอย่างไร แล้วสรุปเป็นสัญลักษณ์ เป็นตัวแทนของความคิดรวบยอดใหม่ ระบุชื่อความคิดรวบยอด

4. ทดสอบความเข้าใจ และนำไปใช้ ถ้าผลปรากฏว่า สิ่งที่ทดสอบนั้นเป็นความคิดรวบยอด ที่ถูก ก็แสดงว่าผู้เรียนเข้าใจ สามารถนำความคิดรวบยอดนั้นไปใช้ได้ แต่ถ้าเมื่อทดสอบแล้วผิด อาจกลับไปตรวจสอบที่ประสบการณ์ในขั้นเริ่มต้น

จากกระบวนการเกิดความคิดรวบยอด สามารถนำมาจัดกระบวนการสร้างความคิดรวบ ยอดได้ดังนี้ (ชูชาติ เชิงฉลาด. 2539 : 40-43)

กระบวนการสร้างความคิดรวบยอด แบ่งได้เป็น 2 แบบ ดังนี้

1. กระบวนการสร้างความคิดรวบยอดแบบอุปมาน คือ

1.1 ขั้นสังเกตตัวอย่าง เป็นการรวบรวมข้อมูลที่ได้จากการสังเกตอย่างหลายๆ ตัวอย่าง ที่มีความแตกต่างกันทางรูปร่าง ปริมาณ หรือคุณสมบัติ โดยใช้ประสาทในการรับรู้หลายๆ ด้าน

1.2 ขั้นวิเคราะห์ตัวอย่าง เป็นการพิจารณาตัวอย่างโดยการบอกความแตกต่างกันและ ความเหมือนกัน ซึ่งเป็นลักษณะเด่นๆ ของตัวอย่างเหล่านั้น รวมทั้งการเชื่อมโยงความสัมพันธ์ของ ลักษณะเด่นๆ ของตัวอย่างเพื่อนำไปสู่สิ่งที่ต้องการจะให้เกิดการเรียนรู้

1.3 ขั้นทดสอบความคิด เป็นการพิจารณาจัดกลุ่มของตัวอย่าง หรือข้อมูลที่กำหนดให้ใหม่ จะต้องให้สัมพันธ์กับกลุ่มตัวอย่างเดิม หรือข้อมูลเดิม ซึ่งถือว่าเป็นการตรวจสอบความคิดว่า ได้เกิดข้อสรุปในใจถูกต้องหรือไม่ หากไม่ถูกต้องจำเป็นจะต้องชี้แนะแนวทางใหม่ เพื่อให้เกิดความคิดตรงกัน

1.4 ขั้นสรุปรวบยอด เป็นการใช้ความคิดเชื่อมโยงความสัมพันธ์ของลักษณะเด่น เป็นคำจำกัดความหรือความคิดรวบยอดนั่นเอง แล้วจึงพิจารณาการใช้ชื่อความคิดรวบยอดให้ตรงตามคำจำกัดความนั้นๆ

2. กระบวนการสร้างความคิดรวบยอดแบบอนุมาน คือ

2.1 ขั้นรับรู้ข้อสรุป เป็นการรับฟังข้อสรุปซึ่งอาจจะเป็นความคิดรวบยอด หลักการ หรือหลักเกณฑ์ แล้วพิจารณาความเป็นจริงจากการสังเกตตัวอย่างหลายๆ ตัวอย่าง

2.2 ขั้นพิสูจน์ข้อสรุป เป็นการตรวจสอบความเป็นจริงของข้อสรุป โดยการทดลองปฏิบัติด้วยตนเองหลายๆ ครั้ง

2.3 ขั้นทดสอบความเข้าใจ เป็นการพิจารณา และตัดสินใจข้อมูลหรือตัวอย่างที่กำหนดให้เป็นไปตามข้อสรุปนั้นๆ หรือไม่ หากพบว่ายังไม่เกิดความเข้าใจ จะต้องชี้แนะแนวทางใหม่เพื่อให้เกิดความเข้าใจตรงกัน

2.4 ขั้นสรุปผล เป็นการแสดงเหตุผลประกอบการยอมรับว่า ข้อสรุปนั้นถูกต้องหรือไม่ เพราะเหตุใด

แมค โดนัลด์ (มาลินี จุฑะรพ. 2537 : 122 ; อ้างอิงจาก Mc donald. มปป.) ได้กล่าวถึงกระบวนการเกิดความคิดรวบยอดว่า ต้องผ่านกระบวนการ 2 ขั้นตอน คือ

1. การพินิจพิเคราะห์ (Discrimination) คือ ผู้เรียนจะต้องพินิจพิเคราะห์ในตัวสิ่งเร้าว่ามีลักษณะเฉพาะอย่างไร และมีคุณค่าอย่างไร เช่น ผู้เรียนเรียนรู้ความคิดรวบยอดในเรื่องผลแอปเปิ้ล ถึงลักษณะและคุณค่าของแอปเปิ้ล

2. การสรุป (Generalization) คือ ผู้เรียนจะต้องสรุปถึงลักษณะเด่นๆ และคุณค่าของสิ่งเร้านั้น จนเกิดเป็นความรู้ ความเข้าใจในสิ่งเร้านั้นๆ เช่น สรุปว่าแอปเปิ้ลมีสีแดง ลูกเท่ากำปั้น ผลค่อนข้างกลม และผลแอปเปิ้ลแตกต่างจากผลไม้อื่น เช่น ส้ม มะนาว และเชอรี่ เป็นต้น

ดี เซคโค (มาลินี จุฑะรพ. 2537 : 135 ; อ้างอิงจาก De Cecco.1968 : 394-396) ได้กล่าวถึงกระบวนการเกิดความคิดรวบยอดว่ามีขั้นตอน ดังนี้

1. การสัมผัส (Sensation) ผู้เรียนอาจเกิดความคิดรวบยอดได้เมื่อได้สัมผัสสิ่งเร้า โดยใช้อวัยวะรับสัมผัสอย่างใดอย่างหนึ่งหรือหลายอย่าง เช่น ดาตุ หูฟัง ลิ้นชิมรส จมูกดม และผิวหนังสัมผัสในเรื่องนั้นๆ

2. การรับรู้ (Perception) เมื่อผู้เรียนได้สัมผัสในสิ่งเร้าแล้วย่อมมีการแปลความหมายในสิ่งที่สัมผัสนั้น เพื่อจะได้เกิดความคิดรวบยอดขึ้น

3. การจำ (Remember) หลังจากที่ได้สัมผัสในสิ่งเร้าแล้ว ย่อมจะจำสิ่งเร้านั้นได้ว่ามีลักษณะอย่างไร

4. การคิดหาเหตุผล (Discrimination) เมื่อผู้เรียนจำสิ่งไว้ได้ ย่อมจะพินิจพิจารณาและคิดหาเหตุผลเกี่ยวกับสิ่งเหล่านั้นๆ ว่าอะไร ทำไม และอย่างไร

5. การสรุปรวบยอด (Generalization) หลังจากที่ได้พินิจพิจารณาและคิดหาเหตุผลเกี่ยวกับสิ่งเหล่านั้นแล้ว ก็จะเกิดเป็นความรู้ความเข้าใจสิ่งเหล่านั้นๆ เรียกว่าเป็นความคิดรวบยอดเกี่ยวกับสิ่งเหล่านั้นๆ

3.3.1.1.4 ความคิดรวบยอดในวิชาสังคมศึกษา

ลาวัลย์ วิทายุภูมิกุล (2533 : 79) กล่าวว่า วิชาสังคมศึกษาเป็นวิชาที่มีเนื้อหาหนักทั้งโดยตัวเอง และในเชิงสัมพันธ์กับวิชาอื่นๆ ย่อมเป็นไปได้ยากที่ผู้เรียนจะจดจำได้ทั้งหมด หากข้อเท็จจริงเหล่านั้นมิได้มีความหมายหรือสร้างแนวคิด ดังนั้น ความรู้ระดับที่ควรสนับสนุนให้ผู้เรียนได้พัฒนาควรเป็นความรู้ระดับความคิดรวบยอดขึ้นไป เพราะผู้เรียนจะมีโอกาสได้ใช้ความคิด โดยใช้ข้อเท็จจริงนั้นมาหาความหมาย จนเกิดความเข้าใจเป็นแนวความคิดรวบยอด และแนวคิด ความคิดรวบยอดที่สำคัญในวิชาสังคมศึกษามีหลากหลาย ดังนี้

1. ความคิดรวบยอดสำคัญที่เป็นแกนในวิชาสังคมศึกษา ได้แก่ สาเหตุความขัดแย้ง ความร่วมมือ การเปลี่ยนแปลงวัฒนธรรม ความแตกต่าง การพึ่งพาซึ่งกันและกัน การปรับสภาพ การควบคุมทางสังคม เป็นต้น

2. ความคิดรวบยอดในกลุ่มสังคมศึกษา ตามวิชาที่จำเป็นในระดับมัธยมศึกษา ได้แก่

2.1 ภูมิศาสตร์ เช่น ทะเล ที่ราบลุ่มแม่น้ำ ใหลทวิป กระแสน้ำอุ่น ความกดอากาศ เขตเงาฝน ลมมรสุม เขตร้อน ดินดอนสามเหลี่ยมปากแม่น้ำ เป็นต้น

2.2 ประวัติศาสตร์ เช่น สงครามเย็น สิทธิสภาพนอกอาณาเขต การปราบดาภิเษก การฟื้นฟูศิลปวิทยา โลกเสรี โดดเดี่ยวทางการเมือง รัฐกัณชน ความเป็นกลาง การแข่งขัน แสสนยานภาพ เป็นต้น

2.3 หน้าที่พลเมือง เช่น ความเสมอภาค ความเป็นพลเมืองดี การครอบครองโดยปรปักษ์ สิทธิและหน้าที่ กฎหมายครอบคร้ว เสรีภาพ การอยู่ร่วมกัน หลักประชาธิปไตย อำนาจอธิปไตย ระบบรัฐสภา เป็นต้น

2.4 ศีลธรรม เช่น ศีล สมาธิ ปัญญา ความดี ความชั่ว พระรัตนตรัย พิธีกรรมทางศาสนา สวดมนต์ไหว้พระ การทำจิตใจให้บริสุทธิ์ การพัฒนาจิตใจ หลักธรรมของศาสนา การพัฒนาตนเอง การประพฤติตามหลักธรรม เป็นต้น

2.5 เศรษฐศาสตร์ เช่น การกระจายรายได้ รายได้ประชาชาติ ผู้บริโภค ระบบการค้าเสรี สินค้าการเกษตร การแปรรูปสินค้า การแข่งขัน การกีดกัน การลงทุน เงินเฟ้อ เป็นต้น

2.6 สังคมวิทยา เช่น สถานภาพ การเปลี่ยนแปลงทางสังคม สังคมประกิต ความไม่เป็นระเบียบในสังคม กฎเกณฑ์ของสังคม สมาชิกในครอบคร้ว การพึ่งพากัน สถาบัน สังคมเมือง สังคมชนบท เป็นต้น

2.7 ประชากรและสิ่งแวดล้อม เช่น คุณภาพชีวิต การอนุรักษ์น้ำ การประกอบอาชีพ ปัญหาประชากร มลภาวะ พลังงาน ความสำนึกที่ถูกต้อง การสงวนรักษา รักษาสมดุล การใช้เทคโนโลยี เป็นต้น

2.8 รัฐศาสตร์ เช่น อุดมการณ์ทางการเมือง ระบบการเมือง การรวมกลุ่มทางการเมือง การยึดอำนาจ อำนาจอธิปไตย พรรคการเมือง การเลือกตั้ง ลัทธิการเมือง รัฐธรรมนูญ ระบบราชการ เป็นต้น

สรุปได้ว่า ความรู้ในวิชาสังคมศึกษานั้น เป็นความรู้ที่สูงกว่าระดับข้อเท็จจริงธรรมดา ซึ่งผู้เรียนต้องใช้ทักษะทางปัญญามากกว่าจะรับรู้และจดจำแต่เพียงอย่างเดียว การเรียนสังคมศึกษาที่มีคุณภาพควรพัฒนาความรู้ให้ไปสู่ระดับความคิดรวบยอดขึ้นไป เพราะจะช่วยลดสิ่งที่ต้องจดจำในรายละเอียดเป็นอย่างมาก เกิดการเรียนรู้ที่เป็นระบบ เข้าใจเรื่องที่เรียนอย่างแจ่มชัด รู้จริง มีเหตุผล เกิดความมั่นใจในการปฏิบัติงาน และดำเนินวิถีชีวิตอย่างมีคุณภาพ สามารถนำความรู้ความสามารถไปใช้ให้เป็นประโยชน์ต่อตนเอง และสังคมโดยรวมได้

3.3.1.3 การคิดอย่างมีวิจารณญาณ

3.3.1.3.1 ความหมายของการคิดอย่างมีวิจารณญาณ

พจนานุกรม (2546 : 1073) ได้กล่าวว่า ความสามารถในการคิดวิจารณ์ หมายถึง ลักษณะการคิดที่เป็นเหตุเป็นผล หรือให้เหตุผลที่ถูกต้องได้

อุษณีย์ โพธิ์สุข (2537 : 97-111) ได้กล่าวว่า ความสามารถในการคิดวิจารณ์ หมายถึง ความคิดที่มีเหตุผล และมีประสิทธิภาพที่มุ่งเน้นการตัดสินใจในสิ่งที่เชื่อหรือจะทำอะไร

ทิตนา แคมณี (2544 : 54. อ้างอิงจาก ; เอนนิส. 1985) ได้อธิบายว่า การคิดอย่างมีวิจารณญาณ หมายถึง การคิดอย่างใคร่ครวญ ไตร่ตรองอย่างรอบคอบต่อความเชื่อ ความรู้ต่าง ๆ โดยอาศัยหลักฐานมาสนับสนุนความเชื่อหรือความรู้นั้น รวมทั้งข้อสรุปที่เกี่ยวข้อง

พอล (1993 : 68) ให้ความหมายการคิดอย่างมีวิจารณญาณไว้ว่า เป็นกระบวนการที่ทำให้ผู้คิดสามารถตัดสินใจได้ดีขึ้นอย่างสมเหตุสมผล และประสิทธิภาพ และยังส่งผลให้ผู้คิดมีความสามารถคิดกว้าง คิดลึก คิดถูกทาง คิดชัดเจน คิดถูกต้อง และคิดอย่างมีเหตุผล /

จากความหมายข้างต้น สรุปได้ว่า การคิดวิจารณ์ หมายถึง กระบวนการคิดอย่างมีวิจารณญาณ ไตร่ตรองอย่างรอบคอบเกี่ยวกับข้อมูล หรือสถานการณ์ที่เป็นปัญหา โดยการหาหลักฐานที่มีเหตุผล หรือข้อมูลที่น่าเชื่อถือมาพิจารณา เพื่อนำไปสู่ข้อสรุปได้อย่างสมเหตุสมผล

3.3.1.3.2. กระบวนการคิดวิจารณ์

การศึกษาแนวคิดและกระบวนการที่เกี่ยวข้องกับการคิดอย่างมีวิจารณญาณ พบว่า มีผู้กล่าวถึงไว้ดังนี้

เดรสเซลและเมย์ฮิวส์ (Dressel and Mayhew. 1957 : 179-181) ได้เสนอแนวคิดเกี่ยวกับกระบวนการคิดอย่างมีวิจารณญาณ ดังนี้

1. ความสามารถในการนิยามปัญหา เป็นความสามารถในการวิเคราะห์ข้อความหรือสถานการณ์ต่าง ๆ ที่เป็นปัญหาแล้วสามารถบอกลักษณะของปัญหาที่เกิดขึ้นได้ และการนิยามนั้นมีความสำคัญมากสำหรับการอ่านและการฟังเรื่องราวต่าง ๆ

2. ความสามารถในการเลือกข้อมูลที่เกี่ยวข้องกับปัญหา เป็นความสามารถในการพิจารณาและเลือกข้อมูลเพื่อนำมาแก้ปัญหาได้อย่างถูกต้อง การพิจารณาการพอเพียงของข้อมูลและความสามารถนี้เป็นสิ่งจำเป็นสำหรับความคิดที่จะใช้ในการแก้ปัญหาต่าง ๆ และมีผลกับความสามารถในการมองเห็นว่าอะไรคือปัญหาที่แท้จริง

3. ความสามารถในการตระหนักในข้อตกลงเบื้องต้น เป็นความสามารถในการพิจารณาแยกแยะว่าข้อความใดเป็นข้อตกลงเบื้องต้น และข้อความใดไม่ใช่ข้อตกลงเบื้องต้นของข้อความหรือสถานการณ์ที่กำหนดให้ ความสามารถนี้มีความสำคัญ เพราะว่าทำให้เห็นความแตกต่างของข้อมูลเพื่อลงความเห็นว่าจะยอมรับหรือไม่

4. ความสามารถในการกำหนดและเลือกสมมติฐาน เป็นความสามารถในการกำหนดเลือกสมมติฐานจากข้อความหรือสถานการณ์ให้ตรงกับปัญหาในข้อความหรือสถานการณ์นั้น ความสามารถนี้มีความสำคัญเพราะทำให้มีความรอบคอบ และมีความพยายาม ในการคิดถึงความเป็นไปได้ของการแก้ปัญหา หรือความเป็นไปได้ของสมมติฐาน

5. ความสามารถในการลงสรุปอย่างสมเหตุสมผล เป็นความสามารถในการคิดพิจารณาข้อความเกี่ยวกับเหตุและผล โดยคำนึงถึงข้อเท็จจริงที่เป็นสาเหตุ ความสามารถนี้มีความสำคัญเพราะทำให้สามารถลงความเห็นตามความจริงจากหลักฐานหรือข้อมูลที่มีอยู่

ดีคาโรลี (Decaroli. 1973 : 67-68) ได้เสนอแนวคิดเกี่ยวกับกระบวนการคิดอย่างมีวิจารณญาณ ดังนี้

1. การนิยาม เป็นการกำหนดปัญหา ทำความตกลงเกี่ยวกับความหมายของคำ และข้อความ และการกำหนดกฎเกณฑ์

2. การแสวงหาสมมติฐาน การคิดถึงความสัมพันธ์เชิงเหตุผล การหาทางเลือก และการพยากรณ์

3. การประมวลผลข่าวสาร เป็นการระบุข้อมูลที่จำเป็น รวบรวมข้อมูลที่เกี่ยวข้อง หาหลักฐาน และการจัดระบบข้อมูล

4. การตีความข้อเท็จจริง และการสรุปอ้างอิงหาหลักฐาน การระบุนอคติ

5. การใช้เหตุผล โดยระบุเหตุและผล ความสัมพันธ์เชิงตรรกศาสตร์

6. การประเมินผล โดยอาศัยเกณฑ์ การกำหนดความสมเหตุสมผล

7. การประยุกต์ใช้ หรือนำไปปฏิบัติ

เอนนิส (ทิสนา แชมมณี และคณะ. 2544 : 54-57 ; อ้างอิงจาก Ennis. 1985) กล่าวถึง การคิดอย่างมีวิจารณญาณไว้ว่า เป็นการคิดพิจารณาไตร่ตรองอย่างมีเหตุผล ที่มุ่งเพื่อการตัดสินใจว่าสิ่งใดควรเชื่อ หรือสิ่งใดควรทำ อันจะช่วยการตัดสินใจในสภาพการณ์ต่าง ๆ

การคิดอย่างมีวิจารณญาณ แบ่งองค์ประกอบออกเป็น 2 ประเภทที่สัมพันธ์กัน คือ ลักษณะ และทักษะความสามารถ

1. ลักษณะของผู้ที่มีความคิดอย่างมีวิจารณญาณ ประกอบด้วยลักษณะ 5 อย่างดังนี้

1.1 เป็นผู้มีใจกว้าง คือ ยอมรับฟังและพิจารณาความคิดเห็นของผู้อื่น ไม่ยึดมั่นถือมั่น ความคิดของตนเองเป็นหลัก และตัดสินใจด้วยข้อมูลประกอบเพียงพอ

1.2 มีความไวต่อความรู้สึกของผู้อื่น เข้าใจผู้อื่น

1.3 เปลี่ยนความคิดเห็นที่ตนมีอยู่ได้ ถ้ามีข้อมูลที่มีเหตุผลมากกว่า

1.4 กระตือรือร้นในการหาข้อมูลและความรู้

1.5 เป็นผู้มีเหตุผล

2. ทักษะความสามารถคิดอย่างมีวิจารณญาณ ประกอบด้วย 12 ทักษะ ดังนี้

2.1 สามารถกำหนดหรือระบุประเด็นคำถามหรือปัญหา

2.1.1 ระบุปัญหาสำคัญได้ชัดเจน

2.1.2 ระบุเกณฑ์เพื่อตัดสินคำตอบที่เป็นไปได้

2.2 สามารถวิเคราะห์ข้อโต้แย้ง

2.2.1 ระบุข้อมูลที่มีเหตุผลหรือน่าเชื่อถือได้

2.2.2 ระบุข้อมูลที่ไม่มีเหตุผลหรือไม่น่าเชื่อถือได้

2.2.3 ระบุความเหมือนและความแตกต่างของความคิดเห็น หรือข้อมูลที่มีอยู่ได้

2.2.4 สรุปได้

2.3 สามารถถามด้วยคำถามที่ท้าทายและตอบคำถามได้อย่างชัดเจน ตัวอย่างคำถาม

ที่ใช้ เช่น

- เพราะเหตุใด
- ประเด็นสำคัญคือ
- ข้อความที่กำหนดนี้หมายความว่าอะไร
- ตัวอย่างที่เป็นไปได้อะไรบ้าง
- ความคิดเห็นของท่านในเรื่องนี้มีอะไรบ้าง
- ให้พิจารณาว่ามีความแตกต่างกันหรือไม่ อย่างไร
- อะไรเป็นข้อมูลที่มีเหตุผล
- อะไรเป็นข้อมูลที่ไม่มีเหตุผล
- ข้อความที่กำหนดมานี้ “.....” ท่านมีความคิดเห็นอย่างไร
- ท่านมีความคิดเห็นอื่นๆ เพิ่มเติมอีกหรือไม่ อย่างไร

2.4 สามารถพิจารณาความน่าเชื่อถือของแหล่งข้อมูล

2.4.1 เป็นข้อมูลจากผู้เชี่ยวชาญที่น่าเชื่อถือ

2.4.2 เป็นข้อมูลที่ไม่มีข้อโต้แย้ง

2.4.3 เป็นข้อมูลที่ได้รับการยอมรับ

2.4.4 เป็นข้อมูลที่สามารถให้เหตุว่าเชื่อถือได้

2.5 สามารถสังเกตและตัดสินผลข้อมูลที่ได้จากการสังเกตด้วยตนเอง โดยใช้เกณฑ์ต่อไปนี้

2.5.1 เป็นข้อมูลที่ได้จากการสังเกตด้วยตนเอง โดยใช้ประสาทสัมผัสทั้ง 5 ไม่ใช่เพียงได้ยินมาจากคนอื่น

2.5.2 การบันทึกข้อมูลเป็นผลจากการสังเกตด้วยตนเอง และมีการบันทึกทันทีที่ไม่ปล่อยทิ้งไว้นาน แล้วมาบันทึกภายหลัง

2.6 สามารถนิรนัยและตัดสินผลการนิรนัย คือ ความสามารถนำหลักการใหญ่ไปแตกเป็นหลักย่อยๆ ได้ หรือนำหลักการไปประยุกต์ใช้ในสถานการณ์ต่างๆ ได้

2.7 สามารถอุปนัยและตัดสินผลการอุปนัย คือ ในการสรุปอ้างอิงไปยังกลุ่มประชากรนั้น กลุ่มตัวอย่างต้องเป็นตัวแทนของประชากร และก่อนที่จะมีการอุปนัยนั้น ต้องมีการเก็บรวบรวมข้อมูลอย่างถูกต้องตามแผนที่กำหนด และมีข้อมูลเพียงพอต่อการสรุปแบบอุปนัย

2.8 สามารถตัดสินคุณค่าได้

2.8.1 สามารถพิจารณาทางเลือก โดยมีข้อมูลพื้นฐานเพียงพอ

2.8.2 สามารถชั่งน้ำหนักระหว่างดีและไม่ดี หรือผลดีและผลเสียก่อนตัดสินใจ

2.9 สามารถให้ความหมายคำต่างๆ และตัดสินความหมาย เช่น ทักษะต่อไปนี้

2.9.1 สามารถบอกคำเหมือน คำที่มีความหมายคล้ายกัน

2.9.2 สามารถจำแนก จัดกลุ่มได้

2.9.3 สามารถให้คำนิยามเชิงปฏิบัติการได้

2.9.4 ยกตัวอย่างที่ใช้และไม่ใช้ได้

2.10 สามารถระบุข้อสันนิษฐานได้

2.11 สามารถตัดสินใจเพื่อนำไปปฏิบัติได้ เช่น ทักษะต่อไปนี้

2.11.1 การกำหนดปัญหา

2.11.2 การเลือกเกณฑ์ตัดสินผลที่เป็นไปได้

2.11.3 กำหนดทางเลือกอย่างหลากหลาย

2.11.4 เลือกทางเลือกเพื่อปฏิบัติ

2.11.5 ทบทวนทางเลือกอย่างมีเหตุผล

2.12 การปฏิสัมพันธ์กับผู้อื่น

นอกจากนี้วัตสันและเกลเซอร์ ได้กล่าวถึงการวัดความสามารถทางการคิดอย่างมีวิจารณญาณต้องวัดความสามารถย่อยๆ ซึ่งมีอยู่ 5 ด้าน ดังนี้

1. ความสามารถในการอ้างอิงหรือสรุปความ (Inferences) หมายถึง ความสามารถในการจำแนกระดับความน่าจะเป็นของข้อมูล หรือการลงสรุปข้อมูลต่างๆ ที่ปรากฏในข้อความที่กำหนดให้

2. ความสามารถในการยอมรับข้อตกลงเบื้องต้น (Recognition of Assumptions) หมายถึง ความสามารถในการพิจารณาจำแนกว่าข้อความใดเป็นข้อตกลงเบื้องต้น ข้อความใดไม่เป็นข้อตกลงเบื้องต้น

3. ความสามารถในการนิรนัย (Deduction) หมายถึง ความสามารถในการพิจารณาจำแนกว่าข้อสรุปใดเป็นผลจากความสัมพันธ์ของสถานการณ์ที่กำหนดให้อย่างแน่นอน และข้อสรุปใดไม่เป็นผลของความสัมพันธ์นั้น

4. ความสามารถในการตีความ (Interpretation) หมายถึง ความสามารถในการพิจารณาจำแนกว่าข้อสรุปใดเป็นหรือไม่เป็นความจริงตามที่สรุปได้จากสถานการณ์ที่กำหนดให้

5. ความสามารถในการประเมินข้อโต้แย้ง (Evaluation of Arguments) หมายถึง ความสามารถในการพิจารณาจำแนกว่า ข้อความใดเป็นการอ้างเหตุผลที่หนักแน่นกับข้อความที่อ้างเหตุผลไม่หนักแน่น

3.3.2 ความสนใจในการเรียนวิชาสังคมศึกษา

3.3.2.1 ความหมายของความสนใจในการเรียน

ความสนใจของนักเรียนเป็นองค์ประกอบสำคัญอย่างหนึ่งในการศึกษา มีผู้ให้ความหมายไว้ดังนี้

กูด (ศรีเรือน แก้วกังวาล, 2543 : 86 ; อ้างอิงจาก Good, 1973:56) ได้ให้ความหมายว่า ความสนใจหมายถึง ความรู้สึกชอบที่คนเราแสดงต่อสิ่งใดสิ่งหนึ่ง อาจเป็นความรู้สึกชั่วขณะหนึ่งหรือถาวรก็ได้ ทั้งนี้ขึ้นกับความอยากรู้อยากเห็นของบุคคลนั้น โดยมีอิทธิพลจากประสบการณ์ของเขาเอง

ศรีเรือน แก้วกังวาล (2543 : 86) ให้ความหมายความสนใจว่า สภาวะที่เกิดขึ้นระหว่างแรงจูงใจและทัศนคติที่มีต่อสิ่งใดสิ่งหนึ่ง การรู้จักยอมรับในคุณค่าและมีใจผูกพันกับสิ่งนั้น ซึ่งแสดงออกจะเห็นได้อย่างชัดด้วยการตอบสนองต่อสิ่งนั้นด้วยความเต็มใจ โดยไม่มีอิทธิพลภายนอกมาบังคับ

วัชร ทรัพย์มี (2540 : 56) ได้ให้ความหมายว่า ความสนใจคือความรู้สึกจดจ่อ อยากรู้ อยากเห็น อยากกระทำสิ่งที่ตนสนใจนั้น ความสนใจเป็นองค์ประกอบสำคัญทำให้เกิดแรงจูงใจในการเรียนหรือการทำงาน

ล้วน สายยศและอังคณา สายยศ. (2538 : 33) ให้ความหมายว่า ความสนใจคือความชื่นชอบกิจกรรมหนึ่งมากกว่ากิจกรรมอื่นๆ

วัฒนาพร จันทรพรหม (2539 : 15) ให้ความหมายว่า ความสนใจหมายถึงแรงจูงใจที่จะทำให้นักแสดงพฤติกรรม ความชอบต่ออาชีพหนึ่งและบุคคลนั้นมีแนวโน้มที่จะประกอบอาชีพนั้นๆ

จากความหมายของความสนใจที่กล่าวมานี้พอสรุปได้ว่า ความสนใจ คือ ความรู้สึกชอบพอใจที่บุคคลมีต่อสิ่งใดสิ่งหนึ่ง ซึ่งจะเป็นแรงผลักดันที่กระตุ้นให้บุคคลเกิดความโน้มเอียงที่จะกระทำ และพร้อมที่จะเข้าร่วมกิจกรรมที่ตนสนใจ

ความหมาย ความสนใจในวิชาสังคมศึกษา หมายถึง การแสดงความรู้สึกชื่นชอบ พอใจ แสดงออกโดยมีความเอาใจใส่ในการเรียน ความสนุกสนานเพลิดเพลิน ชื่นชม มานะ พยายามในการร่วมกิจกรรม การมองเห็นประโยชน์และคุณค่าของวิชาสังคมศึกษา

3.3.2.2 ความสนใจของวัยรุ่น

ลักษณะความสนใจของเด็กวัยรุ่นมีขอบข่ายกว้างขวาง สนใจหลายๆ อย่าง และยังไม่ลึกซึ้งมาก เพราะเด็กยังไม่เข้าใจตนเอง ยังเป็นระยะลองผิดลองถูก ระยะเปลี่ยนแปลงบทบาทของชีวิต ความสนใจของเด็กขึ้นกับองค์ประกอบอื่นๆ อีกหลายประการ เช่น ลักษณะบุคลิกภาพ ฐานะทางสังคม และเศรษฐกิจ สิ่งแวดล้อมรอบตัว บุคคลที่เด็กนิยมชมชอบ เป็นต้น ความสนใจร่วมของเด็กวัยรุ่นส่วนใหญ่ (ศรีเรือน แก้วกังวาล. 2540 : 361-362) ได้แก่

1. สนใจการศึกษา – สภาพเศรษฐกิจสังคมสมัยปัจจุบันกระตุ้นให้เด็กเข้าใจและเห็นความสำคัญของการศึกษาซึ่งเกี่ยวข้องกับอาชีพ เกี่ยวกับฐานะทางเศรษฐกิจและทางสังคม ความสนใจการศึกษามากน้อยเพียงใด และแนวที่แตกต่างกันไปในแต่ละบุคคลขึ้นอยู่กับว่าครอบครัวอุดหนุนได้เพียงไร ได้รับความศึกษาอบรมอย่างไร มีประสบการณ์อะไรบ้าง นอกจากนี้ เพศระดับสติปัญญา และโอกาสเข้ากลุ่มก็เป็นส่วนช่วยนำความสนใจด้วย

2. สนใจช่วยเหลือบุคคลอื่น – เด็กวัยรุ่นมักสนใจช่วยเหลือบุคคลอื่นที่เขาเห็นว่าได้รับความลำบาก และไม่ได้รับความยุติธรรม เพราะบ่อยครั้งเคยรู้สึกว่าเขาเองก็อยู่ในฐานะเช่นนั้น และเคยสะท้อนอารมณ์เพียงไร จึงสามารถเข้าถึงอารมณ์แบบเดียวกันของบุคคลอื่นได้ง่าย

3. สนใจกิจกรรมสร้างสรรค์ – กิจกรรมที่เป็นของใหม่และมีประโยชน์ ช่วยระบายความเครียดเตี้ยดอารมณ์ เด็กวัยรุ่นมักให้ความร่วมมือ กิจกรรมสร้างสรรค์อาจเป็นแง่ส่วนตัวและแง่สังคม

4. สนใจวัฒนธรรมประเพณี – ขณะนี้เด็กเริ่มสามารถเข้าใจและมองเห็นคุณค่าของวัฒนธรรมประเพณีว่ามีความสำคัญต่อบุคคล และต่อสังคมส่วนรวมอย่างไร การให้ความรู้ ความเข้าใจ และชักจูงเด็กให้สนใจอย่างถูกต้อง จะสร้างให้เด็กเป็นบุคคลที่รู้จักรักและสงวนวัฒนธรรมประเพณี

5. สนใจศาสนา ปรัชญา อุดมคติ – เด็กวัยรุ่นกำลังแสวงหาหลักการในการแก้ความทุกข์ร้อนทางจิตใจและแนวทางดำเนินชีวิตอย่างผู้ใหญ่ จึงพึงเล็งให้ความสำคัญแก่ศาสนา ปรัชญา อุดมคติ และค่านิยมต่างๆ

6. สนใจมีเพื่อนต่างเพศ – ความสนใจนี้สืบเนื่องมาจากทางกายวุฒิภาวะทางเพศ ซึ่งเริ่มในวัยแรกรุ่น และความต้องการดำเนินชีวิตอย่างผู้ใหญ่

3.3.2.3 ความสำคัญของความสนใจในการเรียน

โพเวลล์ (พรพิศ เกื่อนมณเฑียร. 2542 : 34 ; อ้างอิงจาก Powell. 1963 : 330) ได้ให้ทัศนะเกี่ยวกับความสนใจว่าเด็กที่มีความสนใจในการเรียนจะทำให้เกิดความตั้งใจเรียนด้วย และการเรียนด้วยความสนใจนี้ผู้เรียนมีสมาธิในการเรียน เมื่อมีสมาธิก็สามารถติดตามเนื้อหาได้โดยตลอด และส่งผลต่อผลสัมฤทธิ์ในการเรียนวิชานั้นด้วย

พรพิศ เกื้อนมนต์เชียร (2542 : 36) ให้ความเห็นว่า วิชาความรู้ไม่สำคัญกว่าความสนใจ ครูต้องปลูกฝังความสนใจเสียก่อน เมื่อนักเรียนมีความสนใจแล้ว การเรียนการสอนก็จะก้าวหน้าไปอย่างรวดเร็ว และเป็นการส่งเสริมบุคลิกภาพของนักเรียนด้วย

จะเห็นได้ว่า ความสนใจในการเรียนมีความสำคัญและมีคุณค่าอย่างมาก เพราะหากนักเรียนมีความสนใจ ก็จะมีสมาธิจดจ่อต่อสิ่งที่เรียนหรือแสดงพฤติกรรมต่างๆ ออกมา โดยปราศจากการบังคับ ส่งผลให้ผู้เรียนประสบความสำเร็จในวิชาที่เรียนโดยง่าย

3.3.2.4 ลักษณะของความสนใจในการเรียน

ทวี บ่อแก้ว และอภรณ์ สันภิบาล (2517 : 61) ได้แบ่งลักษณะของความสนใจ ดังนี้

1. ความสนใจเป็นความรู้สึกที่เกิดขึ้นในบุคคล เนื่องจากถูกชักนำโดยสิ่งแวดล้อม
2. ความสนใจแต่ละบุคคลมีความเข้มข้นต่างกัน
3. ความสนใจที่บุคคลมีต่อสิ่งใดสิ่งหนึ่ง ย่อมเปลี่ยนแปลงได้ตามสถานการณ์

4. บุคคลมีความสนใจต่อสิ่งต่างๆ แตกต่างกันไป

5. ความสนใจอาจเป็นความรู้สึกชั่วคราวหรือตลอดไปก็ได้

วานิช บรรจง และคนอื่นๆ (2516 : 33) ได้สรุปลักษณะความสนใจในการเรียนไว้ดังนี้

1. ความสนใจเป็นความรู้สึกหรือเจตคติที่เข้มข้นอยู่ในวงแคบ คือ เราจะต้องมีความสนใจต่อสิ่งใดสิ่งหนึ่งเป็นอย่างๆ ไป

2. ความสนใจเป็นเรื่องของแต่ละบุคคล คนหนึ่งอาจมีความสนใจต่อสิ่งหนึ่ง แต่คนอื่นอาจไม่สนใจสิ่งนี้เลยก็ได้

3. ความสนใจทำให้เราเอาใจใส่จดจ่อต่อสิ่งที่ตนสนใจ

4. เมื่อเกิดความสนใจต่อสิ่งใดแล้ว คนย่อมมีความมุ่งหมายอย่างใดอย่างหนึ่งต่อสิ่งนั้น เช่น ต้องการอายุยืนยาวขึ้น ต้องการทำ เป็นต้น

5. คนย่อมมีความมุ่งมั่นที่จะทำให้สำเร็จตามความมุ่งหมายถ้าคนนั้นมีความสนใจต่อสิ่งนั้น

3.3.2.5 การวัดความสนใจ

เฮิร์ลล็อก (Hurlock. 1978 : 162) กล่าวว่า เราสามารถวัดความสนใจของแต่ละบุคคลได้ 3 วิธี คือ

1. ใช้การสังเกต
2. ใช้การสัมภาษณ์
3. ใช้แบบวัดความสนใจ

โพลเวลล์ (Powell. 1963 : 189-192) ไว้ 3 วิธีดังนี้

1. การใช้แบบวัดความสนใจ (Interest Inventories) โดยให้แสดงความรู้สึกชอบหรือไม่ชอบต่อข้อความต่างๆ ของแบบวัดความสนใจ

2. การใช้แบบสอบถามแบบปลายเปิด (Open-ended Questionnaire) โดยให้อิสระในการตอบคำถามต่างๆ ได้ตามความรู้สึกที่แท้จริงของตน

3. การสัมภาษณ์ (Interview) จะทำให้ผู้สัมภาษณ์สามารถสังเกตเห็นพฤติกรรมของผู้ถูกสัมภาษณ์ได้

ลัวัน สายยศ (2539 : 7) กล่าวว่าความสนใจเป็นความรู้สึกขั้นแรกที่จะนำไปสู่ขั้นอื่นๆ เช่น ความซาบซึ้ง เจตคติ ค่านิยม คุณธรรม และบุคลิกภาพ ดังนั้นการรู้ข้อมูลว่าใครมีความสนใจด้านใดมากน้อยแค่ไหนจึงเป็นประโยชน์ในการแนะแนวอย่างยิ่ง ความสนใจเป็นสิ่งที่ทำให้คนกระทำอะไรออกมาได้ การวัดความสนใจจึงมีความจำเป็นและเป็นการวัดค่าว่าใครชอบและชื่นชอบต่อกิจกรรมใดเป็นส่วนใหญ่ แต่ใครจะจัดกิจกรรมเป็นกลุ่มแบบใด มีกี่กลุ่ม ขึ้นอยู่กับความเชื่อ และทฤษฎีของผู้คน

3.3.3 บุคลิกภาพของผู้ที่มีลักษณะที่พึงประสงค์ด้านสังคมศึกษา

3.3.3.1 ความหมายของบุคลิกภาพ

คำว่าบุคลิกภาพ ได้มีผู้ให้ความหมายไว้ ดังนี้

บุคลิกภาพ ตรงกับคำว่า Personality ในภาษาอังกฤษ ซึ่งมีรากศัพท์มาจากภาษาละตินว่า Persona ซึ่งแปลว่า หัวโขน หรือหน้ากากที่ตัวละครสวมเวลาจะออกแสดง แต่ละคนต่างก็มีหัวโขนที่จะต้องสวม หรือมีบทบาทที่จะต้องแสดง อาจกล่าวได้ว่าบทบาทเหล่านี้จะเป็นรากฐานสำคัญของบุคลิกภาพของแต่ละคน

ออลพอร์ท (นพมาศ ชีระเวดิน. 2540 : 18 ; อ้างอิงจาก Allport 1967 : 24-25) ได้กล่าวถึงบุคลิกภาพว่า เป็นการจัดระเบียบในการเปลี่ยนแปลงของแต่ละบุคคลซึ่งเกี่ยวกับระบบร่างกายและจิตใจ ซึ่งนำไปสู่การปรับตัวของบุคคลให้เข้ากับโลกภายนอก

แคทเทิล (ศรีเรือน แก้วกังวาล. 2539 : 11 ; อ้างอิงจาก Cattell. 1950) กล่าวว่าบุคลิกภาพหมายถึง สิ่งที่ช่วยทำนายว่า บุคคลจะอย่างไรในสถานการณ์ที่กำหนดให้ จุดมุ่งหมายของการวิจัยทางจิตวิทยา เพื่อสร้างกฎว่าบุคคลซึ่งมีความแตกต่างกันนั้นจะทำพฤติกรรมใด เมื่ออยู่ในสังคมและอยู่ในสภาพแวดล้อมปกติ บุคลิกภาพเกี่ยวข้องกับพฤติกรรมทั้งหมดของบุคคล มีทั้งพฤติกรรมที่เปิดเผยและพฤติกรรมที่ซ่อนเร้นอยู่ภายใน

แอนน์ อนาสตาซี (Anne Anastasi. 1990 : 10) กล่าวว่าบุคลิกภาพของบุคคลเกิดจากปฏิกริยาร่วม (Interaction) ระหว่างพันธุกรรมและสิ่งแวดล้อม พันธุกรรมอย่างเดียวกันในสภาพแวดล้อมที่ต่างกันย่อมก่อให้เกิดบุคลิกภาพของบุคคลต่างกัน อย่างไรก็ตามในสภาพแวดล้อมที่เหมือนกัน แม้ว่าบุคคลจะมีพันธุกรรมอย่างเดียวกันก็อาจก่อให้เกิดบุคลิกภาพที่แตกต่างกันได้

สมาคมจิตแพทย์อเมริกัน (ศรีเรือน แก้วกังวาล. 2539 : 11 ; อ้างอิงจาก APA. 1980 : 130) ได้นิยามความหมายของคำว่าบุคลิกภาพ คือ คุณลักษณะในการคิด การรู้สึกและการประพฤติของบุคคลหนึ่ง ๆ เป็นรูปแบบพฤติกรรมที่ยังลึกในตัวของบุคคลจึงพัฒนาขึ้นทั้งในขณะที่มีสติ (Conscious) และไม่รู้สติ (Unconscious) เป็นเสมือนวิถีชีวิต หรือแนวปฏิบัติที่บุคคลปรับให้เข้ากับสภาพแวดล้อม

นงลักษณ์ สุทธิวัฒน์พันธ์ (2539 : 9) ได้ให้ความหมายของบุคลิกภาพว่า หมายถึง ลักษณะส่วนรวมทั้งหมดของบุคคลแต่ละคนที่สามารถมองเห็นจากภายนอกและซ่อนเร้นอยู่ภายใน บุคลิกภาพนี้ได้แก่ รูปร่าง หน้าตา ท่าทาง แนวความคิด การพูดจา ความสนใจ อารมณ์ เจตคติ รสนิยม ตลอดจนความสามารถในการทำงาน

จำรัส แจ่มจันทร์ (2539 : 14) บุคลิกภาพหมายถึง ผลรวมของพฤติกรรมต่างๆ ทั้งภายนอกและภายใน ตลอดจนทัศนคติ ค่านิยม ซึ่งแสดงให้เห็นคุณลักษณะนิสัยเฉพาะตัวของบุคคลใดบุคคลหนึ่ง ตลอดจนลักษณะที่บอกถึงสภาพจิตใจ อารมณ์ และความรู้สึกนึกคิด ที่แสดงออกทาง การกระทำ ทั้งที่เปิดเผยและซ่อนเร้น อันเป็นผลมาจากพันธุกรรม การเรียนรู้และสิ่งแวดล้อมต่างๆ

สรุปได้ว่า บุคลิกภาพ หมายถึงลักษณะนิสัยทุกสิ่งทุกอย่างที่ประกอบขึ้นเป็นตัวบุคคล รวมทั้งท่าทาง ความรู้สึกนึกคิด ที่รวมกันเป็นแบบอย่างเฉพาะของบุคคล จะแสดงออกมาในรูปแบบของพฤติกรรมที่สามารถสังเกตได้ ซึ่งทำให้แต่ละคนมีบุคลิกภาพที่ต่างกันไป

3.3.3.2 ความสำคัญของบุคลิกภาพ

กันยา สุวรรณแสง (2533 : 4-5) กล่าวว่า บุคลิกภาพมีความสำคัญต่อการดำรงชีวิตในสังคมเป็นอย่างมาก ดังจะพิจารณาได้จากประเด็นต่างๆ ดังนี้

1. ความมั่นใจ ผู้ที่มีบุคลิกภาพดี จะมีความมั่นใจในการแสดงออกมากขึ้น ทำให้กล้าแสดงออก เพราะคนอื่นๆ ที่พบเห็นจะให้ความสนใจและเชื่อมั่น ดังนั้นโอกาสที่จะประสบความสำเร็จจึงมีมากขึ้น
2. การคาดหมายพฤติกรรม ถ้ารู้ว่าบุคคลนั้นมีบุคลิกภาพอย่างไร จะทำนายได้ว่าในสถานการณ์ใดจะแสดงพฤติกรรมอย่างไร
3. การยอมรับความแตกต่างระหว่างบุคคล สามารถบอกได้ว่าบุคคลหนึ่งแตกต่างจากอีกบุคคลหนึ่งได้ก็โดยอาศัยสังเกตดูพฤติกรรมที่เกิดขึ้นเป็นประจำสม่ำเสมอแก่ตัวบุคคลนั้นๆ
4. การตระหนักในเอกลักษณ์ของบุคคล บุคลิกภาพ ทำให้คนมีลักษณะเฉพาะตัวที่เป็นของตนเอง เป็นแบบอย่างแก่เยาวชน
5. การปรับตัวเข้ากับคนอื่นๆ การที่รู้บุคลิกภาพของบุคคลอื่น ทำให้ปรับตัวเข้ากับเขาได้ง่ายขึ้น เอาชนะศัตรูได้ แก้ปัญหาได้ บุคลิกภาพมีส่วนสำคัญช่วยให้สามารถปรับตัวเข้ากับบุคคลและสถานการณ์ได้ดีขึ้น รวดเร็วขึ้น ง่ายขึ้น
6. ความสำเร็จ คนที่มีบุคลิกภาพดี ได้เปรียบคนอื่นเสมอ เป็นพื้นฐานแห่งความศรัทธา เชื่อถือแก่ผู้พบเห็น ช่วยให้ธุระ การทำงานสำเร็จง่ายขึ้น ได้รับความร่วมมือ และการติดต่อด้วยดี ได้รับความสะดวกในการปฏิบัติหน้าที่การงาน
7. การยอมรับ คนที่มีบุคลิกภาพดีย่อมเป็นที่ยอมรับของคนทั่วไป ใครๆ ก็เรียกกรองต้องการ ชอบที่จะให้รวมอยู่ในกลุ่มทำให้เกิดความมั่นคงทางจิตใจ

3.3.3.3 ทฤษฎีบุคลิกภาพ

ทฤษฎีบุคลิกภาพที่เกี่ยวข้องกับลักษณะที่พึงประสงค์ด้านสังคมศึกษา มีดังนี้

3.3.3.3.1 ทฤษฎีเทรท (Trait Theory)

ศรีเรือน แก้วกังวาล. (2543 : 327) ทฤษฎีพิจารณาบุคลิกภาพตามลักษณะ (Trait Theory) เป็นการแบ่งบุคลิกโดยยึดลักษณะประจำตัว (Traits) ของบุคคลเป็นหลัก ลักษณะเด่นของทฤษฎีเทรท คือ

1. ความคงที่ (Consistency) แต่ละบุคคลมีลักษณะโดดเด่นหลายๆ อย่างภายในตัวและจะแสดงคุณลักษณะนั้นออกมาในสถานการณ์ต่างๆ กัน

2. มีความแตกต่างระหว่างบุคคล (Individual difference) ทฤษฎีเทรทมีความคิดว่า แต่ละคนประกอบด้วยกลุ่มลักษณะหลายๆ อย่างซึ่งเป็นลักษณะเฉพาะตัว โดยไม่มีใครเหมือนใคร

ทฤษฎีเทรทมีหลายกลุ่ม ได้แก่

1. ทฤษฎีคุณลักษณะของออลพอร์ท (Allport's Trait Theory หรือ Theory of Personal Disposition) Gordon W. Allport กล่าวว่า คำว่า "Personal Disposition" หมายถึง ลักษณะหลายประการที่บุคคลมีเฉพาะตัวแตกต่างกันแต่ละบุคคลซึ่งแฝงอยู่ บุคคลมีความคงที่ของบุคลิกภาพ การปรากฏลักษณะบุคลิกภาพจะเป็นตัวทำให้บุคคลแสดงพฤติกรรมอย่างกว้างๆ ในลักษณะคล้ายๆ กัน เพราะคนที่ก้าวร้าวก็จะรู้สึกถึงความก้าวร้าวเป็นพฤติกรรมที่เหมาะสมที่จะนำมาใช้ในการโต้ตอบเสมอ ออลพอร์ทได้แบ่งคุณลักษณะของบุคลิกภาพออกเป็น 3 ประเภท คือ

1.1 คุณลักษณะเด่น (Cardinal Traits) คือ คุณลักษณะหนึ่ง ๆ ที่มีอยู่ในบุคคล มีอิทธิพลต่อพฤติกรรมของบุคคลแทบทุกด้าน เป็นลักษณะเด่นของบุคคลที่ปรากฏออกชัดเจนเหนือบุคลิกภาพอื่นๆ ที่จะเป็นตัวครอบงำพฤติกรรมการแสดงออกต่าง ๆ ของบุคคลนั้น ซึ่งเมื่อเรานึกถึงเขา ก็มักจะนึกถึงลักษณะนี้เสมอ เช่น บุคคลที่ชอบเผด็จการ เรามักจะบอกว่าเขาทำตัวเหมือนฮิตเลอร์

1.2 คุณลักษณะร่วม (Central Traits) คือ คุณลักษณะที่หลายคนมีเหมือนกัน พัฒนาการมาจากประสบการณ์ชีวิต ก็จะเป็นคุณลักษณะสรุปรวม เช่น ความซื่อสัตย์ ชอบสังคม เมตตา เป็นต้น

1.3 คุณลักษณะทุติยภูมิ (Secondary Traits) คือ ลักษณะที่มีอยู่อย่างผิวเผินในตัวบุคคล ที่ง่ายต่อการเปลี่ยนแปลง ได้แก่ เจตคติ รสนิยม หรือ ความชอบ เป็นต้น

ออลพอร์ท (AllPort) ใช้ลักษณะบุคลิกภาพทั้ง 3 ระดับ อธิบายลักษณะเฉพาะ (Unique) ของแต่ละบุคคล ในการใช้ทฤษฎีนี้อธิบายบุคลิกภาพของบุคคลควรคำนึงถึงสภาพการณ์ในการแสดงออกของบุคคลด้วย เพราะถ้าสถานการณ์แตกต่างกันอาจแสดงพฤติกรรมแตกต่างกัน

2.ทฤษฎีของเรมอนด์ บี แคทเทลล์ (Raymond B. Cattell)

แคทเทลล์เชื่อว่าการที่คนเรามีบุคลิกภาพแตกต่างกันเป็นเพราะคุณลักษณะ เขาเน้นการวัดคุณลักษณะของคนเพื่อให้เข้าใจบุคลิกภาพจากการศึกษาพบว่าคนเรามีคุณลักษณะแบ่งได้เป็น 2 ประเภท คือ ลักษณะพื้นผิว (Surface Trait) เป็นลักษณะที่เห็นได้ชัดเจน เช่น ความอยากรู้อยาก

เห็น ความเอื้อเฟื้อ การเชื่อเหตุผล เป็นต้น และลักษณะลึก (Source Trait) เป็นลักษณะหยั่งรากลึก ลงไปในบุคลิกภาพพฤติกรรมของบุคคลที่เป็นจะเป็นลักษณะพื้นผิว เป็นตัวเราสำคัญที่ทำให้บุคคล แสดงพฤติกรรมหรือบุคลิกภาพภายนอก เช่น คนที่มีลักษณะข่มขู่ผู้อื่น จะมีลักษณะยึดตนเองเป็น ลักษณะลึก แต่จะแสดงลักษณะพื้นผิวเป็นคนอดทน มีความเป็นผู้นำ เป็นต้น

จากบุคลิกภาพพื้นฐาน 16 ลักษณะ ที่เรียก Source trait แคทเทิลได้สร้างเป็น แบบทดสอบเพื่อวัด เรียกว่า 16 PF แบบทดสอบ 16 PF ได้รับความนิยมอย่างมากในการนำไปใช้ เป็นเกณฑ์ในการคัดเลือกบุคคลเพื่อศึกษาต่อหรือทำงานให้ตรงกับบุคลิก ลักษณะนิสัย โดย การศึกษา Trait ที่เหมาะกับนิสัยของคนอาชีพต่างๆ หลายอาชีพ

ตาราง 3 เทพ 16 ลักษณะของแคทเทิล

ไว้ตัว	เป็นกันเอง
ปัญหาที่บ	ฉลาด เจียบแหลม
อารมณ์มั่นคง	อ่อนไหวง่าย เจ้าอารมณ์
ถ่อมตัว	โอ้อวด แสดงตัว
เคร่งขรึม	สบาย ไม่ทุกข์ร้อน
เอาเปรียบ เห็นแก่ได้	มีมโนธรรม
ซื่อาย	ชอบผจญภัย ใจกล้า
ใจแข็ง	ใจอ่อน
ไว้วางใจ	ขี้สงสัย
ปฏิบัติได้จริง	ดีแต่ฝัน
ซื่อ ตรงไปตรงมา	มีปฏิภาณไหวพริบ
มั่นใจในตัวเองอย่างมาก	ไม่ค่อยมั่นใจในตนเอง
ยึดมั่นในประเพณีนิยม (ไม่ชอบการเปลี่ยนแปลง)	ชอบทดลอง
อิงกลุ่ม	พึ่งตนเอง
ไม่มีวินัยในตนเอง	มีวินัย
ผ่อนคลาย	ตึงเครียด

ที่มา : ศรีเรือน แก้วกังวาล. 2543 : 328 อ้างอิงจาก Goldstein. 1994 : 607

3.3.3.3.2 ทฤษฎีมนุษยนิยม (Humanistic theory)

นักมนุษยนิยมเชื่อว่ามนุษย์มีอิสรภาพที่จะกำหนดชีวิตและตัดสินใจด้วยตนเอง มีความคิด เป็นตัวของตัวเอง และรับผิดชอบการกระทำของตน นอกจากนั้น ยังให้ความสำคัญในเรื่อง

ประสบการณ์ที่มีความหมายเฉพาะตัว (Subjective experience) มากกว่าการเรียนรู้ในอดีตในการกำหนดบุคลิกภาพ (นวลศิริ เปาโรหิตย์ และคณะ, 2544 : 291-292) ทฤษฎีที่สำคัญมีดังนี้

1. ทฤษฎีบุคลิกภาพแห่งตน ของ โรเจอร์ (Roger Self Theory)

คาร์ล อาร์ โรเจอร์ กล่าวถึงความเป็นมนุษย์ในลักษณะที่จะเป็นตัวของตัวเองมีภาพพจน์ของตนเอง (Phenomenal Self) ที่ตรงกับความเป็นจริง ทั้งนี้อาจไม่ตรงกับสิ่งที่ผู้อื่นรับรู้ก็ได้ โรเจอร์เน้นโครงสร้างบุคลิกภาพมนุษย์ว่า คือ อัตตา (Self) หมายถึง ความรู้สึกหรือทัศนคติที่เรามีต่อตัวเอง และทุกสิ่งทุกอย่างที่ประกอบขึ้นเป็นตัวเรา แยกออกจากสิ่งที่ไม่ใช่ตัวเราอย่างชัดเจน พฤติกรรมของมนุษย์ส่วนใหญ่เกิดจากการที่เราพยายามรักษาความคิดรวบยอดของเราหรืออัตมโนทัศน์ (Self Concept) เอาไว้

ในบางครั้งบุคคลจะประสบปัญหา หรือเกิดช่องว่างระหว่างตน (Self) กับอุดมการณ์แห่งตน (Ideal Self) ทั้งนี้เนื่องจากบุคคลไม่ได้เป็นตัวของตัวเอง แต่ต้องประพฤติตามความคาดหวังของผู้อื่นอยู่ตลอดเวลา การถูกอบรมสั่งสอนหรือการบอกกล่าว ทำให้เกิดภาพพจน์เกี่ยวกับตนขึ้น (Self Image) ซึ่งเป็นการมองในแง่ดี (Positive Regards) แต่บางครั้งสิ่งนี้อาจหลอกหลอนให้บุคคลเกิดความกลัว เพราะไม่ใช่สิ่งที่ตนเองยอมรับว่านั่นคือตัวเรา เช่น เด็กที่ถูกกล่าวหาว่าเป็นขโมยก็จะเกิดภาพพจน์เกี่ยวกับตนเองโดยผู้อื่นเป็นผู้บอก ซึ่งจะขัดแย้งกับการรับรู้เกี่ยวกับตนเอง ถ้าเขาไม่ได้เป็นเช่นนั้น

การประเมินตนเองให้ตรงกับสภาพความเป็นจริงจะทำให้บุคคลมีความรู้สึกที่ดีต่อตนเอง การประเมินตนเองต่ำหรือสูงเกินไป ทำให้เกิดความไม่มั่นคงทางจิตใจ เป็นสาเหตุที่นำไปสู่การใช้กลไกในการป้องกันตนเอง เพื่อให้เป็นวิธีทางออกให้เกิดความสบายใจ

2. ทฤษฎีมนุษยนิยมของ มาสโลว์ (Maslow's Humanistic Theory)

มาสโลว์วางพื้นฐานของบุคลิกภาพที่มนุษย์ทุกคนต่างต้องการพัฒนาตนเองให้ดียิ่งขึ้น ถ้าบุคคลยังขาดแคลนความต้องการพื้นฐาน ก็ยากที่จะมีความสนใจในเรื่องความยุติธรรม หรือความงาม และก็เป็นไปไม่ได้ที่คนที่ขาดความปลอดภัย ความภูมิใจในตนเองจะมาใส่ใจกับความเสมอภาค มีความรักเพื่อนมนุษย์ ประชาธิปไตย และเมื่อขาดก็อาจจะทำให้เกิดความโกรธ มีนินทา เจ็บแค้น โกรธเกลียดโลก มนุษย์และผู้คน และอาจมีอาการทางจิต ถ้าบุคคลมีพัฒนาการของตนเองในลักษณะที่ชัดเจนและปรับตัวได้ดีตามสภาพแวดล้อมก็จะทำให้ก้าวไปสู่การมีพัฒนาการในขั้นสูงสุด คือ ขั้นประจักษ์แห่งตน (Self Actualization)

แต่อย่างไรก็ดี มาสโลว์มิได้บอกวิธีการที่ชัดเจนในการบรรลุถึงจุดสูงสุดของบุคลิกภาพ แต่เน้นว่าการประจักษ์ตนในที่นี้มิใช่จุดจบของการเป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์ แต่เป็นการพัฒนาตนเองของมนุษย์ทุกคนอย่างต่อเนื่องและตลอดชีวิต

จากความหมาย จุดมุ่งหมาย และบทบาทของสังคมศึกษาตามที่กล่าวมาแล้วข้างต้น พอจะสรุปได้ว่า สังคมศึกษาเป็นไปเพื่อสร้างคนหรือพัฒนาคน ซึ่งในความเป็นคนนี้บุคคลควรจะต้องประกอบด้วยคุณลักษณะหลายอย่างจึงจะเป็นคนที่สมบูรณ์ สร้างสรรค์ และมีสันติ ซึ่งผู้เรียนสังคมศึกษาควรคุณสมบัติหรือคุณลักษณะเป็นสมาชิกที่ดีหรือพลเมืองดีของสังคม ดังนั้น บุคลิกภาพของ

ผู้ที่มีลักษณะที่พึงประสงค์ด้านสังคมศึกษา ประกอบด้วยบุคลิกภาพที่เด่นๆ 4 ด้าน ดังนี้
มนุษยสัมพันธ์ ความเชื่อมั่นในตนเอง ความเป็นผู้นำ และความเป็นประชาธิปไตย

3.3.3.4 มนุษยสัมพันธ์

3.3.3.4.1 ความหมายของมนุษยสัมพันธ์

การดำรงชีวิตของมนุษย์นั้นจำเป็นที่จะต้องมีการพึ่งพาอาศัยกันเพื่อการสร้างสรรค์วัฒนธรรมและเพื่อการอยู่รอดของชีวิตที่มีคุณภาพ ดังนั้นทักษะในการติดต่อสัมพันธ์กัน หรือการมีมนุษยสัมพันธ์จึงมีความสำคัญและจำเป็นสำหรับสังคมมนุษย์ ซึ่งมีผู้กล่าวถึงความหมายของมนุษยสัมพันธ์ไว้หลายท่านดังนี้

สมพร สุทัศน์ (2538 : 6) กล่าวว่า มนุษยสัมพันธ์หมายถึง การติดต่อเกี่ยวข้องกับระหว่างบุคคลในสังคมทั้งที่เป็นส่วนตัว และที่เกี่ยวข้องกับการทำงาน ทั้งที่เป็นทางการและไม่เป็นทางการ เพื่อให้เกิดความรักใคร่ ศรัทธา ช่วยเหลือและร่วมมือร่วมใจกันทำงานให้บรรลุเป้าหมาย ทั้งนี้เพื่อให้ตนเองเป็นสุข ผู้อื่นมีความสุข และสังคมมีประสิทธิภาพ

ประดิษฐ์ คุณรัตน์ (2539 : 4) ให้ความหมายไว้ว่า มนุษยสัมพันธ์เป็นทั้งศาสตร์และศิลป์ ในการสร้างเสริมความสัมพันธ์อันดีกับบุคคล เพื่อให้เกิดความร่วมมือร่วมใจในการปฏิบัติงาน และอยู่ร่วมกันด้วยดี และมีความสุข

วิจิตร อวทะกุล (2542 :25) กล่าวว่า มนุษยสัมพันธ์ หมายถึง การติดต่อเกี่ยวข้องกับระหว่างมนุษย์ อันจะเป็นสะพานทอดไปสู่การสร้างมิตร ชะนะมิตร และจงใจคน รวมทั้งการสร้างหรือพัฒนาตนเองให้เป็นที่รู้จักรักใคร่ชอบพอกันคนทั่วไปอย่างกว้างขวาง ได้รับการสนับสนุนร่วมมือกับทุกฝ่าย เป็นการสร้างตนให้เป็นคนดีของสังคม พร้อมทั้งแสดงให้เห็นลักษณะสำคัญของการเป็นผู้นำในอนาคตอีกด้วย

จากความหมายของมนุษยสัมพันธ์ที่กล่าวมา พอสรุปได้ว่า มนุษยสัมพันธ์ หมายถึง พฤติกรรมที่แสดงถึงความสัมพันธ์อันดี ระหว่างบุคคลทั้งทางกาย และจิตใจที่ก่อให้เกิดความเข้าใจซึ่งกันและกัน เกิดความนับถือ รักใคร่ชอบพอ แสดงความร่วมมืออันดีต่อกัน ทำให้อยู่ร่วมกันด้วยความดี และมีความสุข

3.3.3.4.2 ความสำคัญของมนุษยสัมพันธ์

พรรณทิพย์ ศิริสรณบุศย์. (2541: 9) มนุษยสัมพันธ์ เป็นสิ่งที่สำคัญมากทั้งในการดำเนินชีวิตประจำวันและปฏิบัติงาน คนเราไม่สามารถจะอยู่ลำพังคนเดียวได้ ต้องติดต่อกับคนอื่นทุกระยะเวลา ตลอดชีวิต

จอห์นสัน (ดาร์รงค์ดี ชันสนิทและคณะ. 2538 : 22 ; อ้างอิงจาก Johnson. 1972, Reaching out Interpersonal Effectiveness and Self – Actualization.) การติดต่อสัมพันธ์ของมนุษย์นั้นนอกจากจะเป็นการพึ่งพาอาศัยกันในการแสวงหาปัจจัยเพื่อความอยู่รอดของชีวิตแล้วยังเป็นการแลกเปลี่ยนความคิด ความรู้สึก และประสบการณ์ซึ่งกันและกันด้วย อันเป็นการช่วยให้

มนุษย์รู้สึกอบอุ่นใจ และไม่โดดเดี่ยว เนื่องจากมนุษย์ทุกคนแล้วแต่ต้องการเพื่อน หรือผู้ที่ตนสามารถจะให้ความไว้วางใจ และสนิทสนมได้

ระวีวรรณ เสวตามร. (2540 : 12) กล่าวถึงประโยชน์ของมนุษย์สัมพันธ์ว่า ก่อให้เกิดความราบรื่นในการคบหาสมาคม เกิดความพอใจยินดี และร่วมมือในการทำงาน ก่อให้เกิดความเชื่อถือรักใคร่ซึ่งกันและกัน เกิดความเข้าใจอันดีต่อกัน และก่อให้เกิดความสำเร็จในกิจกรรมที่มีวัตถุประสงค์ร่วมกัน

สมพร สุทัศน์ (2538 : 24) กล่าวถึง ความสำคัญของมนุษย์สัมพันธ์ไว้ว่า

1. ทำให้เข้าใจธรรมชาติด้านต่าง ๆ ของมนุษย์
2. ทำให้เข้าใจความต้องการพื้นฐานของมนุษย์ และสามารถสนองความต้องการพื้นฐานที่เหมือนกันและแตกต่างกันได้
3. ทำให้เกิดความราบรื่นในการคบหาสมาคมกับผู้อื่น
4. ทำให้ได้รับความรักใคร่ เชื่อถือ ศรัทธา จากบุคคลในครอบครัว องค์กร และสังคมได้
5. ทำให้เกิดความร่วมมือร่วมใจในการทำงานให้บรรลุเป้าหมายได้
6. ช่วยลดปัญหาความขัดแย้งในการทำงานและในการอยู่ร่วมกัน
7. ทำให้บุคคลมีแรงจูงใจในการทำงาน มีความสามัคคีกลมเกลียว มีความมั่นคงเป็นปึกแผ่น
8. เป็นปัจจัยสำคัญในการประสานประโยชน์ของสังคม ป้องกันและแก้ปัญหาสังคม เศรษฐกิจ การเมืองได้
9. มนุษย์สัมพันธ์ทำให้ทุกคนมีความรู้สึกเป็นพวกเดียวกัน พร้อมทั้งจะต่อสู้เพื่อประโยชน์ร่วมกัน
10. ทำให้ตนเองมีความสุข ผู้อื่นมีความสุข และสังคมมีความสุข

ดังนั้นจะเห็นได้ว่า มนุษย์สัมพันธ์จะมีประโยชน์ต่อมนุษย์ในการดำรงชีวิตที่มีความสุข เพราะมนุษย์ไม่สามารถอยู่คนเดียวเพียงลำพังได้ต้องอาศัยเพื่อน หรือความร่วมมือช่วยเหลือซึ่งกันและกัน เพื่อให้เกิดความเข้าใจกัน และพึ่งพากันเพื่อสนองความต้องการทางด้านร่างกาย จิตใจ และสังคมต่อกัน การมีทักษะการติดต่อระหว่างบุคคล หรือการมีมนุษย์สัมพันธ์จึงมีความสำคัญและจะเกิดประโยชน์แก่ผู้ที่มีคุณลักษณะดังกล่าว

3.3.3.4.3 คุณลักษณะและหลักการสร้างมนุษย์สัมพันธ์

ดำรงศักดิ์ ชันสนิทดและคณะ. (2538 : 6-10) กล่าวว่า มนุษย์สัมพันธ์ เป็นคุณลักษณะและ เป็นความสามารถที่เรียนรู้และพัฒนาดังกล่าวดังกล่าวจะต้องครอบคลุมองค์ประกอบพื้นฐาน 2 ประการ คือ

1. องค์ประกอบด้านจิตใจ ได้แก่ การมองเห็นและยอมรับในคุณค่า ความสามารถถึงงามทั้งของตนเองและผู้อื่น พร้อมทั้งจะส่งเสริมแต่ละบุคคลได้เติบโตงอกงามและพัฒนาไปสู่จุดสูงสุดของแต่ละบุคคล

2. องค์ประกอบด้านการแสดงออก ได้แก่ การแสดงออกซึ่งความเข้าใจในตนเองและผู้อื่น การติดต่อสื่อสารระหว่างบุคคล และการแก้ไขความขัดแย้งระหว่างบุคคล

สมพร สุทัศน์ (2538 : 35) กล่าวถึง มนุษยสัมพันธ์เป็นคุณลักษณะด้านจิตใจของบุคคล ที่ส่งเสริมให้บุคคลนั้นสามารถสร้างความสัมพันธ์กับผู้อื่นได้เหมาะสม ซึ่งจะทำให้อยู่ร่วมกับบุคคลอื่นอย่างมีความสุข ประกอบด้วย

1. ความเข้าใจในตนเองและผู้อื่น ได้แก่
 - 1.1 การเปิดเผยตนเอง
 - 1.2 การตระหนักรู้ในตนเอง
 - 1.3 การยอมรับตนเองและผู้อื่น
 - 1.4 การไว้วางใจบุคคลอื่น
2. ความสามารถในการสื่อสารให้สอดคล้องกับความรู้สึก และความต้องการของตนเองและผู้อื่น
3. ความสามารถในการแก้ไขความขัดแย้งที่เกิดจากการติดต่อสัมพันธ์ ได้แก่
 - 3.1 การยื้มแอ้มแจ่มใส การทักทายผู้อื่น
 - 3.2 การให้ความช่วยเหลือผู้อื่น
 - 3.3 การให้ความร่วมมือกับผู้อื่น
 - 3.4 การให้ความเอาใจใส่ สนใจการกระทำและความรู้สึกของผู้อื่น
 - 3.5 การเป็นผู้รับฟังที่ดี
 - 3.6 การทำงานร่วมกับผู้อื่นด้วยความเข้าใจอันดีต่อกัน

ทองทิพภา วิริยะพันธ์ (2546 : 294) กล่าวว่า การปฏิบัติเพื่อให้เกิดมนุษยสัมพันธ์กับผู้ร่วมงานมีดังนี้

1. ต้องสร้างตัวให้มีอารมณ์เป็นผู้ใหญ่ สุขุม ใจคองหนักแน่น ไม่เป็นทาสแห่งความกลัว พึ่งตนเองไม่รุกรานใคร
2. ปรับตัวให้เข้ากับบุคคลและสถานที่
3. รู้จักจดจำสังเกต และเข้าใจคนทุกคน ทุกชั้นทุกเพศ ทุกวัย
4. รู้จักประนีประนอม และเสียสละเมื่อยามจำเป็น
5. รู้จักหาเหตุผลและใช้เหตุผล
6. มีความมั่นใจในตนเอง รู้จักตัดสินใจด้วยความรอบคอบ
7. การมีมนุษยสัมพันธ์ที่ดีนั้นต้องยึดวิธีการประชาธิปไตยเป็นหลัก มีความสัมพันธ์อย่างเสมอภาคทัดเทียม ไม่ถือเอาความคิดเห็นตนเองเป็นใหญ่ เคารพและให้เกียรติความคิดเห็นของคนอื่น เคารพในสิทธิและหน้าที่ของคนอื่น
8. สร้างบรรยากาศอันดีและเป็นกันเอง ยอมรับนับถือในศักดิ์ศรีแห่งความเป็นคนของทุกคนที่ติดต่อด้วย
9. เปิดโอกาสและให้ทุกคนได้แสดงความคิดเห็น

จรรยา ทองถาวร. (2536 : 58-59) กล่าวถึงองค์ประกอบในการสร้างมนุษยสัมพันธ์ในกลุ่มที่ประมวลจากแนวคิดของนักจิตวิทยาและนักบริหาร มีดังนี้

1. ต้องเชื่อความสามารถและมีความไว้วางใจซึ่งกันและกัน
2. พร้อมที่จะช่วยเหลือกันเสมอ
3. มีการติดต่อสื่อสารที่ดี
4. รู้จักการทำงานร่วมกันอย่างมีระบบ
5. รู้จักใช้กระบวนการในการทำงาน

อัมพร แต่เกษม. (2539 : 31) การมีมนุษยสัมพันธ์ที่ดีกับผู้อื่น ประกอบด้วย

1. เข้าใจตนเองและรู้จักตนเอง ทำให้สามารถปรับตนเองให้เข้ากับผู้อื่นได้
2. บุคลิกภาพ การแสดงท่าที ถ้อยคำที่เหมาะสม มารยาทงดงาม
3. การให้ การให้ที่ช่วยสร้างมนุษยสัมพันธ์อันดีก็คือ

- 3.1 การให้ความรัก ความปรารถนาดีต่อผู้อื่น
- 3.2 การให้การยกย่อง และให้เกียรติ ให้ความเคารพต่อผู้อื่น
- 3.3 การให้อภัย ให้ความรู้ ให้ความคิด ให้สติ ต่อผู้อื่น
- 3.4 การให้น้ำใจ และความจริงใจ การให้ความยินดีต่อผู้อื่น
- 3.5 การให้มิตรภาพ การให้บริการต่อผู้อื่น
- 3.6 การให้ความเห็นอกเห็นใจต่อผู้อื่น
- 3.7 การให้ความช่วยเหลือตามควรแก่ผู้อื่น
- 3.8 การให้ความเป็นธรรมแก่ผู้อื่น
- 3.9 การให้โอกาส ให้ของขวัญ และกำลังใจ ให้การชมเชย ให้การสนับสนุนแก่ผู้อื่น
- 3.10 การให้การยิ้มแย้มแจ่มใสต่อกัน ให้การทักทายที่ดี การชมเชยหรือการยกย่อง

ผู้อื่น มีบรรยากาศของการประสานประโยชน์ที่ดี ไม่ควรคิดเรื่องของตนเอง ควรสนใจความรู้สึกนึกคิดของคนรอบข้าง

วิจิตร อวาทกุล (2542 : 76-78) ได้กล่าวถึงคุณลักษณะมนุษยสัมพันธ์ที่ดีมีดังนี้

1. บุคลิกภาพ (Personality) รูปร่างหน้าตา การแต่งตัว การเคลื่อนไหว การพูดจาทำให้รู้สึกว่าเป็นคนมีเสน่ห์

2. การมีท่าทางดี (Handsome) กิริยามารยาทเรียบร้อย พุดคุยสนุกสนาน มีอารมณ์ขัน
3. ความเป็นเพื่อน (Friendliness) ทำตัวเป็นกันเอง
4. มีความอ่อนน้อม (Modesty)
5. การมีน้ำใจช่วยเหลือ (Helpful)
6. การให้ความร่วมมือดี (Cooperation)
7. การมีความกรุณา (Kindness) เอื้อเฟื้อมีน้ำใจแก่ผู้ได้รับความทุกข์ยาก และคนทั่วไป
8. เป็นคนมีประโยชน์ (Contribution)
9. มีการสร้างสรรค์ (Constructive) ไม่ถ่วงหรือหน่วงเหนี่ยวความก้าวหน้าของผู้อื่น

10. การมีอารมณ์ดี (Good Emotion) การควบคุมและใช้อารมณ์ได้อย่างเหมาะสม
11. มีความกระตือรือร้น (Enthusiasm) เบิกบานแจ่มใส ว่องไว กระฉับกระเฉง
12. มีความรับผิดชอบ (Responsibility) ต่อการงาน คำพูด รักษาเวลา
13. มีความอดทน (Patient) ต่อความลำบาก กิริยาท่าทาง การกระทำ คำพูดที่ไม่ดีของผู้อื่น
14. มีความขยันขันแข็ง (Diligent) ขยันต่อการทำงานตามภาระหน้าที่ความรับผิดชอบ
15. มีความพยายาม (Attempt) พยายามปรับปรุงแก้ไขตนเองอยู่เสมอ
16. มีปฏิภาณ (Intelligence) มีความแพรวพราวในการสร้างบรรยากาศความสัมพันธ์ที่ดี

กับผู้อื่น

พรรณทิพย์ ศิริสรณบุญ. (2541: 26) ได้สรุปหลักการสร้างมนุษยสัมพันธ์ ควรปฏิบัติดังนี้

1. ยิ้มแย้มแจ่มใส
2. พุดจาสุภาพ ใ้วจาไพเราะ ทักทายพูดคุยกับผู้อื่น
3. เป็นผู้ให้
4. ให้ความช่วยเหลือผู้อื่น
5. ให้ความร่วมมือ หรือร่วมงานกับผู้อื่นด้วยความเต็มใจ
6. ให้อภัยในความผิดพลาดของผู้อื่น
7. เป็นนักฟังที่ดี ยินดีรับฟังผู้อื่น
8. สนทนาในเรื่องที่ผู้อื่นสนใจ
9. รู้จักถ่อมตน รู้จักยกย่องชมเชยผู้อื่น
10. เชื่อถือไว้วางใจผู้อื่น
11. เอาใจเขามาใส่ใจเรา
12. เป็นคนตรงต่อเวลา
13. รักษาคำมั่นสัญญา
14. มีความจริงใจ

โรเจอร์ (พรรณทิพย์ ศิริสรณบุญ. 2541 : 56-57 ; อ้างอิงจาก Roger. n.d.) กล่าวว่า มนุษยสัมพันธ์ที่ดีนั้นเป็นสิ่งที่ถูกสร้างขึ้นโดยคน การสร้างเสริมมนุษยสัมพันธ์ต้องเริ่มต้นจาก การพัฒนาตนเอง ดังนี้

1. มีทัศนคติต่อตนเองว่า ตนเป็นคนที่มีความค่าควรแก่การไว้วางใจ น่าเชื่อถือ และมีความมั่นคง เช่นตรงต่อเวลา รักษาคำพูด ไม่เปิดเผยความลับของผู้อื่น เป็นต้น
2. สามารถสื่อความหมายให้ตรงกับความรู้สึกนึกคิด โดยเริ่มต้นจากการฝึกตนเองให้มีความรู้สึกไวต่อความต้องการของผู้อื่น และในขณะเดียวกันก็ยอมรับความรู้สึกที่แท้จริงของตนเอง
3. ปลดปล่อยให้มีความรู้สึกคล้อยตามผู้อื่นไปในทางที่ดี เช่น ซาบซึ้งในความใส่ใจความน่ารักน่าสนใจของผู้อื่น ใส่ใจต่อความน่ารักของผู้อื่น มีความอบอุ่นใจที่อยู่ใกล้ชิดกับคนอื่น ๆ เป็นต้น

4. มีจิตใจเข้มแข็ง เป็นตัวของตัวเอง ไม่ตกเป็นทาสอารมณ์ ขณะเดียวกันก็เคารพในสิทธิเสรีภาพของผู้อื่นด้วย

5. เคารพในศักดิ์ศรี ความเป็นคนของผู้อื่น คือ มั่นใจผู้อื่นไม่ต้องพึ่งพาเราตลอดไป และตัวเราก็อพร้อมที่จะปล่อยให้เป็นในสิ่งที่เขาอยากจะเป็น ไม่บีบบังคับให้ผู้อื่นตัดสินใจตามเรา ได้แก่

5.1 รู้จักเอาใจเขามาใส่ใจเรา คือ พยายามเข้าใจผู้อื่นให้มากที่สุด

5.2 ยอมรับผู้อื่นในทุกโอกาสกับปฏิกิริยาที่เขาแสดงต่อเรา

5.3 ไวต่อความรู้สึกของผู้อื่น พร้อมที่จะลดทอนที่ ที่มีต่อความรู้สึกของผู้อื่น

5.4 ไม่ประเมินหรือตัดสินบุคคลที่เราติดต่อสัมพันธ์ แต่แสดงความคิดเห็นต่อพฤติกรรมต่างๆ ในลักษณะของเหตุและผลของการกระทำ

ประดิษฐ์ คุณรัตน์ (2539 : 9-11) ได้กล่าวถึง หลักบัญญัติ 10 ประการเกี่ยวกับมนุษยสัมพันธ์ไว้ ดังนี้

1. การยิ้มให้ผู้อื่น

การยิ้มให้ผู้อื่นก่อนเป็นการแสดงความมีน้ำใจ มีความเป็นมิตร แสดงออกถึงอัธยาศัยอันดีทางด้านจิตใจที่แจ่มใสร่าเริง มีความน่าคบหาสมาคม มีความเป็นกันเอง ไม่ถือตัว ไม่ถือยศ ฐานะ ตำแหน่ง ทำให้เป็นการง่ายและสะดวกแก่บุคคลอื่นที่จะเข้ามาทำงานติดต่อ พบปะทางด้านการงาน และส่วนบุคคล

2. การทักทายผู้อื่น

การทักทายเป็นมารยาทที่ดีของสังคมทุกชาติทุกภาษาเมื่อบุคคลมาพบปะกัน ภายหลังการทักทายแล้วก็ควรจะมีการพูดจาสนทนากันตามธรรมเนียมเพื่อให้ความสำคัญแก่บุคคลที่เราทักทาย เพื่อเป็นการสร้างความสัมพันธ์ให้เกิดความรู้จักคุ้นเคยกันและสามารถติดต่อสื่อสารกันได้ ในโอกาสต่อไป การรู้จักทักทายผู้อื่นก่อนเป็นการสร้างมิตร เป็นบุคคลที่กว้างขวางในการเข้าสังคม

3. การจำชื่อและเรียกชื่อผู้อื่น

การจำชื่อบุคคลต่างๆ ได้ และสามารถเรียกชื่อได้ถูกต้องเป็นสิ่งที่จะต้องพึงกระทำ เป็นเครื่องหมายแสดงให้เห็นว่า บุคคลนั้นเป็นบุคคลที่มีความจำดี มีสติปัญญาดี และยังมีความเอาใจใส่ ความสนใจ ให้เกียรติต่อบุคคลอื่นที่สามารถจำชื่อและเรียกชื่อได้ถูกต้อง ทำให้บุคคลอื่นที่มาติดต่อสัมพันธ์กับเรา มีความรู้สึกยินดี เดิมใจที่จะมาติดต่อสัมพันธ์กับเรา

4. การมีความเป็นมิตร

การมีความเป็นมิตรเป็นพฤติกรรมของบุคคลที่สามารถแสดงออกถึงความรักและปรารถนา อยากให้ผู้อื่นมีความสุข ปราศจากความทุกข์ มีความห่วงใยต่อการดำเนินชีวิต มีสิ่งใดที่พอจะแบ่งปันให้ได้ ก็จัดด้วยความเต็มใจอย่างทันทีทันใด มีอะไรที่เป็นสิ่งดีก็ชี้แนะแนวทางให้ มีอะไรที่จะช่วยเหลือได้ ก็ต้องรีบช่วยทันทีโดยไม่รังเกียจ หรือชักช้า หรือลังเลใจ

5. การมีความจริงใจ

เป็นความปรารถนาดีและหวังดีทั้งต่อหน้าและลับหลัง ที่ต้องการให้บุคคลมีความสุขในการดำรงชีวิต มีความสำเร็จในการประกอบอาชีพ เป็นการแสดงออกทางด้านพฤติกรรมด้วยการกระทำ

ทั้งทางกาย วาจา และจิตใจ มีการให้คำแนะนำปรึกษา ซึ่งแนวทางที่ดี เมื่อบุคคลอื่นมีความสุขก็แสดง ความยินดีด้วยอหยาศัยไมตรีอันดี เมื่อบุคคลอื่นมีความทุกข์ก็แสดงความเสียใจ และเป็นผู้ให้การ ปลอบใจ เป็นกำลังใจ หรือให้ความช่วยเหลือสงเคราะห์ตามสมควรแล้วแต่โอกาส

6. การมีความสนใจแก่บุคคลอื่น

การมีความสนใจแก่บุคคลอื่นเป็นการแสดงความตั้งใจ ความเอาใจใส่ต่อบุคคลอื่นที่มา ติดต่อสัมพันธ์ นับตั้งแต่เริ่มจากการให้การต้อนรับเป็นอย่างดี มีความรู้สึกเป็นกันเอง และมีความ อ่อนน้อมใจ พุดจาทักทายกันเอง พุดคุยกัน ให้ความสนใจในความสำเร็จของตัวบุคคลผู้มาติดต่อ ถ้ามี แนวทางหรือโอกาสที่จะให้ความช่วยเหลือได้ ต้องรีบกระทำทันที หรือต้อนรับโดยจับปล้น แต่ถ้าว เป็นสิ่งที่ทำให้ไม่ได้ หรือนอกเหนือจากความสามารถแล้ว ควรปฏิเสธอย่างน้อมนวล และก็ต้องพุดให้ กำลังใจ

7. การอ่อนน้อมต่อคำชมและระมัดระวังต่อการวิจารณ์

การอ่อนน้อมต่อคำชมที่บุคคลอื่นกล่าวยกย่องชมเชยในวาระ และโอกาสต่างๆ กัน เป็น มารยาทที่ดีสำหรับผู้ปฏิบัติ เป็นการแสดงกิริยาอ่อนน้อม อ่อนโยน ไม่หลงตน ไม่ถือตน ไม่แสดง อาการอวดดี หรือไม่ยกตนข่มท่าน ทำให้บุคคลอื่นมีความรู้สึกที่ดีต่อเรา ทำให้เป็นบุคคลที่คบหา สมาคมง่าย

การวิจารณ์บุคคลก็ดี บุคคลที่จะวิจารณ์จะต้องรู้ข้อมูลเป็นอย่างดี มีความรู้ความเข้าใจใน เรื่องนั้นอย่างถ่องแท้ รู้จักว่าเรื่องใดควรวิจารณ์ ถ้าเป็นเรื่องที่ดีมีประโยชน์ ต่อทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้องก็ ควรจะวิจารณ์ได้ แต่จะต้องวิจารณ์อย่างเป็นวิชาการ แต่ถ้าเรื่องใดเป็นสิ่งที่ทำความเสียหายต่อ บุคคลอื่น ก็ไม่ควรวิจารณ์

8. ควรมีความระมัดระวังต่อความรู้สึกของผู้อื่น

ความรู้สึกของผู้อื่นย่อมมีทั้งความรู้สึกที่แสดงออกถึงความชอบไม่ชอบ ความพอใจหรือไม่ พพอใจ ความรักหรือความโกรธ เป็นต้น ในการติดต่อสัมพันธ์กันเราต้องรู้จักกระทำ โดยการแสดง พฤติกรรมทั้งทางกาย วาจา และจิตใจ ในรูปแบบที่รู้จักเอาใจเขามาใส่ใจเรา คือ ให้กระทำแต่สิ่งที่ดี งาม มีคุณค่า มีประโยชน์ เราจึงต้องรู้จักสังเกตความรู้สึกของผู้อื่นที่แสดงต่อเรา ถ้าการแสดงออกถึง ความเป็นมิตรเป็นกันเอง ก็เป็นสิ่งที่ดี แต่ถ้าแสดงออกในทางไม่เป็นมิตร เราต้องพยายามปรับตัวเรา ให้สามารถเข้ากับความรู้สึกของผู้อื่นได้ โดยเฉพาะการสนทนากับผู้อื่น ต้องระมัดระวังในการพุดจา

9. ควรมีความกระตือรือร้น

เป็นพฤติกรรมที่แสดงออกทั้งทางกาย วาจา และจิตใจ ว่ามีความทะเยอทะยาน ไม่เฉื่อย ชา มีความว่องไว ฉับพลันในการต้อนรับ แสดงอาการความรู้สึกยินดี ให้การรับรองอย่างดี พุดจา ไพเราะชวนฟัง เข้าใจง่าย มีสาระ ติดต่อสื่อสารเป็นการเป็นงานได้ดี ทำงานในหน้าที่ได้ผลดี มีความ รับผิดชอบสูง ทำให้ผู้ที่มาติดต่อรู้สึกประทับใจ อยากมาติดต่อสัมพันธ์อีก

10. มีอารมณ์ขัน มีความอดทน และมีความถ่อมตนเป็นการแสดงออกทางพฤติกรรมของ

บุคคลผู้มีสุขภาพจิตดี มีจิตใจดี มีอารมณ์แจ่มใสเบิกบาน การแสดงอารมณ์ขันในการสนทนา ช่วย สร้างบรรยากาศที่ดี ลดความตึงเครียดของกลุ่มสนทนา ทำให้การสนทนาไปสู่ความสำเร็จได้ ยังช่วยให้

บุคคลผู้เข้าร่วมสนทนา มีอารมณ์สนุก ทำให้เกิดความสุข เป็นที่ต้องการแก่บุคคลอื่นที่อยากจะมาพบติดต่อสัมพันธ์เมื่อมีโอกาส

สรุปได้ว่า ผู้ที่มีลักษณะที่พึงประสงค์ด้านสังคมศึกษาที่มีมนุษยสัมพันธ์ มีลักษณะดังนี้ ยิ้มแย้มแจ่มใส ใฝ่หาจากไพเราะ ให้ความช่วยเหลือผู้อื่น เอาใจใส่ สนใจการกระทำ และความรู้สึกของผู้อื่น ยินดีรับฟังผู้อื่น เป็นนักฟังที่ดี เคารพและให้เกียรติความคิดเห็นของผู้อื่น ทำงานร่วมกับผู้อื่นด้วยความเข้าใจอันดีต่อกัน

3.3.3.5 ความเชื่อมั่นในตนเอง

3.3.3.5.1 ความหมายของความเชื่อมั่นในตนเอง

ความเชื่อมั่นในตนเองเป็นคุณลักษณะที่มีความสำคัญต่อการดำเนินชีวิตในด้านต่างๆ ซึ่งมีความหมายของความเชื่อมั่นในตนเองไว้ ดังนี้

อารยา สุระมาตย์ (2540 : 5) กล่าวว่า เป็นการแสดงออกของบุคคลที่มีความมั่นใจในตนเองอย่างเหมาะสมกับสภาพของตนในลักษณะที่มีความกล้าที่จะพูด กระทำ แสดงออก เผชิญความจริงอย่างถูกต้องและเป็นตัวของตัวเอง รู้จักพึ่งตนเอง สามารถปรับตัวให้อยู่ในสังคมได้อย่างเป็นสุข ซึ่งประกอบด้วยความมั่นคงทางจิตใจ ความกล้า การพึ่งตนเอง เป็นตัวของตัวเอง และมีความสามารถในการปรับตัว

นิตินันท์ วิชิตรชลชัย (2535 : 12) กล่าวว่า ความเชื่อมั่นในตนเอง หมายถึง การกล้าแสดงออก กล้าตัดสินใจและมีความมั่นใจที่จะกระทำการสิ่งต่างๆ ให้สำเร็จตามที่ต้องการ และบุคคลจะเกิดความเชื่อมั่นในตนเองขึ้นอยู่กับสภาพแวดล้อมและบุคคลรอบตัวทั้งการมีโอกาสพบกับความสำเร็จของตนเองด้วย

สุทธภา โชติประดิษฐ์ (2537 : 8) ได้กล่าวว่า ความเชื่อมั่นในตนเอง หมายถึง ความสามารถของบุคคลในการแสดงออกการตัดสินใจกระทำการสิ่งต่างๆ ให้ลุล่วง มีความรับผิดชอบต่องานที่ตนได้วางแผนไว้ ตลอดจนพร้อมที่จะเผชิญเหตุการณ์ สามารถแก้ปัญหาที่เกิดขึ้น พร้อมทั้งปรับตัวเข้ากับสิ่งแวดล้อมได้อย่างเหมาะสม

มานะ พ่วงความสุข (2536 : 36) ได้กล่าวว่า ความเชื่อมั่นในตนเองหมายถึง พฤติกรรมของบุคคลที่แสดงให้เห็นถึงการกล้าคิดกล้าพูด กล้าทำ สามารถตัดสินใจได้ด้วยตนเองและมีเหตุผล ไม่คล้อยตามผู้อื่นโดยปราศจากการไตร่ตรอง

ประภัสสร สุขชื่น. (2539 : 5) กล่าวว่าความเชื่อมั่นในตนเองเป็นบุคลิกลักษณะหนึ่งของบุคคลที่สะท้อนให้เห็นถึงความรู้สึกนึกคิดที่ดีต่อตนเอง จะมีพฤติกรรมที่แสดงให้เห็นว่ามีความภาคภูมิใจในความเป็นตัวของตัวเอง พึ่งพอใจและยอมรับทุกสิ่งทุกอย่างที่ประกอบเป็นตัวเอง มองเห็นว่าตนมีคุณค่ามีความสามารถและมีความสำคัญ

จากความหมายของความเชื่อมั่นในตนเองที่กล่าวมานี้พอสรุปได้ว่า ความเชื่อมั่นในตนเอง หมายถึง คุณลักษณะส่วนบุคคลที่มีความกล้าหาญหรือความสามารถที่จะกระทำการใดๆ ด้วยความแน่วแน่ ไม่ลังเลสงสัยในการกระทำที่ได้ตัดสินใจลงไป และกล้าที่จะเผชิญกับปัญหาหรือเหตุการณ์

ต่าง ๆ ที่อาจเกิดขึ้นได้ สามารถที่จะตัดสินใจแก้ปัญหาต่าง ๆ ได้อย่างถูกต้องเหมาะสมมีความเพียรพยายามในการหาทางแก้ไขปัญหาและการกระทำต่าง ๆ ด้วยความตั้งใจที่แน่วแน่ และความเชื่อมั่นในตนเองเป็นคุณลักษณะที่บุคคลพึงมี เพราะทำให้มีกำลังใจในการทำงาน สามารถเอาชนะต่ออุปสรรคที่จะนำไปสู่การประสบความสำเร็จในชีวิตได้

3.3.3.5.2 ความสำคัญของความเชื่อมั่นในตนเอง

สุชา จันทรโสม (2510 : 147) กล่าวถึงความสำคัญของความเชื่อมั่นในตนเองว่าเป็นบุคลิกภาพทางสังคมอย่างหนึ่งที่ควรปลูกฝังและส่งเสริมให้กับเด็ก เพราะคนที่มีความเชื่อมั่นในตนเองจะมีบุคลิกภาพที่ดี มองโลกแง่ดี มีความรู้สึกปลอดภัย กล้าแสดงออก และสามารถปรับตัวให้เข้ากับสิ่งแวดล้อมได้

อารี เกษมรติ (2533 : 26) ได้กล่าวว่าความเชื่อมั่นในตนเองจะส่งผลให้เด็กกล้าคิดและกล้าทำในสิ่งต่าง ๆ ด้วยความมั่นใจ และสามารถปรับตัวให้เข้ากับสภาพแวดล้อมหรือสถานการณ์ต่าง ๆ ได้

สวนา พรพัฒน์กุล (2520 : 17) ให้ความเห็นเกี่ยวกับความสำคัญของความเชื่อมั่นในตนเองว่า เป็นสิ่งที่แสดงว่าบุคคลเป็นส่วนหนึ่งของสังคมและมีความหมายต่อสังคม ถ้าบุคคลมีความเชื่อมั่นในตนเองแล้วจะไม่ยินยอมต่อสภาวะการณ์ต่าง ๆ ในสังคมของตน แต่จะเข้าไปมีส่วนร่วมตามสิทธิและหน้าที่ที่ถูกต้อง ดังนั้นความเชื่อมั่นในตนเองจึงเป็นสิ่งสำคัญที่ช่วยกระตุ้นให้ทุกคนกล้าแสดงออกซึ่งความคิดเห็นต่อทุก ๆ สิ่งที่เกี่ยวข้องกับชีวิตตน และความอยู่รอดของสังคม

ละม้ายมาศ ศรทัตต์ และจรรยา สุวรรณทัต (2510 : 98) ได้กล่าวว่าผู้ที่ขาดความเชื่อมั่นในตนเองย่อมกระทำการสิ่งใดสำเร็จยาก เพราะความเชื่อมั่นในตนเองเป็นองค์ประกอบที่สำคัญอย่างหนึ่งในการฝ่าฟันความสำเร็จ

สุมาลี วงศ์ปลุกแก้ว (2526 : 16 ; อ้างอิงจาก Child Study Association of America) บุคคลที่มีคุณสมบัติและบุคลิกภาพที่ดีจะมีความเชื่อมั่นในตนเองและรู้สึกว่าจะตนเองไม่ถูกข่มขู่จากผู้อื่น ทำให้ความยุ่งยากใจลดลงหรือหมดไป อันเป็นผลทำให้มีความสามารถที่จะกระทำการสิ่งต่าง ๆ ให้ได้ผลดียิ่งขึ้น สามารถรับฟังความคิดเห็นหรือคำนิยามของผู้อื่นได้ด้วยลักษณะของคนที่มีความวุฒิภาวะทางอารมณ์

3.3.3.5.3 ลักษณะของบุคคลที่มีความเชื่อมั่นในตนเอง

ลักษณะของบุคคลที่มีความเชื่อมั่นในตนเอง ได้มีผู้กล่าวไว้หลายท่าน ดังนี้

อารยา สุระมาตย์ (2540 : 6-7) กล่าวถึงบุคลิกภาพของผู้ที่มีความเชื่อมั่นในตนเองไว้ ดังนี้

1. จิตใจหนักแน่น ไม่ลังเล
2. มีการควบคุมอารมณ์ให้อยู่ในสภาพปกติ
3. ไม่วิตกกังวลเกินไป
4. ไม่หวั่นไหวต่อคำติชม
5. กล้าพูด กล้าแสดงความคิดเห็น

6. กล้ากระทำ
7. กล้าซักถามข้อสงสัย
8. กล้าเผชิญความจริง
9. กล้ารับผิดชอบเมื่อกระทำผิด
10. ชอบต่อสู้ แข่งขัน
11. ไม่ขี้อาย ประหม่า ไม่เคอะเขิน
12. แก้ปัญหาได้ด้วยตนเอง
13. มีความเพียรพยายาม
14. มีความพอใจและภูมิใจในตนเอง
15. ตัดสินใจได้ด้วยตนเอง
16. ไม่คล้อยตามผู้อื่นโดยไร้เหตุผล
17. ยอมรับสภาพใหม่ๆ

ฉันทนา ภาคบกข (2533 : 1) กล่าวว่า ลักษณะของผู้ที่มีความเชื่อมั่นในตนเอง โดยทั่วไปจะมีความกล้าในการแสดงออก กล้าตัดสินใจ และมีความมั่นใจที่จะกระทำสิ่งต่างๆ ให้สำเร็จได้ตามที่ต้องการ มองโลกในแง่ดี และปรับตัวเข้ากับสิ่งแวดล้อมได้ และมีความรับผิดชอบสูง

ประภัสสร สุขชื่น. (2539 : 6-8) ได้สรุปพฤติกรรมของผู้ที่มีความมั่นใจในตนเอง ไว้ดังนี้

1. กล้าในการคิด การพูด และการกระทำ
2. ใจค่อมั่นคง ไม่เขินอาย มีเหตุผล
3. รอบคอบ มีแผนงาน
4. มีความริเริ่มสร้างสรรค์ ชอบทำสิ่งแปลกๆ ใหม่ๆ
5. กล้าเสี่ยง
6. ชอบแสดงตัว
7. ไม่วิตกกังวลจนเกินไป
8. เป็นผู้นำ
9. รักความยุติธรรม
10. ชอบช่วยเหลือหมู่คณะ
11. ชอบอิสระ ไม่โอ้อวด
12. ตั้งจุดมุ่งหมายไว้สูง และคิดว่าจะทำได้สำเร็จ
13. มีความเกรงใจ และเห็นใจผู้อื่น
14. จิตใจมั่นคง เปลี่ยนความเชื่อยาก มั่นใจในความคิดตนเอง
15. กล้าตัดสินใจ ไม่ลังเล
16. ไม่วิตกกังวล
17. กล้าเผชิญต่อความจริง
18. มีจิตใจเด็ดเดี่ยวแน่วแน่

วาสนา ผดุงทรง (2529 : 6) กล่าวว่า บุคคลที่มีความเชื่อมั่นในตนเอง จะมีพฤติกรรมต่าง ๆ ดังนี้

1. กล้าพูด กล้ากระทำ กล้าแสดงความคิดเห็น
2. มีความวิตกกังวลน้อย สามารถควบคุมอารมณ์ให้อยู่ในสภาพปกติได้
3. สามารถกระทำการต่าง ๆ ด้วยความคิดเห็นของตนเองอย่างไม่ลังเล และไม่หวั่นไหวต่อคำติชมของผู้อื่น
4. สามารถช่วยเหลือผู้อื่น
5. สามารถทำการต่าง ๆ ด้วยความคิดเห็นของตนเองอย่างไม่ลังเล และไม่หวั่นไหวต่อคำติชมของผู้อื่น
6. มีความพอใจในความสามารถของตนเอง
7. สามารถแก้ไขปัญหาด้วยตนเอง
8. สามารถคิดกระทำการที่แปลก ๆ ใหม่ ๆ ด้วยความมั่นคง

อัจฉรา เนตรล้อมวงศ์ (2531 : 4) ได้กล่าวว่า ผู้ที่มีความเชื่อมั่นในตนเองจะมีพฤติกรรมดังนี้

1. กล้าแสดงออก
2. พึ่งตนเอง
3. เป็นตัวของตัวเอง
4. มีความรับผิดชอบ
5. มีความสามารถในการปรับตัว

สรุปได้ว่า ความเชื่อมั่นในตนเองเป็นคุณลักษณะหนึ่งที่มีความสำคัญ ที่สามารถส่งผลให้บุคคลเกิดความมั่นใจ กล้าคิดกล้าตัดสินใจ กล้าแสดงออก กล้ากระทำในสิ่งต่าง ๆ ด้วยตนเอง ในทางที่ถูกต้อง รวมทั้งกล้าเผชิญต่ออุปสรรคหรือความยากลำบากซึ่งจะทำให้บุคคลมีความเป็นตัวของตัวเอง มีความภาคภูมิใจในตนเองและสามารถปรับตัวให้เข้ากับสิ่งแวดล้อมได้กล้าพูด ชอบแสดงตัว ตั้งจุดมุ่งหมายไว้สูง และคิดว่าจะกระทำได้สำเร็จ ใจค่อมั่นคง ไม่เชื่อกันง่าย กล้าเผชิญต่อความเป็นจริง มีจิตใจหนักแน่นไม่ลังเล มีการควบคุมอารมณ์ให้อยู่ในสภาพปกติ ไม่วิตกกังวลเกินไป และไม่หวั่นไหวต่อคำติชม แก้ปัญหาด้วยตนเอง มีความเพียรพยายาม

3.3.3.6 ความเป็นผู้นำ

3.3.3.6.1 ความหมายของผู้นำ

มีผู้ให้ความหมายของคำว่า “ผู้นำ” ดังนี้

สุเทพ พงศ์ศรีวัฒน์ (2545 : 2) ให้ความหมายผู้นำไว้ว่า บุคคลที่ได้รับมอบหมาย ซึ่งอาจโดยการเลือกตั้ง หรือแต่งตั้ง และเป็นที่ยอมรับของสมาชิกให้มีอิทธิพลและบทบาทเหนือกลุ่ม สามารถที่จะจูงใจชักนำ หรือชี้นำให้สมาชิกของกลุ่มรวมพลังเพื่อปฏิบัติการกิจต่าง ๆ ของกลุ่มให้สำเร็จ

เสริมศักดิ์ วิศาลาภรณ์ (2540 : 1) ผู้นำ คือ บุคคลที่มีลักษณะอย่างใดอย่างหนึ่งใน 5 อย่างต่อไปนี้

1. มีบทบาทหรือมีอิทธิพลต่อคนในหน่วยงานมากกว่าผู้อื่น
2. มีบทบาทเหนือบุคคลอื่นๆ
3. มีบทบาทสำคัญที่สุดที่ทำให้หน่วยงานบรรลุเป้าหมาย
4. ได้รับเลือกจากผู้อื่นให้เป็นผู้นำ
5. เป็นหัวหน้าของกลุ่ม

สิทธิโชค วรรณสันติกุล (2546 : 3) ผู้นำ คือ บุคคลในกลุ่มซึ่งได้รับมอบหมายหน้าที่ให้ควบคุมหรือประสานงานกิจกรรมต่างๆ ที่เกี่ยวกับการกิจของกลุ่ม

ประเวส วะสี (2540 : 43) กล่าวถึงผู้นำไว้ว่า ผู้นำคือ ผู้ที่สามารถก่อให้เกิดสังคมมีจุดมุ่งหมายร่วมกัน และรวมพลังกันปฏิบัติให้ประสบความสำเร็จตามจุดมุ่งหมาย

พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตโต) (ประเวส วะสี. 2540 : 43 ; อ้างอิงจาก พระธรรมปิฎก. 2540 : 3) ได้ให้ความหมายภาวะผู้นำว่า หมายถึง คุณสมบัติ เช่น สติปัญญา ความดีงาม ความรู้ความสามารถของบุคคล ที่ชักนำให้คนทั้งหลายมาประสานกัน และพากันไปสู่จุดหมายที่ตั้งาม

สงวน นิตยารัมภ์พงศ์ (2542 : 18-19) ได้กล่าวถึงผู้นำไว้ 2 ประการด้วยกัน คือ

1. ผู้นำ คือ ผู้ที่มีอิทธิพลสามารถทำให้ผู้คนเดินตามหรือทำตามในสิ่งที่ผู้นำพยายามจะนำให้ทำ ขาดซึ่งอิทธิพลที่สามารถทำให้ผู้คนเดินตาม ภาวะผู้นำก็ไร้ความหมาย การเดินตามนั้นมิได้หมายความว่าทำกันในขณะที่ผู้นำนั้นๆ มีอำนาจอยู่ สามารถทำให้ผู้คนเกรงกลัวจึงเดินตาม ทำตามในสิ่งที่ผู้นำสั่งให้ทำ แต่แม้ว่าผู้นำนั้นๆ ไม่ได้อยู่ในอำนาจแล้ว ผู้คนก็ยังเดินตาม ทำตามในสิ่งที่ผู้นำเหล่านั้นพูดไว้หรือปฏิบัติไว้เป็นแบบอย่าง

2. ผู้นำ คือ ผู้ที่ก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงที่นำไปสู่ “ผล” สำเร็จที่ดี ผลสำเร็จเป็นสิ่งที่วัดผลของภาวะผู้นำ ไม่จำเป็นต้องเป็นอาการนำจริง ๆ ผู้นำที่แท้จริงอาจจะไม่ใช่ผู้นำที่อยู่ในตำแหน่ง มีชื่อเสียงอย่างที่คนทั่วไปมองเห็น รู้จัก แต่สามารถทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงขึ้นได้จริง ๆ โดยคนทั่วไปไม่มีความรู้สึก ว่า ผู้นำดังกล่าวกำลังแสดงอาการนำอยู่ อย่างที่เรียกกันว่า “ผู้นำที่ไม่ได้นำ” ผู้นำที่เป็นทางการอยู่ในตำแหน่ง คนทั่วไปสามารถเห็นด้วยตาว่าเป็นผู้นำ เพราะมีตำแหน่งหน้าที่ชัดเจน หากไม่สามารถก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลง เกิด “ผล” สำเร็จที่ดีได้ การเป็นผู้นำก็ไม่มี ความหมาย ดังนั้น ภาวะผู้นำจึงวัดกันด้วยผลที่เกิดจากการนำ ไม่ได้วัดกันด้วยตำแหน่งหรืออาการที่ได้แสดงว่ากำลังนำอยู่

เสม พริ้งพวงแก้ว (สงวน นิตยารัมภ์พงศ์. 2542 : 15 ; อ้างอิงจาก เสม พริ้งพวงแก้ว) ผู้นำในงาน เป็นคนสมบูรณ์แบบ คือ สามารถนำหมู่ชนและสังคมสู่สันติสุข ความสามัคคี และความรุ่งเรืองในชีวิต เป็นผู้ที่มีธรรมและคุณสมบัติ 7 ประการ คือ

1. รู้หลักและรู้จักเหตุ อันประกอบด้วยหลักการ และกฎเกณฑ์ของสิ่งทั้งหลาย มีความรับผิดชอบ

2. รู้จักความมุ่งหมายและรู้จักผล รู้ตำแหน่งหน้าที่

3. รู้จักตน มีความรู้ มีคุณธรรมความสามารถ
 4. รู้จักประมาณความพอดีในการบริโภค และการใช้จ่ายในการพูดและการปฏิบัติ
 5. รู้จักกาลหรือเวลาอันเหมาะสม เวลาไหนควรทำอะไร ควรทำอะไร และให้ตรงต่อเวลาและแผนตามเวลา

6. รู้จักชุมชน การเข้าไปหาชุมชนตามระเบียบประเพณี ระเบียบวินัย วัฒนธรรม และความเชื่อถือของชุมชน

7. รู้จักบุคคล อธิบาย อธิบาย อธิบาย ความสามารถ และคุณธรรม

พจนานุกรมฉบับเฉลิมพระเกียรติ พ.ศ. 2530 (สงวน นิตยารัมภ์พงศ์. 2542 : 9 ; อ้างอิงจาก พจนานุกรมฉบับเฉลิมพระเกียรติ พ.ศ. 2530) อธิบายคำว่า “ผู้นำ” เป็นคำนาม หมายถึง หัวหน้า และหัวหน้า ได้ความว่า ผู้เป็นใหญ่ในหมู่หนึ่งๆ

อานันท์ ปันยารชุน (สงวน นิตยารัมภ์พงศ์. 2542 : 26 ; อ้างอิงจาก อานันท์ ปันยารชุน) ให้คำจำกัดความว่า “ผู้นำไม่ใช่ผู้ที่จูงคนอื่น แต่ผู้นำที่ดีคนอื่นอยากเดินตาม”

สิปปนนท์ เกตุทัต (สงวน นิตยารัมภ์พงศ์. 2542 : 32 ; อ้างอิงจาก สิปปนนท์ เกตุทัต) กล่าวว่า “...ผู้นำจะต้องมีวิสัยทัศน์ มีทรรศนะกว้างไกล สามารถทำให้ผู้ร่วมงานยอมรับ ยินดีปฏิบัติตาม และจะต้องวิเคราะห์ตัดสินใจโดยมองอย่างนก มองภาพรวมทั้งหมด และปฏิบัติตนอย่างอ่อนโยน ใจ และสมองเข้าสัมผัส สามารถวางแผนที่ชัดเจน จัดแผนงาน แผนคน และแผนเงินให้เข้ากัน กระจายและมอบให้เป็น...”

3.3.3.6.2 ความสำคัญของผู้นำ

สมพงษ์ เกษมสิน (2533) ผู้นำเป็นองค์ประกอบที่สำคัญของสังคม เป็นผู้รับผิดชอบต่อสังคม เป็นผู้ทำให้สังคมเจริญขึ้นหรือเสื่อมลง ขยายตัวหรือสลายตัว เราอาจพยากรณ์สภาพสังคมในอนาคตได้จากการสังเกตลักษณะผู้นำในสังคมนั้นๆ ทั้งนี้เนื่องจากผู้นำเปรียบเทียบกับเหมือนตัวจักรกลของกลุ่ม หน่วยงาน และเป็นตัวแทนของหน่วยงาน เมื่อต้องติดต่อประสานงานกับหน่วยงานอื่นๆ ดังนั้นผู้นำจึงเป็นหลักในการดำเนินงาน

กรองทอง วีระวงศ์สุวรรณ (2540 : 32) กล่าวว่าเมื่อบุคคลอยู่ร่วมกันผลสำเร็จของการดำเนินงานทั้งหลายขึ้นอยู่กับความสัมพันธ์ของผู้นำและผู้ตาม ซึ่งสิ่งที่สำคัญที่สุดในการที่จะทำให้การดำเนินงานสำเร็จลุล่วงไปได้ด้วยดีขึ้นอยู่กับคุณภาพของผู้นำ เพราะถ้าองค์การนั้นขาดผู้นำที่มีคุณภาพแล้วความสำเร็จในองค์กรจะไม่เกิดขึ้น

ปราณี เจริญโฉม (2541 : 9) กล่าวว่า ผู้นำเป็นผู้ที่มีบทบาทสำคัญในการบริหารงานนำองค์การให้บรรลุวัตถุประสงค์ตามที่วางไว้ ผู้นำที่มีความสามารถอาจจะมีผลทำให้เปลี่ยนพฤติกรรมของคนในองค์การ สามารถชักจูงผู้ตามให้เกิดความร่วมมือร่วมใจกันดำเนินการไปสู่จุดหมายได้ แต่ในทางตรงกันข้ามผู้นำที่ไม่มีความสามารถ ย่อมจะเป็นผู้ทำลายขวัญของคนในองค์การและจะเป็นผลทำให้การทำงานด้านต่างๆ ขาดประสิทธิภาพ

3.3.3.6.3 คุณสมบัติของผู้นำที่ดี

คุณลักษณะของผู้นำที่ดี เป็นส่วนหนึ่งที่ทำให้กลุ่มเจริญก้าวหน้า หรือนำกลุ่มไปสู่จุดมุ่งหมายที่ต้องการได้

ในปี ค.ศ. 1974 สโตกคิลล์ (สิทธิโชค วรรณสันติกุล. 2546 : 69 ; อ้างอิงจาก Stogdill, 1974) ได้ทำการสังเคราะห์ผลงานวิจัยเกี่ยวกับคุณลักษณะของผู้นำของบุคคลต่างๆ ระหว่างปี ค.ศ. 1949-1970 จำนวน 163 กรณีศึกษา พบว่า คุณลักษณะที่เกี่ยวข้องกับความมีประสิทธิภาพของผู้นำมีดังนี้

1. ความสามารถปรับตัวเข้ากับสถานการณ์
2. รับรู้ไวต่อสภาพแวดล้อมทางสังคม
3. มีความทะเยอทะยาน มุ่งความสำเร็จ
4. มีความเปิดเผย ตรงไปตรงมา
5. ให้ความร่วมมือ
6. ตัดสินใจดี
7. สามารถฟังพยานาคัยได้
8. ต้องการมีอำนาจเหนือ และมีแรงจูงใจในด้านอำนาจ
9. ความมีพลัง หรือมีระดับความกระตือรือร้นสูง
10. มีความมุ่งมั่น พยายามอย่างต่อเนื่อง
11. มีความมั่นใจในตนเอง
12. สามารถทนต่อภาวะความเครียด
13. เต็มใจแสวงหางานรับผิดชอบ

เซม พริงพวงแก้ว (สงวน นิตยารัมภ์พงศ์. 2542 : 29 ; อ้างอิงจาก เซม พริงพวงแก้ว) กล่าวว่า ผู้นำ คือ สามารถนำหมู่ชนและสังคมสู่สันติสุข ความสามัคคี และความรุ่งเรืองในชีวิต เป็นผู้ มีธรรมและคุณสมบัติ 7 ประการ คือ

1. รู้หลักและรู้จักเหตุ อันประกอบด้วยหลักการและกฎเกณฑ์ของสิ่งทั้งหลาย มีความรับผิดชอบ
2. รู้จักความมุ่งหมายและรู้จักผล รู้ตำแหน่งหน้าที่
3. รู้จักตน มีความรู้ มีคุณธรรมความสามารถ
4. รู้จักประมาณความพอดีในการบริโภค และการใช้จ่ายในการพูด และในการปฏิบัติ
5. รู้จักกาลหรือเวลาอันเหมาะสม เวลาไหนควรทำอะไร ควรทำอย่างไร และให้ตรงต่อเวลาและแผนตามงาน
6. รู้จักชุมชน การเข้าไปหาชุมชนตามระเบียบประเพณี ระเบียบวินัย วัฒนธรรม และความเชื่อถือของชุมชน
7. รู้จักบุคคล อธิบาย อธิบาย อุปนิสัย ความสามารถ และคุณธรรม

เศวณิต เศณนันท (2542 : 42) ได้กล่าวสรุปคุณลักษณะของผู้นำที่ดีที่เป็นที่ต้องการของสมาชิก ควรจะมีลักษณะดังนี้

1. รู้จักเสียสละ
2. มีความอดทน
3. มีความยุติธรรม
4. มีวินัยในตนเอง
5. มีความคิดริเริ่ม
6. มีความกล้าหาญทั้งกายและใจ
7. ร่าเริงมีอารมณ์ขัน
8. เป็นผู้ที่พูดจริงทำจริง
9. มีทักษะในการเข้าสังคม
10. มีความสามารถหลายด้าน
11. สามารถทำงานเป็นหมู่คณะได้ดี
12. มีวุฒิภาวะทางด้านอารมณ์และสังคม
13. มีความสามารถควบคุมจิตใจของตนเองได้
14. ยอมรับความคิดเห็นของคนอื่น
15. กระตือรือร้นอยู่เสมอ
16. มีความเชื่อมั่นในตนเอง
17. มีศรัทธาต่องาน
18. มีความเฉลียวฉลาด เขว้านปัญญาสูง
19. มีความรับผิดชอบ เชื่อถือและไว้วางใจได้
20. สามารถปรับตัวเข้ากับบุคคลต่างๆ ได้ดี
21. กล้าเผชิญกับความจริง
22. อุทิศตนเพื่อส่วนรวม
23. สามารถเผชิญกับวิกฤตการณ์ต่างๆ ได้อย่างมั่นคง
24. วางแผนการปฏิบัติงานไว้วางหน้าและชัดเจน
25. มีมนุษยสัมพันธ์ดี และชอบเรียนรู้นิสัยของผู้ร่วมงาน
26. พยายามฝึกทำความคุ้นเคยกับสมาชิก และสนใจในสวัสดิภาพของผู้ใต้บังคับบัญชา
27. ใช้คุณธรรมในการทำงาน โดยเฉพาะการฝึกอิทธิบาท 4 พรหมวิหาร 4 และปราศจาก

อคติ

นภดล เวชสวัสดิ์. (2540 : 45) ให้ลักษณะผู้นำที่ดีดังนี้

1. ความรู้ (Knowledge) เป็นผู้รอบรู้ ยิ่งรอบรู้มากเพียงใด ฐานะแห่งความเป็นผู้นำก็ยิ่งมั่นคงมากขึ้นเพียงนั้น
2. ความริเริ่ม (Initiative) คือ ริเริ่มปรับปรุงแก้ไขให้ดีขึ้น

3. ความกล้าหาญ (Courage) กล้าหาญ สามารถจะผจญต่องานต่าง ๆ ให้สำเร็จลุล่วงได้ทุกอย่าง มีความมั่นคงในความคิดของตน

4. ความเด็ดขาด (Decisiveness) สามารถตัดสินใจได้ทันที่

5. ความแนบเนียน (Tact) สามารถที่จะติดต่อเกี่ยวข้องกับผู้อื่นรู้เรื่อง ขนบธรรมเนียมประเพณี มารยาทสังคม

6. ความยุติธรรม (Justice) มีความเที่ยงธรรมปราศจากอคติวางตนเป็นกลางไม่เอนเอียงในทางที่จะก่อให้เกิดประโยชน์ หรือเป็นโทษต่อผู้หนึ่งผู้ใด

7. ท่าทาง (Bearing) มีกิริยาอาการ และเครื่องแต่งกายที่ถูกต้องเหมาะสม มีบุคลิกลักษณะ ท่าทางดี

8. ความอดทน (Endurance) คือ ความสามารถของร่างกาย ความคิด จิตใจที่จะทนต่อการปฏิบัติกิจการต่าง ๆ

9. ความกระตือรือร้น (Enthusiasm) เอาใจใส่ต่อหน้าที่ มีฉันทะพอใจในงานอยู่เสมอ

10. ความไม่เห็นแก่ตัว (Unselfishness) ขจัดเสียซึ่งความมักง่าย มีความซื่อสัตย์ สุจริต

11. ความตื่นตัว (Alertness) มีความว่องไว ระมัดระวัง สุขุม รอบคอบ ไม่ประมาท

12. ดุลพินิจ (Judgment) สามารถที่จะพิจารณาเรื่องต่างๆ เหตุผลต่างๆ อย่างถูกต้อง

13. ความสงบเสถียร (Humility) ไม่หยิ่งยโส ไม่จองหอง ไม่มีความภูมิใจในสิ่งที่ไร้เหตุผล

14. ความเห็นอกเห็นใจ (Humanity) เอาใจเขามาใส่ใจเรา เอาใจใส่ในเรื่องสวัสดิการของเพื่อนร่วมงาน

15. ความจงรักภักดี (Loyalty) มีความจงรักภักดีต่อหมู่คณะ เป็นที่ไว้วางใจของสมาชิก ซื่อสัตย์

16. การสังคมดี (Sociability) ปรับตนเองให้คบค้าสมาคมกับเพื่อนมนุษย์ด้วยกันอย่างถูกต้อง

17. การบังคับตัวเอง (Self-control) ระมัดระวังให้แสดงออกซึ่งกิริยาอาการต่างๆ ที่ไม่เหมาะสมกับผู้อื่น

เสริมศักดิ์ วิชาลาภรณ์. (2540 : 21-24) ได้กล่าวถึงคุณสมบัติของผู้นำที่ดีไว้ ดังนี้

1. Quality คือ คุณภาพของงาน ผู้นำต้องมีความระมัดระวัง ทำงานให้เกิดผลดี ถูกต้อง และเรียบร้อยตลอดเวลา

2. Ability คือ ความสามารถในการปฏิบัติงานให้สำเร็จ มีความตั้งใจทำงานโดยรวดเร็ว ให้สำเร็จตามกำหนด ถูกต้องและได้ปริมาณงานมาก

3. Knowledge and Skills ได้แก่ ความรู้ความสามารถ และความชัดเจนในหน้าที่การงาน มีความปรีชาสามารถ รอบรู้เหมาะสมกับตำแหน่งหน้าที่ มีประสบการณ์และความชำนาญ รู้จักควบคุมติดตามงานให้งานดำเนินไปบนมาตรฐานอันดี

4. Reliability ความไว้วางใจในการปฏิบัติงาน ให้ความไว้วางใจ และเชื่อถือได้ทั้งในหน้าที่การงานและส่วนตัว ทั้งต่อหน้าและลับหลัง

5. Commencement of Initiative มีความคิดริเริ่ม ไม่อยู่นิ่งเฉยอยู่กับที่
 6. Ability of self – adjustment คือ ความสามารถในการปรับปรุงตัว ต้องทำตัวให้เข้ากับคนอื่นหรืองานอื่นๆ ได้ โดยให้มีความเหมาะสมกับสิ่งแวดล้อมและกาลเวลา
 7. Sense of duty มีความสำนึกในหน้าที่ สนใจงาน กล้ารับผิดชอบ มีแก้ไขให้ความช่วยเหลือ แม้จะไม่ใช้งานในหน้าที่โดยตรง
 8. Co-Operation and Connection มีความสัมพันธ์อันดีกับเพื่อนร่วมงานทุกชั้น แม้กับแผนกอื่นๆ หรือหน่วยงานอื่นๆ ภายนอก ต้องทำตัวให้เข้ากันได้ ให้ความร่วมมือ มีการประสานงานการติดต่อที่ดี
 9. Decision of Judgment คือ จะต้องเป็นตัวของตัวเองในการทำงานเกี่ยวกับการเสี่ยง การรับผิดชอบ การช่วยเหลือ ตลอดจนการเข้าแก้ปัญหาเฉพาะหน้าทุกประการ ต้องใช้การตัดสินใจเด็ดเดี่ยว และรวดเร็ว ไม่มีการลังเล
 10. Health สุขภาพจะต้องดีทั้งร่างกาย จิตใจ และสมอง
 11. Personality ต้องมีบุคลิกภาพดี เหมาะสมกับการเป็นหัวหน้า มีการแต่งกายดี มีความสง่างาม พุดจาต้องมีเสียงดัง ฉาดฉาน ไม่เหนียมอายหรือตื่นเต้นประหม่า
 12. Character คือ อุปนิสัยใจคอต้องเป็นคนมีเมตตา กรุณา โอบอ้อมอารี มีการเสียสละ กล้าได้กล้าเสีย รู้จักเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ ไม่เห็นแก่ตัว มีความเข้มแข็ง มีคุณธรรม
 13. Adaptation การวางตัว เป็นไปพอเหมาะสมตามกาลเทศะ
 14. Self - Confidence คือ ความเชื่อมั่นในตนเอง ต้องเป็นตัวของตัวเองกล้าตัดสินใจด้วยความมั่นใจ ไม่โลเล
- สุพัตรา สุภาพ (2536 : 49-50) ได้กล่าวถึงคุณสมบัติผู้นำที่ดีไว้ดังนี้
1. ภูมิหลังและประสบการณ์ สามารถตัดสินใจในสิ่งการ วางแผน มีทักษะในการทำงานด้านต่างๆ
 2. สถิติปัญญาและสุขภาพจิต ไม่ว่าจะด้านภาษาหรือการมีเหตุผล
 3. มีเหตุผล สามารถแยกผิดถูก
 4. มีความสามารถในการวินิจฉัย เป็นการรู้จักคิดอย่างลึกซึ้งและตัดสินใจได้ถูกต้อง
 5. จดจำดี
 6. มีความรอบรู้ ใฝ่หาความรู้อย่างกว้างขวาง รู้จักแยกแยะปัญหา นำมาวิเคราะห์ วินิจฉัยตัดสินใจ
 7. ยืดหยุ่น เป็นการยืดหยุ่นต่อเหตุการณ์ไม่ถือตนเองเป็นหลัก
 8. มีมนุษยสัมพันธ์ สามารถเข้ากับผู้อื่นได้ดี รู้จักเคารพศักดิ์ศรีผู้อื่น
 9. มีแรงจูงใจ เป็นแรงจูงใจที่จะทำอะไรที่ดีเป็นประโยชน์
 10. เชื่อมั่นตนเอง ไม่โลเล
 11. มีปฏิภาณไหวพริบ สามารถแก้ปัญหาตามสภาวะและโอกาสต่างๆ
 12. มีความซื่อสัตย์ ไม่คดโกง

13. มีความยุติธรรม ไม่ลำเอียง ให้ความเป็นธรรมแก่ทุกคน
14. สอนงานคนอื่นได้ สามารถถ่ายทอดความชำนาญของตนไปยังหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง
15. เป็นนักฟังที่ดี
16. มีความคิดสร้างสรรค์ พยายามหาสิ่งที่ดียิ่งๆ ขึ้นไป
17. น่าเชื่อถือ เลื่อมใส และศรัทธาตนเอง
18. มีวินัย เคารพกฎเกณฑ์ และปฏิบัติตาม
19. มีความทะเยอทะยาน

วีระวัฒน์ ปันนิตามัย (2539 : 13 – 16) ได้กล่าวถึงคุณสมบัติที่พึงประสงค์ของการเป็นผู้นำที่ดี ไว้ดังนี้

1. แสดงความเป็นของแท้ (Authenticity) หมายถึง ผู้นำต้องแสดงความเชื่อมั่น ศรัทธาในสิ่งที่ตนยึดถือต่อค่านิยมเชิงสร้างสรรค์อย่างแท้จริง กระตุ้นและก่อให้เกิดความทะเยอทะยาน สามารถเป็นแบบอย่างที่ดีขององค์กรได้ สนับสนุนศรัทธาคำพูดของตนด้วยการกระทำ

2. การมีวิสัยทัศน์ (Vision) หมายถึง ผู้นำมีความสามารถพินิจพิจารณา สภาพแวดล้อมทั้งในองค์กรและนอกองค์กร ในแง่มุมของอดีตและปัจจุบัน คาดคะเนพยากรณ์และสร้างภาพ (Image) ฉายไปในอนาคตได้ว่าจะมีการเปลี่ยนแปลงอะไร แล้วทำการสื่อสาร (Communication) ภาพดังกล่าวให้แก่ผู้เกี่ยวข้องทราบ

3. ต้องมีความกล้าตัดสินใจ (Decisiveness) คือ ต้องทำการตัดสินใจที่เหมาะสมทันกาล และต้องตัดสินใจภายใต้ข้อมูลและทรัพยากรที่มีอยู่อย่างจำกัด นอกจากนี้ผู้นำที่ดีต้องกล้ารับผิดชอบต่อผลการตัดสินใจใดๆ ที่เกิดขึ้น

4. แสดงความใส่ใจ (Focus) ผู้นำต้องเลือกที่จะใส่ใจและสนใจในบางเรื่อง ไม่ควรใส่ใจเสียเวลาในทุกเรื่องหรือให้ความสำคัญในทุกๆ เรื่องเท่ากันหมด การจัดลำดับความสำคัญ ความเร่งด่วนของงานที่กำลังมีความหมายมาก

5. สร้างความรู้สึกประทับใจเป็นส่วนตัว (Personal Touch) ผู้นำที่ดีต้องสามารถสร้างศรัทธาและความสัมพันธ์ที่ดีกับผู้ใต้บังคับบัญชา รู้จักการใช้ช่องทางการสื่อสารอย่างไม่เป็นทางการ ได้อย่างถูกกาลเทศะ สอบถามทุกข์สุขของผู้ใต้บังคับบัญชา รู้จักสร้างขวัญและกำลังใจ สิ่งหนึ่งที่สำคัญมากกับการเป็นผู้นำในยุคนี้ คือ การรู้จักบริหารความประทับใจ

6. มีทักษะในการสื่อสาร (Communication Skills) ทักษะการพูด ฟัง เขียน อ่านของผู้นำจะสะท้อนให้เห็นถึงความสามารถของสมอง ผู้นำไม่สามารถจะทำงานทุกอย่างได้ด้วยตนเอง ความสามารถสื่อสารมอบหมายงานให้บุคคลอื่นจะทำให้งานสำเร็จตามที่ผู้นำต้องการ

7. การพัฒนาตนเองอยู่เสมอ (Ever Forward) ผู้นำจะต้องพัฒนาลักษณะการทำงานให้ดีขึ้นเสมอ เพื่อนำมาปรับปรุงการทำงานให้ดียิ่งขึ้น

สรุปแล้วผู้ที่มีบุคลิกภาพผู้นำมีลักษณะดังนี้ มีความรับผิดชอบทั้งต่อตนเอง ส่วนรวม สังคม และประเทศชาติ ยุติธรรม มีวินัยในตนเอง ทำในสิ่งที่ตนเองตั้งใจไว้ อดทนต่องานหนัก และไม่ย่อท้อต่ออุปสรรค รักหมั่นคุณะ สามัคคีกัน ซื่อสัตย์

3.3.3.7 ความเป็นประชาธิปไตย

3.3.3.7.1 ความหมายของประชาธิปไตย

กระทรวงศึกษาธิการ (2534 : 1) ได้กล่าวถึงความหมาย “ประชาธิปไตย” ไว้ดังนี้

คำว่า “ประชาธิปไตย” หรือ Democracy มีรากศัพท์เดิมมาจากภาษากรีก คือ Demos (ประชากร) กับ Kratos (การปกครอง) รวมความแล้ว หมายถึง การปกครองโดยประชาชน แต่ความหมายที่เข้าใจกันในปัจจุบันนี้มีความหมายได้ 2 นัย คือ

นัยแรก หมายถึง รูปแบบของการปกครองแบบหนึ่ง ซึ่งให้สิทธิแก่ประชาชนอย่างกว้างขวางในการมีส่วนร่วมทั้งกับกิจกรรมทางการเมือง และการปกครองประเทศ กล่าวอย่างง่าย ๆ ก็คือ เป็นการปกครอง ของประชาชน โดยประชาชน เพื่อประชาชน ดังที่อับราฮัม ลินคอล์น ได้กล่าวไว้

นัยที่สอง หมายถึง วิธีชีวิตของมนุษย์ในสังคม ซึ่งยึดถืออุดมคติและหลักการบางประการ เป็นเครื่องกำหนดแบบแผนพฤติกรรมระหว่างกันในการดำเนินการทางการเมือง การศึกษา เศรษฐกิจ สังคม และวัฒนธรรม เพื่อสร้างความผาสุกร่วมกัน

สำนักงานเลขาธิการสภาผู้แทนราษฎร (2540 : 8) ให้ความหมายประชาธิปไตยไว้ว่า ประชาธิปไตย หมายถึง อำนาจอสูงสุดเป็นของประชาชน ระบอบการปกครองที่ให้ประชาชนเป็นผู้มีอำนาจอสูงสุดในการปกครองประเทศ

วรรณ ช้องดารากุล (2537 : 22) ให้ความหมายคำว่า “ประชาธิปไตย” ในแง่ปรัชญา หมายถึง สัมพันธภาพระหว่างมนุษย์ชนิดหนึ่ง (A Kind of Human Relationship) ซึ่งเป็นลักษณะที่เป็นบุคลิกภาพหรือวิถีชีวิตของบุคคลในการปฏิบัติตนตามหลักประชาธิปไตย โดยได้รับการหล่อหลอม ปลูกฝังจากชีวิตประจำวันตั้งแต่วัยเด็ก เมื่อบุคคลมีการพบปะและมีปฏิสัมพันธ์ซึ่งกันและกันบนพื้นฐานความสัมพันธ์ระหว่างบุคคลและสังคม สามารถถ่ายทอดรูปแบบของค่านิยมของพฤติกรรมให้กับบุคคลโดยตัวแทนของสังคม เช่น ครอบครัว โรงเรียน ชุมชน ฯลฯ ก่อตั้งให้บุคคลต้องละทิ้งพฤติกรรมบางรูปแบบ และกระตุ้นให้ยอมรับพฤติกรรมในอีกรูปแบบหนึ่ง ในขณะเดียวกันบุคคลที่ได้รับประสบการณ์ทางสังคม ก็จะพัฒนาศักยภาพ ความสามารถ เพื่อเป็นตัวของตัวเองด้วย ทำให้บุคคลและตัวแทนทางสังคมมีบทบาทร่วมกันในการหล่อหลอมถ่ายทอดค่านิยมและพฤติกรรมให้บุคคล

3.3.3.7.2 หลักการสำคัญของประชาธิปไตย

สำนักงานเลขาธิการสภาผู้แทนราษฎร (2540 : 8-9) ได้กล่าวถึง หลักการสำคัญของประชาธิปไตย ไว้ดังนี้

1. หลักสิทธิเสรีภาพ

ประชาธิปไตย เป็นระบอบการปกครองที่ให้ความสำคัญกับการคุ้มครองสิทธิ เสรีภาพของประชาชนอย่างมาก สิทธิและเสรีภาพขั้นพื้นฐานมีดังนี้ สิทธิในทรัพย์สิน สิทธิในการเลือกตั้ง สิทธิในการได้รับความยุติธรรม สิทธิในการได้รับบริการต่างๆ จากรัฐ เสรีภาพในทางศาสนา เสรีภาพในการเสนอความคิดเห็น เสรีภาพในการชุมนุมกันโดยชอบ เสรีภาพทางการศึกษา

2. หลักเสมอภาค

ประชาธิปไตย จะต้องถือว่า ทุกคนมีความเท่าเทียมกัน

3. หลักการตรรกภาพ

ระบอบประชาธิปไตย เป็นระบอบการปกครองที่ต้องการให้คนในสังคมซึ่งความคิดเห็นต่างกัน ไม่แตกแยกกัน หากมีเรื่องใดที่คิดเห็นไม่ตรงกัน ก็ต้องว่ากันไปตามเหตุผล หากมีเหตุมีผลด้วยกันทั้งคู่ ก็ตัดสินกันด้วยประสามติ ฝ่ายที่แพ้ก็ต้องยอมรับโดยดี เพื่อให้สังคมไม่แตกออกเป็นเสี่ยงๆ

4. หลักสันติภาพ

วิธีการประชาธิปไตย เป็นวิธีการที่นำมาใช้เพื่อรักษาสันติภาพของโลกไว้ ใช้วิธีการประชาธิปไตย แทนการใช้กำลังประหัตประหารกัน

5. หลักสิทธิภาพ

ระบอบการปกครองแบบประชาธิปไตยเชื่อว่า วิธีการประชาธิปไตย (การเปิดโอกาสให้แสดงความคิดเห็น การใช้เหตุผลพิจารณา การอภิปรายถกเถียง วิพากษ์วิจารณ์ การช่วยกันตรวจสอบ ฯลฯ จะทำให้เกิดประสิทธิภาพมากกว่าการให้อำนาจการตัดสินใจอยู่ที่คนๆ เดียว

6. หลักสมาชิกภาพ

ประเทศจะเจริญได้ต้องให้ประชาชนเป็นเจ้าของประเทศ ด้วยการให้สิทธิประชาชนมีสิทธิมีส่วนร่วมในกิจการบ้านเมือง ในฐานะที่เป็นสมาชิกคนหนึ่งของสังคม

7. หลักมนุษยภาพ

ที่นำระบอบและวิธีการประชาธิปไตยมาใช้นี้ก็เพราะ เชื่อในคุณค่าของมนุษย์ เชื่อว่า มนุษย์มีความสามารถที่จะปกครองตนเองได้ มนุษย์จะได้อยู่อย่างมีศักดิ์ศรี มีความภูมิใจ

กระทรวงศึกษาธิการ (2534 : 3-4) กล่าวถึง หน่วยงานหรือองค์กรที่ยึดหลักประชาธิปไตย จะมีหลักการดังนี้

1. หลักเสรีภาพ หมายถึง สิทธิตามธรรมชาติที่ติดตัวมาพร้อมกับการเป็นมนุษย์ทั้งมรดก การคิด การพูด การทำ โดยอยู่ภายในขอบเขตแห่งระเบียบและความเรียบร้อยของสังคม แต่การใช้เสรีภาพนั้น ทุกคนต้องตระหนักถึงสิทธิและหน้าที่ของตนและของผู้อื่นด้วย

2. หลักความเสมอภาค ถือว่า มนุษย์มีความเท่าเทียมกันโดยกฎหมาย แม้จะต่างกันในเรื่องเพศ ผิวพรรณ ชนชั้น ถิ่นที่อยู่ ศาสนา หรืออุดมการณ์ทางการเมือง แต่อาจถูกจำกัดสิทธิด้วยเหตุผลหรือเงื่อนไขบางประการ เป็นต้นว่า การเลือกตั้ง ทุกคนมีความเสมอภาคในการที่จะใช้สิทธิ แต่จะถูกจำกัดด้วยเงื่อนไข เช่น ยังไม่บรรลุนิติภาวะ อยู่ในการจองจำ เป็นนักบวช ไร้ความสามารถ ฯลฯ

3. หลักการยึดถือเสียงข้างมาก เป็นหลักการที่สำคัญยิ่งของระบอบประชาธิปไตย ได้แก่ การปกครองโดยเสียงข้างมาก ทั้งนี้ต้องไม่ใช่เสียงข้างมากไปในทางเอารัดเอาเปรียบ กดขี่ หรือละเมิดสิทธิของคนส่วนน้อย

4. หลักเหตุผล หมายถึง การมีความเชื่อมั่นในเหตุผลให้มีความสำคัญแก่กระบวนการหรือวิธีการ ค้นหาคำตอบที่ถูกต้องหรือเหมาะสม ซึ่งเป็นหลักเชิงวิทยาศาสตร์

5. หลักการตรรกภาพ หมายถึง การที่มนุษย์ปฏิบัติต่อกันด้วยความเห็นอกเห็นใจ เอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ไม่เอารัดเอาเปรียบ และมีความรู้สึกที่ดีต่อกันฉันท์พี่น้อง โดยไม่แบ่งเชื้อชาติ เพศ ผิวพรรณ หรือลัทธิความเชื่อ

3.3.3.7.3 ลักษณะบุคลิกภาพประชาธิปไตย

คำว่า “บุคลิกภาพประชาธิปไตย” มีผู้อธิบายและให้ความหมายไว้ ดังนี้

สาโรช บัวศรี. (2544 : 14-16) กล่าวถึงบุคลิกภาพประชาธิปไตยในลักษณะสัมพันธภาพ มีลักษณะสำคัญ 3 ประการ คือ

1. มีการเคารพซึ่งกันและกันอย่างยิ่ง (Respect for Individuals) คือ ทุกคนต้องให้เกียรติซึ่งกันและกันทั้งกาย วาจา และความคิด ทุกคนจะเคารพในความคิดของผู้อื่น ทุกคนย่อมแสดงความคิดเห็นออกมาโดยไม่ล่วงเกินผู้อื่น ย่อมมีการให้โอกาสและเคารพแก่ความคิดของทุกคน ถ้าพูดเป็นคำศัพท์ลักษณะข้อนี้ คือ “การยอมรับ”

2. มีการแบ่งปัน ร่วมงานกัน และประสานงานกัน (Sharing, Participating and Co-operating) หมายถึง ผู้ใดสามารถทางใดก็อาจรับแบ่งงานไปทำไม่บ่าเบียดและหลีกเลี่ยง ร่วมมือกันทำงานหมดตามอัตรภาพ และประสานงานกันหมด โดยทำตามที่ได้ตกลงกันตามแผนซึ่งร่วมกันวางไว้แล้ว ไม่มีใครถือดีดิ่ง กลั่นแกล้งเนื่องจากเห็นแก่ตัว ถ้าพูดเป็นคำศัพท์ลักษณะข้อนี้ คือ “สามัคคีธรรม”

3. มีความเชื่อมั่นในวิธีการแห่งปัญญา (Faith in the Method of Intelligence) การที่คนเรานับถือกันและกัน และร่วมมือสามัคคีกันนั้น บางทีอาจนับถือกันและกันไปในทางที่ผิด ดังนั้นต้องมี “ปัญญา” เป็นเครื่องเหนี่ยวรั้ง สังคมประชาธิปไตยจึงมีการนับถือปัญญาธรรมอย่างยิ่ง เพราะจะเป็นพลเมืองที่ดีได้ก็ต่อเมื่อมีปัญญาและศีลธรรม คนในสังคมประชาธิปไตยจึงต้องเป็นผู้ได้รับการศึกษาดีพอสมควร เพื่อจะได้มี “ปัญญาธรรม”

ทินพันธุ์ นาคะตะ (2536 : 58-59) ได้ทำการศึกษามโนทัศน์บุคลิกภาพประชาธิปไตยและการมีน้ำใจประชาธิปไตย จะต้องประกอบด้วย

1. จะต้องมีความเข้าใจต่อการปกครองแบบประชาธิปไตยที่เป็นการปกครองของประชาชน โดยประชาชน และเพื่อประชาชน

2. จะต้องมีความเชื่อ และยึดมั่นในคุณค่าและศักดิ์ศรีของบุคคล ต้องมีความเชื่อมั่นในความสามารถของผู้อื่น และในความเสมอภาคของมนุษย์รวมทั้งรู้จักเคารพสิทธิและเสรีภาพของบุคคลอื่นในการพูด การเขียน การแสดงความคิดเห็น แม้ว่าสิ่งนั้นจะขัดแย้งกับความคิดเห็นของตน มีความอดกลั้นต่อความหลากหลายในพฤติกรรมของผู้อื่น ตราบดที่บุคคลนั้นยังไม่ละเมิดศีลธรรมและเสรีภาพของผู้อื่น

3. จะต้องเคารพในกติกาของการปกครองแบบประชาธิปไตย คือใช้วิธีตัดสินปัญหาด้วยเสียงข้างมาก โดยมีข้อผูกพันที่จะต้องปฏิบัติจากทุกฝ่าย ขณะเดียวกันก็ให้ความคุ้มครองสิทธิของฝ่ายที่มีเสียงข้างน้อย เพื่อประกันว่าการแก้ปัญหานั้นเป็นไปเพื่อผลประโยชน์ของคนส่วนใหญ่ และเป็นไปตามหลักที่ว่าแต่ละคนมีสิทธิมีเสียงเท่ากัน ส่วนบุคคลที่ไม่เห็นด้วยกับเสียงข้างมาก จะถือว่าเป็นฝ่ายตรงข้าม แล้วจัดออกจากสังคมไม่ได้ นอกจากนั้นยังรวมถึงการปฏิบัติกันอย่างยุติธรรมตามกฎหมาย

4. จะต้องสนใจในการมีส่วนร่วมในกิจกรรมทางการเมืองการปกครอง โดยติดตามข่าวสารบ้านเมือง สนทนาถึงปัญหาทางการเมืองกับผู้อื่น และพยายามมีส่วนร่วมในการกำหนดนโยบายของทางราชการ

5. จะต้องมีความสำนึกในหน้าที่พลเมืองของตนและมีความเชื่อมั่นในตนเอง
กรมการศึกษานอกโรงเรียน (2541 : 4) ได้กล่าวถึง คุณลักษณะประชาธิปไตยในบุคคลที่พึงประสงค์ไว้ดังนี้

1. ภูมิใจในความเป็นพลเมืองไทย
2. เข้าใจหลักการและโครงสร้างการปกครองตามระบอบประชาธิปไตย
3. รู้จักปฏิบัติหน้าที่ของชนชาวไทย
4. การใช้สิทธิและเสรีภาพ โดยไม่ละเมิดสิทธิเสรีภาพของผู้อื่น จะทำให้สังคมเกิดความสงบสุข
5. สามารถร่วมกับองค์กรต่างๆ หรือรวมตัวกันตรวจสอบการใช้อำนาจในการสั่งราชการของรัฐ
6. สนใจติดตามความเคลื่อนไหวปัญหาต่างๆ (ด้านเศรษฐกิจ สังคม การเมือง) ของประเทศ มีส่วนร่วมในการเสนอแนะวิธีการป้องกันแก้ไขอย่างสร้างสรรค์และพัฒนา
7. มีคุณธรรมและจริยธรรมในวิถีชีวิตประชาธิปไตย
8. ใช้กระบวนการประชาธิปไตย ในการทำงานในทางการเมืองและในครอบครัว

3.3.3.7.5 พฤติกรรมที่เป็นประชาธิปไตย

สำนักงานเลขาธิการสภาผู้แทนราษฎร (2540 : 33-34) ลักษณะของบุคคลที่เป็นประชาธิปไตยนั้นมีหลายประการ ดังนี้

1. รู้จักการวางตัวในสังคมได้อย่างถูกต้อง พฤติกรรมนี้ถือว่าเป็นพฤติกรรมเบื้องต้นที่จำเป็นในการดำรงชีวิตอยู่ในสังคมประชาธิปไตย ซึ่งมีลักษณะที่สำคัญ คือ เป็นผู้ที่มีความเคารพต่อมิตรภาพในกลุ่ม ทำงานร่วมกับผู้อื่นได้อย่างสบายใจ สามารถให้ข้อเสนอแนะแก่หมู่คณะได้อย่างเสรี มีความเห็นอกเห็นใจผู้อื่น ยินยอมเสียสละประโยชน์ส่วนตนเพื่อสวัสดิภาพของหมู่คณะ ลักษณะทั่วไปที่กล่าวมานี้เป็นสิ่งที่ครูที่สอนสังคมศึกษาจะต้องฝึกฝนให้เด็กเป็นเบื้องต้น
2. รู้จักให้ความร่วมมือกับผู้อื่น (Cooperation) ลักษณะสำคัญพฤติกรรมประเภทนี้ ได้แก่ การที่เด็กมีความเต็มใจที่จะแลกเปลี่ยนความคิดเห็นซึ่งกันและกัน รู้จักแบ่งปันเครื่องเล่นเครื่องใช้ให้แก่

ผู้อื่น มีความสนใจที่จะทำงานร่วมกับผู้อื่น รู้จักขอความช่วยเหลือซึ่งกันและกัน ในการวางแผน ปฏิบัติตามแผน และวัดผลงานในหมู่คณะ แม้เมื่อแผนงานนั้นจะเปลี่ยนแปลงไป เด็กก็ยังคงทำงานร่วมกันต่อไป โดยไม่ท้อแท้หรือบ่นว่า ทำให้เด็กได้เห็นถึงคุณค่าของการทำงานร่วมกัน ซึ่งลักษณะต่างๆ เหล่านี้จะช่วยส่งเสริมให้เด็กสามารถดำรงชีวิตในสังคมประชาธิปไตยได้อย่างราบรื่นเมื่อพวกเขา

3. รู้จักการมีส่วนร่วม (Participation) ลักษณะที่สำคัญของพฤติกรรมประเภทนี้ ได้แก่ เด็กมีความเต็มใจที่จะมีส่วนร่วมในการทำงานของหมู่คณะ ยินดีที่จะทดลองสิ่งใหม่ๆ โดยไม่มีเจตนาเพียงเพื่อให้งานสำเร็จลุล่วงไปเท่านั้น แต่ต้องการให้งานนั้นๆ ประสบผลสำเร็จเป็นอย่างดีด้วย และเมื่องานสำเร็จแล้ว ก็ยังสนใจที่จะหาทางที่จำทำให้ดียิ่งขึ้นๆ ขึ้นไปอีก แต่ในขณะเดียวกันเด็กก็ตระหนักในขอบเขตความสามารถของตน และยินดีที่จะอาศัยความช่วยเหลือของผู้อื่นโดยการร่วมมือกัน ซึ่งการร่วมมือนั้นมีหลายวิธี เช่น ร่วมมือด้วยการให้และการรับ ด้วยการพูดและการฟัง ด้วยการเปิดโอกาสให้ผู้อื่นได้ทำงานของเขาโดยไม่เข้าไปแทรกแซง ลักษณะต่างๆ นี้จะช่วยในการฝึกฝนให้เด็กเป็นผู้ที่สามารถวางตนในสังคมได้

4. รู้จักการปกครองตนเอง (Self - Governing) ได้แก่ การรู้จักทำงานอย่างสม่ำเสมอและต่อเนื่องไปจนสำเร็จ โดยไม่ล้มเลิกหรือท้อแท้กลางทาง เด็กที่สามารถปกครองตนเองได้จะเป็นผู้ที่ตรงต่อเวลา และเมื่องานของตนเสร็จลุล่วงไปแล้วก็จะแสวงหางานอื่นทำต่อไป โดยไม่ไปรบกวนผู้อื่น เป็นผู้ที่ยอมรับฟังความคิดเห็นของหมู่คณะ รวมทั้งคำวิพากษ์วิจารณ์จากเพื่อนได้โดยไม่โกรธเคือง

5. รู้จักรับผิดชอบต่อหน้าที่ (Responsibility) ลักษณะที่สำคัญของพฤติกรรมประเภทนี้ ได้แก่ การที่เด็กรู้จักทำงานโดยมีจุดมุ่งหมาย และรู้จักรักษาสິงของเครื่องใช้ทั้งของตนเองและผู้อื่น ได้ รับรู้ว่าการกระทำของตนย่อมมีผลกระทบกระเทือนต่อสวัสดิภาพของส่วนรวม

6. รู้จักใฝ่หาความรู้เพิ่มเติมอยู่เสมอ (Inquiring - Mindedness) ลักษณะของพฤติกรรมประเภทนี้ ได้แก่ การที่เด็กได้รับรู้ถึงคุณค่าในความคิดเห็นของผู้อื่น มิใช่เพียงเฉพาะความคิดเห็นของตนเองเท่านั้น เด็กจะต้องรู้จักการขอความช่วยเหลือจากผู้อื่นด้วย รวมทั้งรู้จักไตร่ตรองและชั่งน้ำหนักความคิดเห็นของผู้อื่น เพื่อที่จะเลือกใช้ความเห็นที่ดีที่สุดได้อย่างถูกต้อง รู้จักพิจารณาข้อเท็จจริงและเต็มใจที่จะเปลี่ยนแปลงความคิดเห็นของตน หากพิจารณาแล้วว่าความคิดเห็นของผู้อื่นดีกว่า เด็กจะพยายามปรับปรุงวิธีการทำงานให้ดีขึ้น ไม่ยอมเชื่อในสิ่งที่เหลวไหลและไม่มีเหตุผล เช่น ความเชื่อในโชคลาง เป็นต้น ด้วยเหตุที่สังคมประชาธิปไตยจำเป็นต้องมีสมาชิกที่มีสติปัญญาพอสมควร ดังนั้นจึงควรได้รับการอบรมสั่งสอนให้เกิดคุณสมบัติดังกล่าว

7. รู้จักสร้างสรรค์ (Creativeness) การสร้างสรรค์ คือ การนำวิธีการหรือวัสดุใหม่ๆ ซึ่งเด็กอาจคิดขึ้นเอง มาใช้ในการแก้ปัญหาต่างๆ ในการทำงานเป็นหมู่คณะ เช่น การก่อสร้าง การแสดงละคร การแสดงออกทางศิลปะ การใช้ทรัพยากรในชุมชน เป็นต้น เด็กที่มีความคิดสร้างสรรค์จะสามารถมองเห็นความคิดใหม่ๆ ของผู้อื่นได้อย่างรวดเร็ว แต่เด็กจะต้องรู้จักตัดสินผลงานของตนเองและผู้อื่นด้วยความเป็นธรรม โดยไม่เอาอารมณ์หรืออคติเข้ามาเกี่ยวข้อง ซึ่งการอบรมคุณสมบัติเหล่านี้จะต้องใช้เวลานานและต้องใช้กิจกรรมหลากหลาย เพราะความคิดริเริ่มเป็นคุณลักษณะที่อบรมได้ยาก

8. รู้จักห่วงในผู้อื่น (Concerning for other) ลักษณะที่สำคัญของพฤติกรรมประเภทนี้ ได้แก่ การมองเห็นความต้องการ ปัญหา และความสนใจของผู้อื่นได้อย่างรวดเร็ว เด็กที่มีพฤติกรรมประเภทนี้จะมีความห่วงใยต่อเพื่อนอย่างจริงจัง มีความยุติธรรมและต้องการให้ทุกๆ คนได้รับการปฏิบัติอย่างเสมอหน้ากัน และในขณะเดียวกันเด็กก็也将มีความเคารพในกฎเกณฑ์และผู้มีอำนาจในบ้าน ในโรงเรียน ในชุมชน เด็กยอมแสดงความมีสัมมาคารวะต่อผู้อื่น และให้โอกาสแก่ผู้อื่นในการแสดงความเห็นอย่างเต็มที่

9. รู้จักทำงานเป็นหมู่คณะ (Group – Participation) เด็กที่มีความสามารถในการทำงานร่วมกับหมู่คณะ จะต้องรู้จักการวางแผนร่วมกัน รู้จักการปฏิบัติงานร่วมกัน และรู้จักการวัดผลร่วมกันด้วย เด็กจะต้องรู้จักการแสดงความคิดเห็นเพื่อทำให้เกิดประโยชน์แก่ส่วนรวม

กระทรวงศึกษาธิการ (2542 : 108) ได้กล่าวถึงการปกครองในระบบประชาธิปไตยมีจุดมุ่งหมายในการก่อให้เกิดความเจริญก้าวหน้าแก่มนุษยชนแล้ว ประชาธิปไตยจะเจริญก้าวหน้าไปได้ ประชาชนจะต้องพัฒนาสิ่งเหล่านี้ คือ

1. การพัฒนาตนเอง
2. รู้จักใช้สิทธิและเสรีภาพในเชิงสร้างสรรค์
3. มีความรับผิดชอบ
4. มีวินัยในตนเอง
5. เสียสละเพื่อประโยชน์ส่วนรวม
6. การใช้สติปัญญาและเหตุผล

กระทรวงศึกษาธิการ (2538 : 18-20) ได้กล่าวถึง พฤติกรรมประชาธิปไตยสำหรับนักเรียน นักศึกษา ไว้ดังนี้

1. ด้านวินัยธรรม นักเรียน นักศึกษาจะต้องเกิดพฤติกรรมด้านการปฏิบัติตามกฎระเบียบ ข้อบังคับ ตามที่สถานศึกษานั้นๆ เป็นผู้กำหนด การกำหนดกฎ ระเบียบ ข้อบังคับจะต้องเกิดขึ้นมาจาก ความเห็นชอบของนักเรียน นักศึกษา รวมทั้งครู อาจารย์ในสถานศึกษานั้น ทั้งนี้รวมถึง กฎ ระเบียบ ข้อบังคับที่เกิดขึ้นจากกรมเจ้าสังกัด และกระทรวงด้วย และให้รวมถึงตัวบทกฎหมายที่ใช้บังคับให้ประชาชนในประเทศประพฤติและปฏิบัติ

2. ด้านการยอมรับ นักเรียน นักศึกษาจะต้องเกิดพฤติกรรมในการเคารพต่อสิทธิของบุคคลต่างๆ ที่อยู่ในสถานศึกษาด้วยกัน สิทธินั้นๆ จะเป็นสิทธิที่สถานศึกษานั้นมอบหมายให้ทุกคนที่เข้ามาเป็นนักเรียน นักศึกษาแล้วจะต้องได้รับ ทั้งนี้ไม่ว่าจะเป็นสิทธิที่จะได้รับการศึกษาในสถานศึกษาแห่งนั้น สิทธิในการออกเสียงเลือกตั้งผู้แทนนักเรียน นักศึกษา และสิทธิอื่นๆ ที่พึงมี ในฐานะที่เป็นนักเรียน นักศึกษา และสิทธิอื่นๆ ที่พึงมีในฐานะที่เป็นนักเรียน นักศึกษาในสถานศึกษานั้น

3. ด้านศรัทธาธรรม ด้านนี้จะเป็นด้านที่นักเรียน นักศึกษาจะต้องเป็นผู้ที่มีความรับผิดชอบต่อหน้าที่ต่างๆ ที่ได้รับมอบหมายจากเพื่อนนักเรียน นักศึกษา ครู อาจารย์ และสถานศึกษา ที่ได้มอบหมายให้ด้วยความศรัทธาในหน้าที่ที่ได้รับ ประพฤติและปฏิบัติหน้าที่ตาม

ข้อตกลง ที่ได้กำหนดไว้ด้วยความเต็มใจ และเมื่อได้เปลี่ยนหน้าที่ให้รับผิดชอบในหน้าที่อื่นก็สามารถทำได้ด้วยความยินดี สามารถเป็นได้ทั้งเป็นผู้นำและผู้ตาม และสมาชิกของกลุ่มนั้นๆ

4. ด้านสามัคคีธรรม เป็นพฤติกรรมของนักเรียน นักศึกษาที่จะต้องอยู่ร่วมกันในสังคมสถานศึกษานั้นๆ ด้วยความรัก ผูกพัน และสามัคคีต่อกันและกัน รู้จักการทำงานเป็นกลุ่ม เป็นสมาชิกของกลุ่มต่างๆ ตามความต้องการ และความคิดอันเป็นอิสระของแต่ละคน แต่เมื่อมารวมกันเป็นกลุ่มแล้วก็สามารถเป็นสมาชิกที่ดีและทำคุณประโยชน์ให้กับกลุ่มนั้นๆ และเมื่อรวมตัวเป็นกลุ่มกันแล้วก็รู้จักใช้สิทธิใช้เสียงของตนเพื่อการเลือกตั้งสมาชิกในกลุ่มเพื่อรับผิดชอบหน้าที่ต่างๆ ที่กลุ่มได้รับมอบหมาย

กระทรวงศึกษาธิการ (2540 : 16) กล่าวถึง ลักษณะของผู้มีประชาธิปไตยไว้ดังนี้

1. รู้จักบทบาทและหน้าที่
2. ยอมรับความคิดเห็นของผู้อื่น
3. มีความรับผิดชอบ
4. มีวินัยในตนเอง
5. คิดถึงประโยชน์ส่วนรวมมากกว่าส่วนตน
6. เคารพและปฏิบัติตามกฎและระเบียบแบบแผนของสังคม
7. ให้เกียรติซึ่งกันและกัน
8. ใช้ปัญญาหรือเหตุผลในการตัดสินใจ
9. เป็นผู้นำและผู้ตามที่ดี
10. ยอมรับและเคารพในสิทธิและหน้าที่ของผู้อื่น
11. มีส่วนร่วมในกิจกรรมกลุ่มและชุมชน
12. ยึดมั่นในความกตัญญูเชิดชูสถาบันชาติ ศาสนา และพระมหากษัตริย์

ลาวัญญ์ วิทายุทธกุล (2533 : 166) กล่าวถึง ลักษณะของบุคคลที่เป็นประชาธิปไตย ซึ่งเป็นลักษณะที่สำคัญสำหรับผู้ที่เรียนวิชาสังคมศึกษานั้น มีหลายประการ ดังนี้

1. รู้จักการวางตัวในสังคมได้อย่างถูกต้อง พฤติกรรมนี้ถือว่าเป็นพฤติกรรมเบื้องต้นที่จำเป็นในการดำรงชีวิตอยู่ในสังคมประชาธิปไตย ซึ่งมีลักษณะที่สำคัญ คือ เป็นผู้ที่มีความเคารพต่อมิตรภาพในกลุ่ม ทำงานร่วมกับผู้อื่นได้อย่างสบายใจ สามารถให้ข้อเสนอแนะแก่หมู่คณะได้อย่างเสรี มีความเห็นอกเห็นใจผู้อื่น ยินยอมเสียสละประโยชน์ส่วนตนเพื่อสวัสดิภาพของหมู่คณะ ลักษณะทั่วไปที่กล่าวมานี้เป็นสิ่งจำเป็นที่ครูที่สอนสังคมศึกษาจะต้องฝึกฝนให้เด็กเป็นเบื้องต้น

2. รู้จักให้ความร่วมมือกับผู้อื่น (Cooperation) ลักษณะสำคัญพฤติกรรมประเภทนี้ ได้แก่ การที่เด็กมีความเต็มใจที่จะแลกเปลี่ยนความคิดเห็นซึ่งกันและกัน รู้จักแบ่งปันเครื่องเล่นเครื่องใช้ให้แก่ผู้อื่น มีความสนใจที่จะทำงานร่วมกับผู้อื่น รู้จักขอความช่วยเหลือซึ่งกันและกัน ในการวางแผน ปฏิบัติตามแผน และวัดผลงานในหมู่คณะ แม้เมื่อแผนงานนั้นจะเปลี่ยนแปลงไป เด็กก็ยังคงทำงานร่วมกันต่อไป โดยไม่ท้อแท้หรือบ่นว่า ทำให้เด็กได้เห็นถึงคุณค่าของการทำงานร่วมกัน ซึ่งลักษณะต่างๆ เหล่านี้จะช่วยส่งเสริมให้เด็กสามารถดำรงชีวิตในสังคมประชาธิปไตยได้อย่างราบรื่นเมื่อพวกเขา

3. รู้จักการมีส่วนร่วม (Participation) ลักษณะที่สำคัญของพฤติกรรมประเภทนี้ ได้แก่ เด็กมีความเต็มใจที่จะมีส่วนร่วมในการทำงานของหมู่คณะ ยินดีที่จะทดลองสิ่งใหม่ๆ โดยไม่มีเจตนาเพียงเพื่อให้งานสำเร็จลุล่วงไปเท่านั้น แต่ต้องการให้งานนั้นๆ ประสบผลสำเร็จเป็นอย่างดีด้วย และเมื่องานสำเร็จแล้ว ก็ยังสนใจที่จะหาทางที่จำทำให้ดียิ่งขึ้นๆ ขึ้นไปอีก แต่ในขณะที่เดียวกันเด็กก็ตระหนักในขอบเขตความสามารถของตน และยินดีที่จะอาศัยความช่วยเหลือของผู้อื่นโดยการร่วมมือกัน ซึ่งการร่วมมือนั้นมีหลายวิธี เช่น ร่วมมือด้วยการให้และการรับ ด้วยการพูดและการฟัง ด้วยการเปิดโอกาสให้ผู้อื่นได้ทำงานของเขาโดยไม่เข้าไปแทรกแซง ลักษณะต่างๆ นี้จะช่วยในการฝึกฝนให้เด็กเป็นผู้ที่สามารถวางแผนในสังคมได้

4. รู้จักการปกครองตนเอง (Self - Governing) ได้แก่ การรู้จักทำงานอย่างสม่ำเสมอและต่อเนื่องไปจนสำเร็จ โดยไม่ล้มเลิกหรือท้อแท้กลางทาง เด็กที่สามารถปกครองตนเองได้จะเป็นผู้ที่ตรงต่อเวลา และเมื่องานของตนเสร็จลุล่วงไปแล้วก็จะแสวงหางานอื่นทำต่อไป โดยไม่ไปรบกวนผู้อื่น เป็นผู้ที่ยอมรับฟังความคิดเห็นของหมู่คณะ รวมทั้งคำวิพากษ์วิจารณ์จากเพื่อนได้โดยไม่โกรธเคือง

5. รู้จักรับผิดชอบต่อหน้าที่ (Responsibility) ลักษณะที่สำคัญของพฤติกรรมประเภทนี้ ได้แก่ การที่เด็กรู้จักทำงานโดยมีจุดหมาย และรู้จักรักษาสິงของเครื่องใช้ทั้งของตนและอื่น ได้ รับรู้ว่าการกระทำของตนย่อมมีผลกระทบกระเทือนต่อสภาพของส่วนรวม

6. รู้จักใฝ่หาความรู้เพิ่มเติมอยู่เสมอ (Inquiring - Mindedness) ลักษณะของพฤติกรรมประเภทนี้ ได้แก่ การที่เด็กได้รับรู้ถึงคุณค่าในความคิดเห็นของผู้อื่น มิใช่เพียงเฉพาะความคิดเห็นของตนเองเท่านั้น เด็กจะต้องรู้จักการขอความช่วยเหลือจากผู้อื่นด้วย รวมทั้งรู้จักไตร่ตรองและชี้แนะนักความคิดเห็นของผู้อื่น เพื่อที่จะเลือกใช้ความเห็นที่ดีที่สุดได้อย่างถูกต้อง รู้จักพิจารณาข้อเท็จจริงและเต็มใจที่จะเปลี่ยนแปลงความคิดเห็นของตน หากพิจารณาแล้วว่าความคิดเห็นของผู้อื่นดีกว่า เด็กจะพยายามปรับปรุงวิธีการทำงานให้ดีขึ้น ไม่ยอมเชื่อในสิ่งที่เหลวไหลและไม่มีเหตุผล เช่น ความเชื่อในโชคลาง เป็นต้น ด้วยเหตุที่สังคมประชาธิปไตยจำเป็นต้องมีสมาชิกที่มีสติปัญญาพอ สมควร ดังนั้นจึงควรได้รับการอบรมสั่งสอนให้เกิดคุณสมบัติดังกล่าว

7. รู้จักสร้างสรรค์ (Creativeness) การสร้างสรรค์ คือ การนำวิธีการหรือวัสดุใหม่ๆ ซึ่งเด็กอาจคิดขึ้นเอง มาใช้ในการแก้ปัญหาต่างๆ ในการทำงานเป็นหมู่คณะ เช่น การก่อสร้าง การแสดงละคร การแสดงออกทางศิลปะ การใช้ทรัพยากรในชุมชน เป็นต้น เด็กที่มีความคิดสร้างสรรค์จะสามารถมองเห็นความคิดใหม่ๆ ของผู้อื่นได้อย่างรวดเร็ว แต่เด็กจะต้องรู้จักตัดสินผลงานของตนเอง และผู้อื่นด้วยความเป็นธรรม โดยไม่เอาอารมณ์หรืออคติเข้ามาเกี่ยวข้อง ซึ่งการอบรมคุณสมบัติเหล่านี้อาจจะต้องใช้เวลานานและต้องใช้กิจกรรมหลากหลาย เพราะความคิดริเริ่มเป็นคุณลักษณะที่อบรมได้ยาก

8. รู้จักห่วงใยผู้อื่น (Concerning for other) ลักษณะที่สำคัญของพฤติกรรมประเภทนี้ ได้แก่ การมองเห็นความต้องการ ปัญหา และความสนใจของผู้อื่นได้อย่างรวดเร็ว เด็กที่มีพฤติกรรมประเภทนี้จะมีความห่วงใยต่อเพื่อนอย่างจริงใจ มีความยุติธรรมและต้องการให้ทุกๆ คนได้รับการปฏิบัติอย่างเสมอหน้ากัน และในขณะที่เดียวกันเด็กก็มีความเคารพในกฎเกณฑ์และผู้มีอำนาจ

ในบ้าน ในโรงเรียน ในชุมชน เด็กยอมแสดงความมีสัมมาคารวะต่อผู้อื่น และให้โอกาสแก่ผู้อื่นในการแสดงความคิดเห็นอย่างเต็มที่

9. รู้จักทำงานเป็นหมู่คณะ (Group – Participation) เด็กที่มีความสามารถในการทำงานร่วมกับหมู่คณะ จะต้องรู้จักการวางแผนร่วมกัน รู้จักการปฏิบัติงานร่วมกัน และรู้จักการวัดผลร่วมกันด้วย เด็กจะต้องรู้จักการแสดงความคิดเห็นเพื่อทำให้เกิดประโยชน์แก่ส่วนรวม

4. งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

4.1 งานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับความคิดรวบยอด

งานวิจัยต่างประเทศ

รัสเซลล์ (Russell, 1965 : 260) ได้รวบรวมงานวิจัยที่ทำกับเด็กตั้งแต่เกรด 5-9 พบว่าความคิดรวบยอดทางสังคมศึกษา (Social Studies Concept) มีความสัมพันธ์กันสูงอย่างมีนัยสำคัญกับการอ่านโดยใช้วิจารณ์ญาณ (Critical Reading) และการคิดอย่างมีวิจารณ์ญาณ (Critical Thinking) จากผลการศึกษาครั้งนี้ รัสเซลล์ ได้เสนอแนะว่า มนุษย์ควรหาวิธีการเรียนความคิดรวบยอดโดยวิธีธรรมชาติๆ ให้ได้ แล้วเอาความคิดรวบยอดเหล่านั้น ไปรวบรวมไว้ในหลักสูตรที่จะนำมาสอนนักเรียน

งานวิจัยในประเทศ

นที ศิริมัย (2529 : 62-63) ได้ศึกษาความสามารถในการสร้างความคิดรวบยอดและผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนวิชาสังคมศึกษาของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 2 ด้วยการสอนแบบบูรณาการ โดยกลุ่มทดลองสอนแบบบูรณาการและกลุ่มควบคุมสอนด้วยการสอนตามคู่มือครู พบว่าความสามารถในการสร้างความคิดรวบยอดระหว่างกลุ่มทดลองและกลุ่มควบคุมแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 ความสามารถในการสร้างความคิดรวบยอดของกลุ่มทดลองและกลุ่มควบคุมภายหลังการทดลองสูงขึ้นกว่าก่อนการทดลองอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนวิชาสังคมศึกษาของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 2 ระหว่างกลุ่มทดลองและกลุ่มควบคุม แตกต่างกันอย่างไม่มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 กลุ่มทดลองที่มีระดับผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนต่างกันมีความสามารถในการสร้างความคิดรวบยอดแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 และกลุ่มควบคุมที่มีระดับผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนแตกต่างกัน มีความสามารถในการสร้างความคิดรวบยอดแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01

สุมาลี จันทรชลอ (2533 : บทคัดย่อ) ได้ศึกษาผลของการฝึกทักษะการรู้คิด ซึ่งประกอบด้วย การรับรู้ การจัดจำแนก การจัดประเภท และการสรุปครอบคลุมที่มีต่อการคิดรวบยอดของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 ผลการทดลองให้การยืนยันว่า ถ้านักเรียนได้รับการฝึกทักษะการรู้คิดดังกล่าวก็จะช่วยให้การคิดรวบยอดมีคุณภาพขึ้น โดยเฉพาะอย่างยิ่งสำหรับนักเรียนที่มีผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนสูง เมื่อได้รับการฝึกก็ยิ่งมีความสามารถด้านการคิดรวบยอดได้ดีกว่ากลุ่มที่มีผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนต่ำ

4.2 งานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการคิดอย่างมีวิจารณญาณ

งานวิจัยต่างประเทศ

ฮัตจินส์ และอีเดลแมน (Hudgins and Edelman. 1988 : บทคัดย่อ) ศึกษาผลทักษะการสอนการคิดอย่างมีวิจารณญาณโดยใช้เทคนิคการนำตนเองของผู้เรียนเกรด 4 และเกรด 5 ผู้เรียนกลุ่มทดลองได้รับการฝึกทักษะการนำตนเอง ซึ่งประกอบด้วยกระบวนการควบคุมและกระบวนการตรวจสอบการคิดของตนเอง ซึ่งผู้เรียนจะต้องนำมาใช้ในการควบคุมความสามารถในการกำหนดเป้าหมายของงาน การปฏิบัติงานให้บรรลุเป้าหมายที่วางไว้ การติดตามผลการปฏิบัติงานตลอดจนตรวจสอบการคิดของตนเอง ผลการศึกษาพบว่าผู้เรียนที่ได้รับทักษะการสอนการคิดอย่างมีวิจารณญาณ โดยใช้เทคนิคการนำตนเองมีการคิดอย่างมีวิจารณญาณสูงกว่ากลุ่มควบคุมในด้านการนำทักษะการคิดอย่างมีวิจารณญาณไปใช้ในการแก้ปัญหา การเลือกใช้ข้อมูลให้สอดคล้องกับสภาพปัญหา และคุณภาพคำตอบของปัญหา

ลัมพ์กิน (Lumpkin. 1991 : Abstract) ศึกษาผลการสอนทักษะการคิดอย่างมีวิจารณญาณที่มีต่อความสามารถด้านการคิดอย่างมีวิจารณญาณ ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนและความคงทนในเนื้อหาวิชาสังคมศึกษาของผู้เรียนเกรด 5 และเกรด 6 ผลการศึกษาพบว่า เมื่อได้สอนทักษะการคิดอย่างมีวิจารณญาณแล้ว ผู้เรียนเกรด 5 และเกรด 6 มีความสามารถด้านการคิดอย่างมีวิจารณญาณไม่แตกต่างกัน ผู้เรียนเกรด 5 ทั้งกลุ่มทดลองและกลุ่มควบคุมมีผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน ความคงทนในเนื้อหาวิชาสังคมศึกษาไม่แตกต่างกัน ส่วนนักเรียนเกรด 6 ที่เป็นกลุ่มทดลองมีผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนและความคงทนในเนื้อหาวิชาสังคมศึกษาสูงกว่ากลุ่มควบคุม

เซฟเฟอร์ท (ทิสนา แชมมณี และคณะ. 2544 : 200-201 ; อ้างอิงจาก Shepherd. 1989) ได้ศึกษาการใช้รูปแบบการคิดอย่างมีวิจารณญาณ ในการแก้ปัญหาในวิชาสร้างเสริมประสบการณ์ชีวิตของผู้เรียนเกรด 4 และเกรด 5 ซึ่งแบ่งเป็นกลุ่มทดลอง 20 คน กลุ่มควบคุม 15 คน ดำเนินการวิจัยโดยใช้รูปแบบการคิดอย่างมีวิจารณญาณของแคมเบลล์และสแตนลีย์ แก้ปัญหาในวิชาสร้างเสริมประสบการณ์ชีวิต แล้ววัดความสามารถในการคิดอย่างมีวิจารณญาณเปรียบเทียบกันระหว่างก่อนเรียนและหลังเรียน เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย คือ แบบทดสอบ Cornell Critical Thinking Test (CCTT) ผลการวิจัยพบว่า กลุ่มทดลองมีทักษะการคิดอย่างมีวิจารณญาณเพิ่มสูงขึ้นกว่ากลุ่มควบคุม และจากการสังเกตและสัมภาษณ์ ผู้เรียนชอบการเรียนการสอนที่ใช้รูปแบบการแก้ปัญหาแบบใหม่มากกว่าการเรียนการสอนแบบเก่า รวมทั้งเห็นว่ารูปแบบดังกล่าวมีประสิทธิภาพในการพัฒนาทักษะการคิดอย่างมีวิจารณญาณ และมีทัศนคติในการคิดที่ดีต่อการแก้ปัญหา

งานวิจัยในประเทศ

นิพล นาสมบุรณ์ (2536 : บทคัดย่อ) ศึกษาผลของการสอนกลุ่มสร้างเสริมประสบการณ์ชีวิตด้วยกระบวนการทางวิทยาศาสตร์ ที่มีต่อความสามารถในการคิดวิเคราะห์วิจารณ์ของผู้เรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 ผลการศึกษาพบว่า ค่าเฉลี่ยคะแนนความสามารถในการคิดวิเคราะห์วิจารณ์

เพิ่มขึ้นของผู้เรียนที่ได้รับการสอนด้วยกระบวนการทางวิทยาศาสตร์สูงกว่าการสอนตามแผนการสอนของกระทรวงศึกษาธิการ อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01

ชานาญ เอี่ยมสำอาง (2539 : บทคัดย่อ) ได้ศึกษาเปรียบเทียบผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน การคิดอย่างมีวิจารณญาณ ของผู้เรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 ที่เรียนวิชาสังคมศึกษา โดยการสอนแบบสืบสวนสอบสวนเชิงนิติศาสตร์ กับการสอนตามคู่มือครู ผลการศึกษากลุ่มทดลองและกลุ่มควบคุม มีการคิดอย่างมีวิจารณญาณแตกต่างกัน อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01

พรนิภา สมาชิก (2545 : บทคัดย่อ) ได้ศึกษาเปรียบเทียบผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนวิชา สังคมศึกษา และความสามารถในการคิดอย่างมีวิจารณญาณของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 โดยการสอนแบบบูรณาการตามแนวพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พุทธศักราช 2542 กับตามแนว คู่มือครู พบว่า นักเรียนมีผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนวิชาสังคมศึกษาและความสามารถในการคิดอย่างมี วิจารณญาณ แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01

สุนันทา สายวงศ์ (2544 : บทคัดย่อ) ศึกษาผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนและการคิดอย่างมี วิจารณญาณของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 ที่เรียนวิชาสังคมศึกษาโดยใช้เทคนิคการคิดแบบ หมวกหกใบ และการสอนแบบซินติเคท พบว่า กลุ่มทดลองและกลุ่มควบคุม มีผลสัมฤทธิ์ทางการ เรียนแตกต่างอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 กลุ่มทดลองและกลุ่มควบคุม มีการคิดอย่างมี วิจารณญาณแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05

4.3 งานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับสังคมศึกษา

รังสี วิบูลย์อรตรถ (2534 : บทคัดย่อ) ได้ศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างทักษะทางสังคมและ ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนวิชาสังคมศึกษาของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 จังหวัดปราจีนบุรี ผล การศึกษาพบว่า ทักษะทางสังคมมีความสัมพันธ์กับผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนวิชาสังคมศึกษาอย่างมี นัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 โดยเฉพาะด้านการมีส่วนร่วมในการทำงานกลุ่ม การแสดงความ รับผิดชอบในงานที่ได้รับมอบหมาย การมีลักษณะการเป็นผู้นำกลุ่ม และการช่วยเหลือผู้อื่น ทักษะ ทางสังคมของนักเรียนชายและนักเรียนหญิงไม่แตกต่างกัน และทักษะทางสังคมของนักเรียนที่มี ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนสูงและต่ำ แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05

ณัฏกานต์ เอื้อสุวรรณ (2546 : บทคัดย่อ) ได้ศึกษาเปรียบเทียบผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน ของนักเรียนมัธยมศึกษาปีที่ 3 โรงเรียนบางชัน กรุงเทพมหานคร ที่เรียนวิชาสังคมศึกษา ด้วย วิธีการสอนแบบประสน 5 แนวคิดหลัก และวิธีการสอนด้วยการเรียนรู้แบบร่วมมือ ผลการศึกษา พบว่า ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนด้วยวิธีการสอนแบบประสน 5 แนวคิดหลัก และวิธีการสอนด้วยการ เรียนรู้แบบร่วมมือแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 และได้ศึกษาเปรียบเทียบ บุคลิกภาพประชาธิปไตยของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 ที่เรียนวิชาสังคมศึกษาด้วยการสอน แบบประสน 5 แนวคิดหลักและวิธีการสอนด้วยการเรียนรู้แบบร่วมมือ ผลการศึกษาพบว่า นักเรียน ที่ได้รับการสอนด้วยวิธีการเรียนรู้แบบร่วมมือมีค่าคะแนนเฉลี่ยของคะแนนบุคลิกภาพประชาธิปไตย สูงกว่าการสอนด้วยวิธีการเรียนรู้แบบประสน 5 แนวคิดหลัก

สมพงษ์ พ่วงคำ (2528 : บทคัดย่อ) ได้ทำการศึกษาเปรียบเทียบผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนวิชากลุ่มสร้างเสริมประสบการณ์ชีวิตและทัศนคติต่อบุคลิกภาพประชาธิปไตยของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 จากการสอนด้วยวิธีปกติและกระบวนการกลุ่มสัมพันธ์ ผลการวิจัยพบว่าผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนแตกต่างกัน อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 ส่วนทัศนคติต่อบุคลิกภาพประชาธิปไตยของนักเรียนที่เรียนจากวิธีการสอนแบบกระบวนการกลุ่มสัมพันธ์ มีทัศนคติต่อบุคลิกภาพประชาธิปไตยไปในทางที่ดีกว่านักเรียนที่เรียนจากวิธีการสอนแบบปกติ อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01

สุรชาติ มานิตย์ (2530 : บทคัดย่อ) ได้ศึกษาเปรียบเทียบผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนวิชาสังคมศึกษา และบุคลิกภาพประชาธิปไตย ของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 ด้วยการสอนโดยการเรียนเป็นทีมกับการสอนตามคู่มือครู ผลการวิจัยพบว่า ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนวิชาสังคมศึกษาของนักเรียนกลุ่มทดลองสูงกว่ากลุ่มควบคุม อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 และบุคลิกภาพประชาธิปไตยของนักเรียนกลุ่มทดลองสูงกว่ากลุ่มควบคุมอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01

เชนิสา ชื่นสุวรรณ (2539 : 130) ได้เปรียบเทียบผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน ความรับผิดชอบในการเรียน และความสนใจในวิชาสังคมศึกษาของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 ที่ได้รับการสอนโดยใช้วิธีสอนแบบเรียนเป็นคู่ (Learning cell) กับการสอนตามคู่มือครู ผลการวิจัยพบว่า ความสนใจในวิชาสังคมศึกษาของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 ที่เรียนโดยการสอนแบบเรียนเป็นคู่กับนักเรียนที่เรียนโดยการสอนตามคู่มือครู แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01

บทที่ 3

วิธีดำเนินการวิจัย

ในการวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยได้ดำเนินการตามขั้นตอน ดังนี้

1. การกำหนดประชากรและกลุ่มตัวอย่าง
2. การสร้างเครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย
3. การเก็บรวบรวมข้อมูล
4. การจัดกระทำและการวิเคราะห์ข้อมูล

การกำหนดประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

ประชากร

ประชากรที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้ เป็นนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 6 ภาคเรียนที่ 2 ปีการศึกษา 2547 สังกัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน จำนวน 114 โรงเรียน จำนวน 35,629 คน

การเลือกกลุ่มตัวอย่าง

กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการศึกษาวิจัยครั้งนี้ เป็นนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 6 ภาคเรียนที่ 2 ปีการศึกษา 2547 สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษากทม. จำนวน 1,058 คน ซึ่งได้มาจากการสุ่มกลุ่มตัวอย่างแบบหลายขั้นตอน (Multi – Stage Sampling) มีขั้นตอนในการสุ่มกลุ่มตัวอย่างดังนี้

ขั้นที่ 1 กำหนดขนาดของกลุ่มตัวอย่าง ได้ขนาดกลุ่มตัวอย่าง ในการวิจัยครั้งนี้ ประมาณ 1,058 คน

ขั้นที่ 2 สุ่มกลุ่มตัวอย่างจากประชากร โดยใช้วิธีการเลือกกลุ่มตัวอย่างแบบหลายขั้นตอน (Multi – Stage Sampling) ดังนี้

1. นำรายชื่อโรงเรียนทั้งหมด มาแบ่งตามเขตพื้นที่การศึกษากทม. ซึ่งแบ่งเป็น 3 เขต
2. สุ่มโรงเรียน ด้วยวิธีสุ่มตัวอย่างง่าย ตามเขตพื้นที่การศึกษากทม.
3. สุ่มโรงเรียนจากเขตพื้นที่การศึกษากทม. ทั้ง 3 เขต ด้วยวิธีสุ่มตัวอย่างง่าย ได้โรงเรียนทั้งหมด 9 โรงเรียน รวมจำนวนกลุ่มตัวอย่าง 1,058 คน (ดังรายละเอียดในตาราง 1)

ตาราง 1 จำนวนนักเรียนกลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการศึกษาค้นคว้า จำแนกตามเขตพื้นที่การศึกษา

เขตพื้นที่การศึกษา	โรงเรียน	จำนวนกลุ่มตัวอย่าง (คน)
กรุงเทพมหานคร		
เขต 1	ราชวินิต มัชฌม	120
	สามเสนวิทยาลัย	125
	ศรีอยุธยา	114
เขต 2	จันทร์หุ่นบำเพ็ญ	123
	บดินทรเดชา (สิงห์ สิงหเสนี)	128
	เทพศิลา	124
เขต 3	สวนอนันต์	96
	วัดน้อยใน	110
	มัธยมวัดสิงห์	118
รวม		1,058

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

เครื่องมือที่ใช้ในการศึกษาวิจัยครั้งนี้ เป็นแบบวัดลักษณะที่พึงประสงค์ด้านสังคมศึกษาที่ผู้วิจัยสร้างขึ้น จำนวน 1 ฉบับ แบ่งเป็น 3 ตอน ดังนี้

ตอนที่ 1 แบบวัดการรู้จัก ลักษณะของคำถามเป็นแบบเลือกตอบ 4 ตัวเลือก แบบวัดครอบคลุมความสามารถในการคิด คือ ความคิดรวบยอด 10 ข้อ และการคิดอย่างมีวิจารณญาณ 10 ข้อ ลักษณะของแบบวัดเป็นแบบถูกผิด ตรวจให้คะแนนโดยข้อที่ตอบถูกให้ 1 คะแนน ส่วนข้อที่ผิดหรือไม่ตอบ หรือตอบเกินกว่า 1 คำตอบให้ 0 คะแนน

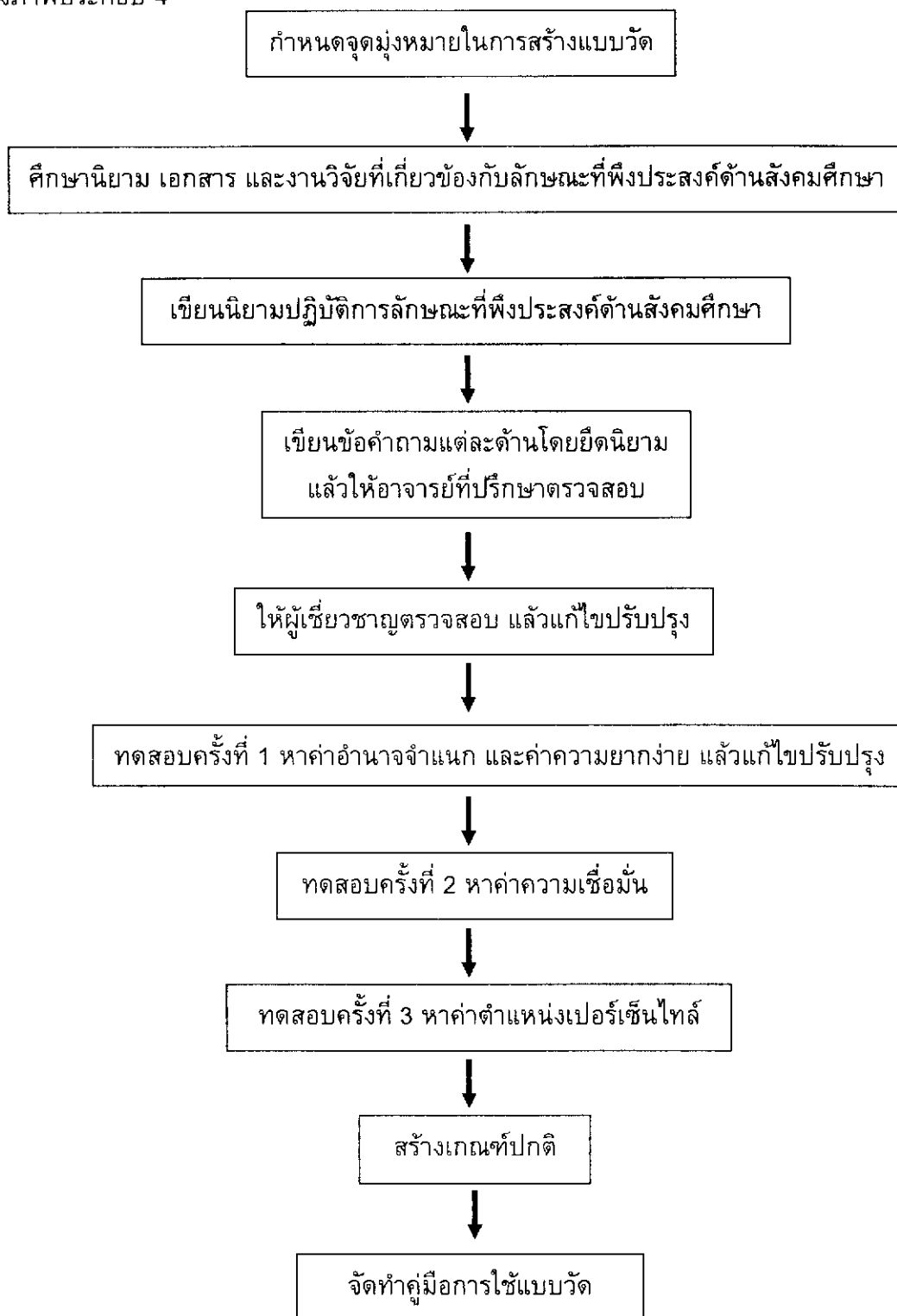
ตอนที่ 2 แบบวัดความสนใจในด้านสังคมศึกษา ลักษณะของคำถามเป็นแบบมาตราส่วนประมาณค่า (Rating Scale) 5 ระดับ จำนวน 20 ข้อ

ตอนที่ 3 แบบวัดบุคลิกภาพด้านสังคมศึกษา ลักษณะของคำถามเป็นแบบมาตราส่วนประมาณค่า (Rating Scale) 5 ระดับ จำนวนด้านละ 10 ข้อ รวมทั้งสิ้นเป็น 40 ข้อ แบบวัดนี้ครอบคลุมบุคลิกภาพด้านสังคมศึกษา 4 ลักษณะ ดังนี้

1. มนุษยสัมพันธ์
2. ความเชื่อมั่นในตนเอง
3. ความเป็นผู้นำ
4. ความเป็นประชาธิปไตย

การสร้างเครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

การสร้างเครื่องมือที่ใช้ในการศึกษาวิจัย ผู้วิจัยได้ดำเนินการสร้างตามขั้นตอนดังภาพประกอบ 4

ภาพประกอบ 4 ลำดับขั้นตอนการสร้างแบบวัดลักษณะที่พึงประสงค์ด้านสังคมศึกษา

จากภาพประกอบ 4 เป็นการแสดงลำดับขั้นตอนการสร้างเครื่องมือที่ใช้ในการศึกษาวิจัย มีรายละเอียดดังนี้

1. กำหนดจุดมุ่งหมายในการสร้างแบบวัด
2. ศึกษา นิยาม เอกสาร งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง เพื่อเป็นแนวทางในการกำหนดรูปแบบและพัฒนาแบบวัดที่สร้างขึ้น
3. เขียนนิยามปฏิบัติการลักษณะที่พึงประสงค์ด้านสังคมศึกษา เพื่อนำมาสร้างแบบวัด
4. เขียนข้อคำถามตามนิยามปฏิบัติการ โดยแบบทดสอบที่สร้างแบ่งเป็น 3 ตอน มีรายละเอียดดังนี้

4.1 แบบวัดการรู้คิด แบบวัดครอบคลุมความสามารถด้านการคิด คือ ความคิดรวบยอดในวิชาสังคมศึกษา และการคิดอย่างมีวิจารณญาณ

4.1.1 แบบวัดความคิดรวบยอดด้านสังคมศึกษา ลักษณะของคำถามเป็นแบบเลือกตอบ 4 ตัวเลือก ลักษณะของแบบวัดเป็นแบบถูกผิด ตรวจสอบให้คะแนนโดยข้อที่ตอบถูกให้ 1 คะแนน ส่วนข้อที่ผิดหรือไม่ตอบ หรือตอบเกินกว่า 1 คำตอบให้ 0 คะแนน จำนวน 40 ข้อ

4.1.2 แบบวัดการคิดอย่างมีวิจารณญาณด้านสังคมศึกษา เป็นแบบทดสอบเลือกตอบ 4 ตัวเลือก ชนิดสถานการณ์ซึ่งมีทั้งหมด 3 สถานการณ์ และออกข้อสอบในแต่ละสถานการณ์ๆ ละ 5 ข้อ รวมทั้งหมด 15 ข้อ ตามที่นิยามศัพท์ไว้ ซึ่งในแต่ละข้อมีคำตอบที่ถูกต้องเพียงคำตอบเดียว ถ้าตอบถูกในแต่ละข้อให้ 1 คะแนน และตอบผิดในแต่ละข้อให้ 0 คะแนน โดยแต่ละสถานการณ์วัดความสามารถใน 5 ด้าน คือ ความสามารถในการนิยามปัญหา ความสามารถในการเลือกข้อมูลที่เกี่ยวข้องกับปัญหา ความสามารถในการตระหนักในข้อตกลงเบื้องต้น ความสามารถในการกำหนดและเลือกสมมติฐาน และความสามารถในการลงสรุปอย่างสมเหตุสมผล

4.2 แบบวัดความสนใจในด้านสังคมศึกษา ลักษณะของคำถามเป็นแบบมาตราส่วนประมาณค่า (Rating Scale) 5 ระดับ คือ มากที่สุด มาก ปานกลาง น้อย น้อยที่สุด จำนวน 35 ข้อ

4.3 แบบวัดบุคลิกภาพด้านสังคมศึกษา ลักษณะของคำถามเป็นแบบมาตราส่วนประมาณค่า (Rating Scale) 5 ระดับ คือ มากที่สุด มาก ปานกลาง น้อย น้อยที่สุด จำนวนทั้งสิ้น 70 ข้อ แบบวัดนี้ครอบคลุมบุคลิกภาพด้านสังคมศึกษา 4 ลักษณะ คือ มนุษยสัมพันธ์ ความเชื่อมั่นในตนเอง ความเป็นผู้นำ และความเป็นประชาธิปไตย

5. นำแบบวัดที่สร้างขึ้น ไปตรวจสอบคุณภาพเบื้องต้นด้านความเที่ยงตรงเชิงพินิจ (Face Validity) โดยผู้เชี่ยวชาญทางด้านสังคมศึกษาจำนวน 3 ท่าน จากนั้นคำนวณหาค่าดัชนีความสอดคล้อง (IOC) และคัดเลือกข้อที่มีค่าดัชนีความสอดคล้อง ตั้งแต่ 0.5 ขึ้นไป (ด้านการรู้คิด ด้านความสนใจ และด้านบุคลิกภาพ จำนวน 50, 30, 66 ข้อตามลำดับ) ได้ข้อคำถามที่มีคุณภาพอยู่ในเกณฑ์จำนวน 146 ข้อ ซึ่งมีค่า IOC อยู่ระหว่าง 0.66 ถึง 1.00 แล้วทำการปรับปรุงข้อคำถามตามคำแนะนำของผู้เชี่ยวชาญ

6. ทดสอบครั้งที่ 1 นำแบบวัดลักษณะที่พึงประสงค์ด้านสังคมศึกษาที่สร้างขึ้น ซึ่งตรวจสอบคุณภาพเบื้องต้นโดยผู้เชี่ยวชาญแล้ว ไปทดลองใช้กับนักเรียนที่มีใช้เป็นกลุ่มตัวอย่าง

จำนวน 100 คน จากโรงเรียนกุนทรพิพิธวิทยาคม แล้วนำผลที่ได้มาหาคุณภาพและคัดเลือกข้อสอบ ดังนี้

6.1 แบบวัดด้านการรู้คิด นำมาตรวจให้คะแนนข้อที่ตอบถูกให้ 1 คะแนน ส่วนข้อที่ตอบผิดหรือไม่ตอบ หรือตอบเกินกว่า 1 คำตอบให้ 0 คะแนน เมื่อตรวจและรวมคะแนนแบบทดสอบเรียบร้อยแล้ว จึงทำการวิเคราะห์เพื่อหาค่าความยากง่าย (p) และค่าอำนาจจำแนก (r) โดยใช้เทคนิค 27 % ของจุง เตห์ ฟาน (พิชิต ฤทธิ์จรูญ. 2545 : 140-141) แล้วคัดเลือกข้อที่มีค่าความยากง่าย (p) ระหว่าง 0.42 – 0.80 และมีค่าอำนาจจำแนก (r) ระหว่าง 0.21 – 1.55 ได้ข้อคำถามจำนวน 20 ข้อ

6.2 แบบวัดด้านความสนใจ นำผลที่ได้มาวิเคราะห์หาค่าอำนาจจำแนกของข้อคำถามเป็นรายข้อโดยใช้เทคนิค 25 เปอร์เซนต์ของกลุ่มสูงและกลุ่มต่ำ วิเคราะห์ค่า t-test เพื่อคัดเลือกข้อที่มีค่า t ที่มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 - .01 ได้ข้อคำถามที่มีคุณภาพอยู่ในเกณฑ์ ซึ่งมีค่าอำนาจจำแนก (t) อยู่ระหว่าง 2.067 – 11.321 ได้ข้อคำถามจำนวน 20 ข้อ

6.3 แบบวัดด้านบุคลิกภาพ นำผลที่ได้มาวิเคราะห์หาค่าอำนาจจำแนกของข้อคำถามเป็นรายข้อโดยใช้เทคนิค 25 เปอร์เซนต์ของกลุ่มสูงและกลุ่มต่ำ วิเคราะห์ค่า t-test เพื่อคัดเลือกข้อที่มีค่า t ที่มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 - .01 ได้ข้อคำถามที่มีคุณภาพอยู่ในเกณฑ์ ซึ่งมีค่าอำนาจจำแนก (t) อยู่ระหว่าง 2.066 – 9.139 ได้ข้อคำถามจำนวน 40 ข้อ (ด้านมนุษยสัมพันธ์ ความเชื่อมั่นในตนเอง ความเป็นผู้นำ และความเป็นประชาธิปไตย ด้านละ 10 ข้อ)

7. ทดสอบครั้งที่ 2 นำแบบวัดที่คัดเลือกจากข้อ 6 ไปทดสอบกับนักเรียนคณะสังคมศาสตร์ ชั้นปีที่ 3 มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ จำนวน 50 คน แล้วหาค่าความเชื่อมั่น

7.1 แบบวัดด้านการรู้คิด หาค่าความเชื่อมั่นโดยใช้สูตร KR – 20 ของคูเดอร์ - ริชาร์ดสัน (Kuder Richardson) (ล้วน สายยศและอังคณา สายยศ. 2538 : 197-199) และมีค่าความเชื่อมั่นเท่ากับ 0.96

7.2 แบบวัดด้านความสนใจ หาค่าความเชื่อมั่นด้วยวิธีสัมประสิทธิ์แอลฟาของครอนบัค มีค่าความเชื่อมั่น เท่ากับ 0.91

7.3 แบบวัดด้านบุคลิกภาพ หาค่าความเชื่อมั่นด้วยวิธีสัมประสิทธิ์แอลฟาของครอนบัค มีค่าความเชื่อมั่น เท่ากับ 0.92

8. ทดสอบครั้งที่ 3 นำแบบวัดไปทดสอบกับกลุ่มตัวอย่าง จำนวน 1,058 คน

8.1 แบบวัดด้านการรู้คิด ทำการวิเคราะห์เพื่อหาค่าความยากง่าย (p) และค่าอำนาจจำแนก (r) โดยใช้เทคนิค 27 % ของจุง เตห์ ฟาน มีค่าอำนาจจำแนกอยู่ระหว่าง 0.22 – 0.56 ค่าความยากง่ายอยู่ระหว่าง 0.33 – 0.65 หาค่าความเชื่อมั่นโดยใช้สูตร KR – 20 ของคูเดอร์ - ริชาร์ดสัน (Kuder Richardson) และมีค่าความเชื่อมั่น เท่ากับ 0.77 หาค่าสหสัมพันธ์รายข้อ (Item-Total Correlation) มีค่าอยู่ระหว่าง 0.25 – 0.77

8.2 แบบวัดด้านความสนใจ วิเคราะห์หาค่าอำนาจจำแนกของข้อคำถามเป็นรายข้อโดยใช้เทคนิค 25 เปอร์เซนต์ของกลุ่มสูงและกลุ่มต่ำ วิเคราะห์ค่า t-test มีค่าอำนาจจำแนกอยู่

ระหว่าง 3.42 – 26.87 หาค่าความเชื่อมั่นด้วยวิธีสัมประสิทธิ์แอลฟาของครอนบัค มีค่าความเชื่อมั่นเท่ากับ 0.90 หาค่าสหสัมพันธ์รายข้อ(Item-Total Correlation) มีค่าอยู่ระหว่าง 0.44 – 0.65

8.3 แบบวัดด้านบุคลิกภาพ วิเคราะห์หาค่าอำนาจจำแนกของข้อคำถามเป็นรายข้อ โดยใช้เทคนิค 25 เปอร์เซนต์ของกลุ่มสูงและกลุ่มต่ำ วิเคราะห์ค่า t-test มีค่าอำนาจจำแนกอยู่ระหว่าง 6.92 – 19.03 หาค่าความเชื่อมั่นด้วยวิธีสัมประสิทธิ์แอลฟาของครอนบัค มีค่าความเชื่อมั่นเท่ากับ 0.89 หาค่าสหสัมพันธ์รายข้อ(Item-Total Correlation) มีค่าอยู่ระหว่าง 0.88 – 0.89

8.4 วิเคราะห์ข้อมูล หาค่าเฉลี่ยของแบบวัดลักษณะที่พึงประสงค์ด้านสังคมศึกษา ของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 6 มีค่าเฉลี่ยด้านการรู้จัก เท่ากับ 9.58 ด้านความสนใจ เท่ากับ 67.38 และด้านบุคลิกภาพ เท่ากับ 147.42 และมีค่าเฉลี่ยโดยรวม เท่ากับ 224.38

9. สร้างเกณฑ์ปกติ (Norms) โดยนำคะแนนจากการทดสอบกับกลุ่มตัวอย่างในข้อ 8 ไปคำนวณค่าเปอร์เซ็นต์ไทล์ แล้วเทียบหาค่าที่ปกติ โดยสร้างเกณฑ์ปกติแยกตามชนิดของแบบวัด

ลักษณะของแบบวัดลักษณะที่พึงประสงค์ด้านสังคมศึกษา

ตอนที่ 1 แบบวัดด้านการรู้จัก

ส่วนที่ 1 แบบวัดความคิดรวบยอด เป็นแบบวัดที่มีลักษณะเป็นปรนัย 4 ตัวเลือก จำนวน 20 ข้อ

ตัวอย่างแบบวัด

คำชี้แจง ให้นักเรียนพิจารณาตัวเลือกเลือกคำตอบที่ถูกต้องที่สุดเพียงคำตอบเดียว โดย (X) ลงในช่อง 1, 2, 3, 4 ในกระดาษคำตอบ

ตัวอย่างการตอบ

ข้อ	1	2	3	4
0		X		

การพิจารณาตัวเลือกที่มีลักษณะร่วม

(0) เมฆ หมอก ฝน

ก. น้ำค้าง

ข. สายรุ้ง

ค. แสงแดด

ง. ลม

เฉลย ก

(ลักษณะร่วม คือ เป็นไปน้ำในอากาศ)

การพิจารณาตัวเลือกที่มีลักษณะแตกต่าง

(00) ช้าง ม้า วัว

ก. ควาย

ข. แพะ

ค. แกะ

ง. ไก่

เฉลย ง

(ลักษณะแตกต่าง คือ ไก่เป็นสัตว์ 2 ขา)

ส่วนที่ 2 แบบวัดการคิดอย่างมีวิจารณญาณ เป็นแบบวัดที่มีลักษณะเป็นปรนัย 4 ตัวเลือก จำนวน 20 ข้อ

ตัวอย่างแบบวัด

คำชี้แจง ให้นักเรียนพิจารณาตัวเลือกเลือกคำตอบที่ถูกต้องที่สุดเพียงคำตอบเดียว โดย (X) ลงในช่อง 1, 2, 3, 4 ในกระดาษคำตอบ

ตัวอย่างการตอบ

ข้อ	1	2	3	4
0		X		

(0) ผู้ใช้แรงงานพบว่า ความสำเร็จของการเรียกร้องให้นายจ้างขึ้นค่าแรงขั้นต่ำไม่ก่อประโยชน์แก่ผู้ใช้แรงงานมากเท่าที่คาดการณ์ไว้ เมื่อพบว่าสถานประกอบการขนาดใหญ่หลายแห่ง ปิดตัวลง ทำให้คนตกงานจำนวนมาก คนงานจำนวนหนึ่งจึงยินดีทำงานที่ได้รายได้น้อยกว่าค่าแรงขั้นต่ำเกือบครึ่ง ดังนั้นจึงมีผู้ใช้แรงงานบางคนตั้งคำถามขึ้นมาว่า “การขึ้นค่าแรงเป็นการแก้ไขปัญหาความยากจนของผู้ใช้แรงงานจริงหรือ”

กรณีใดเป็นประเด็นปัญหาที่สำคัญ

1. การเรียกร้องให้นายจ้างขึ้นค่าแรง
2. ความเดือดร้อนของผู้ใช้แรงงาน
3. นายจ้างเอาเปรียบผู้ใช้แรงงาน
4. สถานประกอบการประสบภาวะขาดทุน

เกณฑ์การให้คะแนน กำหนดการให้คะแนนดังนี้

ตอบถูกให้	1	คะแนน
ตอบผิดหรือไม่ตอบให้	0	คะแนน
ตอบมากกว่า 1 คำตอบให้	0	คะแนน

ตอนที่ 2 แบบวัดด้านความสนใจ เป็นแบบวัดที่มีลักษณะข้อคำถามเป็นประโยคเกี่ยวกับความสนใจในวิชาสังคมศึกษา จำนวน 20 ข้อ มีลักษณะเป็นแบบมาตราส่วนประมาณค่า (Rating Scale) มี 5 ระดับ คือ มากที่สุด มาก ปานกลาง น้อย น้อยที่สุด

ตัวอย่างแบบวัด

คำชี้แจง ให้นักเรียนอ่านข้อความต่อไปนี้ แล้วทำเครื่องหมาย ✓ ในช่องที่คิดว่าตรงกับระดับความเป็นจริง ตามความรู้สึกที่แท้จริงของตนเอง เพียงข้อเดียว

ข้อ	ข้อความ	มาก	มากที่สุด	ปานกลาง	น้อย	น้อยที่สุด
0	ข้าพเจ้าเข้าเรียนวิชาสังคมศึกษาตรงเวลา.....					
00	ข้าพเจ้าต้องการให้ถึงเวลาเรียนวิชาสังคมศึกษา.....					
000	ข้าพเจ้าอ่านหนังสือสังคมศึกษาเมื่อมีเวลาว่าง.....					
0000	ข้าพเจ้านำวิชาสังคมศึกษาไปใช้ในชีวิตประจำวัน.....					
00000	ข้าพเจ้าเบิกบานใจกับการทำกิจกรรมวิชาสังคมศึกษา.....					

ตอนที่ 3 แบบวัดด้านบุคลิกภาพ เป็นแบบวัดที่มีลักษณะข้อคำถามเป็นประโยคเกี่ยวกับบุคลิกภาพด้านสังคมศึกษา จำนวน 4 ด้าน ด้านละ 10 ข้อ รวมทั้งสิ้น 40 ข้อ มีลักษณะเป็นแบบมาตราส่วนประมาณค่า (Rating Scale) มี 5 ระดับ คือ มากที่สุด มาก ปานกลาง น้อย น้อยที่สุด

ตัวอย่างแบบวัด

คำชี้แจง ให้นักเรียนอ่านข้อความต่อไปนี้ แล้วทำเครื่องหมาย ✓ ในช่องที่คิดว่าตรงกับระดับความเป็นจริง ตามความรู้สึกหรือการปฏิบัติของนักเรียนมากที่สุด เพียงข้อเดียว

ข้อ	ข้อความ	มาก	มากที่สุด	ปานกลาง	น้อย	น้อยที่สุด
	<u>ด้านมนุษยสัมพันธ์</u>					
0	ข้าพเจ้ายิ้มแย้มแจ่มใสอยู่เสมอ.....					
00	ข้าพเจ้าสามารถเข้าไปทำความรู้จักกับคนอื่นได้ง่าย.....					
000	เวลาเพื่อนไม่สบายใจ ข้าพเจ้าจะสังเกตเห็นและพยายามเข้าไปช่วยเหลือ.....					
0000	เมื่อเพื่อนขอยืมดินสอ ข้าพเจ้าจะให้เพื่อนยืมเสมอ.....					
00000	ข้าพเจ้ามักเป็นฝ่ายเริ่มต้นในการสนทนากับผู้อื่นก่อน....					

ข้อ	ข้อความ	มาก	มากที่สุด	ปานกลาง	น้อย	น้อยที่สุด
	<u>ด้านความเชื่อมั่นในตนเอง</u>					
0	เมื่อข้าพเจ้าตั้งใจทำงานสิ่งใด ข้าพเจ้าจะทำให้สำเร็จ.....					
00	เมื่อถูกอาจารย์ตักเตือนเกี่ยวกับการปฏิบัติงานของข้าพเจ้า ข้าพเจ้าสามารถรับฟังและนำไปปรับปรุงตนเองได้.....					
000	ข้าพเจ้าขาดความมั่นใจเมื่อต้องออกไปรายงานหน้าชั้น.....					
0000	ข้าพเจ้าไม่ลังเลที่จะร่วมแสดงความคิดเห็น.....					
00000	หากต้องออกไปรายงานหน้าชั้น แล้วถูกแซวหรือถูกวิจารณ์ ข้าพเจ้าจะสูญเสียความมั่นใจจนพูดต่อไปไม่ได้..					
	<u>ด้านความเป็นผู้นำ</u>					
0	ข้าพเจ้ามักเป็นหัวหน้ากลุ่ม เมื่อได้รับมอบหมายงานจากคุณครู.....					
00	ถ้าข้าพเจ้าเห็นคนทำเงินตก ข้าพเจ้าจะนำไปคืนเจ้าของ.....					
000	ข้าพเจ้ามาเข้าเรียนตรงเวลาเสมอ.....					
0000	ข้าพเจ้าสามารถเจรจาเพื่อแก้ปัญหาความขัดแย้งในกลุ่มได้.....					
00000	ไม่ว่าจะมีงานมากเพียงไร ข้าพเจ้าก็จะพยายามทำให้เสร็จเรียบร้อย.....					
	<u>ด้านความเป็นประชาธิปไตย</u>					
0	ข้าพเจ้ามักจะยอมรับในเสียงส่วนใหญ่.....					
00	ข้าพเจ้าสามารถร่วมมือปรายในกลุ่มได้อย่างมีประสิทธิภาพ.....					
000	ในการทำงานรวมกัน ข้าพเจ้าชอบให้เพื่อนในกลุ่มได้แสดงความคิดเห็น.....					
0000	ข้าพเจ้าปฏิบัติตามกฎโรงเรียนเสมอ.....					
00000	เมื่อได้รับมอบหมายงาน ข้าพเจ้าจะตั้งใจทำให้เสร็จทันเวลาเสมอ.....					

เกณฑ์การตรวจให้คะแนนของแบบวัดตอนที่ 2 และ 3

แต่ละข้อความกำหนดให้คะแนนเต็ม 5 คะแนน

ในกรณีที่ข้อความ มีความหมายเป็นทางบวก (Positive) มีการให้คะแนน ดังนี้

มากที่สุด	ให้คะแนน	5 คะแนน
มาก	ให้คะแนน	4 คะแนน
ปานกลาง	ให้คะแนน	3 คะแนน

น้อย	ให้คะแนน	2 คะแนน
น้อยที่สุด	ให้คะแนน	1 คะแนน

ในกรณีที่ข้อความ มีความหมายเป็นทางลบ (Negative) มีการให้คะแนน ดังนี้

มากที่สุด	ให้คะแนน	1 คะแนน
มาก	ให้คะแนน	2 คะแนน
ปานกลาง	ให้คะแนน	3 คะแนน
น้อย	ให้คะแนน	4 คะแนน
น้อยที่สุด	ให้คะแนน	5 คะแนน

การเก็บรวบรวมข้อมูล

ในการเก็บรวบรวมข้อมูล ผู้วิจัยได้ดำเนินการเป็นขั้นตอนดังนี้

1. ติดต่อโรงเรียนที่เลือกเป็นกลุ่มตัวอย่าง ขออนุญาตผู้บริหารโรงเรียน และนัดหมายกำหนดวัน เวลา เพื่อนำแบบวัดไปทดสอบ
2. เตรียมแบบวัดให้เพียงพอกับจำนวนนักเรียนที่สอบในแต่ละครั้ง วางแผนการดำเนินการล่วงหน้า และผู้วิจัยเป็นผู้ดำเนินการเก็บรวบรวมข้อมูลด้วยตนเอง
3. ก่อนดำเนินการสอบอธิบายให้นักเรียนที่เป็นกลุ่มตัวอย่างเข้าใจจุดมุ่งหมายในการสอบ และวิธีทำแบบวัดลักษณะที่พึงประสงค์ด้านสังคมศึกษาให้เข้าใจ
4. นำแบบวัดไปทดสอบกับกลุ่มตัวอย่าง ดังนี้
 - 4.1 ทดสอบครั้งที่ 1 กับนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 6 ที่มีใช้กลุ่มตัวอย่าง จำนวน 100 คน จากโรงเรียนกุนทรวิทยาคม นำข้อมูลที่ได้มาหาค่าอำนาจจำแนก และค่าความยากง่าย แล้วคัดเลือกและปรับปรุงข้อสอบ ได้ข้อคำถามจำนวน 80 ข้อ
 - 4.2 ทดสอบครั้งที่ 2 นำแบบวัดที่คัดเลือกแล้วไปทดสอบกับนักศึกษาคณะสังคมศาสตร์ ชั้นปีที่ 3 มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ จำนวน 50 คน เพื่อนำมาหาค่าความเชื่อมั่น
 - 4.3 ทดสอบครั้งที่ 3 นำแบบวัดที่ได้ไปทดสอบกับกลุ่มตัวอย่าง จำนวน 1,058 คน (รายละเอียดดังตาราง 1) จากนั้นนำข้อมูลที่ได้มาหาค่าสถิติพื้นฐาน ค่าเปอร์เซ็นต์ไทล์ และสร้างเกณฑ์ปกติของแบบวัด

การจัดกระทำและการวิเคราะห์ข้อมูล

สถิติที่ใช้ในการวิจัย มีดังนี้

1. ค่าสถิติพื้นฐาน ได้แก่ ค่าเฉลี่ย ($\bar{X}$) ค่าความเบี่ยงเบนมาตรฐาน (SD)
2. ค่าสถิติที่ใช้ในการหาคุณภาพเครื่องมือ

2.1 หาค่าความเที่ยงตรงตามเนื้อหา โดยใช้สูตรดัชนีความสอดคล้อง (Item – Objective Congruence) (บุญเชิด ภิญญอนันตพงษ์. 2545 : 179)

$$IOC = \sum R/N$$

เมื่อ	IOC	แทน	ดัชนีความสอดคล้องระหว่างข้อคำถามกับนิยามเชิงปฏิบัติการ
	R	แทน	ความคิดเห็นของผู้ทรงคุณวุฒิ
	$\sum R$	แทน	ผลรวมคะแนนความคิดเห็นของผู้ทรงคุณวุฒิทั้งหมด
	N	แทน	จำนวนผู้ทรงคุณวุฒิ

2.2 หาค่าความยากง่าย (p) และค่าอำนาจจำแนก (r) ของแบบวัดลักษณะที่พึงประสงค์ด้านสังคมศึกษาในด้านการรู้คิดรายข้อ โดยใช้เทคนิค 27% ของจุง เตห์ ฟาน (พิชิต ฤทธิ์จัญญ. 2545 : 140-141)

$$P = \frac{P_H + P_L}{2n}$$

$$r = \frac{P_H - P_L}{n}$$

เมื่อ	P	แทน	ค่าความยาก
	r	แทน	ค่าอำนาจจำแนก
	P_H	แทน	จำนวนคนที่ตอบถูกในกลุ่มสูง
	P_L	แทน	จำนวนคนที่ตอบถูกในกลุ่มต่ำ
	n	แทน	จำนวนคนในกลุ่มสูงหรือกลุ่มต่ำ

2.3 หาค่าอำนาจจำแนก ของแบบวัดลักษณะที่พึงประสงค์ด้านสังคมศึกษา ที่เป็นด้านความสนใจและด้านบุคลิกภาพรายข้อ โดยใช้ t-test แบบเทคนิค 25 เปอร์เซนต์กลุ่มสูงและกลุ่มต่ำ (ล้วน สายยศ และอังคณา สายยศ. 2543 : 305)

$$t = \frac{\overline{X}_H - \overline{X}_L}{\sqrt{\frac{S_H^2}{n_H} + \frac{S_L^2}{n_L}}}$$

เมื่อ	t	แทน	ค่าดัชนีอำนาจจำแนกของแบบทดสอบ
	X_H	แทน	คะแนนเฉลี่ยของกลุ่มสูง
	X_L	แทน	คะแนนเฉลี่ยของกลุ่มต่ำ
	S_H^2	แทน	คะแนนความแปรปรวนของกลุ่มสูง
	S_L^2	แทน	คะแนนความแปรปรวนของกลุ่มต่ำ
	n_H	แทน	จำนวนนักเรียนในกลุ่มสูง
	n_L	แทน	จำนวนนักเรียนในกลุ่มต่ำ

2.4 หาค่าความเชื่อมั่นของแบบวัดลักษณะที่พึงประสงค์ด้านสังคมศึกษา ในด้านการรู้จัก โดยคำนวณจากสูตร KR – 20 คูเดอร์ - ริชาร์ดสัน (Kuder Richardson) (ล้วน สายยศและอังคณา สายยศ. 2538 : 197-199)

$$r_n = \frac{k}{k-1} \left(1 - \frac{\sum pq}{S_i^2} \right)$$

เมื่อ	r_n	แทน	ความเชื่อมั่นของแบบทดสอบ
	k	แทน	จำนวนข้อของแบบทดสอบ
	p	แทน	สัดส่วนของผู้ที่ทำได้ในข้อหนึ่งๆ หรือ <u>จำนวนคนที่ถูก</u> จำนวนคนทั้งหมด
	q	แทน	สัดส่วนของผู้ที่ทำได้ในข้อหนึ่งๆ คือ 1 – q
	S_i^2	แทน	คะแนนความแปรปรวนของเครื่องมือฉบับนั้น

2.5 หาค่าความเชื่อมั่นของแบบวัดลักษณะที่พึงประสงค์ด้านสังคมศึกษา ในด้านความสนใจและด้านบุคลิกภาพ โดยใช้วิธีหาค่าสัมประสิทธิ์แอลฟา (α - Coefficient) ของครอนบัค (บุญเชิด ภิญโญนนตพงษ์. 2545 : 227)

$$\alpha = \frac{n}{n-1} \left(1 - \frac{\sum s_i^2}{s_t^2} \right)$$

เมื่อ	α	แทน	ค่าสัมประสิทธิ์ความเชื่อมั่น
	n	แทน	จำนวนข้อของแบบสอบถาม
	s_i^2	แทน	คะแนนความแปรปรวนเป็นรายข้อ
	s_t^2	แทน	คะแนนความแปรปรวนของแบบสอบถามทั้งฉบับ

3. หาเกณฑ์ปกติของแบบทดสอบ (Norms) โดยหาคะแนนที่ปกติ จากการหาตำแหน่งเปอร์เซ็นต์ไทล์ (Percentile T – score) แล้วนำค่าเปอร์เซ็นต์ไทล์ที่ได้ไปเปิดตารางสำหรับเปลี่ยนเป็นคะแนนที่ (Normalized T- score) สำหรับการหาค่าเปอร์เซ็นต์ไทล์ใช้สูตรดังนี้ (ล้วน สายยศและอังคณา สายยศ. 2543 : 309-310)

$$PR = \frac{100}{N} \left(cf - \frac{1}{2} f \right)$$

เมื่อ	PR	แทน	ตำแหน่งเปอร์เซ็นต์ไทล์
	f	แทน	ความถี่ของคะแนน
	cf	แทน	ความถี่สะสม
	N	แทน	จำนวนนักเรียน

บทที่ 4

ผลการวิเคราะห์ข้อมูล

สัญลักษณ์และอักษรย่อที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูล

สัญลักษณ์ที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูลมีดังนี้

n	แทน	จำนวนข้อของแบบวัด
$\bar{X}$	แทน	ค่าเฉลี่ย
S	แทน	ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน
X_1	แทน	แบบวัดลักษณะที่พึงประสงค์ด้านสังคมศึกษา ด้านการรู้จัก
X_2	แทน	แบบวัดลักษณะที่พึงประสงค์ด้านสังคมศึกษา ด้านความสนใจ
X_3	แทน	แบบวัดลักษณะที่พึงประสงค์ด้านสังคมศึกษา ด้านบุคลิกภาพ
t	แทน	ค่าอำนาจจำแนกของแบบวัดด้านความสนใจและบุคลิกภาพ
T	แทน	คะแนนที่ปกติ (Normalized T – score)
α	แทน	ค่าความเชื่อมั่นของแบบวัดด้านความสนใจและด้านบุคลิกภาพ
r	แทน	ค่าอำนาจจำแนกของแบบวัดด้านการรู้จัก
r_{tt}	แทน	ค่าความเชื่อมั่นของแบบวัดด้านการรู้จัก
P	แทน	ความยากง่ายด้านการรู้จัก

การเสนอผลการวิเคราะห์ข้อมูล

ผู้วิจัยขอเสนอผลการวิเคราะห์ข้อมูลเป็นตอนๆ ดังนี้

ตอนที่ 1 การตรวจสอบคุณภาพเบื้องต้น

ตอนที่ 2 การทดสอบครั้งที่ 1 การวิเคราะห์เครื่องมือเป็นรายข้อ เพื่อหาค่าอำนาจจำแนก ค่าความยากง่าย

2.1 แบบวัดด้านการรู้จัก ทำการวิเคราะห์เพื่อหาค่าความยากง่าย (p) และค่าอำนาจจำแนก (r) โดยใช้เทคนิค 27 % ของจุง เดห์ ฟาน

2.2 แบบวัดด้านความสนใจ เพื่อหาค่าอำนาจจำแนกโดยใช้ t -test แบบเทคนิค 25 เปอร์เซนต์ของกลุ่มสูงและกลุ่มต่ำ

2.3 แบบวัดด้านบุคลิกภาพ เพื่อหาค่าอำนาจจำแนกโดยใช้ t -test แบบเทคนิค 25 เปอร์เซนต์ของกลุ่มสูงและกลุ่มต่ำ

ตอนที่ 3 การทดสอบครั้งที่ 2 เพื่อหาค่าความเชื่อมั่นของแบบวัด

3.1 แบบวัดด้านการรู้จัก โดยใช้สูตร KR – 20 ของคูเดอร์ - ริชาร์ดสัน (Kuder Richardson)

3.2 แบบวัดด้านความสนใจ โดยใช้สูตรสัมประสิทธิ์แอลฟา (α - Coefficient)

3.3 แบบวัดด้านบุคลิกภาพ โดยใช้สูตรสัมประสิทธิ์แอลฟา (α - Coefficient)

ตอนที่ 4 การทดสอบครั้งที่ 3

4.1 เพื่อหาค่า Corrected Item – Total Correlation

4.2 เพื่อหาค่าอำนาจจำแนก

4.2.1 แบบวัดด้านการรู้คิด ทำการวิเคราะห์เพื่อหาค่าความยากง่าย (p) และค่าอำนาจจำแนก (r) โดยใช้เทคนิค 27 % ของจุ่ง เตห์ ฟาน

4.2.2 แบบวัดด้านความสนใจ เพื่อหาค่าอำนาจจำแนกโดยใช้ t-test แบบเทคนิค 25 เปอร์เซนต์ของกลุ่มสูงและกลุ่มต่ำ

4.2.3 แบบวัดด้านบุคลิกภาพ เพื่อหาค่าอำนาจจำแนกโดยใช้ t-test แบบเทคนิค 25 เปอร์เซนต์ของกลุ่มสูงและกลุ่มต่ำ

4.3 เพื่อหาค่าความเชื่อมั่น

4.3.1 แบบวัดด้านการรู้คิด โดยใช้สูตร KR – 20 ของคูเดอร์ - ริชาร์ดสัน (Kuder Richardson)

4.3.2 แบบวัดด้านความสนใจ โดยใช้สูตรสัมประสิทธิ์แอลฟา (α - Coefficient)

4.3.3 แบบวัดด้านบุคลิกภาพ โดยใช้สูตรสัมประสิทธิ์แอลฟา (α - Coefficient)

4.4 ค่าสถิติพื้นฐานของแบบวัดลักษณะที่พึงประสงค์ด้านสังคมศึกษา

4.5 การหาค่าคะแนนเกณฑ์ปกติ

ผลการวิเคราะห์ข้อมูล

ตอนที่ 1 การตรวจสอบคุณภาพเบื้องต้น

ผู้วิจัยได้นำแบบวัดลักษณะที่พึงประสงค์ด้านสังคมศึกษาที่สร้างขึ้น ทั้งด้านการรู้คิด ด้านความสนใจ และด้านบุคลิกภาพ จำนวน 55 , 35 และ 70 ข้อ ตามลำดับ ไปตรวจสอบความเที่ยงตรงเชิงพินิจ (Face Validity) โดยให้ผู้เชี่ยวชาญทางด้านสังคมศึกษา จำนวน 3 ท่าน เป็นผู้พิจารณาความสอดคล้องของข้อคำถามกับนิยามในแต่ละด้านเป็นรายข้อ ผลการพิจารณาของผู้เชี่ยวชาญ ปรากฏว่า ได้ข้อคำถามที่สามารถวัดลักษณะที่พึงประสงค์ด้านสังคมศึกษาได้ตรงตามนิยาม ด้านการรู้คิด แบ่งเป็นความคิดรวบยอด จำนวน 35 ข้อ และการคิดอย่างมีวิจารณญาณ จำนวน 15 ข้อ ด้านความสนใจ จำนวน 30 ข้อ และด้านบุคลิกภาพ จำนวน 66 ข้อ รวม 146 ข้อ ซึ่งทุกข้อที่ผ่านการพิจารณา มีค่า IOC ระหว่าง .50-1.00 (รายละเอียดดังภาคผนวก ค) และผู้วิจัยได้ทำการปรับปรุงข้อคำถามตามคำแนะนำของผู้เชี่ยวชาญ และคัดเลือกข้อคำถามไว้ทั้งหมด เพื่อใช้ในการศึกษาต่อไป

ตอนที่ 2 การทดสอบครั้งที่ 1

ผู้วิจัยนำแบบวัดลักษณะที่พึงประสงค์ด้านสังคมศึกษาที่ผ่านการพิจารณาโดยผู้เชี่ยวชาญไปทดสอบกับนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 6 โรงเรียนกุนนทรืรุทรารามวิทยาคม ซึ่งมีลักษณะคล้ายคลึงกับกลุ่มตัวอย่างจำนวน 100 คน นำผลที่ได้มาวิเคราะห์หาค่าความยากง่าย (p) และค่าอำนาจจำแนก (r) ของข้อคำถามด้านการรู้คิด โดยคัดเลือกข้อที่มีค่า (p) อยู่ระหว่าง 0.20 – 0.80 และมีค่า (r) อยู่ระหว่าง ตั้งแต่ 0.20 ขึ้นไป ซึ่งในการทดสอบครั้งนี้ ได้ข้อคำถามที่มีคุณภาพอยู่ในเกณฑ์จำนวน 20 ข้อ (รายละเอียดดังภาคผนวก ง) นำผลที่ได้มาวิเคราะห์หาค่าอำนาจจำแนกของข้อคำถามแบบวัดความสนใจทางสังคมศึกษาและแบบวัดบุคลิกภาพทางสังคมศึกษาเป็นรายข้อโดยใช้เทคนิค 25 เปอร์เซนต์ของกลุ่มสูงและกลุ่มต่ำ วิเคราะห์ค่า t -test เพื่อคัดเลือกข้อที่มีค่า t ที่มีนัยสำคัญทางสถิติ ได้ข้อคำถามที่มีคุณภาพอยู่ในเกณฑ์ ดังนี้ แบบวัด ความสนใจทางสังคมศึกษา จำนวน 20 ข้อ ซึ่งมีค่าอำนาจจำแนก (t) อยู่ระหว่าง 3.98 – 11.32 และแบบวัดบุคลิกภาพทางสังคมศึกษา จำนวน 40 ข้อ ซึ่งมีค่าอำนาจจำแนก (t) อยู่ระหว่าง 3.18 – 9.13 (รายละเอียดดังภาคผนวก ง) เพื่อนำไปทดสอบครั้งต่อไป ได้ผลการวิเคราะห์ดังตาราง 2 - 4

ตาราง 2 ค่าความยากง่าย (p) ของแบบวัดลักษณะที่พึงประสงค์ด้านสังคมศึกษา ของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 6 ด้านการรู้คิด

แบบวัด	ก่อนคัดเลือก		หลังคัดเลือก		จำนวนข้อที่ตัดออก
	n	p	n	p	
X_1	50	0.08 – 0.96	20	0.42 – 0.80	30

จากตาราง 2 ผลการวิเคราะห์ข้อมูล พบว่า ค่าความยากง่ายของแบบวัดลักษณะที่พึงประสงค์ด้านสังคมศึกษา ของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 6 ด้านการรู้คิด มีค่าอยู่ระหว่าง 0.42 – 0.80

ตาราง 3 ค่าอำนาจจำแนก (r) ของแบบวัดลักษณะที่พึงประสงค์ด้านสังคมศึกษา ของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 6 ด้านการรู้จัก

แบบวัด	ก่อนคัดเลือก		หลังคัดเลือก		จำนวนข้อที่ตัดออก
	n	r	n	r	
X_1	50	-0.65 – 2.94	20	0.21 – 1.55	30

จากตาราง 3 ผลการวิเคราะห์ข้อมูล พบว่า ค่าอำนาจจำแนกของแบบวัดลักษณะที่พึงประสงค์ด้านสังคมศึกษา ของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 6 ด้านการรู้จัก มีค่าอยู่ระหว่าง 0.21 – 1.55

ตาราง 4 ค่าอำนาจจำแนก (t) ของแบบวัดลักษณะที่พึงประสงค์ด้านสังคมศึกษา ของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 6 ด้านความสนใจ และด้านบุคลิกภาพ

แบบวัด	ก่อนคัดเลือก		หลังคัดเลือก		จำนวนข้อที่ตัดออก
	n	t	n	t	
X_2	30	1.12 - 11.32	20	3.98 – 11.32	10
X_3	66	1.24 – 9.14	40	3.18 – 9.13	26

จากตาราง 4 ผลการวิเคราะห์ข้อมูล พบว่า ค่าอำนาจจำแนกของแบบวัดลักษณะที่พึงประสงค์ด้านสังคมศึกษา ของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 6 ด้านความสนใจ มีค่าอยู่ระหว่าง 3.98 – 11.32 และด้านบุคลิกภาพอยู่ระหว่าง 3.18 – 9.13

ตอนที่ 3 การทดสอบครั้งที่ 2

ผู้วิจัยนำแบบวัดลักษณะที่พึงประสงค์ด้านสังคมศึกษา รวม 80 ข้อ จากการทดสอบครั้งที่ 1 ไปทดสอบกับนักศึกษาคณะสังคมศาสตร์ ชั้นปีที่ 3 มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ (กลุ่มรัฐคดี) จำนวน 50 คน หาค่าความเชื่อมั่นของแบบทดสอบด้านการรู้จัก โดยใช้วิธีหาค่า KR -20 โดยวิธีแบบคูเดอร์-ริชาร์ดสัน (Kuder – Richardson) หาค่าความเชื่อมั่นของแบบวัดลักษณะที่พึงประสงค์ด้านสังคมศึกษา ของแบบทดสอบด้านความสนใจและบุคลิกภาพ โดยใช้วิธีหาค่าสัมประสิทธิ์แอลฟา (α - Coefficient) ของครอนบัก ดังแสดงในตาราง 5

ตาราง 5 ค่าความเชื่อมั่นของแบบวัดลักษณะที่พึงประสงค์ด้านสังคมศึกษา ของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 6

แบบวัด	n	r_{tt}
X_1	20	0.96
แบบวัด	n	α
X_2	20	0.91
X_3	40	0.92

จากตาราง 5 ผลการวิเคราะห์ข้อมูล พบว่า แบบวัดลักษณะที่พึงประสงค์ด้านสังคมศึกษา ของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 6 มีค่าความเชื่อมั่นด้านการรู้คิด เท่ากับ 0.96 ค่าความเชื่อมั่นด้านความสนใจ เท่ากับ 0.91 และ ค่าความเชื่อมั่นด้านบุคลิกภาพ เท่ากับ 0.92

ตอนที่ 4 การทดสอบครั้งที่ 3

ผู้วิจัยนำแบบวัดลักษณะที่พึงประสงค์ด้านสังคมศึกษา รวม 80 ข้อ ไปทดสอบกับนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 6 จำนวน 1,058 คน

ด้านการรู้คิด เพื่อหาค่าอำนาจจำแนก ค่าความยากง่าย ค่าสหสัมพันธ์ และค่าความเชื่อมั่นของแบบวัด ซึ่งได้ผลวิเคราะห์ ดังแสดงในตาราง 6

ตาราง 6 ค่าอำนาจจำแนก ค่าความยากง่าย และค่าสหสัมพันธ์ ของแบบวัดลักษณะที่พึงประสงค์ด้าน
สังคมศึกษา ของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 6 ด้านการรู้คิด

ข้อ	r	p	ค่าสหสัมพันธ์
1.	0.56	0.44	0.43
2.	0.43	0.58	0.40
3.	0.42	0.52	0.23
4.	0.49	0.44	0.39
5.	0.38	0.45	0.25
6.	0.46	0.49	0.27
7.	0.39	0.54	0.32
8.	0.48	0.41	0.25
9.	0.49	0.44	0.43
10.	0.32	0.41	0.31
11.	0.33	0.47	0.42
12.	0.49	0.45	0.32
13.	0.35	0.62	0.30
14.	0.44	0.40	0.37
15.	0.50	0.33	0.76
16.	0.43	0.45	0.33
17.	0.37	0.46	0.76
18.	0.23	0.58	0.77
19.	0.34	0.44	0.77
20.	0.22	0.65	0.76

มีค่าความเชื่อมั่นทั้งฉบับที่ 0.77

จากตาราง 6 ผลการวิเคราะห์ข้อมูล พบว่า แบบวัดลักษณะที่พึงประสงค์ด้านสังคมศึกษา
ของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 6 ด้านการรู้คิด มีค่าอำนาจจำแนกอยู่ระหว่าง 0.22 – 0.56
ค่าความยากง่ายอยู่ระหว่าง 0.33 – 0.65 ค่าสหสัมพันธ์รายข้ออยู่ระหว่าง 0.25 – 0.77 และค่า
ความเชื่อมั่นเท่ากับ 0.77

ด้านความสนใจ เพื่อหาค่าอำนาจจำแนก ค่าสหสัมพันธ์ และค่าความเชื่อมั่นของแบบวัด
ซึ่งได้ผลวิเคราะห์ ดังแสดงในตาราง 7

ตาราง 7 ค่าอำนาจจำแนก และค่าสหสัมพันธ์ ของแบบวัดลักษณะที่พึงประสงค์ด้านสังคมศึกษา ของ
นักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 6 ด้านความสนใจ

ข้อ	t	ค่าสหสัมพันธ์
1.	16.13	0.46
2.	17.62	0.53
3.	19.87	0.56
4.	16.28	0.49
5.	21.81	0.66
6.	15.60	0.48
7.	20.15	0.57
8.	16.20	0.49
9.	3.42	0.56
10.	24.61	0.62
11.	26.87	0.65
12.	22.34	0.61
13.	13.62	0.44
14.	20.92	0.58
15.	19.99	0.59
16.	21.51	0.50
17.	21.48	0.58
18.	19.31	0.59
19.	22.27	0.62
20.	19.81	0.48

มีค่าความเชื่อมั่นทั้งฉบับที่ 0.90

จากตาราง 7 ผลการวิเคราะห์ข้อมูล พบว่า แบบวัดลักษณะที่พึงประสงค์ด้านสังคมศึกษา
ของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 6 ด้านความสนใจ มีค่าอำนาจจำแนกอยู่ระหว่าง 3.42 – 26.87
ค่าสหสัมพันธ์รายข้ออยู่ระหว่าง 0.44 – 0.65 และค่าความเชื่อมั่นเท่ากับ 0.90

ด้านบุคลิกภาพ เพื่อหาค่าอำนาจจำแนก ค่าสหสัมพันธ์ และค่าความเชื่อมั่นของแบบวัด
ซึ่งได้ผลวิเคราะห์ ดังแสดงในตาราง 8

ตาราง 8 ค่าอำนาจจำแนก และค่าสหสัมพันธ์ ของแบบวัดลักษณะที่พึงประสงค์ด้านสังคมศึกษา ของ
นักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 6 ด้านบุคลิกภาพ

ข้อ	t	ค่าสหสัมพันธ์
1.	9.50	0.89
2.	12.97	0.89
3.	9.59	0.89
4.	13.68	0.89
5.	12.99	0.89
6.	12.87	0.89
7.	12.20	0.88
8.	11.88	0.89
9.	12.83	0.89
10.	12.54	0.89
11.	12.83	0.89
12.	14.04	0.89
13.	12.36	0.89
14.	10.21	0.89
15.	12.86	0.89
16.	6.92	0.89
17.	12.96	0.89
18.	15.21	0.88
19.	14.68	0.89
20.	13.87	0.89
21.	14.16	0.89
22.	13.53	0.89
23.	16.79	0.88
24.	16.91	0.88
25.	15.50	0.89
26.	16.75	0.88

ข้อ	t	ค่าสหสัมพันธ์
27.	15.50	0.88
28.	14.91	0.89
29.	15.09	0.89
30.	14.84	0.89
31.	16.19	0.88
32.	12.84	0.89
33.	15.57	0.89
34.	13.40	0.89
35.	15.07	0.89
36.	19.03	0.88
37.	15.41	0.89
38.	16.85	0.88
39.	13.16	0.89
40.	17.78	0.89

มีค่าความเชื่อมั่นทั้งฉบับที่ 0.89

จากตาราง 8 ผลการวิเคราะห์ข้อมูล พบว่า แบบวัดลักษณะที่พึงประสงค์ด้านสังคมศึกษา ของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 6 ด้านบุคลิกภาพ มีค่าอำนาจจำแนกอยู่ระหว่าง 6.92 – 19.03 ค่าสหสัมพันธ์รายข้ออยู่ระหว่าง 0.88 – 0.89 และค่าความเชื่อมั่นเท่ากับ 0.89

ค่าสถิติพื้นฐาน (ได้แก่ ค่าเฉลี่ย และค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน) และสร้างเกณฑ์ปกติ ซึ่งได้ผลวิเคราะห์ดังแสดงในตาราง 9

ตาราง 9 ค่าเฉลี่ย และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานแบบวัดลักษณะที่พึงประสงค์ด้านสังคมศึกษา ของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 6

แบบวัด	คะแนนเต็ม	$\bar{X}$	S
ด้านการรู้จัก	20	9.58	2.88
ด้านความสนใจ	100	67.38	10.59
ด้านบุคลิกภาพ	200	147.42	14.13
รวม	320	224.38	19.74

จากตาราง 9 ผลการวิเคราะห์ข้อมูล พบว่าค่าเฉลี่ยของแบบวัดลักษณะที่พึงประสงค์ด้านสังคมศึกษา ของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 6 มีค่าเฉลี่ยด้านการรู้จัก เท่ากับ 9.58 ด้านความสนใจ เท่ากับ 67.38 และด้านบุคลิกภาพ เท่ากับ 147.42 และมีค่าเฉลี่ยโดยรวม เท่ากับ 224.38

ตาราง 10 เกณฑ์ปกติ (Norms) ของแบบวัดลักษณะที่พึงประสงค์ด้านสังคมศึกษา ด้านการรู้จัก

คะแนนดิบ	T	คะแนนดิบ	T	คะแนนดิบ	T
18	83	12	58	6	38
17	76	11	55	5	35
16	72	10	52	4	32
15	68	9	48	3	27
14	65	8	44	2	24
13	61	7	41	1	20

จากตาราง 10 ผลการวิเคราะห์ข้อมูล พบว่า คะแนนเกณฑ์ปกติของแบบวัดลักษณะที่พึงประสงค์ด้านสังคมศึกษา ของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 6 ด้านการรู้จัก มีคะแนนดิบอยู่ระหว่าง 1 – 18 และมีคะแนนที่ปกติอยู่ระหว่าง T20 – T83

ตาราง 11 เกณฑ์ปกติ (Norms) ของแบบวัดลักษณะที่พึงประสงค์ด้านสังคมศึกษา ของนักเรียนชั้น
มัธยมศึกษาปีที่ 6 ด้านความสนใจ

คะแนนดิบ	T	คะแนนดิบ	T	คะแนนดิบ	T
100	83	75	58	54	36
99	79	74	57	53	35
95	76	73	55	52	35
94	75	72	54	51	34
93	74	71	53	50	34
92	73	70	53	49	33
90	72	69	52	48	33
89	71	68	50	47	32
88	70	67	49	46	31
87	69	66	48	45	31
86	68	65	47	44	30
85	67	64	46	43	29
84	66	63	45	42	28
83	66	62	44	41	27
82	65	61	43	40	26
81	64	60	42	39	26
80	63	59	41	33	25
79	62	58	40	29	25
78	61	57	39	23	22
77	59	56	38		
76	58	55	37		

จากตาราง 11 ผลการวิเคราะห์ข้อมูล พบว่า คะแนนเกณฑ์ปกติของแบบวัดลักษณะที่
พึงประสงค์ด้านสังคมศึกษา ของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 6 ด้านความสนใจ มีคะแนนดิบอยู่
ระหว่าง 23 -100 และมีคะแนนที่ปกติอยู่ระหว่าง T22 – T83

ตาราง 12 เกณฑ์ปกติ (Norms) ของแบบวัดลักษณะที่พึงประสงค์ด้านสังคมศึกษา ของนักเรียนชั้น
มัธยมศึกษาปีที่ 6 ด้านบุคลิกภาพ

คะแนนดิบ	T	คะแนนดิบ	T	คะแนนดิบ	T
194	83	160	60	135	42
190	80	159	60	134	41
188	78	158	59	132	40
184	77	157	58	131	39
183	76	156	58	130	39
181	76	155	57	129	38
179	75	154	56	128	37
178	74	153	55	127	37
177	74	152	55	126	36
176	73	151	54	125	35
175	72	150	53	124	35
174	72	149	52	123	34
173	70	148	52	122	34
172	69	147	51	121	33
171	68	146	51	120	32
170	67	145	50	119	31
169	67	144	49	118	30
168	66	143	48	116	26
167	65	142	48	115	26
166	64	141	47	113	25
165	63	140	46	108	24
164	63	139	45	101	24
163	62	138	44	96	23
162	62	137	44	40	22
161	61	136	43		

จากตาราง 12 ผลการวิเคราะห์ข้อมูล พบว่า คะแนนเกณฑ์ปกติของแบบวัดลักษณะที่
พึงประสงค์ด้านสังคมศึกษา ของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 6 ด้านบุคลิกภาพ มีคะแนนดิบอยู่
ระหว่าง 40 -194 และมีคะแนนที่ปกติอยู่ระหว่าง T22 – T83

ตาราง 13 เกณฑ์ปกติ (Norms) ของแบบวัดลักษณะที่พึงประสงค์ด้านสังคมศึกษา ของนักเรียนชั้น
มัธยมศึกษาปีที่ 6 รวมทุกด้าน

คะแนนดิบ	T	คะแนนดิบ	T	คะแนนดิบ	T
293	83	241	59	206	38
288	80	240	58	205	40
282	78	239	58	204	39
276	76	238	57	203	38
273	75	237	57	202	38
272	74	236	56	201	37
271	74	235	55	200	37
270	73	234	55	199	36
269	72	233	54	198	36
267	71	232	54	197	35
266	71	231	53	196	35
265	70	230	53	195	34
264	70	229	52	194	34
263	69	228	52	193	34
262	69	227	51	192	33
261	68	226	51	191	32
260	68	225	50	190	32
259	68	224	50	189	31
258	67	223	49	188	31
257	67	222	49	187	30
256	66	221	48	186	29
255	65	220	47	185	29
254	65	219	47	184	28
253	65	218	47	183	27
252	64	217	46	181	26
251	64	216	46	179	26
250	63	215	45	178	25
249	63	214	45	170	24
248	62	213	44	163	24
247	62	212	43	162	23
246	62	211	43	150	22
245	61	210	42	146	20
244	60	209	42	70	17
243	60	208	41		
242	59	207	41		

จากตาราง 13 ผลการวิเคราะห์ข้อมูล พบว่า คะแนนเกณฑ์ปกติของแบบวัดลักษณะที่พึงประสงค์ด้านสังคมศึกษา ของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 6 รวม 3 ด้าน มีคะแนนดิบอยู่ระหว่าง 70 - 293 และมีคะแนนที่ปกติอยู่ระหว่าง T17 – T83

การแปลความหมายของคะแนน

การแปลความหมายของคะแนนโดยเทียบกับเกณฑ์ปกติ ถ้าต้องการทราบระดับของลักษณะที่พึงประสงค์ด้านสังคมศึกษา ของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 6 ให้นำคะแนนดิบมาเทียบกับคะแนนที่ปกติ และพิจารณา ตามเกณฑ์ ดังนี้

ตั้งแต่ T65 และสูงกว่า	แปลว่า มีลักษณะที่พึงประสงค์ด้านสังคมศึกษา สูงมาก
ตั้งแต่ T55 – T64	แปลว่า มีลักษณะที่พึงประสงค์ด้านสังคมศึกษา สูง
ตั้งแต่ T45 – T54	แปลว่า มีลักษณะที่พึงประสงค์ด้านสังคมศึกษา ปานกลาง
ตั้งแต่ T35 – T 44	แปลว่า มีลักษณะที่พึงประสงค์ด้านสังคมศึกษา ต่ำ
ตั้งแต่ T34 และต่ำกว่า	แปลว่า มีลักษณะที่พึงประสงค์ด้านสังคมศึกษา ต่ำมาก

บทที่ 5

สรุป อภิปรายผล และข้อเสนอแนะ

ความมุ่งหมายของการวิจัย

1. เพื่อสร้างแบบวัดลักษณะที่พึงประสงค์ด้านสังคมศึกษา ของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 6
2. เพื่อสร้างเกณฑ์ปกติของแบบวัดลักษณะที่พึงประสงค์ด้านสังคมศึกษา ของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 6

กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการวิจัย

กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการศึกษาวิจัยครั้งนี้ เป็นนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 6 ภาคเรียนที่ 2 ปีการศึกษา 2547 สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษารุงเทพมหานคร จำนวน 1,058 คน ซึ่งได้มาจากการสุ่มกลุ่มตัวอย่างแบบหลายขั้นตอน (Multi – Stage Sampling)

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้ เป็นแบบวัดลักษณะที่พึงประสงค์ด้านสังคมศึกษาของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 6 ที่ผู้วิจัยสร้างขึ้น จำนวน 80 ข้อ ครอบคลุมลักษณะที่พึงประสงค์ด้านสังคม แบ่งเป็น 3 ตอน คือ ด้านการรู้จัก ด้านความสนใจ และด้านบุคลิกภาพดังนี้

ตอนที่ 1 แบบวัดด้านการรู้จัก	จำนวน 20 ข้อ แบ่งเป็น
1.1 ความคิดรวบยอด	จำนวน 10 ข้อ
1.2 การคิดอย่างมีวิจารณญาณ	จำนวน 10 ข้อ
ตอนที่ 2 แบบวัดความสนใจ	จำนวน 20 ข้อ
ตอนที่ 3 แบบวัดด้านบุคลิกภาพ	จำนวน 40 ข้อ

การเก็บรวบรวมข้อมูล

การเก็บรวบรวมข้อมูล ผู้วิจัยได้ดำเนินการตามขั้นตอนดังนี้

1. ติดต่อโรงเรียนที่เลือกเป็นกลุ่มตัวอย่าง ขออนุญาตผู้บริหารโรงเรียน และนัดหมายกำหนดวัน เวลา เพื่อนำแบบวัดไปทดสอบ
2. เตรียมแบบวัดให้เพียงพอกับจำนวนนักเรียนที่สอบในแต่ละครั้ง วางแผนการดำเนินการล่วงหน้า และผู้วิจัยเป็นผู้ดำเนินการเก็บรวบรวมข้อมูลด้วยตนเอง
3. ก่อนดำเนินการสอบอธิบายให้นักเรียนที่เป็นกลุ่มตัวอย่างเข้าใจจุดมุ่งหมายในการสอบ และวิธีทำแบบวัดลักษณะที่พึงประสงค์ด้านสังคมศึกษาให้เข้าใจ
4. นำแบบวัดไปทดสอบกับกลุ่มตัวอย่าง ดังนี้

4.1 ทดสอบครั้งที่ 1 กับนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 6 โรงเรียนกุนทรรัตนาราม วิทยาคม ซึ่งมีลักษณะคล้ายคลึงกับกลุ่มตัวอย่าง จำนวน 100 คน นำข้อมูลที่ได้มาหาค่าอำนาจ จำแนก และค่าความยากง่าย จากนั้นคัดเลือกและปรับปรุงข้อสอบ ดังนี้

4.1.1 ด้านการรู้คิด จำนวน 20 ข้อ มีค่าความยากง่าย (p) อยู่ระหว่าง 0.42 – 0.80 และมีค่าอำนาจจำแนก (r) อยู่ระหว่าง 0.21 – 1.55

4.1.2 ด้านความสนใจ จำนวน 20 ข้อ มีค่าอำนาจจำแนก อยู่ระหว่าง 3.98–11.32

4.1.3 ด้านบุคลิกภาพ จำนวน 40 ข้อ มีค่าอำนาจจำแนก อยู่ระหว่าง 3.18 - 9.13

4.2 ทดสอบครั้งที่ 2 นำแบบวัดที่คัดเลือกแล้วไปทดสอบกับนักศึกษาคณะ สังคมศาสตร์ ชั้นปีที่ 3 มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ จำนวน 50 คน เพื่อนำมาหาค่าความเชื่อมั่น ดังนี้

4.2.1 ด้านการรู้คิด จำนวน 20 ข้อ มีค่าความเชื่อมั่นเท่ากับ 0.96

4.2.2 ด้านความสนใจ จำนวน 20 ข้อ มีค่าความเชื่อมั่นเท่ากับ 0.91

4.2.3 ด้านบุคลิกภาพ จำนวน 40 ข้อ มีค่าความเชื่อมั่นเท่ากับ 0.92

4.3 ทดสอบครั้งที่ 3 นำแบบวัดที่ได้ไปทดสอบกับกลุ่มตัวอย่าง จำนวน 1,058 คน จากนั้นนำข้อมูลที่ได้มาหาค่าสถิติพื้นฐาน และสร้างเกณฑ์ปกติของแบบวัด

4.3.1 แบบวัดด้านการรู้คิด ทำการวิเคราะห์เพื่อหาค่าความยากง่าย (p) และ ค่าอำนาจจำแนก (r) โดยใช้เทคนิค 27 % ของจุง เดห์ ฟาน มีค่าอำนาจจำแนกอยู่ระหว่าง 0.22 – 0.56 ค่าความยากง่ายอยู่ระหว่าง 0.33 – 0.65 หาค่าสหสัมพันธ์รายข้อ(Item-Total Correlation) มีค่าอยู่ระหว่าง 0.25 – 0.77 หาค่าความเชื่อมั่นโดยใช้สูตร KR – 20 ของคูเดอร์ - ริชาร์ดสัน (Kuder Richardson) มีค่าความเชื่อมั่น เท่ากับ 0.77

4.3.2 แบบวัดด้านความสนใจ วิเคราะห์หาค่าอำนาจจำแนกของข้อคำถามเป็น รายข้อโดยใช้เทคนิค 25 เปอร์เซนต์ของกลุ่มสูงและกลุ่มต่ำ วิเคราะห์ค่า t-test มีค่าอำนาจจำแนก อยู่ระหว่าง 3.42 – 26.87 หาค่าสหสัมพันธ์รายข้อ(Item-Total Correlation) มีค่าอยู่ระหว่าง 0.44 – 0.65 หาค่าความเชื่อมั่นด้วยวิธีสัมประสิทธิ์แอลฟาของครอนบัค มีค่าความเชื่อมั่น เท่ากับ 0.90

4.3.3 แบบวัดด้านบุคลิกภาพ วิเคราะห์หาค่าอำนาจจำแนกของข้อคำถามเป็น รายข้อโดยใช้เทคนิค 25 เปอร์เซนต์ของกลุ่มสูงและกลุ่มต่ำ วิเคราะห์ค่า t-test มีค่าอำนาจจำแนก อยู่ระหว่าง 6.92 – 19.03 หาค่าสหสัมพันธ์รายข้อ(Item-Total Correlation) มีค่าอยู่ระหว่าง 0.88 – 0.89 หาค่าความเชื่อมั่นด้วยวิธีสัมประสิทธิ์แอลฟาของครอนบัค มีค่าความเชื่อมั่น เท่ากับ 0.89

4.3.4 วิเคราะห์ข้อมูล หาค่าเฉลี่ยของแบบวัดลักษณะที่พึงประสงค์ด้านสังคม ศึกษา ของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 6 มีค่าเฉลี่ยด้านการรู้คิด เท่ากับ 9.58 ด้านความสนใจ เท่ากับ 67.38 และด้านบุคลิกภาพ เท่ากับ 147.42 และมีค่าเฉลี่ยโดยรวม เท่ากับ 224.38

การวิเคราะห์ข้อมูล

1. ตรวจสอบความสอดคล้องของข้อคำถามกับนิยามปฏิบัติการของลักษณะที่พึงประสงค์ด้านสังคมศึกษา

2. วิเคราะห์เครื่องมือเป็นรายข้อ

2.1 แบบวัดด้านการรู้คิด ทำการวิเคราะห์เพื่อหาค่าความยากง่าย (p) และค่าอำนาจจำแนก (r) โดยใช้เทคนิค 27 % ของจุง เทห์ ฟาน

2.2 แบบวัดด้านความสนใจ เพื่อหาค่าอำนาจจำแนกโดยใช้ t-test แบบเทคนิค 25 เปอร์เซนต์ของกลุ่มสูงและกลุ่มต่ำ

2.3 แบบวัดด้านบุคลิกภาพ เพื่อหาค่าอำนาจจำแนกโดยใช้ t-test แบบเทคนิค 25 เปอร์เซนต์ของกลุ่มสูงและกลุ่มต่ำ

3. การหาค่าความเชื่อมั่นของแบบวัด

3.1 แบบวัดด้านการรู้คิด โดยใช้สูตร KR - 20 ของคูเดอร์ - ริชาร์ดสัน (Kuder Richardson)

3.2 แบบวัดด้านความสนใจ โดยใช้สูตรสัมประสิทธิ์แอลฟา (α - Coefficient)

3.3 แบบวัดด้านบุคลิกภาพ โดยใช้สูตรสัมประสิทธิ์แอลฟา (α - Coefficient)

4. สร้างเกณฑ์ปกติในการตีความหมายคะแนน (Normalized T-Score)

สรุปผลการวิจัย

1. จากการตรวจสอบความสอดคล้องของข้อคำถามกับนิยามปฏิบัติการ ของแบบวัดลักษณะที่พึงประสงค์ด้านสังคมศึกษาที่ผู้วิจัยสร้างขึ้นทั้ง 3 ด้านคือ ด้านการรู้คิด จำนวน 55 ข้อ ด้านความสนใจ จำนวน 35 ข้อ และด้านบุคลิกภาพ จำนวน 70 ข้อ รวม 160 ข้อ ได้ข้อคำถามตรงตามนิยามและมีคุณภาพอยู่ในเกณฑ์ จำนวน 50, 30 และ 66 ข้อตามลำดับ รวม 146 ข้อ

2. ค่าอำนาจจำแนกรายข้อของแบบวัดลักษณะที่พึงประสงค์ด้านสังคมศึกษา ที่ได้จากการวิเคราะห์ จากการทดสอบครั้งที่ 1 พบว่า

2.1 ด้านการรู้คิด จำนวน 50 ข้อ ได้จากการวิเคราะห์หาค่าความยากง่าย (p) และค่าอำนาจจำแนก (r) โดยใช้เทคนิค 27 % ของจุง เทห์ ฟาน มีค่าความยากง่าย (p) ระหว่าง 0.42 - 0.78 และมีค่าอำนาจจำแนก (r) ระหว่าง 0.21 - 1.55 ได้ข้อคำถามจำนวน 20 ข้อ

2.2 ด้านความสนใจ จำนวน 30 ข้อ มีค่า t ที่มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 - .01 ได้ข้อคำถามที่มีคุณภาพอยู่ในเกณฑ์ จำนวน 20 ข้อ ซึ่งมีค่าอำนาจจำแนก (t) อยู่ระหว่าง 3.98 -11.32

2.3 ด้านบุคลิกภาพ จำนวน 66 ข้อ มีค่า t ที่มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 - .01 ได้ข้อคำถามที่มีคุณภาพอยู่ในเกณฑ์ จำนวน 20 ข้อ ซึ่งมีค่าอำนาจจำแนก (t) อยู่ระหว่าง 3.18 -91.3

3. ค่าความเชื่อมั่นของแบบวัดลักษณะที่พึงประสงค์ด้านสังคมศึกษา ที่ได้จากการวิเคราะห์ จากการทดสอบครั้งที่ 2 พบว่า ด้านการรู้คิด มีค่าความเชื่อมั่นเท่ากับ 0.96 ด้าน

ความสนใจ มีค่าความเชื่อมั่นเท่ากับ 0.91 และด้านบุคลิกภาพมีค่าความเชื่อมั่นเท่ากับ 0.92 โดยมีจำนวน 20, 20 และ 40 ข้อตามลำดับ

4. นำแบบวัดที่ได้ไปทดสอบกับกลุ่มตัวอย่าง จำนวน 1,058 คนจากนั้นนำข้อมูลที่ได้มาหาค่าสถิติพื้นฐาน และสร้างเกณฑ์ปกติของแบบวัด

4.3.1 แบบวัดด้านการรู้คิด มีค่าอำนาจจำแนกอยู่ระหว่าง 0.22 – 0.56 ค่าความยากง่ายอยู่ระหว่าง 0.33 – 0.65 มีค่าสหสัมพันธ์รายข้อ (Item-Total Correlation) อยู่ระหว่าง 0.25 – 0.77 และค่าความเชื่อมั่น เท่ากับ 0.77

4.3.2 แบบวัดด้านความสนใจ มีค่าอำนาจจำแนกอยู่ระหว่าง 3.42 – 26.87 มีค่าสหสัมพันธ์รายข้อ (Item-Total Correlation) อยู่ระหว่าง 0.44 – 0.65 และค่าความเชื่อมั่น เท่ากับ 0.90

4.3.3 แบบวัดด้านบุคลิกภาพ มีค่าอำนาจจำแนกอยู่ระหว่าง 6.92 – 19.03 มีค่าสหสัมพันธ์รายข้อ (Item-Total Correlation) อยู่ระหว่าง 0.88 – 0.89 และค่าความเชื่อมั่น เท่ากับ 0.89

4.3.4 วิเคราะห์ข้อมูล หาค่าเฉลี่ยของแบบวัดลักษณะที่พึงประสงค์ด้านสังคมศึกษา ของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 6 มีค่าเฉลี่ยด้านการรู้คิด เท่ากับ 9.58 ด้านความสนใจ เท่ากับ 67.38 และด้านบุคลิกภาพ เท่ากับ 147.42 และมีค่าเฉลี่ยโดยรวม เท่ากับ 224.38

5. ค่าสถิติพื้นฐานของแบบวัดลักษณะที่พึงประสงค์ด้านสังคมศึกษา ที่ได้จากการวิเคราะห์จากการทดสอบครั้งที่ 3 พบว่า ด้านการรู้คิด มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 9.58 และมีค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน เท่ากับ 2.88 ด้านความสนใจ มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 67.38 และมีค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน เท่ากับ 10.59 ด้านบุคลิกภาพ มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 147.42 และมีค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน เท่ากับ 14.13 และโดยรวม มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 224.38 และค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน เท่ากับ 19.74

6. เกณฑ์ปกติ (Norm) คะแนนเกณฑ์ปกติของแบบวัดลักษณะที่พึงประสงค์ด้านสังคมศึกษา ของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 6 ด้านการรู้คิด มีคะแนนดิบอยู่ระหว่าง 1 -18 และมีคะแนนที่ปกติอยู่ระหว่าง T20 – T83 ด้านความสนใจ มีคะแนนดิบอยู่ระหว่าง 23 -100 และมีคะแนนที่ปกติอยู่ระหว่าง T22 – T83 ด้านบุคลิกภาพ มีคะแนนดิบอยู่ระหว่าง 40 -194 และมีคะแนนที่ปกติอยู่ระหว่าง T11 – T83 และคะแนนเกณฑ์ปกติของแบบวัดลักษณะที่พึงประสงค์ด้านสังคมศึกษา รวม 3 ด้าน มีคะแนนดิบอยู่ระหว่าง 70 -293 และมีคะแนนที่ปกติอยู่ระหว่าง T17 – T83

อภิปรายผล

การวิจัยครั้งนี้มีจุดมุ่งหมายเพื่อสร้างแบบวัดลักษณะที่พึงประสงค์ด้านสังคมศึกษา และเพื่อสร้างเกณฑ์ปกติ (Norms) ของแบบวัดลักษณะที่พึงประสงค์ด้านสังคมศึกษา ของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 6 ซึ่งอภิปรายผลได้ดังนี้

1. จากการตรวจสอบคุณภาพเบื้องต้น

ผู้วิจัยนำแบบวัดลักษณะที่พึงประสงค์ด้านศิลปะที่สร้างขึ้น จำนวน 160 ข้อให้ผู้เชี่ยวชาญตรวจสอบความสอดคล้องของข้อคำถามกับนิยามศัพท์เฉพาะ ได้ข้อคำถามที่ผ่านเกณฑ์โดยมีค่าดัชนีความสอดคล้อง (IOC) เท่ากับ 0.66 – 1.00 จำนวน 146 ข้อ ซึ่งตามคำกล่าวของ ล้วน สายยศ และอังคณา สายยศ (2543 : 247 –249) กล่าวไว้ว่า การพิจารณาค่าความสอดคล้องต้องมีค่ามากกว่า 0.5 ขึ้นไป จึงกล่าวได้ว่าแบบวัดลักษณะที่ พึงประสงค์ด้านศิลปะที่ผู้วิจัยสร้างขึ้นมีค่าความเที่ยงตรงเชิงพินิจสูง

2. ค่าความยากง่าย และค่าอำนาจจำแนกรายข้อของแบบวัดลักษณะที่พึงประสงค์ด้านสังคมศึกษา จากการทดสอบครั้งที่ 1

2.1 แบบวัดด้านการรู้คิด ได้ข้อคำถามจำนวน 20 ข้อ มีค่าความยากง่ายอยู่ระหว่าง 0.42 – 0.80 และมีค่าอำนาจจำแนกอยู่ระหว่าง 0.21 – 1.55

ข้อคำถามมีค่าความยากง่ายตั้งแต่ .20 ถึง .80 และค่าอำนาจจำแนกตั้งแต่ .20 ขึ้นไป เพราะเป็นข้อทดสอบที่มีคุณภาพเหมาะสม สอดคล้องกับคำกล่าวของ ชวาล แพรัตกุล (2516 : 317) ที่ว่าแบบทดสอบที่มีค่าความยากง่าย และค่าอำนาจจำแนกดังกล่าว เป็นแบบทดสอบที่มีคุณภาพรายข้อดีและเหมาะสม สอดคล้องกับงานวิจัยของพรทิพย์ ศรีมณี (2537 : 184) เรื่องการสร้างแบบวัดเชาวน์ปัญญา ตามแนวองค์ประกอบของแบบทดสอบ พี เอ็ม เอ สำหรับนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 ที่พบว่า ข้อสอบส่วนใหญ่มีค่าความยากง่ายระหว่าง .20 ถึง .80 มีค่าอำนาจจำแนกตั้งแต่ .20 ขึ้นไป และยังสอดคล้องกับงานวิจัยของ แสงเดือน ยอดอัญมณีวงศ์ (2546 : 62) เรื่องการสร้างแบบประเมินความสามารถทางเชาวน์ปัญญาตามแนวโครงสร้างของ Kaufman สำหรับนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 1 ที่เลือกข้อสอบที่มีค่าความยากและค่าอำนาจจำแนกของข้อสอบอยู่ในเกณฑ์ คือ ค่าความยากง่ายมีค่าระหว่าง .20 ถึง .80 และค่าอำนาจจำแนกมีค่าตั้งแต่ .20 ขึ้นไป

2.2 แบบวัดด้านความสนใจ ได้ข้อคำถามจำนวน 20 ข้อ มีค่าอำนาจจำแนกอยู่ระหว่าง 3.98 – 11.32

2.3 แบบวัดด้านบุคลิกภาพ ได้ข้อคำถามจำนวน 20 ข้อ มีค่าอำนาจจำแนกอยู่ระหว่าง 3.18 – 9.13

ข้อคำถามมีระดับนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 ถึง .01 จึงกล่าวได้ว่า แบบวัดลักษณะที่ พึงประสงค์ด้านสังคมศึกษาที่ผู้วิจัยสร้างขึ้น สามารถจำแนกบุคคลที่มีลักษณะที่พึงประสงค์ด้านสังคมศึกษาสูงและต่ำออกจากกันได้ นอกจากนี้ยังมีความสอดคล้องกับแบบทดสอบวัดบุคลิกภาพ การแสดงตัวที่สร้างโดยบงกช สุขะจิระ (2538 : 73) มีค่าอำนาจจำแนกที่เป็นค่า t ในฉบับสถานการณ์ และฉบับข้อความตั้งแต่ 1.84 ถึง 8.86 และ 2.15 ถึง 11.43 ตามลำดับ และสอดคล้องกับแบบทดสอบวัดบุคลิกภาพแบบพึ่งพาผู้อื่นของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 ของเขมวดี คัมภีรานนท์ (2544 : 70) ที่มีค่าอำนาจจำแนกที่เป็นค่า t ตั้งแต่ 2.01 ถึง 8.98 มีค่านัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 ทุกข้อ

3. ค่าความเชื่อมั่นของแบบวัดลักษณะที่พึงประสงค์ด้านสังคมศึกษา จากการทดสอบครั้งที่ 2

3.1 แบบวัดด้านการรู้คิด ซึ่งหาโดยวิธีหาค่า KR-20 โดยวิธีแบบคูเดอร์-ริชาร์ดสัน (Kuder – Richardson) จำนวน 20 ข้อ ค่าความเชื่อมั่นเท่ากับ 0.96

3.2 แบบวัดด้านความสนใจ ซึ่งหาโดยวิธีหาค่าสัมประสิทธิ์แอลฟา (α – Coefficient) ของบรอนนัค จำนวน 20 ข้อ ค่าความเชื่อมั่นเท่ากับ 0.91

3.3 แบบวัดด้านบุคลิกภาพ ซึ่งหาโดยวิธีหาค่าสัมประสิทธิ์แอลฟา (α – Coefficient) ของบรอนนัค จำนวน 40 ข้อ ค่าความเชื่อมั่นเท่ากับ 0.92

เมื่อพิจารณาค่าความเชื่อมั่นที่ได้ พบว่ามีค่าสูงกว่า 0.70 ทุกค่า สอดคล้องกับที่เกเบิล (ลัวัน สายยศ และอังคณา สายยศ. 2543 : 317 อ้างอิงจาก Gable. 1986 : 147) ได้กล่าวไว้ว่า เครื่องมือวัด ควรมีค่าความเชื่อมั่นอย่างต่ำ 0.70 แสดงให้เห็นว่า แบบวัดลักษณะที่พึงประสงค์ด้านสังคมศึกษาที่ผู้วิจัยสร้างขึ้นมีความเชื่อมั่นเป็นที่น่าเชื่อถือได้

4. คะแนนเกณฑ์ปกติ จากการทดสอบครั้งที่ 3 ของแบบวัดลักษณะที่พึงประสงค์ด้านสังคมศึกษา ด้านการรู้คิด มีช่วงคะแนนเกณฑ์ปกติ ระหว่าง T20 – T83 ด้านความสนใจ มีช่วงคะแนนเกณฑ์ปกติ ระหว่าง T22 – T83 และด้านบุคลิกภาพ มีช่วงคะแนนเกณฑ์ปกติ ระหว่าง T22 – T83 และรวม 3 ด้าน มีช่วงคะแนนเกณฑ์ปกติ ระหว่าง T17 – T83

เกณฑ์ปกติ(Norm) จากการวิจัยครั้งนี้ เมื่อได้แบบวัดลักษณะที่พึงประสงค์ด้านสังคมศึกษา ของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 6 แล้ว ผู้วิจัยได้หาคะแนนปกติในรูปคะแนนที่ปกติ (Normalized T-Score) เพื่อใช้เปรียบเทียบลักษณะที่พึงประสงค์ของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 6 ในหน่วยเดียวกัน เพราะแบบทดสอบหรือแบบวัดควรมีเกณฑ์ปกติทุกฉบับ เนื่องจากไม่นิยมใช้คะแนนดิบในการตีความหมายของคะแนน (ลัวัน สายยศและอังคณา สายยศ. 2541 : 215 – 216) และเนื่องจากประเทศไทยนิยมหาค่าเกณฑ์ปกติเป็นคะแนนที่ ซึ่งคำนวณได้ง่ายและสะดวกในการเปรียบเทียบ (พิสมัย สารกุล. 2543 : 128) ผู้วิจัยจึงได้หาเกณฑ์ปกติโดยใช้คะแนนที่ปกติ

ข้อเสนอแนะ

1. ข้อเสนอแนะในการนำไปใช้

1.1 ในการใช้แบบวัดลักษณะที่พึงประสงค์ด้านสังคมศึกษานั้น ผู้ตรวจให้คะแนน จำเป็นต้องศึกษาเกี่ยวกับเกณฑ์การให้คะแนนจากคู่มืออย่างละเอียดก่อนดำเนินการเพื่อความสะดวกและความเป็นปรนัยของเครื่องมือ

1.2 ในการนำแบบวัดลักษณะที่พึงประสงค์ด้านสังคมศึกษาไปใช้ ผู้ที่จะนำไปใช้ควรคำนึงถึงความพร้อมของเครื่องมือ วัสดุอุปกรณ์ และบุคลากร ทั้งนี้เพื่อให้ได้ประโยชน์มากที่สุด

1.3 ผู้ดำเนินการสอบควรอธิบายวิธีการตอบแบบวัด ให้ผู้เข้าสอบเข้าใจอย่างละเอียด แจ่มแจ้งก่อนลงมือทำ

1.4 เมื่อหมดเวลา ผู้ดำเนินการสอบควรให้ผู้สอบวางปากกา หยุดทำทันที แล้วเก็บแบบวัด

1.5 แบบวัดลักษณะที่พึงประสงค์ด้านสังคมศึกษา ของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 6 นี้ เป็นเพียงแบบวัดที่ใช้ในการตรวจสอบเบื้องต้น เพื่อเป็นแนวทางในการศึกษาต่อ

1.6 ควรนำแบบวัดลักษณะที่พึงประสงค์ด้านสังคมศึกษา ไปใช้ร่วมกับ การสังเกต การสัมภาษณ์ จะทำให้ได้ข้อมูลและคำตอบที่ตรงกับความเป็นจริงมากขึ้น

2. ข้อเสนอแนะในการวิจัย

2.1 ควรมีการสร้างและพัฒนาเครื่องมือวัดภาคปฏิบัติ ตามหลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐาน พ. ศ. 2544 ให้มากขึ้น เพื่อให้การวัดผล มีความเป็นปรนัยมากขึ้น

2.2 ควรมีการศึกษาตัวแปรอื่นๆ ที่คาดว่าจะมีส่วนเกี่ยวข้องหรือส่งผลต่อลักษณะที่พึงประสงค์ด้านศิลปะ และสร้างแบบวัดลักษณะที่พึงประสงค์ด้านศิลปะในรูปแบบอื่นๆ

บรรณานุกรม

บรรณานุกรม

- กรมการศึกษานอกโรงเรียน. (2541). การวิเคราะห์หลักสูตรและการจัดกิจกรรมการเรียนการสอน เพื่อพัฒนาวิถีชีวิตแบบประชาธิปไตย. กรุงเทพฯ : ชุมชนสหกรณ์การเกษตรแห่งประเทศไทย กองพัฒนาการศึกษานอกโรงเรียน.
- กรองทอง วีระวงศ์สุวรรณ. (2540). การวิเคราะห์องค์ประกอบบุคลิกภาพความเป็นผู้นำของ นักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 โรงเรียนของอัครสังฆมณฑลกรุงเทพฯ. ปรินญาณินท์ กศ.ม. (การวัดผลการศึกษา). กรุงเทพฯ : บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ. ถ่ายเอกสาร.
- กระทรวงศึกษาธิการ. (2534). แนวทางการนิเทศ : การสร้างเสริมประชาธิปไตยในโรงเรียน มัธยมศึกษา. กรุงเทพฯ : ฝ่ายนิเทศการบริหาร หน่วยศึกษานิเทศก์ กรมสามัญศึกษา.
- _____. (2538). แนวทางการจัดการศึกษาเพื่อพัฒนาประชาธิปไตย ระดับ มัธยมศึกษา. พิมพ์ครั้งที่ 1. กรุงเทพฯ : กรมวิชาการ.
- _____. (2540). การเผยแพร่รัฐธรรมนูญและพัฒนาวิถีชีวิตแบบประชาธิปไตย. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์คุรุสภาลาดพร้าว. เอกสารโรเนียว
- _____. (2542). ประชาธิปไตย : ระดับมัธยมศึกษา. พิมพ์ครั้งที่ 1. กรุงเทพฯ : ศูนย์ พัฒนา หนังสือ กรมวิชาการ คุรุสภาลาดพร้าว.
- _____. (2542). พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พุทธศักราช 2542. กรุงเทพฯ : สำนักงาน คณะกรรมการ การศึกษาแห่งชาติ.
- _____. (2545). สาระมาตรฐานการเรียนรู้กลุ่มสาระการเรียนรู้สังคมศึกษา ศาสนา และ วัฒนธรรม ในหลักสูตรการศึกษาระดับพื้นฐาน พุทธศักราช 2544. พิมพ์ครั้งที่ 1. กรุงเทพฯ : กรมวิชาการ กระทรวงฯ.
- กันยา สุวรรณแสง. (2533). การพัฒนาบุคลิกภาพและการปรับตัว 2. กรุงเทพฯ : บารุงสารส์.
- เขมวดี คัมภีรานนท์. (2544). การสร้างแบบทดสอบวัดบุคลิกภาพแบบพึ่งพาผู้อื่นของนักเรียนชั้น มัธยมศึกษาปีที่ 1. ปรินญาณินท์ กศ.ม. (การวัดผลการศึกษา). กรุงเทพฯ : บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ. ถ่ายเอกสาร.
- จรรยา คุณมี. (2530). สังคมศึกษา. วิทยาสาร. 28(21) : 13-14.
- จรรยา ทองถาวร. (2536). มนุษย์สัมพันธ์. กรุงเทพฯ : ทิพย์วิสุทธิ.
- จำรัส แจ่มจันทร์. (2539). การศึกษาบุคลิกภาพของครูผู้สอนนักเรียนที่มีความบกพร่องทาง สติปัญญาโดยใช้แบบทดสอบ 16 PF. ปรินญาณินท์ กศ.ม. (การศึกษาพิเศษ). กรุงเทพฯ : บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ. ถ่ายเอกสาร.
- จิรกรณ ศิริประเสริฐ. (2538). คู่มือวิทยากร ทักษะกระบวนการเรียนรู้. อุดรดิตถ์ : คณะครุศาสตร์ วิทยาลัยครูอุดรดิตถ์.

- เจริญ จามรธัญญาท. (2534). พฤติกรรมการสอนสังคมศึกษา. อุบลราชธานี : ภาควิชาหลักสูตรและการสอน คณะครุศาสตร์. วิทยาลัยครูอุบลราชธานี.
- ฉันทนา ภาคบงกช. (2542). รายงานการวิจัยเรื่องการพัฒนารูปแบบการสร้างเสริมวินัยในตนเอง. กรุงเทพฯ : สำนักงานคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ.
- ชวาล แพรัตกุล. (2516). เทคนิคการวัดผล. กรุงเทพฯ : วัฒนาพานิช.
- ชำนาญ เอี่ยมสำอางค์. (2539). การเปรียบเทียบผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนและการคิดอย่างมีวิจารณญาณของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 ที่เรียนวิชาสังคมศึกษาโดยการสอนแบบสืบสวน สอบสวนเชิงนิติศาสตร์กับการสอนตามคู่มือครู. ปรินญานิพนธ์ กศ.ม. กรุงเทพฯ : บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ. ถ่ายเอกสาร.
- ชูชาติ เชิงฉลาด. (2539). ทักษะกระบวนการเรียนรู้. กรุงเทพฯ : ภาควิชาหลักสูตรและการสอน คณะวิชาครุศาสตร์ วิทยาลัยครูธนบุรี.
- เชนิสา ชื่นสุวรรณ. (2539). การเปรียบเทียบผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน ความรับผิดชอบในการเรียน และความสนใจในวิชาสังคมศึกษาของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 ที่ได้รับการสอนโดยใช้วิธีสอนแบบเรียนเป็นคู่ (Learning cell) กับการสอนตามคู่มือครู. ปรินญานิพนธ์ กศ.ม. (มัธยมศึกษา) กรุงเทพฯ : บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ. ถ่ายเอกสาร.
- ณฎกานู เอื้อสุวรรณ. (2546). การศึกษาผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนและบุคลิกภาพประชาธิปไตยของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 ที่เรียนวิชาสังคมศึกษาด้วยวิธีการสอนแบบประสาน 5 แนวคิดหลัก และวิธีการสอนด้วยการเรียนรู้แบบร่วมมือ. ปรินญานิพนธ์ กศ.ม. (การมัธยมศึกษา). กรุงเทพฯ : บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ. ถ่ายเอกสาร.
- ดวงเดือน พิศาลบุตร. (2528). ความสำคัญของวิชาสังคมศึกษาและครูสังคมศึกษา บันทึกคำบรรยายวิชาสังคมศึกษา. กรุงเทพฯ : มงคลการพิมพ์.
- ดำรงศักดิ์ ชันสนิตและคณะ. (2538). มนุษยสัมพันธ์. กรุงเทพฯ : วังอักษร.
- ทวี บ่อแก้ว และอบรม สันภิบาล. (2517). จิตวิทยาการศึกษา. กรุงเทพฯ : โอเดียนสโตร์.
- ทองทิพภา วิริยะพันธ์. (2546). มนุษสัมพันธ์กับการบริหาร. พิมพ์ครั้งที่ 1. กรุงเทพฯ : อินเฟอร์
- ทินพันธ์ นาคะตะ. (2536). “ประชาธิปไตย : ความหมาย ปัจจัยเอื้ออำนวยและการสร้างจิตใจ” วารสารธรรมศาสตร์. 58-61 ; กุมภาพันธ์ 2536.
- ทศนา เขมมณี และคณะ. (2544). วิทยาการด้านความคิด. กรุงเทพฯ : เดอะมาสเตอร์กรุ๊ปแมเนจเม้น.
- ธำรงค์ อุดมไพจิตรกุล. (2532). บัณฑิตสังคมศาสตร์ที่พึงประสงค์. เอกสารงานวิจัย. ฝ่ายวิจัย มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ.
- นางนถ สถาวโรตม. (2534). การสอนสังคมศึกษาในระดับมัธยมศึกษา. ปัตตานี : โรงเรียนสาธิต คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์.
- นงลักษณ์ สุทธิวัฒนพันธ์. (2539). การพัฒนาบุคลิกภาพผู้นำและผู้บริหาร. พิมพ์ครั้งที่ 5. กรุงเทพฯ : แม็คเน็ท พรินติ้ง เซ็นเตอร์.

- นที ศิริมัย.(2529). การศึกษาความสามารถในการสร้างความคิดรวบยอดและผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนวิชาสังคมศึกษา ของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 2 ด้วยการสอนแบบบูรณาการ. ปรินญาณินพนธ์ กศ.ม. (การมัธยมศึกษา). กรุงเทพฯ : บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ. ถ่ายเอกสาร.
- นพมาศ ชีระเวทิน. (2540). ทฤษฎีบุคลิกภาพและการปรับตัว. พิมพ์ครั้งที่ 2. กรุงเทพฯ : มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.
- นภดล เวชสวัสดิ์. (2540). บุคลิกภาพสู่ความเป็นผู้นำ. พิมพ์ครั้งที่ 2. กรุงเทพฯ : ซีเอ็ดดูเคชั่น.
- นวลศิริ เปาโรหิตย์. (2544). จิตวิทยาพัฒนาการ. กรุงเทพฯ : มหาวิทยาลัยรามคำแหง.
- นาดยา ภัทรแสงไทย. (2525). ยุทธวิธีการสอนสังคมศึกษา. กรุงเทพฯ : โอเดียนสโตร์.
- นิตินันท์ วิชิตรลชัย. (2535). ผลของการใช้ชุดส่งเสริมความรู้แก่ผู้ปกครองที่มีผลต่อความเชื่อมั่นในตนเองและความคิดสร้างสรรค์ของเด็กปฐมวัย. ปรินญาณินพนธ์ กศ.ม. (การศึกษาปฐมวัย). กรุงเทพฯ : บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ. ถ่ายเอกสาร.
- นิพล นาสมบูรณ์. (2536). ผลของการสอนกลุ่มสร้างเสริมประสบการณ์ชีวิตด้วยกระบวนการทางวิทยาศาสตร์ที่มีต่อความสามารถในการคิดวิเคราะห์วิจารณ์ ของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6. วิทยานิพนธ์ ค.ม. กรุงเทพฯ : บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย. ถ่ายเอกสาร.
- บงกช สุขะจิระ. (2538). การสร้างแบบทดสอบวัดบุคลิกภาพการแสดงตัว สำหรับนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6. ปรินญาณินพนธ์ กศ.ม. (การวัดผลการศึกษา). กรุงเทพฯ : บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ. ถ่ายเอกสาร.
- บันลือ พฤกษวัน. (2534). ยุทธศาสตร์การสอนตามหลักสูตรแนวใหม่. กรุงเทพฯ : วัฒนาพานิช.
- บุญเชิด ภิญโญนนตพงษ์. (2545). การสร้างมาตรฐานประเมินและเกณฑ์ปกติ ศักยภาพการเรียนรู้ของเด็กนักเรียนชั้นประถมศึกษา. รายงานการวิจัย. คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ.
- _____. (2545). ประมวลสาระชุดวิชา การพัฒนาเครื่องมือสำหรับการประเมินการศึกษา (หน่วยที่ 3). นนทบุรี : สาขาวิชาศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช.
- บุบผา กุมาพันธ์. (2541). วิธีสอนสังคมศึกษาระดับมัธยมศึกษา. กรุงเทพฯ : สุทธิสารการพิมพ์.
- ประดิษฐ์ คุณรัตน์. (2539). มนุษย์สัมพันธ์ในการบริหารอุตสาหกรรม. พิมพ์ครั้งที่ 1. กรุงเทพฯ : ภาควิชาบริหารการศึกษา คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ.
- ประนอม เดชชัย. (2536). เสริมทักษะการเรียนการสอนวิชาสังคมศึกษา. พิมพ์ครั้งที่ 2. เชียงใหม่ : ภาควิชามัธยมศึกษา คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.
- ประภัสสร สุขชื่น. (2539). การศึกษาคุณภาพของแบบทดสอบบุคลิกภาพด้านความเชื่อมั่นในตนเอง ระหว่างรูปแบบชนิดมาตราทางเลือกทางเดียวและมาตราชนิดเลือกสองทาง . ปรินญาณินพนธ์ กศ.ม. (การวัดผลการศึกษา). กรุงเทพฯ : บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ. ถ่ายเอกสาร.

- ประเวศ วะสี. (2540). *ภาวะผู้นำ : ความเป็นไปในสังคมไทยและวิธีการแก้ไข*. พิมพ์ครั้งที่ 2. กรุงเทพฯ : หมอชาวบ้าน.
- ปราณี เจริญโฉม. (2541). *ลักษณะภาวะผู้นำของผู้บริหารวิทยาลัยพลศึกษา สังกัดกรมพลศึกษา กระทรวงศึกษาธิการ*. ปรินญาณินพนธ์ กศ.ม. (การอุดมศึกษา) กรุงเทพฯ : บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ. ถ่ายเอกสาร.
- พจนานุกรม. (2546). *พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. 2542*. กรุงเทพฯ : นานมีบุ๊คส์.
- พนม พงษ์ไพบูลย์. (2537, เมษายน - มิถุนายน). "การศึกษาเพื่อพัฒนาบุคคลและสังคม" *สารพัฒนาหลักสูตร*. 13(117) : 3 - 6
- พรนิภา สมาเอี่ยม. (2545). *การศึกษาเปรียบเทียบผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนวิชาสังคมศึกษา และความสามารถในการคิดอย่างมีวิจารณญาณของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 โดยการสอนแบบบูรณาการตามแนวพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พุทธศักราช 2542 กับตามแนวคู่มือครู*. ปรินญาณินพนธ์ กศ.ม. (การมัธยมศึกษา). กรุงเทพฯ : บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ. ถ่ายเอกสาร.
- พรพิศ เกื้อนมนเฑียร. (2542). *การศึกษาผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน และความสนใจในการเรียนวิชาภาษาไทยของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 5 ที่ได้รับการฝึกด้วยเกมที่ใช้คำถามต่างกัน*. ปรินญาณินพนธ์ กศ.ม. กรุงเทพฯ : บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ. ถ่ายเอกสาร.
- พรรณทิพย์ ศิริสรณบุศย์. (2541). *มนุษย์สัมพันธ์*. กรุงเทพฯ : ด้านสุทธาการพิมพ์.
- มานะ พ่วงความสุข. (2536). *ผลของการฝึกความรู้สึกไวที่มีต่อความเชื่อมั่นในตนเอง ของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 โรงเรียนหาดอมราอักษรลักษณ์วิทยา จังหวัดสมุทรปราการ*. ปรินญาณินพนธ์ กศ.ม. (จิตวิทยาการแนะแนว). กรุงเทพฯ : บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ. ถ่ายเอกสาร.
- มาลินี จุฑะรพ. (2537). *จิตวิทยาการเรียนการสอน*. พิมพ์ครั้งที่ 1. กรุงเทพฯ : อักษราพิพัฒน์.
- รจนา แก่นอำพรพันธ์. (2535). *การศึกษาคุณลักษณะที่พึงประสงค์ของนักศึกษาคณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยขอนแก่น ตามความคิดเห็นของอาจารย์และนักศึกษา*. ปรินญาณินพนธ์ กศ.ม. (จิตวิทยาการแนะแนว). กรุงเทพฯ : บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ. ถ่ายเอกสาร.
- ระวีวรรณ เสวตามร. (2540). *ยุทธวิธีเสริมสร้างมนุษย์สัมพันธ์*. กรุงเทพฯ : สยามมิตรการพิมพ์.
- รังสี วิบูลย์อรฤทธกร. (2534). *ความสัมพันธ์ระหว่างทักษะทางสังคมและผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนวิชาสังคมศึกษาของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 ในสังกัดกรมสามัญศึกษา ในจังหวัดปราจีนบุรี*. วิทยานิพนธ์ ศศ.ม (การสอนสังคมศึกษา) กรุงเทพฯ : บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์. ถ่ายเอกสาร.
- รุ่ง แก้วแดง. (2543). *การปฏิรูปการศึกษา แนวคิดและหลักการตามพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542*. กรุงเทพฯ : วิญญูชน.
- ล้วน สายยศ และอังคณา สายยศ. (2538). *เทคนิคการวิจัยทางการศึกษา*. พิมพ์ครั้งที่ 4. กรุงเทพฯ : สุริยาสาน.

- _____. (2539). เทคนิคการวัดผลการเรียนรู้. กรุงเทพฯ : สุริยาสาส์น.
- _____. (2541). เทคนิคการสร้างและสอบข้อสอบความถนัดทางการเรียน. กรุงเทพฯ : สุริยาสาส์น
- ละม้ายมาศ ศรทัตต์ และจรรจา สุวรรณทัต.(2510). อิทธิพลของสังคมต่อพัฒนาการของเด็ก.
กรุงเทพฯ : สถาบันระหว่างชาติสำหรับการค้นคว้าเรื่องเด็ก.
- ลาวัณย์ วิทยาอุทมิกุล. (2533). การสอนสังคมในโรงเรียนมัธยม. คณะครุศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- วรรณา ช่องดารากุล. (2537). "บทบาทของโรงเรียนในการเสริมสร้างบุคลิกภาพประชาธิปไตย"
วารสารแนะแนว. 28(152) : 22 ; เมษายน – พฤษภาคม 2537.
- วัชร ทรัพย์มี. (2540). การแนะแนวในโรงเรียน. พิมพ์ครั้งที่ 4. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์ไทยวัฒนาพานิช.
- วัฒนาพร จันทรพรหม. (2539). ผลของการแนะแนวอาชีพที่มีต่อความสนใจอาชีพช่างเสริมสวยของ
นักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 โรงเรียนบ้านหนองทุ่มโนนหาดวิทยา อำเภอ ชุมพวง
จังหวัดนครราชสีมา.ปริญญานิพนธ์ กศ.ม.(จิตวิทยาการแนะแนว) กรุงเทพฯ : บัณฑิต
วิทยาลัย มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ. ถ่ายเอกสาร.
- วันเพ็ญ วรรณโกมล. (2544). การพัฒนาการสอนสังคมศึกษา. พิมพ์ครั้งที่3. กรุงเทพฯ : สถาบัน
ราชภัฏธนบุรี.
- วานิช บรรจง. (2516). จิตวิทยาการศึกษา. กรุงเทพ : กรุงเทพมหานครพิมพ์.
- วาสนา ผดุงทรง. (2529). ผลของการอภิปรายภาพวาดเป็นกลุ่มต่อการพัฒนาความเชื่อมั่นในตนเอง
ของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 โรงเรียนปัญญาวรรค กรุงเทพมหานคร. ปริญญานิพนธ์
กศ.ม. (การวัดผลการศึกษา). กรุงเทพฯ : บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ.
ถ่ายเอกสาร.
- วิจิตร ศรีสอาน. (2543). การศึกษาแห่งชาติในอุดมคติ. กรุงเทพฯ : วิญญูชน.
- วิจิตร สินสิริ. (2529). คำบรรยายและอภิปรายในการสัมมนาอาจารย์ผู้สอนสังคมศึกษาของสถาน
ฝึกหัดครู. กรมการฝึกหัดครู. ถ่ายเอกสาร.
- วิจิตร อวาทกุล. (2542). เทคนิคมนุษยสัมพันธ์. พิมพ์ครั้งที่ 8. กรุงเทพฯ : จุฬาลงกรณ์
- วิเชียร เกตุสิงห์. (2538, กุมภาพันธ์-มีนาคม). "ค่าเฉลี่ยกับการแปลความหมาย: เรื่องง่าย ๆ
ที่บางครั้งก็พลาดได้," ข่าวสารการวิจัยศึกษา. 18(3) : 8-11.
- วิไลพร คำเพราะ. (2538). การศึกษาผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนและความสามารถในการคิดวิเคราะห์
วิจารณ์ในกลุ่มสร้างเสริมประสบการณ์ชีวิต ของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 5 ที่สอนโดย
ใช้ชุดการเรียนแบบสืบเสาะหาความรู้. ปริญญานิพนธ์ กศ.ม. กรุงเทพฯ : บัณฑิตวิทยาลัย
มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ. ถ่ายเอกสาร.
- วิสิทธิ์ โจนีพจนรัตน์. (2542). พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542. กรุงเทพฯ : พัฒนาศึกษา.
- วีระวัฒน์ ปันนิตามัย. (2539). คู่มือปฏิบัติการพัฒนาและการดำเนินการสัมมนาหน่วยงานแบบมี
โครงสร้าง. กรุงเทพฯ : สมาคมจิตวิทยาแห่งประเทศไทย.

- ศรีเรือน แก้วกังวาล. (2529). *ทฤษฎีจิตวิทยาบุคลิกภาพ : รู้เรา รู้เขา*. พิมพ์ครั้งที่ 4. กรุงเทพฯ : หมอชาวบ้าน
- _____. (2540). *จิตวิทยาพัฒนาการชีวิตทุกช่วงวัย*. พิมพ์ครั้งที่ 7. กรุงเทพฯ : มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.
- _____. (2543). *จิตวิทยาทั่วไป*. พิมพ์ครั้งที่ 2. กรุงเทพฯ : มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.
- ศุภพงศ์ อยู่ทอง. (2531). *อิทธิพลของคำถามขั้นวิเคราะห์ที่ส่งผลต่อพฤติกรรมการคิดแบบวิเคราะห์ของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 ในวิชาสังคมศึกษา*. ปรินญานิพนธ์ กศ.ม. กรุงเทพฯ : บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ. ถ่ายเอกสาร.
- เศวณิด เคาณานนท์. (2542). *ภาวะผู้นำ*. นครราชสีมา : คณะครุศาสตร์ สถาบันราชภัฏนครราชสีมา.
- สงวน นิตยารัมภ์พงศ์. (2542). *ผู้นำ*. พิมพ์ครั้งที่ 3. กรุงเทพฯ : พิชฌเนศ พรินต์ติ้ง เซ็นเตอร์.
- สมประสงค์ นวมนบุญลือ เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, ภัญญ์วรา พรคุณธรรม เป็นผู้สัมภาษณ์, ทางโทรศัพท์ เมื่อ 6 พฤษภาคม 2547.
- สมพงศ์ พ่วงคำ. (2528). *การเปรียบเทียบผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนวิชากลุ่มสร้างเสริมประสบการณ์และทัศนคติต่อบุคลิกภาพประชาธิปไตยของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 ที่เรียนด้วยการสอนวิธีปกติและกระบวนการกลุ่มสัมพันธ์*. ปรินญานิพนธ์ กศ.ม. กรุงเทพฯ : บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ.
- สมพงษ์ เกษมสิน. (2533). *การบริหาร*. พิมพ์ครั้งที่ 3 กรุงเทพฯ : ไทยวัฒนาพานิช.
- สมพร สุกตน์นิย. (2538). *มนุษย์สัมพันธ์*. พิมพ์ครั้งที่ 2. กรุงเทพฯ : จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- สวณา พรพัฒน์กุล. (2525). *จิตวิทยาทั่วไป*. กรุงเทพฯ : แสงรุ่งการพิมพ์.
- ลาโรช บัวศรี. (2544). *ปรัชญาการศึกษาสำหรับประเทศไทย : จุดบรรจบระหว่างพระพุทธศาสนา กับประชาธิปไตย*. กรุงเทพฯ : ศูนย์หนังสือมหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ.
- สำนักงานเลขาธิการสภาผู้แทนราษฎร. (2540). *เอกสารเผยแพร่โครงการส่งเสริมและพัฒนาประชาธิปไตยในระบบรัฐสภา เรื่อง การเมืองเรื่องของคน*. พิมพ์ครั้งที่ 1. กรุงเทพฯ : กองการพิมพ์ สำนักงานเลขาธิการสภาผู้แทนราษฎร.
- สิทธิโชค วรรณสันติกุล. (2546). *จิตวิทยาสังคม : ทฤษฎีและการประยุกต์*. กรุงเทพฯ : ซีเอ็ดดูเคชั่น.
- สุชา จันทน์เอม. (2522). *จิตวิทยาทั่วไป*. พิมพ์ครั้งที่ 2. กรุงเทพฯ : ไทยวัฒนาพานิช.
- สุทธภา ชาติประดิษฐ์. (2537). *การศึกษาความเชื่อมั่นในตนเองของเด็กปฐมวัยที่ได้รับการจัดกิจกรรมศิลปะสร้างสรรค์และการเล่นตามมุมที่ได้ริเริ่มกิจกรรมในกลุ่มย่อยและกลุ่มใหญ่*. ปรินญานิพนธ์ กศ.ม. (การศึกษา ปฐมวัย). กรุงเทพฯ : บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ. ถ่ายเอกสาร.
- สุเทพ พงศ์ศรีวัฒน์. (2545). *ภาวะผู้นำ : ทฤษฎีและปฏิบัติ*. พิมพ์ครั้งที่ 1 กรุงเทพฯ : สถาบันราชภัฏเชียงใหม่.

- สุนันทา สายวงศ์. (2544.) การศึกษาผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนและการคิดอย่างมีวิจารณญาณของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 ที่เรียนวิชาสังคมศึกษาโดยใช้เทคนิคการคิดแบบหวมวกหกใบ และการสอนแบบซินดิเคท. ปรินญานิพนธ์ กศ.ม. (การมัธยมศึกษา). กรุงเทพฯ : บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ. ถ่ายเอกสาร.
- สุพัตรา สุภาพ. (2536). เทคนิคการบริหารงานอย่างมีประสิทธิภาพยุคใหม่ “เน้นพฤติกรรมมนุษย์”. กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์ธรรมนิติ.
- สุนันท์ เสถียรศรี. (2536). การศึกษาผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนวิชาคณิตศาสตร์ การคิดอย่างมีเหตุผลของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 2 ที่เรียนโดยใช้แบบฝึกกิจกรรมกับการสอนตามคู่มือครู. ปรินญานิพนธ์ กศ.ม. (การมัธยมศึกษา). กรุงเทพฯ : บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัย ศรีนครินทรวิโรฒ. ถ่ายเอกสาร.
- สุมาลี จันทรชลอ. (2533). ผลการฝึกทักษะการรู้คิดต่อการคิดรวบยอด. ปรินญานิพนธ์ กศ.ด. กรุงเทพฯ : บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศรี นครินทรวิโรฒ. ถ่ายเอกสาร.
- สุมาลี วงศ์ปลุกแก้ว.(2526). ความสัมพันธ์ระหว่างปฏิสัมพันธ์ของครูกับนักเรียนในชั้นเรียน ความรู้สึกรับผิดชอบและความเชื่อมั่นในตนเอง. ปรินญานิพนธ์ กศ.ม. กรุงเทพฯ : บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ. ถ่ายเอกสาร.
- สุรชาติ มานิตย์. (2530). การเปรียบเทียบผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนวิชาสังคมศึกษาและบุคลิกภาพประชาธิปไตย ของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 ด้วยการสอนโดยการเรียนเป็นทีม กับการสอนตามคู่มือครู. กศ.ม. กรุงเทพฯ : บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ.
- เสริมศักดิ์ วิชาลาภรณ์. (2540). ภาวะผู้นำ : ทฤษฎีและแนวปฏิบัติในการบริหารการศึกษา หน่วยที่ 5. พิมพ์ครั้งที่ 2. กรุงเทพฯ : มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช.
- แสงเดือน ยอดอัญมณีนวงศ์. (2546). การสร้างแบบประเมินความสามารถทางเชาว์ปัญญาตามแนวโครงสร้างของ Kaufman สำหรับนักเรียนระดับชั้นประถมศึกษาปีที่ 1. ปรินญานิพนธ์ กศ.ม. (การศึกษาพิเศษ). กรุงเทพฯ : บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัย ศรีนครินทรวิโรฒ. ถ่ายเอกสาร.
- อัจฉรา เนตรล้อมวงศ์.(2531). ผลของการใช้บทบาทสมมติที่มีต่อความเชื่อมั่นในตนเองของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 โรงเรียนนนทรีวิทยา กรุงเทพมหานคร. ปรินญานิพนธ์ กศ.ม. (จิตวิทยาการแนะแนว). กรุงเทพฯ : บัณฑิต วิทยาลัย มหาวิทยาลัย ศรีนครินทรวิโรฒ. ถ่ายเอกสาร.
- อารยา สุวะมาตย์. (2540). การวิเคราะห์องค์ประกอบบุคลิกภาพด้านความเชื่อมั่นในตนเอง. ปรินญานิพนธ์ กศ.ม.(การวัดผลการศึกษา). กรุงเทพฯ : บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัย ศรีนครินทรวิโรฒ. ถ่ายเอกสาร.

- อารี เกษมรติ. (2533). ผลการจัดกิจกรรมศิลปะสร้างสรรค์เป็นกลุ่มและกิจกรรมศิลปะสร้างสรรค์
ปกติที่มีต่อความเชื่อมั่นในตนเองของเด็กปฐมวัยที่ได้รับการอบรมเลี้ยงดูแบบเข้มงวด
กวดขันและทะนุถนอม. ปรินญา นิพนธ์ กศ.ม. (การศึกษาปฐมวัย). กรุงเทพฯ : บัณฑิต
วิทยาลัย มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ. ถ่ายเอกสาร.
- อิรวินทร์ ภาณิตวงศ์. (2528). พฤติกรรมการสอนสังคมศึกษาในชั้นมัธยมศึกษา ตอน 1. กรุงเทพฯ
: บริษัทธรรมสาร จำกัด.
- อุษณีย์ โพธิสุข. (2537). วิธีการสอนเด็กปัญญาเลิศ. กรุงเทพฯ : ภาควิชาการศึกษาพิเศษ คณะ
ศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ.
- (2538, เมษายน – พฤษภาคม). “ภาวะวิกฤตการศึกษาไทยและข้อเสนอเพื่อการพัฒนา”. การศึกษา
แห่งชาติ. 29(4) : 34 – 46
- Anne Anastasi. (1990). *Psychological Testing*. New York : Macmillan Publishing.
- Banks, James A. (1985). *Teaching Strategies for the Social Studies : Inquiry Valuing and
Decision – Making*. Massachussettes : Addison – Wesley.
- Decaroli, J. (1973,January). “What Research Say to the Classroom Teacher : Critical
Thinking”. *Social Education*. 37(1) : 67-69.
- Dressel, P.L. and Mayhew, L.B. (1957). *General Education : Explorations in Evaluation*. 2nd
ed. Washington D.C. : American Council on Education.
- Ellis, Arthur K. (1991). *Teaching and Learning in Elementary Social Studies*. Boston : Allyn
and Bacon.
- Fenton, Edwin. (1967). *The New Social Studies*. New York : Holt Rinehart and Winston.
- Good, Carter Victor. (1973). *Dictionary of Education*. 3rd ed. New York : McGraw-Hill.
- Hudgins, B.B. and Edelman, S. (1988, May/June). “Chikdren's Self Directed Critical
Thinking,” *Journal of Education Research*. 81 (5) : 262-273.
- Hurlock, E.B. (1978). *Adolescent Development*. New York : Mc Graw-Hill Book.
- Kenworthy Leonard S. (1973). *Guide to Social Studies Teaching in Secondary Schools*.
Belmont, California : Woodworth.
- Krug, Edward A. (1960). *The secondary School Curriculum*. New York : Harper and
Brothers.
- Lumpkin, Cynthia Rolen. (1991,May). “Effects of Teaching Critical Thinking Skills on the
Critical Thinking Ability, Achievement, and Retention of Social Studies Content by
Fifth and Sixth Graders,” *Dissertation Abstracts International*. 51 (11) : 3694-A.
- Michaelis, John U. (1960). *Social Studies for Children in Democracy*. New York : Prentice –
Hall.

- Paul R. (1993). *Teaching critical thinking*. California : Center For Critical Thinking and Moral Critique
- Powell, M. (1963). *The Psychology of Adolescence*. New York : The Bobb Merrill Co.,Inc.
- Ralph, Preston C. (1960). *Teaching in Social Studies in Elementary School*. New York Holt Rinehart and Winston.
- Russell, David H. (1956). *Children's Thinking*. Boston Gjinn and company.

ภาคผนวก

ภาคผนวก ก
รายชื่อผู้เชี่ยวชาญ

รายชื่อผู้เชี่ยวชาญ

1. อาจารย์นที ศิริมัย	อาจารย์ประจำภาควิชาสังคมศึกษา
โรงเรียนสาธิต มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ
ประสานมิตร (ฝ่ายมัธยม)
2. อาจารย์สมพร บัณฑวรรณ	อาจารย์ประจำภาควิชาสังคมศึกษา
โรงเรียนอัสสัมชัญคอนแวนต์
3. อาจารย์จิรัชชา เทียงหทัยธรรม	อาจารย์ประจำภาควิชาสังคมศึกษา
โรงเรียนอัสสัมชัญคอนแวนต์

ภาคผนวก ข

คำดัชนี IOC ของแบบวัดลักษณะที่พึงประสงค์ด้านสังคมศึกษา
ของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 6

ตาราง 14 ค่าดัชนี IOC ของแบบวัดลักษณะที่พึงประสงค์ด้านสังคมศึกษาทำจากการประเมินโดย
ผู้เชี่ยวชาญ

ข้อ	ผลการประเมินโดยผู้เชี่ยวชาญคนที่			ค่าดัชนีIOC	ผล
	1	2	3		
1.	1	0	1	0.66	เลือกไว้
2.	1	1	1	1	เลือกไว้
3.	1	1	1	1	เลือกไว้
4.	1	0	1	0.66	เลือกไว้
5.	1	1	0	0.66	เลือกไว้
6.	1	0	0	0.33	คัดออก
7.	1	0	1	0.66	เลือกไว้
8.	1	1	-1	0.33	คัดออก
9.	1	1	1	1	เลือกไว้
10.	1	1	1	1	เลือกไว้
11.	1	1	1	1	เลือกไว้
12.	1	1	-1	0.33	คัดออก
13.	1	1	1	1	เลือกไว้
14.	1	0	1	0.66	เลือกไว้
15.	1	1	1	1	เลือกไว้
16.	1	1	1	1	เลือกไว้
17.	1	1	0	0.66	เลือกไว้
18.	1	1	1	1	เลือกไว้
19.	1	1	1	1	เลือกไว้
20.	1	1	1	1	เลือกไว้
21.	1	1	1	1	เลือกไว้
22.	1	1	1	1	เลือกไว้
23.	1	1	1	1	เลือกไว้
24.	1	1	1	1	เลือกไว้
25.	0	1	1	0.66	เลือกไว้
26.	1	1	0	0.66	เลือกไว้
27.	1	1	1	1	เลือกไว้
28.	1	1	1	1	เลือกไว้

ตาราง 14 (ต่อ)

ข้อ	ผลการประเมินโดยผู้เชี่ยวชาญคนที่			ค่าดัชนีIOC	ผล
	1	2	3		
29.	1	0	1	0.66	เลือกไว้
30.	1	1	1	1	เลือกไว้
31.	1	0	0	0.33	คัดออก
32.	1	1	1	1	เลือกไว้
33.	1	1	1	1	เลือกไว้
34.	1	0	0	0.33	คัดออก
35.	1	1	1	1	เลือกไว้
36.	0	1	1	0.66	เลือกไว้
37.	1	1	1	1	เลือกไว้
38.	1	1	1	1	เลือกไว้
39.	1	1	1	1	เลือกไว้
40.	1	1	1	1	เลือกไว้
41.	1	1	1	1	เลือกไว้
42.	1	1	0	0.66	เลือกไว้
43.	1	1	1	1	เลือกไว้
44.	1	1	1	1	เลือกไว้
45.	1	1	1	1	เลือกไว้
46.	1	0	1	0.66	เลือกไว้
47.	1	1	1	1	เลือกไว้
48.	1	1	0	0.66	เลือกไว้
49.	1	1	1	1	เลือกไว้
50.	1	1	1	1	เลือกไว้
51.	1	0	1	0.66	เลือกไว้
52.	1	1	1	1	เลือกไว้
53.	1	1	0	0.66	เลือกไว้
54.	0	1	1	0.66	เลือกไว้
55.	1	1	1	1	เลือกไว้
56.	1	1	1	1	เลือกไว้

ตาราง 14 (ต่อ)

ข้อ	ผลการประเมินโดยผู้เชี่ยวชาญคนที่			ค่าดัชนีIOC	ผล
	1	2	3		
57.	1	1	1	1	เลือกไว้
58.	1	1	1	1	เลือกไว้
59.	1	1	1	1	เลือกไว้
60.	1	1	1	1	เลือกไว้
61.	1	0	1	0.66	เลือกไว้
62.	0	1	1	0.66	เลือกไว้
63.	1	1	1	1	เลือกไว้
64.	1	0	0	0.33	คัดออก
65.	1	1	1	1	เลือกไว้
66.	1	0	0	0.33	คัดออก
67.	1	1	1	1	เลือกไว้
68.	1	1	1	1	เลือกไว้
69.	1	1	1	1	เลือกไว้
70.	1	0	1	0.66	เลือกไว้
71.	1	1	1	1	เลือกไว้
72.	1	1	0	0.66	เลือกไว้
73.	1	-1	0	0	คัดออก
74.	1	1	1	1	เลือกไว้
75.	1	1	1	1	เลือกไว้
76.	1	1	-1	0.33	คัดออก
77.	1	1	1	1	เลือกไว้
78.	1	1	1	1	เลือกไว้
79.	1	1	1	1	เลือกไว้
80.	1	1	-1	0.33	คัดออก
81.	1	1	1	1	เลือกไว้
82.	1	1	1	1	เลือกไว้
83.	1	0	1	0.66	เลือกไว้
84.	1	1	1	1	เลือกไว้

ตาราง 14 (ต่อ)

ข้อ	ผลการประเมินโดยผู้เชี่ยวชาญคนที่			ค่าดัชนีIOC	ผล
	1	2	3		
85.	1	1	1	1	เลือกไว้
86.	1	1	1	1	เลือกไว้
87.	1	1	1	1	เลือกไว้
88.	1	0	1	0.66	เลือกไว้
89.	1	1	1	1	เลือกไว้
90.	1	1	1	1	เลือกไว้
91.	1	1	1	1	เลือกไว้
92.	1	1	1	1	เลือกไว้
93.	1	1	0	0.66	เลือกไว้
94.	1	1	1	1	เลือกไว้
95.	0	1	1	0.66	เลือกไว้
96.	1	1	1	1	เลือกไว้
97.	1	1	1	1	เลือกไว้
98.	1	1	1	1	เลือกไว้
99.	1	1	1	1	เลือกไว้
100.	1	1	1	1	เลือกไว้
101.	1	1	1	1	เลือกไว้
102.	0	1	-1	0	คัดออก
103.	1	1	1	1	เลือกไว้
104.	1	1	1	1	เลือกไว้
105.	1	1	1	1	เลือกไว้
106.	1	1	1	1	เลือกไว้
107.	1	1	1	1	เลือกไว้
108.	1	1	0	0.66	เลือกไว้
109.	1	1	1	1	เลือกไว้
110.	1	1	1	1	เลือกไว้
111.	1	1	1	1	เลือกไว้
112.	1	1	1	1	เลือกไว้

ตาราง 14 (ต่อ)

ข้อ	ผลการประเมินโดยผู้เชี่ยวชาญคนที่			ค่าดัชนีIOC	ผล
	1	2	3		
113.	1	1	1	1	เลือกไว้
114.	0	0	0	0	คัดออก
115.	1	1	1	1	เลือกไว้
116.	1	1	1	1	เลือกไว้
117.	1	-1	1	0.33	คัดออก
118.	1	1	1	1	เลือกไว้
119.	1	1	1	1	เลือกไว้
120.	1	1	1	1	เลือกไว้
121.	1	1	1	1	เลือกไว้
122.	1	1	1	1	เลือกไว้
123.	0	1	1	0.66	เลือกไว้
124.	1	1	1	1	เลือกไว้
125.	1	1	1	1	เลือกไว้
126.	1	1	1	1	เลือกไว้
127.	1	1	1	1	เลือกไว้
128.	1	1	1	1	เลือกไว้
129.	0	1	1	0.66	เลือกไว้
130.	1	1	1	1	เลือกไว้
131.	1	1	1	1	เลือกไว้
132.	1	1	1	1	เลือกไว้
133.	1	1	1	1	เลือกไว้
134.	1	1	1	1	เลือกไว้
135.	1	0	1	0.66	เลือกไว้
136.	1	1	1	1	เลือกไว้
137.	1	1	1	1	เลือกไว้
138.	1	1	1	1	เลือกไว้
139.	1	1	1	1	เลือกไว้
140.	1	1	1	1	เลือกไว้

ตาราง 14 (ต่อ)

ข้อ	ผลการประเมินโดยผู้เชี่ยวชาญคนที่			ค่าดัชนีIOC	ผล
	1	2	3		
141.	1	1	1	1	เลือกไว้
142.	1	1	1	1	เลือกไว้
143.	1	1	1	1	เลือกไว้
144.	1	1	1	1	เลือกไว้
145.	1	1	1	1	เลือกไว้
146.	1	1	1	1	เลือกไว้
147.	1	0	0	0.33	คัดออก
148.	1	1	1	1	เลือกไว้
149.	1	1	1	1	เลือกไว้
150.	1	1	1	1	เลือกไว้
151.	1	1	1	1	เลือกไว้
152.	1	1	1	1	เลือกไว้
153.	1	1	1	1	เลือกไว้
154.	1	1	1	1	เลือกไว้
155.	1	1	1	1	เลือกไว้
156.	1	1	1	1	เลือกไว้
157.	1	1	1	1	เลือกไว้
158.	1	1	1	1	เลือกไว้
159.	1	0	1	0.66	เลือกไว้
160.	1	1	1	1	เลือกไว้

หมายเหตุ 1. สูตรการวิเคราะห์ค่า $IOC = \sum \frac{r}{n}$

2. ค่าดัชนี IOC ที่อยู่ในระดับที่เหมาะสมคือค่า IOC ที่สูงกว่า .50 ขึ้นไป ผู้วิจัยทำการเลือกไว้ จำนวนทั้งสิ้น 146 ข้อ

ภาคผนวก ค

คำอ่านจําแนกของแบบวัดลักษณะที่พึงประสงค์ด้านสังคมศึกษา
ของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 6

ตาราง15 ผลการวิเคราะห์หาค่าความยากง่าย (p) ค่าอำนาจจำแนก (r) ของแบบวัดลักษณะที่พึงประสงค์ด้านสังคมศึกษารายข้อ ด้านการรู้คิด

ข้อ	p	r	ผล
1.	0.96	0.00	คัดออก
2.	0.54	-0.07	คัดออก
3.	0.94	0.04	คัดออก
4.	0.62	0.37	คัดออก
5.	0.78	0.05	คัดออก
6.	0.94	0.04	คัดออก
7.	0.08	-0.65	คัดออก
8.	0.94	0.13	คัดออก
9.	0.82	0.05	คัดออก
10.	0.62	0.77	เลือกไว้
11.	0.12	0.94	คัดออก
12.	0.24	1.85	คัดออก
13.	0.36	0.24	คัดออก
14.	0.20	2.73	คัดออก
15.	0.48	0.63	เลือกไว้
16.	0.78	0.28	คัดออก
17.	0.72	0.73	คัดออก
18.	0.60	0.48	เลือกไว้
19.	0.86	0.25	คัดออก
20.	0.48	0.94	คัดออก
21.	0.84	0.45	คัดออก
22.	0.62	0.21	คัดออก
23.	0.36	1.49	คัดออก
24.	0.34	-0.11	คัดออก
25.	0.26	-0.14	คัดออก
26.	0.44	1.55	เลือกไว้
27.	0.16	1.85	คัดออก
28.	0.62	0.55	เลือกไว้
29.	0.60	0.69	เลือกไว้

ตาราง15 (ต่อ)

ข้อ	p	r	ผล
30.	0.54	0.43	เลือกไว้
31.	0.78	0.28	คัดออก
32.	0.42	0.59	เลือกไว้
33.	0.62	1.35	เลือกไว้
34.	0.76	0.51	คัดออก
35.	0.46	0.53	เลือกไว้
36.	0.58	0.40	เลือกไว้
37.	0.44	0.24	เลือกไว้
38.	0.80	0.34	เลือกไว้
39.	0.50	0.48	เลือกไว้
40.	0.60	0.48	เลือกไว้
41.	1.02	0.79	คัดออก
42.	0.80	0.34	คัดออก
43.	0.68	0.26	คัดออก
44.	0.48	0.63	คัดออก
45.	0.82	0.27	คัดออก
46.	0.62	0.21	เลือกไว้
47.	0.62	0.37	เลือกไว้
48.	0.42	0.32	เลือกไว้
49.	0.42	2.94	เลือกไว้
50.	0.78	0.45	เลือกไว้

ตาราง 16 ผลการวิเคราะห์หาค่าอำนาจจำแนก (t) ของแบบวัดลักษณะที่พึงประสงค์ด้านสังคม
ศึกษารายข้อ ด้านความสนใจ

ข้อ	ค่าอำนาจจำแนก (t)	ผล
1.	3.991	คัดออก
2.	5.998	เลือกไว้
3.	4.536	เลือกไว้
4.	3.980	คัดออก
5.	8.185	เลือกไว้
6.	7.843	เลือกไว้
7.	3.276	คัดออก
8.	8.479	เลือกไว้
9.	4.560	เลือกไว้
10.	5.916	เลือกไว้
11.	5.280	เลือกไว้
12.	6.639	เลือกไว้
13.	8.283	เลือกไว้
14.	11.321	เลือกไว้
15.	1.727	คัดออก
16.	7.961	เลือกไว้
17.	4.091	เลือกไว้
18.	5.853	เลือกไว้
19.	5.660	เลือกไว้
20.	4.002	คัดออก
21.	1.732	คัดออก
22.	2.067	คัดออก
23.	3.076	คัดออก
24.	4.080	เลือกไว้
25.	4.231	เลือกไว้
26.	1.124	คัดออก
27.	4.070	เลือกไว้
28.	7.899	เลือกไว้
29.	4.600	เลือกไว้

ตาราง 16 (ต่อ)

ข้อ	ค่าอำนาจจำแนก (t)	ผล
30.	2.164	คัดออก

ตาราง 17 ผลการวิเคราะห์หาค่าอำนาจจำแนก (t) ของแบบวัดลักษณะที่พึงประสงค์ด้านสังคม
ศึกษารายชื่อ ด้านบุคลิกภาพ

ข้อ	ค่าอำนาจจำแนก (t)	ผล
มนุษยสัมพันธ์		
1.	3.143	คัดออก
2.	2.066	คัดออก
3.	4.023	คัดออก
4.	3.181	เลือกไว้
5.	4.899	เลือกไว้
6.	5.185	เลือกไว้
7.	3.014	คัดออก
8.	5.125	เลือกไว้
9.	4.739	เลือกไว้
10.	5.477	เลือกไว้
11.	3.858	เลือกไว้
12.	4.200	เลือกไว้
13.	3.869	เลือกไว้
14.	1.127	คัดออก
15.	5.466	เลือกไว้
ความเชื่อมั่นในตนเอง		
16.	6.991	เลือกไว้
17.	5.280	เลือกไว้
18.	3.573	เลือกไว้
19.	1.930	คัดออก
20.	5.196	เลือกไว้
21.	9.139	เลือกไว้
22.	.821	คัดออก
23.	.877	คัดออก
24.	2.460	คัดออก
25.	3.884	เลือกไว้
26.	3.777	เลือกไว้

ตาราง 17 (ต่อ)

ด้าน	ค่าอำนาจจำแนก (t)	ผล
27.	2.915	คัดออก
28.	5.774	เลือกไว้
29.	5.019	เลือกไว้
30.	3.518	เลือกไว้
ความเป็นผู้นำ		
31.	3.664	คัดออก
32.	4.086	คัดออก
33.	4.736	เลือกไว้
34.	1.550	คัดออก
35.	5.640	เลือกไว้
36.	4.259	คัดออก
37.	5.839	เลือกไว้
38.	6.771	เลือกไว้
39.	4.682	เลือกไว้
40.	5.555	เลือกไว้
41.	4.701	เลือกไว้
42.	7.060	เลือกไว้
43.	5.125	เลือกไว้
44.	3.139	คัดออก
45.	4.734	เลือกไว้
ความเป็นประชาธิปไตย		
46.	7.895	เลือกไว้
47.	2.225	คัดออก
48.	2.852	คัดออก
49.	3.149	คัดออก
50.	3.043	คัดออก
51.	4.464	เลือกไว้
52.	3.959	คัดออก

ตาราง 17 (ต่อ)

ด้าน	ค่าอำนาจจำแนก (t)	ผล
53.	3.869	คัดออก
54.	5.380	เลือกไว้
55.	5.043	เลือกไว้
56.	6.566	เลือกไว้
57.	4.023	คัดออก
58.	3.513	คัดออก
59.	1.937	คัดออก
60.	3.194	คัดออก
61.	4.229	เลือกไว้
62.	5.770	เลือกไว้
63.	5.622	เลือกไว้
64.	7.571	เลือกไว้
65.	1.240	คัดออก
66.	5.065	เลือกไว้

ภาคผนวก ง
แบบวัดลักษณะที่พึงประสงค์ด้านสังคมศึกษา
ของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 6

แบบวัดลักษณะที่พึงประสงค์ด้านสังคมศึกษา

คำชี้แจง :

แบบวัดลักษณะที่พึงประสงค์ด้านสังคมศึกษานี้ เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาวิจัยเรื่อง “แบบวัดลักษณะที่พึงประสงค์ด้านสังคมศึกษา ของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 6”

ขอให้ท่านตอบข้อคำถามแบบสอบถามที่ตรงกับความคิดเห็นของท่านมากที่สุด จะเป็นประโยชน์อย่างยิ่งต่อการศึกษาครั้งนี้ และคำตอบที่ได้ ถือเป็นความลับที่จะใช้เฉพาะในการศึกษาครั้งนี้เท่านั้น

ก. ข้อมูลทั่วไป

กรุณาตอบข้อคำถามในแบบสอบถามโดยเติมข้อความให้สมบูรณ์หรือเลือกคำตอบที่ตรงกับข้อมูลส่วนตัวท่านมากที่สุด

1) เพศ

☐ ชาย ☐ หญิง

2) คณะที่ต้องการศึกษาต่อในระดับอุดมศึกษา

อันดับที่ 1.....

อันดับที่ 2.....

อันดับที่ 3.....

อันดับที่ 4.....

อื่นๆ.....

ข แบบวัดลักษณะที่พึงประสงค์ด้านสังคมศึกษา ของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 6

แบบวัดลักษณะที่พึงประสงค์ด้านสังคมศึกษา ของนักเรียนมัธยมศึกษาปีที่ 6 นี้ แบ่งออกเป็น 3 ตอน ดังนี้

ตอนที่ 1 แบบวัดด้านการรู้คิด

ตอนที่ 2 แบบวัดความสนใจในวิชาสังคมศึกษา

ตอนที่ 3 แบบวัดบุคลิกภาพ

โปรดตอบข้อคำถามที่ตรงกับตัวท่านให้มากที่สุด

ตอนที่ 1 แบบวัดความสามารถในด้านการรู้คิด

คำชี้แจง :

1. แบบทดสอบฉบับนี้มี 2 ตอน ตอนที่ 1.1 เป็นแบบวัดความคิดรวบยอด และตอนที่ 1.2 เป็นแบบวัดความคิดอย่างมีวิจารณ์ญาณ ข้อสอบทั้งหมด 20 ข้อ ใช้เวลา 15 นาที
2. แบบทดสอบฉบับนี้เป็นแบบเลือกตอบ 4 ตัวเลือก ให้เลือกคำตอบที่ถูกต้องที่สุดเพียงคำตอบเดียว โดย (X) ลงบนเลขข้อ 1, 2, 3, 4
3. คำถามในแต่ละข้อมีคำตอบที่ดีที่สุดเพียงคำตอบเดียว ถ้าตอบเกินหนึ่งคำตอบหรือไม่ตอบเลย ถือว่าไม่ได้คะแนนในข้อนั้น
4. ห้ามขีดเขียนหรือทำสัญลักษณ์ใดๆ ลงบนกระดาษข้อสอบ
5. เมื่อทำข้อสอบเสร็จแล้วให้ส่งกระดาษคำตอบและแบบทดสอบที่กรรมการคุมสอบ
6. ถ้าข้อใดยากควรเข้าไปทำข้อที่ง่าย ๆ ก่อนเมื่อมีเวลาเหลือจึงย้อนกลับมาทำใหม่
7. หากมีข้อสงสัยอะไรให้ยกมือขึ้นแล้วถามกรรมการคุมสอบเท่านั้น

ตอนที่ 1.1 แบบวัดความคิดรวบยอด

คำสั่ง ข้อ 1- 2 ให้พิจารณาตัวเลือกที่มี
ลักษณะร่วม กับคำหลักที่กำหนดให้

1. ตริมูรติ ปริมาณัน อาตมัน

- ก. สังสารวัฏ
- ข. สามเวท
- ค. ฤๅติ
- ง. เสาจะ

2. พ่อค้า ช่างฝีมือ ทาส

- ก. พระ
- ข. ขุนนาง
- ค. ชาวนา
- ง. นักรบ

คำสั่ง ข้อ 3-7 ให้พิจารณาตัวเลือกที่มี
ลักษณะแตกต่างจากคำหลักที่กำหนดให้

3. งาช้าง ครั่ง สมุนไพร

- ก. รากไม้
- ข. ไม้หอม
- ค. นอแรด
- ง. ยางพารา

4. ยิปซัม เกลือหิน ฟลูออไรต์

- ก. ดินมาร์ล
- ข. หินอ่อน
- ค. โปแตช
- ง. ตะกั่ว

5. ทำนา ทำไร่ เลี้ยงสัตว์

- ก. ป่าไม้
- ข. ประมง
- ค. เหมืองแร่
- ง. หัตถกรรม

6. พงศาวดาร จดหมายเหตุ บันทึกลับส่วนตัว

- ก. จารึก
- ข. โบราณวัตถุ
- ค. วรรณคดี
- ง. งานนิพนธ์

7. GATT NAFTA AFTA

- ก. EU
- ข. NATO
- ค. OPEC
- ง. APEC

คำสั่ง ข้อ 8-10 จงเลือกข้อความที่มีใช้
ลักษณะร่วมของคำหลักที่กำหนดให้

8. ช้องบก

- ก. พม่า
- ข. ลาว
- ค. ไทย
- ง. กัมพูชา

9. ระบบเศรษฐกิจทุนนิยม

- ก. เอกชนมีสิทธิเป็นเจ้าของปัจจัยการผลิต
- ข. ระบบเศรษฐกิจดำเนินผ่านกลไกราคา
- ค. ระบบเศรษฐกิจมีการแข่งขันกันโดยเสรี
- ง. ลดความเหลื่อมล้ำทางเศรษฐกิจของบุคคล

10. เงินเฟ้อ

- ก. ค่าเงินมีค่าลดลง
- ข. ปริมาณของเงินหมุนเวียนในระบบเศรษฐกิจมีมาก
- ค. ราคาสินค้าและบริการสูงขึ้นเรื่อยๆ
- ง. ผู้บริโภคมีความต้องการสินค้าน้อยกว่าจำนวนสินค้า

ตอนที่ 1.2 แบบวัดความคิดอย่างมีวิจารณญาณ

สถานการณ์นี้ใช้ตอบคำถามข้อ 11-15

คนไทยส่วนใหญ่ มีนิสัยชอบใช้แต่ไม่ชอบคิด คือ ชอบใช้เทคโนโลยีใหม่ๆ เพื่อความสะดวกสบาย โดยไม่ต้องทำอะไรด้วยตนเอง เช่น คอมพิวเตอร์ บางคนคอยติดตามว่าเมื่อไรจะออกรุ่นใหม่ จะได้เปลี่ยนเพื่อไม่ให้ล้าสมัย มีน้อยคนที่จะมองถึงความคุ้มค่าในการซื้อเทคโนโลยีที่มีราคาเหล่านี้น่าใช้ บางคนมีค่านิยมว่าจะต้องมีเครื่องประดับบ้านชิ้นนี้ เพื่อแสดงฐานะให้ลูกได้เล่นเกม โดยไม่ได้ให้คำแนะนำ หรือวิธีการนำไปใช้ในทางที่เป็นประโยชน์ นี่ก็คือ “การสูญเสียทางปัญญา”

11. กรณีใดเป็นประเด็นปัญหาที่สำคัญ

- ก. การใช้เทคโนโลยีที่ไม่เหมาะสม
- ข. ประโยชน์ที่ได้รับจากการใช้เทคโนโลยี
- ค. ค่านิยมที่ผิดในการใช้เทคโนโลยีของคนไทย
- ง. การใช้เทคโนโลยีที่ไม่ได้ประโยชน์อย่างแท้จริง

12. กรณีใดเป็นวิธีรวบรวมข้อมูลที่เหมาะสมที่สุด ในการหาข้อมูลเพิ่มเติมเกี่ยวกับการใช้คอมพิวเตอร์ที่ได้ประโยชน์สูงสุด

- ก. สัมภาษณ์ผู้ใช้คอมพิวเตอร์
- ข. สัมภาษณ์ร้านขายคอมพิวเตอร์
- ค. สัมภาษณ์นักวิชาการคอมพิวเตอร์
- ง. สัมภาษณ์ผู้ผลิตอุปกรณ์คอมพิวเตอร์

13. คนไทยนิยมใช้เครื่องคอมพิวเตอร์มากขึ้น แต่กรณีใดไม่สอดคล้องกับความเป็นจริง

- ก. คนไทยคิดประดิษฐ์เทคโนโลยีขึ้นมาใช้เอง
- ข. คนไทยส่วนใหญ่ใช้เทคโนโลยีอย่างไม่คุ้มค่า
- ค. คนไทยส่วนใหญ่ใช้เทคโนโลยีเป็นเครื่องประดับ
- ง. คนไทยบางส่วนใช้คอมพิวเตอร์เพื่อความบันเทิงเท่านั้น

14. ถ้าหากปัญหาดังกล่าว ไม่ได้รับการแก้ไข น่าจะก่อให้เกิดปัญหาใดตามมามากที่สุด

- ก. เกิดการเสียดุลทางการค้า
- ข. มาตรฐานการศึกษาของคนไทยต่ำ
- ค. ขาดนักคิดค้นประดิษฐ์เทคโนโลยีใหม่ๆ
- ง. มีการลอกเลียนเทคโนโลยีจากต่างชาติ

15. จากสภาพการณ์ดังกล่าว ควรคำนึงถึงเรื่องใดมากที่สุด

- ก. เทคโนโลยีมีทั้งคุณและโทษ
- ข. ควรศึกษาเทคโนโลยีก่อนนำมาใช้
- ค. เทคโนโลยีเป็นเครื่องอำนวยความสะดวกสบายของมนุษย์
- ง. การรับเทคโนโลยีจากต่างชาติควรพิจารณาให้เหมาะสมกับสภาพสังคมไทย

สถานการณ์นี้ใช้ตอบคำถามข้อ 16-20

16. ปัญหาที่สำคัญของเรื่องคืออะไร
- การปราบคอร์รัปชันมีอุปสรรค
 - รู้ว่าใครคอร์รัปชันแต่ไม่กล้าเอาผิด
 - ไม่มีใครสามารถปราบคอร์รัปชันได้
 - ไม่สามารถหาคนมาปราบคอร์รัปชันได้
17. จากบทสนทนา ข้อความใดมีลักษณะลวงให้เกิดความเข้าใจผิด
- พวกคอร์รัปชันยังไม่ถูกลงโทษ
 - ในสังคมไทยมีการคอร์รัปชันอยู่มาก
 - ไม่สามารถหาคนมาปราบคอร์รัปชันได้
 - คนปราบคอร์รัปชันต้องไม่เคยคอร์รัปชัน
18. ข้อความใด ไม่เกี่ยวข้อง กับการสนทนาของคนในภาพ
- วิธีการในการปราบคอร์รัปชันที่ได้ผล
 - การแก้ไขการคอร์รัปชันยังทำไม่ได้ผล
 - การคอร์รัปชันเป็นปัญหาสังคมในปัจจุบัน
 - บุคคลที่จะแก้ปัญหาคอร์รัปชันต้องไม่เคยคอร์รัปชัน
19. จากบทสนทนา กรณีใดเป็นไปได้มากที่สุด
- ปัญหาคอร์รัปชันอาจแก้ไขได้
 - การแก้ปัญหาคอร์รัปชันกระทำไม่ได้
 - สังคมทุกวันนี้มีแต่บุคคลที่คอร์รัปชัน
 - ปัญหาคอร์รัปชันทำให้ประเทศไม่พัฒนา
20. ถ้าหากปล่อยให้มีการคอร์รัปชันกันต่อไป จะเกิดผลเสียต่อใครมากที่สุด
- รัฐบาล
 - ตำรวจ
 - ประชาชน
 - ผู้ใช้แรงงาน

ตอนที่ 2 แบบวัดความสนใจในวิชาสังคมศึกษา

คำชี้แจง ให้นักเรียนอ่านข้อความต่อไปนี้ แล้วพิจารณาว่าตรงกับความรู้สึกของนักเรียนอย่างไร ให้เขียนเครื่องหมาย ✓ ลงในช่องนั้นด้วยความรู้สึกที่แท้จริงของตนเอง

ข้อ	ข้อความ	มากที่สุด	มาก	ปานกลาง	น้อย	น้อยที่สุด
1	ทุกวิชาต้องเกี่ยวข้องกับวิชาสังคมศึกษา					
2	วิชาสังคมศึกษาทำให้คนมีความคิดรอบคอบ และมีวิจรรณญาณดี					
3	ข้าพเจ้าชอบเรียนวิชาสังคมศึกษา					
4	วิชาสังคมศึกษาเป็นวิชาที่สำคัญในการสร้างความเป็นพลเมืองดีของชาติ					
5	ข้าพเจ้ารู้สึกพอใจและอยากให้งถึงชั่วโมงเรียนวิชาสังคมศึกษาโดยเร็ว					
6	วิชาสังคมศึกษาเป็นวิชาที่ปลูกฝังคุณธรรม					
7	วิชาสังคมศึกษาเป็นวิชาที่เรียนด้วยความสนุกสนาน					
8	วิชาสังคมศึกษาทำให้ได้รับความรู้อย่างกว้างขวาง					
9	วิชาสังคมศึกษาเป็นวิชาที่ช่วยพัฒนาสังคม					
10	ถ้ามีเวลาว่างข้าพเจ้าจะศึกษาวิชาสังคมศึกษาเพิ่มเติมด้วยตนเอง					
11	เมื่อเรียนวิชาสังคมศึกษาแล้วยังสนใจอยากเรียนต่อ					
12	เมื่ออ่านวิชาสังคมศึกษาแล้ว ข้าพเจ้ารู้สึกเพลิดเพลิน					
13	การดำรงชีวิตของมนุษย์ต้องอาศัยวิชาสังคมศึกษา					
14	ข้าพเจ้านำวิชาสังคมศึกษาไปใช้ในชีวิตประจำวัน					
15	ข้าพเจ้าเบิกบานใจกับการทำกิจกรรมวิชาสังคมศึกษา					
16	ข้าพเจ้ามักยืมหนังสือเกี่ยวกับประวัติศาสตร์จากห้องสมุดมาอ่าน					
17	ข้าพเจ้าได้แหล่งความรู้เพิ่มเติมในวิชาสังคมศึกษาจากหนังสือพิมพ์ และอินเทอร์เน็ต					
18	ข้าพเจ้าสนใจปัญหาวิชาสังคมศึกษาที่เพื่อนซักถาม					
19	แม้ว่างานในวิชาสังคมศึกษาจะมีความยาก แต่ข้าพเจ้าก็รู้สึกสนุกและชอบที่จะทำมันให้สำเร็จด้วยตนเอง					
20	เวลาอ่านหนังสือพิมพ์ข้าพเจ้ามักอ่านข่าวเหตุการณ์บ้านเมือง ข่าวการเมือง และข่าวเศรษฐกิจ					

ตอนที่ 3 แบบวัดบุคลิกภาพ

คำชี้แจง ให้นักเรียนอ่านข้อความต่อไปนี้ แล้วทำเครื่องหมาย ✓ ในช่องที่คิดว่าตรงกับระดับความเป็นจริง ตามความรู้สึกหรือการปฏิบัติของนักเรียนมากที่สุด เพียงข้อเดียว

ข้อ	ข้อความ	มากที่สุด	มาก	ปานกลาง	น้อย	น้อยที่สุด
ก. มนุษยสัมพันธ์						
1	ข้าพเจ้ามักเป็นฝ่ายเริ่มต้นในการสนทนากับผู้อื่นก่อน					
2	ข้าพเจ้าให้คำชมเพื่อนอย่างจริงใจ เมื่อเขาทำดี					
3	ข้าพเจ้ามีอารมณ์ขันเสมอ					
4	ข้าพเจ้าจะเอาใจใส่ถามทุกข์สุขคนรอบข้างเสมอ					
5	ข้าพเจ้าเข้าร่วมกิจกรรมที่ทางโรงเรียนจัดให้ เช่น ชุมนุมต่างๆ กิจกรรมเนื่องในโอกาสวันนักขัตฤกษ์ เป็นต้น					
6	ข้าพเจ้าปลอบใจและให้กำลังใจเวลาเพื่อนไม่สบายใจด้วยความเต็มใจ					
7	ข้าพเจ้ารู้สึกยินดีที่เพื่อนสอบได้คะแนนดี					
8	ข้าพเจ้ายินดีรับฟังปัญหาและให้คำแนะนำแก่เพื่อนที่ต้องการความช่วยเหลือ					
9	ข้าพเจ้าสามารถจำและเรียกชื่อบุคคลที่เราติดต่อสัมพันธ์ได้อย่างถูกต้อง แม่นยำ					
10	ข้าพเจ้าสามารถรับรู้ถึงความรู้สึกของผู้ที่มาติดต่อสัมพันธ์ได้เป็นอย่างดี					
ข. ความเชื่อมั่นในตนเอง						
11	เมื่อข้าพเจ้าตั้งใจทำงานสิ่งใด ข้าพเจ้าจะทำให้สำเร็จ					
12	เมื่อถูกอาจารย์ตักเตือนเกี่ยวกับการปฏิบัติงานของข้าพเจ้า ข้าพเจ้าสามารถรับฟังและนำไปปรับปรุงตนเองได้					
13	ข้าพเจ้าไม่ลังเลที่จะร่วมแสดงความคิดเห็น					
14	ข้าพเจ้าไม่ใช้คนโลเล ที่ชอบเปลี่ยนใจอะไรง่าย ๆ					
15	ข้าพเจ้ามักจะทำงานด้วยความมั่นใจ เพราะทำให้งานนั้นได้รับความสำเร็จเป็นอย่างดี					
16	เมื่อมีข้อสงสัยในเรื่องใดๆ ข้าพเจ้าจะเก็บไว้ในใจ ไม่กล้าถามใคร					
17	ข้าพเจ้าจะยอมรับในสิ่งที่กระทำเสมอ แม้ว่าจะถูกทำโทษ					
18	ข้าพเจ้ามีความภูมิใจในผลงานที่ข้าพเจ้าได้ทำเสมอ					
19	ข้าพเจ้ามักทำในสิ่งที่ข้าพเจ้าตัดสินใจเอง					
20	เมื่อเพื่อนบอกว่าข้าพเจ้าทำการบ้านผิด ข้าพเจ้าจะไตร่ตรองให้ดีก่อนจะแก้ไข					

ข้อ	ข้อความ	มากที่สุด	มาก	ปานกลาง	น้อย	น้อยที่สุด
ค. ความเป็นผู้นำ						
21	ข้าพเจ้ามีการระดมความคิดเห็นจากเพื่อนร่วมงานก่อนการปฏิบัติงาน					
22	ข้าพเจ้าจะกระจายงานให้คนในกลุ่มทำอย่างเท่าเทียมกัน					
23	ข้าพเจ้าสามารถช่วยให้สมาชิกกลุ่มรู้สึกสบายใจ					
24	ข้าพเจ้าสามารถให้คำแนะนำในวิธีการแก้ปัญหาแก่เพื่อนได้					
25	ข้าพเจ้าสามารถแสดงความคิดเห็นและมุมมองให้สมาชิกทราบได้อย่างชัดเจน					
26	ข้าพเจ้าปฏิบัติต่อทุกคนอย่างยุติธรรม					
27	ข้าพเจ้าสามารถเปิดเผยความคิดเห็นและความรู้สึกต่อกลุ่มได้					
28	ข้าพเจ้าสามารถกระตุ้นสมาชิกให้ทำงานกลุ่มได้					
29	ข้าพเจ้ามีความสนใจและกระตือรือร้นที่จะพัฒนาขีดความสามารถของตนเองอยู่เสมอ					
30	เมื่อคราวต้องตัดสินใจแก้ปัญหา ข้าพเจ้าชอบใช้วิธีวิเคราะห์ปัญหานั้นร่วมกับคนอื่นในกลุ่ม					
ง. ความเป็นประชาธิปไตย						
31	ข้าพเจ้ามักจะยอมรับในเสียงส่วนใหญ่					
32	ข้าพเจ้าไม่เคยละเมิดต่อกฎเกณฑ์ของกิจกรรมต่างๆ ทุกชนิดที่กลุ่มชน ซึ่งข้าพเจ้าอยู่ร่วมด้วยยอมรับหรือตั้งขึ้น					
33	การขึ้นลงรถประจำทาง หรือรถไฟฟ้าควรรอให้ผู้โดยสารลงจากรถเสียก่อนแล้วจึงขึ้น					
34	ข้าพเจ้าไม่สบายใจ ถ้าไม่ทำตามสัญญาที่ให้ไว้กับคนอื่น					
35	ข้าพเจ้าได้ใช้สิทธิต่างๆ ที่ข้าพเจ้ามีอยู่อย่างเต็มที่ (สิทธิดังกล่าว เช่น สิทธิของนักเรียนที่จะใช้บริการต่างๆ ของสถานศึกษาของตน สิทธิที่จะซักถาม แสดงความคิดเห็น วิพากษ์วิจารณ์ในเชิงสร้างสรรค์ สิทธิที่เป็นสมาชิกหรือตัวแทนในกิจกรรมต่างๆ เป็นต้น)					
36	เมื่อทำอะไรผิดต้องรับผิดชอบต่อผลที่เกิดจากการกระทำของตน					
37	เมื่อมีเรื่องที่เป็นความลับ ข้าพเจ้ารักษาความลับของเพื่อนได้					
38	เมื่อโรงเรียนจัดให้มีการเลือกตั้งประธานนักเรียน ข้าพเจ้าจะไปลงคะแนนเสียงทุกครั้ง					
39	เมื่อโรงเรียนจัดงานต่างๆ เกี่ยวกับวันสำคัญของชาติ ข้าพเจ้าจะให้ความร่วมมือเป็นอย่างดี					
40	เวลาซื้ออาหาร หรือซื้อของ ข้าพเจ้าจะเข้าคิวรอเสมอ					

ภาคผนวก จ

คู่มือของแบบวัดลักษณะที่พึงประสงค์ด้านสังคมศึกษา
ของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 6

คู่มือของแบบวัดลักษณะที่พึงประสงค์ด้านสังคมศึกษา ของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 6

ลักษณะที่พึงประสงค์ด้านสังคมศึกษา ของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 6 หมายถึง ลักษณะเฉพาะของบุคคลที่มีแนวโน้มบ่งบอกว่าบุคคลนั้นจะประสบความสำเร็จในด้านสังคมศึกษา ของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 6 ประกอบด้วยลักษณะ ดังนี้

1. ด้านการรู้คิด หมายถึง ลักษณะความสามารถในด้านการคิด การมีความรู้ในวิชา สังคมศึกษา ได้แก่

1.1. ด้านความคิดรวบยอด หมายถึง ความสามารถของนักเรียนในการสรุปความ เข้าใจเกี่ยวกับลักษณะร่วมของสิ่งใดสิ่งหนึ่ง หรือเรื่องใดเรื่องหนึ่งที่เป็นพวกและประเภทเดียวกัน หรือแตกต่างกัน และมองเห็นความสัมพันธ์กับสิ่งอื่นๆ ทั้งที่เป็นรูปธรรม และนามธรรม ซึ่งสามารถ วัดได้และประเมินได้จากการทำแบบวัดที่ผู้วิจัยสร้างขึ้น

1.2. ด้านการคิดอย่างมีวิจารณญาณ หมายถึง ความสามารถของนักเรียนในการ คิดพิจารณาไตร่ตรองอย่างรอบคอบเกี่ยวกับข้อมูลหรือสถานการณ์ที่เป็นปัญหาโดยใช้ความรู้ ความคิด และประสบการณ์ของตนเองในการพิจารณาหลักฐานและข้อเท็จจริงในอดีต ปัจจุบัน และสิ่ง ที่จะเกิดขึ้นในอนาคต เพื่อนำไปสู่การสรุปได้อย่างสมเหตุสมผล

2 ด้านความสนใจ หมายถึง การแสดงความรู้สึกรักชื่นชอบ พอใจของบุคคลในการเรียน วิชาสังคมศึกษา แสดงออกโดยมีความเอาใจใส่ในการเรียน ความสนุกสนานเพลิดเพลิน มานะ พยายามในการร่วมกิจกรรม การมองเห็นประโยชน์และคุณค่าของวิชาสังคมศึกษา เช่น ชอบอ่าน หนังสือประวัติศาสตร์ ภูมิศาสตร์ ชอบไปทัศนศึกษา สนใจเรื่องราวสารบ้านเมือง การเมือง เศรษฐกิจ

3 ด้านบุคลิกภาพ หมายถึง ลักษณะเด่นพิเศษของบุคคลที่แสดงออกมาเพื่อเกื้อหนุนให้ บุคคลสามารถสำเร็จในการเรียนด้านสังคมศึกษา ประกอบด้วยลักษณะ 4 ประการ ได้แก่

3.1 มนุษยสัมพันธ์ หมายถึง พฤติกรรมที่แสดงออกถึงความสัมพันธ์อันดีระหว่าง บุคคล นักเรียนที่มีความมนุษยสัมพันธ์มีลักษณะ ได้แก่ ยิ้มแย้มแจ่มใส ใจกว้างไพเราะ ให้ความ ช่วยเหลือผู้อื่น เอาใจใส่ สนใจการกระทำ และความรู้สึกของผู้อื่น ยินดีรับฟังผู้อื่น เป็นนักฟังที่ดี เคารพและให้เกียรติความคิดเห็นของผู้อื่น ทำงานร่วมกับผู้อื่นด้วยความเข้าใจอันดีต่อกัน

3.2 ความเชื่อมั่นในตนเอง หมายถึง คุณลักษณะส่วนบุคคลที่มีความกล้าหาญ สามารถกระทำการใดๆ ด้วยความแน่วแน่ แสดงออกอย่างเหมาะสม กล้าที่จะพูด กระทำ แสดงออก เเชิญความจริงอย่างถูกต้องและเป็นตัวของตัวเอง รู้จักพึ่งพาตนเอง สามารถปรับตัวให้อยู่ในสังคม ได้อย่างเป็นสุข นักเรียนที่มีความเชื่อมั่นในตนเองมีลักษณะ ดังนี้ กล้าพูด กล้าทำ กล้าตัดสินใจ กล้าแสดงความคิดเห็น กล้าแสดงออกในทางที่ถูกที่ควร ชอบแสดงตัว ตั้งจุดมุ่งหมายไว้สูง และ คิดว่าจะกระทำใดสำเร็จ ใจคอมั่นคง ไม่เชื่อกอง่าย กล้าเผชิญต่อความเป็นจริง มีจิตใจหนักแน่นไม่

ลังเล มีการควบคุมอารมณ์ให้อยู่ในสภาพปกติ ไม่วิตกกังวลเกินไป และไม่หวั่นไหวต่อคำติชม แก้ปัญหาด้วยตนเอง มีความเพียรพยายาม

3.3 ความเป็นผู้นำ หมายถึง คุณลักษณะส่วนบุคคลที่มีบุคลิกภาพหรือมีความสามารถในการจูงใจคน มีอิทธิพลเหนือผู้อื่น นักเรียนที่มีความเป็นผู้นำมีลักษณะ ดังนี้ ได้รับความรักชอบทั้งต่อตนเอง ส่วนรวม สังคม และประเทศชาติ ยุติธรรม มีวินัยในตนเอง ทำในสิ่งที่ตนเองตั้งใจไว้ อดทนต่องานหนัก และไม่ย่อท้อต่ออุปสรรค รักหมู่คณะ สามัคคีกัน ซื่อสัตย์

3.4 ความเป็นประชาธิปไตย หมายถึง คุณลักษณะส่วนบุคคล ที่มีบุคลิกภาพหรือมีความสามารถในการวางตัวในสังคมที่ปกครองด้วยระบอบประชาธิปไตย ได้อย่างถูกต้องเหมาะสม นักเรียนที่มีความเป็นประชาธิปไตยมีลักษณะ ได้แก่ เคารพในกฎเกณฑ์ รับผิดชอบต่อหน้าที่ รู้จักแบ่งปัน ของเล่น เครื่องใช้ให้แก่ผู้อื่น ยินยอมเสียสละประโยชน์ส่วนตนให้และรับฟังข้อเสนอแก่กลุ่มอย่างเสรี

โครงสร้างของแบบวัด

แบบวัดลักษณะที่พึงประสงค์ด้านสังคมศึกษา ของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 6 ครอบคลุม ลักษณะ 3 ด้าน ได้แก่ ด้านการรู้คิด ด้านความสนใจ และด้านบุคลิกภาพ

แบบวัดด้านการรู้คิด มีลักษณะเป็นปรนัย 4 ตัวเลือก ข้อคำถามเป็นทั้งแบบข้อความสั้นๆ และแบบสถานการณ์ให้นักเรียนเลือกตอบ

แบบวัดด้านความสนใจ และแบบวัดด้านบุคลิกภาพ มีลักษณะเป็นมาตราส่วนประมาณค่า ข้อคำถามเป็นข้อความสั้นๆ ให้นักเรียนเลือกตอบตามความรู้สึกหรือการปฏิบัติ มีตัวเลือก 5 ระดับ คือ มากที่สุด มาก ปานกลาง น้อย น้อยที่สุด โครงสร้างของแบบวัดมีดังนี้

แบบวัด	จำนวน (ข้อ)	ตรงกับข้อที่
ด้านการรู้คิด		
1. ความคิดรวบยอด	10	1 – 10
2. ความคิดวิจารณ์ญาณ	10	11 – 20
ด้านความสนใจ	20	1 – 20
ด้านบุคลิกภาพ		
1. มนุษยสัมพันธ์	10	1 – 10
2. ความเชื่อมั่นในตนเอง	10	11 – 20
3. ความเป็นผู้นำ	10	21 – 30
4. ความเป็นประชาธิปไตย	10	31 – 40

การสร้างแบบวัด

ในการสร้างแบบวัดลักษณะที่พึงประสงค์ด้านสังคมศึกษา ได้ดำเนินการสร้าง ทดลองและปรับปรุงแก้ไขตั้งแต่เดือนเมษายน ถึงธันวาคม 2547 จึงสำเร็จตามความต้องการ การดำเนินการ ทดลองและปรับปรุง มีรายละเอียดดังนี้

1. การตรวจสอบคุณภาพเบื้องต้นด้านความเที่ยงตรงเชิงพินิจ (Face Validity) โดยผู้เชี่ยวชาญทางด้านสังคมศึกษาจำนวน 3 ท่าน จากนั้นคำนวณหาค่าดัชนีความสอดคล้อง (IOC) และคัดเลือกข้อที่มีค่าดัชนีความสอดคล้อง ตั้งแต่ 0.5 ขึ้นไป (ด้านการรู้คิด ด้านความสนใจ และด้านบุคลิกภาพ จำนวน 50, 30, 66 ข้อตามลำดับ) ได้ข้อคำถามที่มีคุณภาพอยู่ในเกณฑ์จำนวน 146 ข้อ ซึ่งมีค่า IOC อยู่ระหว่าง 0.66 ถึง 1.00 แล้วทำการปรับปรุงข้อคำถามตามคำแนะนำของผู้เชี่ยวชาญ และนำไปใช้ในการทดสอบต่อไป

2. ทดสอบครั้งที่ 1 นำแบบวัดลักษณะที่พึงประสงค์ด้านสังคมศึกษาที่สร้างขึ้น ซึ่งตรวจสอบคุณภาพเบื้องต้นโดยผู้เชี่ยวชาญแล้ว ไปทดลองใช้กับนักเรียนที่มีใช้เป็นกลุ่มตัวอย่าง

จำนวน 100 คน จากโรงเรียนกุนทรูทธารามวิทยาคม แล้วนำผลที่ได้มาหาคุณภาพและคัดเลือกข้อสอบ ดังนี้

2.1 แบบวัดด้านการรู้คิด นำมาตรวจให้คะแนนข้อที่ตอบถูกให้ 1 คะแนน ส่วนข้อที่ตอบผิดหรือไม่ตอบ หรือตอบเกินกว่า 1 คำตอบให้ 0 คะแนน เมื่อตรวจและรวมคะแนนแบบทดสอบเรียบร้อยแล้ว จึงทำการวิเคราะห์เพื่อหาค่าความยากง่าย (p) และค่าอำนาจจำแนก (r) โดยใช้เทคนิค 27 % ของจุง เตห์ ฟาน ได้เลือกข้อที่มีค่าความยากง่าย (p) ระหว่าง 0.42 – 0.80 และมีค่าอำนาจจำแนก (r) ระหว่าง 0.21 – 1.55 ได้ข้อคำถามจำนวน 20 ข้อ

2.2 แบบวัดด้านความสนใจ นำผลที่ได้มาวิเคราะห์หาค่าอำนาจจำแนกของข้อคำถามเป็นรายข้อโดยใช้เทคนิค 25 เปอร์เซนต์ของกลุ่มสูงและกลุ่มต่ำ วิเคราะห์ค่า t-test เพื่อคัดเลือกข้อที่มีค่า t ที่มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 - .01 ได้ข้อคำถามที่มีคุณภาพอยู่ในเกณฑ์ ซึ่งมีค่าอำนาจจำแนก (t) อยู่ระหว่าง 2.067 – 11.321 จำนวน 20 ข้อ

2.3 แบบวัดด้านบุคลิกภาพ นำผลที่ได้มาวิเคราะห์หาค่าอำนาจจำแนกของข้อคำถามเป็นรายข้อโดยใช้เทคนิค 25 เปอร์เซนต์ของกลุ่มสูงและกลุ่มต่ำ วิเคราะห์ค่า t-test เพื่อคัดเลือกข้อที่มีค่า t ที่มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 - .01 ได้ข้อคำถามที่มีคุณภาพอยู่ในเกณฑ์ ซึ่งมีค่าอำนาจจำแนก (t) อยู่ระหว่าง 2.066 – 9.139 จำนวน 40 ข้อ (ด้านมนุษยสัมพันธ์ เชื่อมมั่นในตนเอง ความเป็นผู้นำ และความเป็นประชาธิปไตย ด้านละ 10 ข้อ)

3. ทดสอบครั้งที่ 2 นำแบบวัดที่คัดเลือกจากข้อ 6 ไปทดสอบกับนักเรียนคณะสังคมศาสตร์ ชั้นปีที่ 3 จำนวน 50 คน แล้วหาค่าความเชื่อมั่น

3.1 แบบวัดด้านการรู้คิด หาค่าความเชื่อมั่นโดยใช้สูตร KR – 20 ของคูเดอร์ - ริชาร์ดสัน (Kuder Richardson) และมีค่าความเชื่อมั่น เท่ากับ 0.96

3.2 แบบวัดด้านความสนใจ หาค่าความเชื่อมั่นด้วยวิธีสัมประสิทธิ์แอลฟาของครอนบัค มีค่าความเชื่อมั่น เท่ากับ 0.91

3.3 แบบวัดด้านบุคลิกภาพ หาค่าความเชื่อมั่นด้วยวิธีสัมประสิทธิ์แอลฟาของครอนบัค มีค่าความเชื่อมั่น เท่ากับ 0.92

4. ทดสอบครั้งที่ 3 นำแบบวัดไปทดสอบกับนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 6 จำนวน 1,058 คน เพื่อหาค่าสถิติพื้นฐาน และหาคุณภาพของแบบวัด ดังนี้

4.1 แบบวัดด้านการรู้คิด ทำการวิเคราะห์เพื่อหาค่าความยากง่าย (p) และค่าอำนาจจำแนก (r) โดยใช้เทคนิค 27 % ของจุง เตห์ ฟาน มีค่าอำนาจจำแนกอยู่ระหว่าง 0.22 – 0.56 ค่าความยากง่ายอยู่ระหว่าง 0.33 – 0.65 หาค่าความเชื่อมั่นโดยใช้สูตร KR – 20 ของคูเดอร์ - ริชาร์ดสัน (Kuder Richardson) และมีค่าความเชื่อมั่น เท่ากับ 0.77 หาค่าสหสัมพันธ์รายข้อ (Item-Total Correlation) มีค่าอยู่ระหว่าง 0.25 – 0.77

4.2 แบบวัดด้านความสนใจ วิเคราะห์หาค่าอำนาจจำแนกของข้อคำถามเป็นรายข้อ โดยใช้เทคนิค 25 เปอร์เซนต์ของกลุ่มสูงและกลุ่มต่ำ วิเคราะห์ค่า t-test มีค่าอำนาจจำแนกอยู่

ระหว่าง 3.42 – 26.87 หาค่าความเชื่อมั่นด้วยวิธีสัมประสิทธิ์แอลฟาของครอนบัค มีค่าความเชื่อมั่นเท่ากับ 0.90 หาค่าสหสัมพันธ์รายข้อ(Item-Total Correlation) มีค่าอยู่ระหว่าง 0.44 – 0.65

4.3 แบบวัดด้านบุคลิกภาพ วิเคราะห์หาค่าอำนาจจำแนกของข้อคำถามเป็นรายข้อ โดยใช้เทคนิค 25 เปอร์เซนต์ของกลุ่มสูงและกลุ่มต่ำ วิเคราะห์ค่า t-test มีค่าอำนาจจำแนกอยู่ระหว่าง 6.92 – 19.03 หาค่าความเชื่อมั่นด้วยวิธีสัมประสิทธิ์แอลฟาของครอนบัค มีค่าความเชื่อมั่นเท่ากับ 0.89 หาค่าสหสัมพันธ์รายข้อ(Item-Total Correlation) มีค่าอยู่ระหว่าง 0.88 – 0.89

5. วิเคราะห์ค่าสถิติพื้นฐาน ได้แก่ ค่าเฉลี่ย และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานแบบวัดลักษณะที่พึงประสงค์ด้านสังคมศึกษา ของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 6 มีค่าเฉลี่ยด้านการรู้คิด เท่ากับ 9.58 ด้านความสนใจ เท่ากับ 67.38 และด้านบุคลิกภาพ เท่ากับ 147.42 และมีค่าเฉลี่ยโดยรวม เท่ากับ 224.38

วิธีดำเนินการสอบ

วิธีดำเนินการสอบ ดำเนินการสอบเป็น 3 ระยะ คือ การเตรียมตัวก่อนสอบ วิธีปฏิบัติขณะสอบ และวิธีปฏิบัติเมื่อสอบเสร็จ ดังนี้

1. การเตรียมตัวก่อนสอบ ควรปฏิบัติดังนี้

1.1 กำหนด วัน เวลา สถานที่ล่วงหน้า และแจ้งให้ผู้สอบทราบวัตถุประสงค์ของการสอบ

1.2 เตรียมห้องสอบให้เรียบร้อย และอุปกรณ์ที่ใช้ในการสอบ คือ แบบวัด ให้มากกว่าจำนวนผู้เข้าสอบประมาณ 5 เปอร์เซนต์

1.3 การเตรียมตัวสำหรับผู้ดำเนินการสอบ ผู้ดำเนินการสอบต้องศึกษาคำชี้แจงในการทำแบบวัดนี้ล่วงหน้าอย่างน้อย 1 ครั้ง เพื่อให้สามารถดำเนินการสอบได้อย่างคล่องแคล่ว

2. วิธีดำเนินการสอบ ควรปฏิบัติดังนี้

2.1 พูดยุติมนำจิตใจผู้สอบให้มีความกระตือรือร้นที่จะทำการสอบอย่างเต็มความสามารถ

2.2 การให้คำชี้แจง รายละเอียดของคำชี้แจงจะปรากฏอยู่บนแผ่นหน้าของแบบวัด ผู้ดำเนินการสอบต้องชี้แจงรายละเอียดเฉพาะที่ปรากฏเท่านั้น โดยอธิบายวิธีตอบแบบวัดให้ผู้เข้าสอบเข้าใจอย่างแจ่มแจ้ง และอย่าให้ผู้เข้าสอบลงมือทำก่อนเวลา ควรลงมือทำพร้อมกัน แล้วเริ่มจับเวลาตั้งแต่ผู้ดำเนินการสอบอนุญาตให้ลงมือทำได้

2.3 วิธีการแจกข้อสอบ และเวลาในการทำแบบวัดลักษณะที่พึงประสงค์ด้านสังคมศึกษา ของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 6 เป็นดังนี้

2.3.1 แจกแบบวัดลักษณะที่พึงประสงค์ด้านสังคมศึกษา ของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 6 ที่ละด้าน โดยให้แจกด้านการรู้คิดก่อน และจับเวลา 30 นาที แล้วเก็บแบบวัด

2.3.2 ต่อไปจึงแจกแบบวัดด้านความสนใจและด้านบุคลิกภาพ ให้เวลาในการทำทั้ง 2 ด้านรวม 30 นาที แล้วจึงเก็บแบบวัดทั้ง 2 ด้าน

2.3 การเตือนเวลา ให้เตือน 2 ครั้ง คือ เมื่อหมดเวลาครั้งแรก และเมื่อเหลือเวลาอีก 5 นาที

3. วิธีปฏิบัติเมื่อหมดเวลา

3.1 สั่งให้ผู้สอบวางปากกา หยุดทำทันที แล้วเก็บแบบวัด

3.2 เมื่อเสร็จสิ้นการสอบ ก่อนจะให้ผู้สอบออกจากห้อง ผู้ดำเนินการสอบควรกล่าวคำชมเชยนักเรียนที่พยายามตั้งใจสอบเป็นอย่างดี เพื่อให้นักเรียนเกิดความภาคภูมิใจ

วิธีตรวจให้คะแนน

การตรวจให้คะแนน มีเกณฑ์ในการให้คะแนน ดังนี้

ตอนที่ 1.1 แบบวัดความคิดรวบยอด

ข้อ	ก	ข	ค	ง
1	1	0	0	0
2	0	0	1	0
3	0	0	0	1
4	0	0	0	1
5	0	0	0	1

ข้อ	ก	ข	ค	ง
6	0	1	0	0
7	0	1	0	0
8	1	0	0	0
9	0	0	0	1
10	0	0	0	1

ตอนที่ 1.2 แบบวัดความคิดวิจารณ์ญาณ

ข้อ	ก	ข	ค	ง
11	0	0	1	0
12	0	0	1	0
13	1	0	0	0
14	0	1	0	0
15	0	1	0	0

ข้อ	ก	ข	ค	ง
16	0	0	0	1
17	0	0	0	1
18	1	0	0	0
19	0	0	1	0
20	0	0	1	0

ตอนที่ 2 แบบสอบถามวัดความสนใจในวิชาสังคมศึกษา

คำชี้แจง แต่ละข้อความกำหนดให้คะแนนเต็ม 5 คะแนน มีการให้คะแนน ดังนี้

มากที่สุด	ให้คะแนน	5 คะแนน
มาก	ให้คะแนน	4 คะแนน
ปานกลาง	ให้คะแนน	3 คะแนน
น้อย	ให้คะแนน	2 คะแนน
น้อยที่สุด	ให้คะแนน	1 คะแนน

ตอนที่ 3 แบบวัดบุคลิกภาพ

คำชี้แจง แต่ละข้อความกำหนดให้คะแนนเต็ม 5 คะแนน มีการให้คะแนน ดังนี้

มากที่สุด	ให้คะแนน	5 คะแนน
มาก	ให้คะแนน	4 คะแนน
ปานกลาง	ให้คะแนน	3 คะแนน
น้อย	ให้คะแนน	2 คะแนน
น้อยที่สุด	ให้คะแนน	1 คะแนน

ส่วนในด้านความเชื่อมั่นในตนเอง ข้อ 16 มีความหมายเป็นทางลบ (Negative) มีการให้คะแนน ดังนี้

มากที่สุด	ให้คะแนน	1 คะแนน
มาก	ให้คะแนน	2 คะแนน
ปานกลาง	ให้คะแนน	3 คะแนน
น้อย	ให้คะแนน	4 คะแนน
น้อยที่สุด	ให้คะแนน	5 คะแนน

เกณฑ์ปกติของแบบวัด

คะแนนเกณฑ์ปกติของแบบวัดลักษณะที่พึงประสงค์ด้านสังคมศึกษา ของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 6 เป็นเกณฑ์ระดับท้องถิ่น (Local Norm) กลุ่มตัวอย่างเป็นนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 6 สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษากทม. กรุงเทพมหานคร จำนวน 1,058 คน หาโดยการแปลงคะแนนดิบของแบบวัดให้เป็นคะแนนที่ปกติ (Normalized T-Score) จำแนกตามแบบวัดในแต่ละด้าน ดังนี้

เกณฑ์ปกติ (Norms) ของแบบวัดลักษณะที่พึงประสงค์ด้านสังคมศึกษา ด้านการรู้จัก

คะแนนดิบ	T	คะแนนดิบ	T	คะแนนดิบ	T
18	83	12	58	6	38
17	76	11	55	5	35
16	72	10	52	4	32
15	68	9	48	3	27
14	65	8	44	2	24
13	61	7	41	1	20

เกณฑ์ปกติ (Norms) ของแบบวัดลักษณะที่พึงประสงค์ด้านสังคมศึกษา ด้านความสนใจ

คะแนนดิบ	T	คะแนนดิบ	T	คะแนนดิบ	T
100	83	75	58	54	36
99	79	74	57	53	35
95	76	73	55	52	35
94	75	72	54	51	34
93	74	71	53	50	34
92	73	70	53	49	33
90	72	69	52	48	33
89	71	68	50	47	32
88	70	67	49	46	31
87	69	66	48	45	31
86	68	65	47	44	30
85	67	64	46	43	29
84	66	63	45	42	28
83	66	62	44	41	27
82	65	61	43	40	26
81	64	60	42	39	26
80	63	59	41	33	25
79	62	58	40	29	25
78	61	57	39	23	22
77	59	56	38		
76	58	55	37		

เกณฑ์ปกติ (Norms) ของแบบวัดลักษณะที่พึงประสงค์ด้านสังคมศึกษา ด้านบุคลิกภาพ

คะแนนดิบ	T	คะแนนดิบ	T	คะแนนดิบ	T
194	83	160	60	135	42
190	80	159	60	134	41
188	78	158	59	132	40
184	77	157	58	131	39
183	76	156	58	130	39
181	76	155	57	129	38
179	75	154	56	128	37
178	74	153	55	127	37
177	74	152	55	126	36
176	73	151	54	125	35
175	72	150	53	124	35
174	72	149	52	123	34
173	70	148	52	122	34
172	69	147	51	121	33
171	68	146	51	120	32
170	67	145	50	119	31
169	67	144	49	118	30
168	66	143	48	116	26
167	65	142	48	115	26
166	64	141	47	113	25
165	63	140	46	108	24
164	63	139	45	101	24
163	62	138	44	96	23
162	62	137	44	40	22
161	61	136	43		

เกณฑ์ปกติ (Norms) ของแบบวัดลักษณะที่พึงประสงค์ด้านสังคมศึกษา รวมทุกด้าน

คะแนนดิบ	T	คะแนนดิบ	T	คะแนนดิบ	T
293	83	241	59	206	38
288	80	240	58	205	40
282	78	239	58	204	39
276	76	238	57	203	38
273	75	237	57	202	38
272	74	236	56	201	37
271	74	235	55	200	37
270	73	234	55	199	36
269	72	233	54	198	36
267	71	232	54	197	35
266	71	231	53	196	35
265	70	230	53	195	34
264	70	229	52	194	34
263	69	228	52	193	34
262	69	227	51	192	33
261	68	226	51	191	32
260	68	225	50	190	32
259	68	224	50	189	31
258	67	223	49	188	31
257	67	222	49	187	30
256	66	221	48	186	29
255	65	220	47	185	29
254	65	219	47	184	28
253	65	218	47	183	27
252	64	217	46	181	26
251	64	216	46	179	26
250	63	215	45	178	25
249	63	214	45	170	24
248	62	213	44	163	24
247	62	212	43	162	23
246	62	211	43	150	22
245	61	210	42	146	20
244	60	209	42	70	17
243	60	208	41		
242	59	207	41		

การแปลความหมายของคะแนน

1. การแปลความหมายของคะแนนโดยเทียบกับเกณฑ์ปกติ ถ้าต้องการทราบระดับของลักษณะที่พึงประสงค์ด้านสังคมศึกษา ของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 6 ให้นำคะแนนดิบมาเทียบกับคะแนนที่ปกติ และพิจารณาตามเกณฑ์ ดังนี้

ตั้งแต่ T65 และสูงกว่า	แปลว่า มีลักษณะที่พึงประสงค์ด้านสังคมศึกษา สูงมาก
ตั้งแต่ T55 – T64	แปลว่า มีลักษณะที่พึงประสงค์ด้านสังคมศึกษา สูง
ตั้งแต่ T45 – T54	แปลว่า มีลักษณะที่พึงประสงค์ด้านสังคมศึกษา ปานกลาง
ตั้งแต่ T35 – T 44	แปลว่า มีลักษณะที่พึงประสงค์ด้านสังคมศึกษา ต่ำ
ตั้งแต่ T34 และต่ำกว่า	แปลว่า มีลักษณะที่พึงประสงค์ด้านสังคมศึกษา ต่ำมาก

ประวัติย่อผู้วิจัย

ประวัติย่อผู้วิจัย

ชื่อ สกุล	นางสาวกัญญ์วรา พรคุณธรรม
วันเดือนปีเกิด	22 กุมภาพันธ์ 2522
สถานที่เกิด	สีลม กรุงเทพมหานคร
สถานที่อยู่ปัจจุบัน	3/397 ศุภาลย์ปาร์ค ซอยพหลโยธิน 21 ถนนพหลโยธิน แขวงลาดยาว เขตจตุจักร กรุงเทพมหานคร 10900
ตำแหน่งหน้าที่การงานปัจจุบัน	ที่ปรึกษาหลักสูตร
สถานที่ทำงานปัจจุบัน	สถาบันพัฒนาบุคลากร จอห์น โรเบิร์ต เพอร์เวอร์ส ชั้น 9 909 – 911 เซ็นทรัลเวิลด์ ทาวเวอร์ 999 ถนนพระราม 1 เขตปทุมวัน กรุงเทพมหานคร 10330
ประวัติการศึกษา	
พ.ศ. 2543	ศึกษาศาสตรบัณฑิต (ศษ.บ.) เกียรตินิยมอันดับ 2 จาก มหาวิทยาลัยศิลปากร
พ.ศ. 2548	การศึกษามหาบัณฑิต (กศ.ม.) จิตวิทยาการแนะแนว จากมหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ